

Makrogazdaság, államháztartás koronavírus-járvány idején

A Költségvetési Tanács részére készült elemzések
összefoglalói, 2021

A kötetben található tanulmányokról a Magyar Közgazdasági Társaság és a Költségvetési Tanács közös online konferenciát szervezett 2021. szeptember 28-án. A konferencia előadásai megtekinthetők a https://youtu.be/k_tO6DZPUGA linken.

Felelős kiadó: Such György, az Országgyűlés Hivatalának főigazgatója

Felelős szerkesztő: Dr. Kovács Árpád, a Költségvetési Tanács elnöke

A kötet a Költségvetési Tanács Titkárságának gondozásában készült.

Az elkészítésben közreműködött: Csomós Dániel és Nagy Gábor Miklós

Szerkesztő: Halm Tamás

Borító: Csomós Balázs

© Országgyűlés Hivatala, 2021

© Szerzők, 2021

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

Nyomtatott változat: ISBN 978-615-5948-67-1

Elektronikus változat: ISBN 978-615-5948-69-5

Tartalom

A KÖTET TANULMÁNYAI ELÉ... (<i>Pleschinger Gyula</i>)	4
BEVEZETŐ-KÖNYVAJÁNLÓ... (<i>Kovács Árpád</i>)	5
<i>Molnár Dániel - Horváth Diána - Regős Gábor - Horváth Gergely - Isépy Tamás - Nikl Anna - Posgay István:</i> MAKROGAZDASÁGI ÉS KÖLTSÉGVETÉSI HELYZETKÉP 2020-RÓL	9
<i>Dr. Belyó Pál:</i> MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2020-RÓL	16
<i>Matheika Zoltán - Losoncz Miklós - Palócz Éva:</i> MAKROGAZDASÁGI ÁTTEKINTÉS 2020-RÓL ÉS 2021 ELSŐ FÉLÉVÉRŐL	23
<i>Csomós Balázs - Kicsák Gergely:</i> A 2021. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK	32
<i>Erdélyi Attila:</i> A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK SZÁMVEVŐSZÉKI ELEMZÉSE 2020-2021	43
<i>Dr. Belyó Pál:</i> MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2021. I. FÉLÉVÉRŐL	60
<i>M Horváth Diána - Regős Gábor - Molnár Dániel - Horváth Gergely - Isépy Tamás - Nikl Anna - Posgay István:</i> MAKROGAZDASÁGI ÉS ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2021 I. FÉLÉVÉBEN	68
<i>Bod Péter Ákos - Cserhádi Ilona - Keresztély Tibor - Takács Tibor:</i> MAGYAR GAZDASÁG ÚJRÁINDULÁSA MÁSFÉL ÉV PANDÉMIA UTÁN - ÚJABB KOCKÁZATOK MELLETT	74
<i>Antal Judit - Augusztin Anna - Köber Csaba - Szilágyi Katalin:</i> MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP ÉS KITEKINTÉS 2021-2023	83
<i>Regős Gábor - Molnár Dániel - Horváth Diána - Horváth Gergely - Isépy Tamás - Nikl Anna - Posgay István:</i> MAKROGAZDASÁGI ELEMZÉS ÉS ELŐREJELZÉS, 2021-2023	88
<i>Antal Judit - Augusztin Anna - Köber Csaba - Szilágyi Katalin:</i> VILÁGGAZDASÁGI HATÁSOK AZ EU-RA, BENNE MAGYARORSZÁG GAZDASÁGÁRA, ÁLLAMHÁZTARTÁSÁRA	96
<i>Nagy Katalin - Bogó Rozália - Losoncz Miklós - Palócz Éva - Vakhal Péter:</i> VILÁGGAZDASÁGI FEJLEMÉNYEK - EZEN BELÜL A BREXIT - HATÁSA AZ EU-RA, BENNE MAGYARORSZÁG GAZDASÁGÁRA, ÁLLAMHÁZTARTÁSÁRA	98
<i>Bogóné Jehoda Rozália - Koppány Krisztián - Krokovay Nóra - Matheika Zoltán - Palócz Éva - Vakhal Péter:</i> A COVID-19, A FENNTARTHATÓSÁG ÉS A GAZDASÁGI-TÁRSADALMI FEJLŐDÉS MEGJELENÉSE A VERSENYKÉPESSÉGBEN MAGYARORSZÁGON	108
<i>Csath Magdolna:</i> KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY, A FENNTARTHATÓSÁG ÉS A GAZDASÁGI- TÁRSADALMI FEJLŐDÉS MEGJELENÉSE A VERSENYKÉPESSÉGBEN MAGYARORSZÁGON	117
<i>Bakó Tamás - Kónya István:</i> KIS- ÉS KÖZEPES VÁLLALKOZÁSOK VERSENYKÉPESSÉGE MAGYARORSZÁGON: A HUMÁN TŐKE FELHALMOZÁSÁNAK SZEREPE	123
<i>Halmi Péter:</i> A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS STRUKTURÁLIS JELLEMZŐI AZ EURÓPAI UNIÓBAN A COVID-KRÍZIS HATÁSAI	132
<i>Losoncz Miklós:</i> ZÖLD KÖLTSÉGVETÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN	145
<i>Bodnár Viktória - Horváth Erika - Kiss Viktóra - Varga Bálint - dr. Wégner Krisztina:</i> A KÖRFORGÁSOS GAZDASÁGRA VALÓ ÁTTÉRÉS	150

A KÖTET TANULMÁNYAI ELÉ...

A Magyar Közgazdasági Társaság (MKT) számára évről évre megtisztelő a felkérés, hogy társszervezője legyen a Költségvetési Tanács – és ezen keresztül a Magyar Nemzeti Bank és az Állami Számvevőszék – közös konferenciájának. Meggyőződésünk, hogy e konferenciák fontos szakmai fórumai a tartalmas szakpolitikai vitáknak, a nyitott párbeszédnek a nemzetgazdaság – ez esetben az államháztartás és alrendszerei – aktuális folyamatairól.

A közgazdász-vándorgyűlések mellett a Költségvetési Tanáccsal közös konferenciáink egy évtizede már az MKT zászlóshajó-rendezvényeinek számítanak. Nem véletlen ez: e tanácskozásokon a Költségvetési Tanács számára háttértanulmányokat készítő szervezetek, a legkiválóbb hazai kutatóműhelyek mutatják be legfrissebb elemzéseiket és prognózisaikat az MKT széles szakmai közönségének és az érdeklődőknek. Talán nincs is még egy olyan konferencia, ahol egyszerre ennyi kutatóműhely kapna szerepet és megszólalási lehetőséget!

A 2020. évi konferenciát a pandémia a korábban megszokott, Kossuth Klub-béli helyszínről az online térbe kényszerítette. Akkor azt gondoltuk: ez csak egyszeri alkalom, amolyan kényszermegoldás. Sajnos nem lett igazunk: a koronavírus-járvány – akkor még csak közelgő – negyedik hulláma miatt a 2021. évi konferenciánkat is az interneten kellett megtartanunk. Hiányoztak persze a személyes találkozások, a beszélgetések a konferencia kávészünetében, de kétségkívül sok előnye van az online megrendezésnek. Például az, hogy e konferencia előadásai is visszanezethetők és utólag meghallgathatók az MKT honlapján, YouTube-csatornáján és podcastjában. Így az ott elhangzottak nemcsak az érdeklődők szűkebb köréhez jutottak és jutnak el, hanem a vidéki és a határainkon túl élő közgazdász kollégáinkhoz is.

A pandémia három hullámának egészségügyi, társadalmi és gazdasági tapasztalataival a hátunk mögött az idei konferencián is bőven volt miről beszélni, bőven volt mit megvitatni. Túl voltunk már a járvány és a lezárások okozta gazdasági sokk közvetlen hatásainak nyers elemzésén – ezt több oldalról közelítve is megtettük az elmúlt másfél évben, számos konferenciánkon. Az idei tanácskozás előadásai – és e kötet tanulmányai – már túlmutatnak ezen: a helyzet bemutatásán túl szólnak a kilábalás irányairól is. A számokból és a prognózisokból pedig úgy tűnik: talán tényleg van némi okunk az optimizmusra.

Hallgatva a konferencia előadásait és olvasva ezeket a tanulmányokat, azt gondolom: az a nagyon gazdag tudásanyag, amit a Költségvetési Tanács évről évre felhalmoz és a Magyar Közgazdasági Társasággal együttműködve bemutat, jó alapot ad és egyfajta iránytűként szolgál a gazdaságpolitika irányítóinak a stratégiaalkotáshoz. Ahhoz, hogy az olykor viharos vizeken is biztos kézzel kormányozzák a magyar gazdaság hajóját a csendes és gazdag kikötők felé.

Budapest, 2021. november

Pleschinger Gyula
elnök
Magyar Közgazdasági Társaság

BEVEZETŐ-KÖNYVAJÁNLÓ

A magyar költségvetési gyakorlatra nézve ma is alapvető, hogy már az 1989. évi alkotmánymódosítással, majd az Európai Unió irányába nyitó, 1991-ben aláírt társulási szerződéssel, végül a 2004-es csatlakozással cél- és eszközrendszeri meghatározottságaink között megjelentek azok a követelmények, amelyek az európai országok többségének társadalmi-gazdasági-politikai közösségéhez történő kapcsolódását fejezik ki, s ezt erősíti meg a 2011-ben elfogadott Alaptörvényünk is. A csatlakozás jogharmonizálási kötelezettségekkel, közös európai értékek és normák, köztük a pénzügyi egyensúlyi követelmények átvételével járt.

A felelősen gondolkodó magyar pénzügyi szakemberek előtt már 2006-ban, a világméretű pénzügyi válság terheinek ránk zúdulása előtt nyilvánvalóvá vált, hogy az azokban az években érvényesülő honi költségvetési tervezés és gyakorlat eltér az integrációs normáktól, s olyan elmélyülő egyensúlyi problémákat okoz az államháztartásban, amelyek az államcsőd közeli bekövetkezését vetítik előre. A megoldást keresve tizenöt éve indult meg Kopits Györgynek, a nemzetközi hírű pénzügyi szakembernek, a magyar Monetáris Tanács tagjának a kezdeményezése nyomán az a sok szálon futó, alkotmányos garanciákat, eljárási szabályokat, felhatalmazásokat teremtő, új működési kereteket, munkastílust formáló munka, ami lehetővé tette, hogy 2009-ben Magyarországon is megkezdje működését az államháztartás pénzügyi stabilitása felett örökös független fiskális intézmény, a Költségvetési Tanács (Tanács, KT).

Természetes, hogy ilyen, mondhatjuk másfél évtizedes pályáiv egy nemzeti intézmény működésében, feladatfelfogásában kisebb-nagyobb változásokat hozott. Magyarországon 2008 végére – a fenyegető államcsőd és az IMF–EU-kölcsönfelvétel árnyékában – született meg a *felelős költségvetési gazdálkodásról szóló törvény*, amelyet felfogásából, beavatkozási mechanizmusából, kiadási limitjeiből adódóan „plafontörvénynek” is neveztek. Abban lényegében a következő évi költségvetés kiadásainak főösszegét korlátozták. Emellett szabályokat alkottak a költségvetés tervezhető egyenlegére ugyanúgy, mint az államadósság előirányozható mértékére. A háromtagú Tanács tagjai az államfőt képviselő szak tekintély mellett az ÁSZ és az MNB vezetői által javasolt szakemberek, a kapcsolódó hivatali szervezet pedig jelentős létszámú makrogazdasági elemzőképességű apparátus volt. A „plafontörvény” 2010 végéig volt hatályban.

Tíz éve már annak, hogy a Tanács küldetése teljesítésének mai keretei az Alaptörvényben a pénzügyek egyensúlyának alkotmányos garanciái megteremtésével, majd pedig a Stabilitási Törvény elfogadásával létrejöttek. Magyarország 2011. április 18-án elfogadott Alaptörvénye a közpénzügyeknek külön fejezetet szentel. Ebben rögzíti az Országgyűlés költségvetési jogát, továbbá kimondja, hogy a közpénzekkel átlátható és ellenőrizhető módon, a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményeinek szem előtt tartásával kell gazdálkodni, valamint korlátot állít az eladósodásnak nem csupán az államháztartás egészére, de azon belül

külön a helyi önkormányzatokra vonatkozóan is. Ez súlyának, jelentőségének megfelelő új fejezetet nyitott a szabály alapú költségvetési rendszer megalkotásában is. Az Alaptörvény meghatározta az államadósság évenként tervezhető mértékét is, amikor megalkotta az államadósság-szabályt. Eszerint az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetésről szóló törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság meghaladná a GDP felét. Mindaddig, amíg az államadósság e mértéket túllépi, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetésről szóló törvényt fogadhat el, amely az államadósság GDP-hez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza, kivéve azokat az éveket, amikor a gazdaság – például válság, pandémiás krízis, természeti katasztrófa miatt – zsugorodik.

Az Alaptörvény az alkotmányos működés feltételei közé emelte a költségvetési stabilitás szabályainak betartásán örökődő Költségvetési Tanácsot. A Tanács az Alaptörvénynek és a törvényeknek alárendelve végzi feladatait. Ezek között egyfelől közreműködik a központi költségvetésről szóló törvény megalkotásának folyamatában, így az Országgyűlés törvényhozó tevékenységét támogató szerveként vizsgálja – és véleményezi – a központi költségvetés megalapozottságát, másfelől előzetesen hozzájárul (vagy nem járul hozzá) a központi költségvetésről szóló törvény elfogadásához az ún. államadósság-szabály betartása érdekében. Ez utóbbi feladattal és hatáskörrel a Tanács, mint független fiskális intézmény a költségvetési törvényhez kapcsolódóan közjogi szerepet – a parlamenti zárószavazáshoz ún. hozzájárulási jogot – kapott a vele járó felelősséggel együtt. Eszerint, ha a KT a költségvetés tervezetének véleményezése során egyet nem értését jelzi, akkor azt a Kormánynak újból meg kell tárgyalnia, s egyeztetnie a Tanáccsal. Ennél „keményebb” a költségvetési törvényjavaslat államadósság-szabálynak való megfelelésegeről szóló előzetes hozzájárulásra vonatkozó jogosítvány: ha a KT – a már említett „vétőjogát” érvényesítve – az előzetes hozzájárulást megtagadja, akkor a zárószavazást el kell halasztani, és az eljárást addig kell folytatni, amíg a Tanács megadja a hozzájárulását.

Az éves költségvetések készítésében való meghatározó, súlyos felelősséget hordozó részvétel olyan irányultságú, súlypontú döntést megalapozó szakértői munkát, kutatói, elemzői háttérrel igényel, ami segít megalapozni a KT tagjainak döntéseit a költségvetés tervezéséhez kapcsolódó feladatellátásukban. A hosszabb és a középtávú kitekintések, fenntarthatósági tanulmányok, valamint az aktuális költségvetési törvény végrehajtásának félévente történő monitoringjához kapcsolódó elemzések előrejelzésükkel és visszacsatolásukkal ehhez teszik hozzá azt a többletet, amely a Tanács számára egyszerre segíti véleményalkotásában a horizont kiszélesítését és az éves költségvetési folyamatok, célok megvalósulásának sokoldalú vizsgálatát.

A Tanács a maga eszközeivel, nem utolsósorban a költségvetési fegyelmet szolgáló erős felhatalmazásaival, de mondhatjuk: garanciális jelenlétével és az ezt támogató igen széles körű, sokoldalú megközelítésű szakértői munka segítségével lehetőséget kapott, hogy hozzájáruljon a költségvetési egyensúlyi politika sikeréhez.

A Magyarország ellen a csatlakozást követően nem sokkal indított túlzottdeficit-eljárás 2013-ban megszűnt, a GDP-arányos államadósság 2019-ig tartóan jelentős mértékben, évtizedes horizonton csökkent, majd 2020-ban sikert hozott a válságkezelés, 2021-ben pedig a kiemelkedően gyors újraindulás.

E rövid bevezető-könyvajánlónak a kereteit messze meghaladná, ha visszaidézni azokat a szakmai vagy politikai indíttatású véleményeket, elismerő és kritikai, néha kételkedő megnyilvánulásokat, amelyek a testület munkáját vagy akár személyi összetételének alakulását az elmúlt másfél évtizedben kísérték. Abban azonban mindenkor egyetértés volt és van, hogy a pénzügyi stabilitás őrzése feletti kontroll gyakorlása megköveteli, hogy a Tanács döntéseinek, véleményének szakmai megalapozottsága, tárgyszerűsége megkérdőjelezhetetlen és mindenkor bizonyított legyen, függetlenül attól, hogy tagjai milyen intézményi, értékrendi, életútbéli és nem utolsósorban szakmai háttérrel érkeztek a testületbe. Így, noha döntésük mindenkor személyes, mégis fontos, hogy az milyen alapokon (szilárd tényeken, tendenciák, kockázatok felismerésén) nyugszik, s ez itthon és külföldön bárki által megismerhető legyen.

Ezért van kiemelkedő jelentősége annak, hogy a Tanács szakmai döntéseit, véleményét mindenkor nyilvános, magyar és angol nyelven készült terjedelmes indoklás egészítse ki, a megalapozó szakmai háttérmunka során készült tanulmányok, elemzések, prognózisok pedig bárki által megismerhetők legyenek. A Tanács döntéseinek hitelessége múlik azok átláthatóságán. Vagyis, hogy a testület mindenkori tagjai milyen tényekre támaszkodva, milyen prognózisok, értékelések alapján jutottak el azokhoz a döntésekhez, amelyek legjobb tudásuk szerint a költségvetés stabilitásának őrzését és erősítését szolgálják. Az Alaptörvény, majd az abban foglaltakat kibontó Stabilitási Törvény elfogadása után így lett alapkövetelménnyé a Tanács munkájának teljes átláthatósága, ami természetesen megkívánta, hogy a Tanács részére készült minden szakmai háttéranyag nemcsak a döntéshozó képviselők és kormányzati szereplők, hanem minden érdeklődő számára elérhető legyen.

Úgy vélem, nemcsak a szűken vett szakma, hanem a magyar államháztartás pozícióját, az ott kialakuló folyamatokat látni akaró, felelősen gondolkodó valamennyi polgár számára adott a lehetőség, hogy betekintsen az eddig készült több mint kétszáz vagy akár csak az utóbbi évben készült tizenhat szakmai elemzés mindegyikébe. Végig kísérheti, honnan hova jutottunk, s miért döntött akkor úgy az állam pénzügyi stabilitásának megítélésében a Költségvetési Tanács. A szakma és az állam pénzügyei iránt felelősen érdeklődő közönség e tájékozódáson túl évente az Magyar Közgazdasági Társasággal közösen szervezett, őszi szakmai konferenciákon is találkozhatott a tanulmányok készítőivel, megismerhette főbb gondolataikat.

Közismert, hogy az elmúlt évben kiobbant koronavírus-járvány elleni küzdelem – mint annyi mindent – alaposan átírta a költségvetési pénzügyek világát is. Így minden korábbinál fontosabb követelménnyé vált a Tanács számára, hogy a megváltozott, sok tekintetben alapvetően átrendeződő pénzügyekhez kapcsolódó határozatainak szakmai alátámasztottsága még a korábbinál is szélesebb körben váljon ismertté. Ezért döntött úgy, hogy a rendkívüli helyzetben készült, döntéseinek megalapozását szolgáló tudományos igényű tanulmányokat nem csupán nyilvánosságra hozza, hanem felkéri alkotóikat, hogy tartalmukat a 2020-as év utolsó hónapjainak gazdasági-államháztartási folyamataira időszerűsítve, összegezve foglalják írásba és adják közre. A múlt évben közreadott, nyomtatott és a Költségvetési Tanács parlamenti honlapján online formában is elérhető, a világban működő társintézményekhez,

az IMF, az Európai Bizottság illetékeseihez is eljuttatott kötetet széles érdeklődés fogadta. A kedvező tapasztalat megerősítette a Tanácsot abban, hogy 2021-ben is hasonló, döntéseinek hátterét megvilágító magyar és angol nyelvű tanulmánykötetet adjon ki, az abban foglaltakat összefoglaló – kényszerűen – online formában, ugyancsak a Magyar Közgazdasági Társasággal közös szervezésben tartott konferenciát követően.

A korábbi években a KT részére készült számvevőszéki és nemzeti banki értékelések és a külső tanácsadó, szakértői paletta különböző szegmenseiből, nézetrendszeréből érkező elemzések – a jelentős számú, esetenként súlyos kritikai megállapítás és jobbító szándékú korrekciós javaslat mellett – a gazdaság és az államháztartás stabilitásának erősödéséről, az ország emelkedő pályájáról szóltak. A most közreadott tanulmányok a pandémiás helyzet okozta súlyos nehézségek, a kilábalás, az újraindulás, a hazai környezet és a világgazdaság alakulásának tükröképei. Bizonyítják, hogy a válság hatásai elleni sikeres küzdelemhez, az újrainduláshoz alapvető a pontos, tényszerű helyzetismeret és a megbízható perspektívaadás, aminek szélesebb körű bel- és külhoni hozzáférhetővé tétele maga is eszköz lehet ahhoz, hogy mielőbb visszatérjünk oda, ahonnan nem rajtunk múlóan letértünk. A Költségvetési Tanács – hátterében a szakmai támogatást biztosító kutatókkal, együttműködve a Magyar Közgazdasági Társasággal – ezért tartja meghatározóan fontosnak ez évben is a tanulmányok összefoglalójának a közreadását.

Bízom benne, hogy a Költségvetési Tanács és a Magyar Közgazdasági Társaság titkársága, valamint a szerkesztők avatott munkájának köszönhetően a megkezdett úton tovább haladhatunk. Ismét széles körű nyilvánosságot kaphat az a tanulmányosor, amelynek áttekintése alapján az olvasó is képet kaphat arról, hogy a Költségvetési Tanács 2021-ben is milyen sokoldalú, több nézőpontú szakmai háttérre támaszkodva alakíthatta ki véleményét, hozta meg döntéseit a magyar központi költségvetés tervezéséről és félévenként annak végrehajtásáról. E tanulmányok összefoglalóinak publikálásával a KT küldetése még szélesebb körben válik megismerhetővé, a Tanács munkája pedig még inkább átláthatóvá lesz.

Mindezt a szerzőknek, a Magyar Közgazdasági Társaság vezetőinek és a kötet szerkesztőinek a Tanács nevében itt, e tanulmánykötet lapjain is kifejezem köszönetemet.

Kovács Árpád
elnök
Költségvetési Tanács

MAKROGAZDASÁGI ÉS KÖLTSÉGVETÉSI HELYZETKÉP 2020-RÓL

Nemzetközi környezet

Az Európai Unió GDP-je 2020-ban 6,2%-kal csökkent az előző évihez képest. Az euróövezet is recessziót szenvedett el; mértéke 6,6% volt. Az Egyesült Államok 2019-es 2,2%-os növekedése 2020-ban 3,5%-os recesszióba váltott, a japán gazdaság az előző évi 0,3%-os bővülés után pedig 4,8%-kal esett vissza. Az Egyesült Királyság gazdasága kimagasló mértékben, 9,9%-kal csökkent a 2019-es 1,4%-os növekedést követően. Szinte az Unió összes gazdaságában visszaesés következett be: Németországban a 2019-es 0,6%-os bővülést 4,9%-os csökkenés, Franciaországban pedig az 1,5%-os bővülést 8,1%-os csökkenés követte. A visegrádi országok recessziója enyhébb volt az EU átlagánál: Lengyelországban 2,7, Szlovákiában 5,2, Csehországban pedig 5,6%-ot tett ki a mértéke, míg 2019-ben a növekedés mértéke rendre 4,5, illetve 2,3-2,3%-os volt ezen országokban.

A koronavírus-járvány megjelenése nyomán az USA-ban két hónap alatt közel 22,4 millió álláshely szűnt meg. Májustól már ismét elkezdett ugyan növekedni a foglalkoztatás, de a foglalkoztatottak száma decemberben 9,4 millió fővel maradt el a megelőző évi szintjétől. Az Európai Unióban a 15–64 éves korosztályban 1,4%-kal csökkent a foglalkoztatottak száma 2020-ban. A foglalkoztatás visszaesése miatt mindkét gazdaságban emelkedett a munkanélküliségi ráta: az USA-ban decemberben 6,7, míg az EU-ban 7,3%-on állt a mutató értéke. (Az előbbi 3,1, míg utóbbi 0,8 százalékpontos növekedést jelent éves alapon.)

A koronavírus-járvány nyomán jelentős monetáris lazítást vezettek be a világ vezető jegybankjai. A Federal Reserve két rendkívüli ülés keretében a 0–0,25%-os sávba csökkentette irányadó rátáját, valamint újraindította eszközvásárlási programját. Az EKB-nak ezzel szemben a 0 százalékos alapkamat miatt nem volt lehetősége a kamatsökkentésre, viszont kibővítette meglévő eszközvásárlási programjának keretét, és egy új programot (PEPP) is elindított. Csökkentették irányadó rátájukat a régiós jegybankok is, illetve a Lengyel Nemzeti Bank és a Román Nemzeti Bank esetében sor került másodpiaci állampapír-vásárlásra is.

A tízéves állampapírok vonatkozásában az elmúlt évben mindegyik említett ország (USA, Egyesült Királyság, Franciaország, Japán, Németország) esetében megfigyelhető volt, hogy március elejéig az állampapírhozamok csökkentek, majd a járvány hatására életbe léptetett korlátozások okozta bizonytalan kilátások miatt jelentősen megugrottak. Egészében – Japán

---

¹ Századvég Gazdaságkutató Zrt. A kézirat leadásának időpontja: 2021. április 26.

kivételével, ahol 5 bázisponttal nőttek a hozamok – a többi ország tízéves államkötvényének árfolyama csökkenéssel zárt 2020-ban. A hozamok mérséklődése az USA esetében 90, az Egyesült Királyságban 56, Franciaországban 36, Németországban pedig 28 bázispont volt.

A múlt év során a főbb lebegő árfolyamrendszerű devizák árfolyamának alakulása a dollárhoz viszonyítva eltérő képet mutatott: a jen 5, a svájci frank 9, a jüan 6 százalékkal erősödött, míg az euró 9, a font pedig 3%-kal gyengült a vizsgált időhorizonton.

A világ vezető tőzszeindexei a múlt év egészét tekintve változó trendet mutattak. A DAX 5, a Nikkei 18, a DJI 6, a Shanghai Composite 11%-os növekedést produkált. Ugyanakkor az FTSE 100 13, a STOXX pedig 4%-os csökkenést ért el a múlt év eleje és vége között.

Az olaj ára 2020-ban átlagosan 32,9%-kal volt alacsonyabb, mint az azt megelőző évben. Ennek megfelelően az infláció is jellemzően lassult 2020-ban az előző évhez képest: az Egyesült Államokban 1,3-ról 0,8%-ra, az Európai Unióban 1,5-ről 0,7%-ra, az euróövezetben pedig 1,2-ről 0,3%-ra. Az Unión belül a legnagyobb inflációjú országok közé tartozik Lengyelország (3,7%), Magyarország (3,4%), illetve Csehország (3,3%). A negyedik visegrádi országban, Szlovákiában mindössze 2,0%-os volt a pénzromlás üteme.

Az USA-ban a költségvetési hiány a 2020-as fiskális évben a megelőző évi háromszorosára emelkedett, és elérte a GDP 14,9%-át. Ennek eredményeként a GDP-arányos államadósság 79,2-ről 100,1%-ra emelkedett. A kormányzati kiadások bővülése miatt nőtt a költségvetési hiány az Európai Unióban is: a 2019-es 0,5%-ról a GDP 6,9%-ára. A növekvő hiány miatt érdemben, 13,2 százalékponttal 90,7%-ra emelkedett a GDP-arányos államadósság mutatója az EU-ban. Tagállamonként jelentősen eltérő folyamatok mentek végbe az államadósság terén: elsősorban azokban az országokban nőtt gyorsabb ütemben, amelyek már a válság előtt is jelentősen el voltak adósodva, így a koronavírus-járvány okozta válság tovább növelte a tagállamok közötti különbségeket.

A magyar gazdaság helyzete

2020-ban a magyar gazdaság visszaesett a koronavírus-járvány okozta dekonjunktúra, illetve a járványügyi korlátozó intézkedések következtében: a nyers adatok szerint 5,0, a szezonálisan és naptárhatással kiigazított adatok szerint pedig 5,1%-ot tett ki a GDP mérséklődése. Ezzel a visegrádi országok közül Magyarország GDP-csökkenése volt a második legkisebb: Lengyelország gazdasági visszaesése -2,7, Szlovákiáé -5,2, Csehorszáé pedig -5,6%-ot tett ki 2020-ban. A termelői árak alakulását tükröző GDP-deflátor a 2019-es 4,8-et követően 5,4%-ra emelkedett. A gazdasági növekedéshez tavaly egyik nemzetgazdasági ág sem tudott hozzájárulni: mindenhol visszaesés volt tapasztalható. Az ipar és a szolgáltató ágazatok hozzáadott értéke egyaránt 4,8-4,8, a mezőgazdaságé 6,7, az építőiparé pedig 9,4%-kal csökkent 2019-hez képest. Ezzel a szolgáltató ágazatok hozzájárulása a visszaeséshez 2,7, az iparé 1,0, az építőiparé 0,5, a mezőgazdaságé pedig 0,2 százalékpont volt. A szolgáltató szektoron belül bővülést mindössze két ágazat esetében láthattunk. Ezek közül a legjelentősebb, 6,2%-os növekedés az információ, kommunikáció ágazatot jellemezte, ezt követte a pénzügyi, biztosítási tevékenység 3,5%-os bővülése. A többi ágazat esetében visszaesés figyelhető meg; ezek közül is a legnagyobbat, 16,6 százalékot, a szállítás, raktározás ágazat szenvedte el.

Felhasználási oldalon a háztartások fogyasztási kiadása 2,5%-kal csökkent, 1,2 százalékpontot elvéve a növekedésből. Ezt a visszaesést a koronavírus-járvány okozta, a lakosság ugyanis számos kiadását elhalasztotta a bizonytalanságból, illetve a korlátozásokból fakadóan, mindezt pedig a reálbérek 6,2%-os növekedése sem tudta ellensúlyozni. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 7,3%-kal csökkent, ami 2,0 százalékponttal vetette vissza a növekedést. Nem tudott hozzájárulni a növekedéshez a nettó export sem, amelynek hozzájárulása -2,4 százalékpont volt. Az export mérséklődése 6,7, míg az importé 3,9% volt – mindez a koronavírus-járvány következtében szakadozó ellátási láncoknak is betudható. Hasonló folyamatok jellemezték a termékek és a szolgáltatások külkereskedelmét: a termékeknel az export 1,3, az import pedig 1,0%-kal csökkent, míg a szolgáltatások esetében a mérséklődés rendre 22,1, illetve 15,0%-ot tett ki.

A nettó export többlete teljes egészében a szolgáltatások külkereskedelmének köszönhető, amelynek egyenlege 1 382 milliárd forint volt, miközben az áruké -299 milliárd forint, így a teljes egyenleg 1 083 milliárd forinton alakult. Összességében a folyó fizetési mérleg GDP-arányos hiánya a 2019-es 0,45-os szintről 0,07%-os többletbe fordult 2020-ra.

2020-ban a foglalkoztatottak száma a 15–74 éves korosztályban 43 ezer fővel, 4,603 millió főre csökkent, míg a II. negyedévben, a válság mélypontján a visszaesés mértéke 87 ezer fő volt. Az alkalmazottak száma ennél jelentősebben, 109 ezer fővel, ezen belül is a versenyszférában 102 ezer fővel csökkent a bevezetett korlátozó intézkedések és a kialakuló válság nyomán. A két adatsor közötti eltérés oka, hogy a korlátozások miatt sokan nem tudnak dolgozni, illetve csak részmunkaidőben, amely viszont negatív hatást gyakorol a jövedelmi helyzetükre. A munkanélküliek száma a tavalyi év során 39 ezerrel, 198 ezerre emelkedett, míg részarányuk 0,8 százalékponttal, 4,1%-ra nőtt. A munkaerőhiány érdemben csökkent, ami arra enged következtetni, hogy az állásvesztettek egy része gyorsan el tudott helyezkedni az üres álláshelyek valamelyikében. Ugyanakkor a költségvetési szférában az üres álláshelyek részaránya a tavalyi évben sem mérséklődött, ami a strukturális munkaerőhiány fennmaradására utal. A nemzetgazdasági átlagbér 2020-ban is dinamikusán, 9,7%-kal emelkedett. Ebben az év eleji béremelések játszották a főszerepet, amelyeket még nem befolyásolt a koronavírus-járvány. De megjelenik benne az összetételhatás is, amely abból következik, hogy a leépítések elsősorban az alacsonyabb átlagkeresetű ágazatokat (mint a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás) érintették. A nettó átlagkereset is 9,7%-kal emelkedett 268,4 ezer forintra (a különböző kedvezményeket is figyelembe véve 277,2 ezer forintra). Ez 6,2%-os reálbér-emelkedést jelent. A nettó reálkereset így az elmúlt tíz év során összesen 61,3%-kal emelkedett, míg a megelőző évtizedben csupán 37,4%-kal.

2020-ban az infláció átlagosan 3,3% volt Magyarországon (az előző évi 3,4%-ot követően). A maginfláció viszont növekedett (3,8-ről 4,1%-ra). Éves átlagban tehát a fogyasztói árak indexe a jegybanki célt is meghaladta (jóllehet a 2 és 4% közötti célsávban benne volt), míg a maginfláció esetében már célsáv feletti értéket tapasztalhattunk. Az egyes termékcsoportok közül a legnagyobb áremelkedést, 7,3%-ot az élelmiszereknél mérték, ezt követte a szeszes italok, dohányárak árának 7,0%-os drágulása. Az egyéb cikkek, üzemanyagok árcsökkenésében (-0,9%) jelentős szerepet játszott az üzemanyagok árának 5,6%-os

mérséklődése, amely a koronavírus-járványból fakadó dekonjunkturális hatások, illetve a járványügyi korlátozó intézkedések következtében visszaeső olajkeresletnek köszönhető. A szolgáltatások ára 2,9, a háztartási energiáé 0,3, a tartós fogyasztási cikkeké pedig 1,4%-kal nőtt, miközben a ruházatközpontú cikkeké 0,1%-kal csökkent. A Magyar Nemzeti Bank inflációs alapmutatói közül az indirekt adóktól szűrt maginfláció 3,7, a keresletérzékeny infláció 3,1, míg a ritkán változó árú termékek inflációja 3,8%-ot tett ki.

A koronavírus gazdasági következményei (átmenetileg alacsonyabb foglalkoztatottság, a vállalatoknál pedig kieső bevételek) miatt a Kormány a lakossági hitelek törlesztésének év végéig történő felfüggesztése mellett döntött, ami 2000 milliárd forinttal növelte meg a lakosság és a vállalatok likviditását. A lakosságot érő likviditási sokk megoldását jelentő döntést a Kormány az MNB-vel egyetértésben hozta meg.

Április 7-én a jegybank Monetáris Tanácsa a világjárvány hazai hatásainak monetáris politikai aspektusait és a várható reálgazdasági hatásait tompítandó több döntést is hozott. Irányadó rátáján nem változtatott ugyan, de a kamatfolyosót kiszélesítette, az egynapos betéti kamat $-0,05\%$ -on tartásával, a hitelkamatot pedig 95 bázisponttal, $1,85\%$ -ra emelte. Ezenkívül a Monetáris Tanács az egyhetes fedezett hiteleszközének kamatát is $1,85\%$ -ra emelte. Az egyhetes betéti eszköz kamata az alapkamat szintjétől felfelé és lefelé is eltérhet.

A Monetáris Tanács május 4-ével két programot is elindított: az állampapírpiac stabil likviditási helyzetének megteremtése érdekében állampapír-vásárlásba kezdett a másodlagos piacon, valamint a bankrendszer hosszú távú forrásellátottságának növelése céljából újra-indította jelzáloglevél-vásárlási programját. A jegybank az állampapírok másodlagos piacán jelenik meg, ahol fix kamatozású, forintban denominált állampapírokat vásárolhat. A jelzáloglevél-vásárlási program a fix kamatozású, forintban denominált, hosszú futamidejű jelzáloglevelekre terjed ki. Az MNB közlése szerint a jegybanki vásárlásoknak nincs felső korlátja, de a jegybank az állampapír-vásárlások esetében 1000 milliárd forintos, a jelzáloglevél-vásárlások esetében 300 milliárd forintos állománynövekedésnél technikai felülvizsgálatot hajt végre.

A Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa az elmúlt év folyamán két lépésben (júniusban és júliusban) 15-15 bázispontokkal, $0,9\%$ -ról $0,6\%$ -ra csökkentette az irányadó kamatát. Az MT szerint az alapkamat $0,6\%$ -os szintje fenntartható módon támogatja az árstabilitást (a jegybank alapvető célját), lehetővé teszi a pénzügyi stabilitás megőrzését, és a gazdasági növekedés helyreállításában is támaszul szolgálhat. Szeptemberben az egyhetes betét kamatát az MNB $0,75\%$ -osra emelte, azaz annak effektív kamatát eltérítette a jegybanki alapkamattól.

A jegybank 2019. július 1-jén indította el Növekedési Kötvényprogramját (NKP). 2020-ban a jegybank először 450, majd 750 milliárd forint összértékűre emelte a hazai székhelyű, nem pénzügyi vállalatok által kibocsátott, jó minőségű kötvények vásárlási keretét.

A magyar államadósság besorolása 2020 decemberében az alábbi: a Moody's-nál Baa3 pozitív kilátású, a S&P-nél BBB stabil kilátású, míg a Fitch-nél is BBB stabil kilátású. Az előbbinél tehát a magyar állampapírok kockázati besorolása a befektetésre javasolt kategória legalsó szintjén van, míg az utóbbi két nagy nemzetközi hitelminősítőnél egy kategóriával feljebb található. A Moody's szeptember 25-i kilátásjavítása egyfelől jó jelzés a magyar

gazdaságpolitika számára, ugyanakkor az is látszik, hogy a Moody's még mindig egy kategóriával alacsonyabb minősítést ad a magyar államkötvényekre (igaz, immár pozitív kilátásút). A S&P februárban először pozitívrá javította a magyar államadósság besorolását a tartósan stabil gazdasági növekedést kiemelve, majd a járvány negatív gazdasági hatásaira hivatkozva a pozitív kilátást stabilra módosította.

A magyar államadósság devizaaránya emelkedett az elmúlt évben, mivel a 2019. december végi 17,3% után 2020. december végén 19,7%-ot tett ki. Ez az arány megfelel a 2020. évi finanszírozási tervben meghatározott 10–20%-os sávelőírásnak. Tekintettel arra, hogy a Kormány a világválság miatt a 2020-ra tervezett költségvetési deficitet megnövelte, a szükséges többletforrás egy részét a devizapiacról gyűjtötte be, amivel kismértékben növelte az államadósság devizaarányát.

2020-ban így a kifejezetten a lakosságnak szánt forint állampapírok állománya 9074,0 milliárd forinttal emelkedett. 2019 IV. negyedévében ez az összeg még közel 1558,3 milliárd forinttal kisebb (7515,7 milliárd forint) volt. A lakossági állampapírok részesedése ezzel 25%-ra csökkent az előző év végi 30%-ról² a teljes államadósságon belül. A MÁP+ sikere meghatározó, mivel a lakosság a 2019. júniusi bevezetése óta – kisebb megtorpanásokkal – töretlenül kedveli e hosszú lejáratú papírokat.

A másodlagos állampapírpiazi hozamgörbe a 2019. december végi állapotához képest kismértékben felfelé toldott, kivéve a hozamgörbe hosszú végét. A továbbra is alacsony, 0 közeli hozamok a hozamgörbe rövid végén a hazai laza monetáris politika miatt alakultak ki. A jelentősen mérséklődő vagy stagnáló hosszabb lejáratú hozamok pedig illeszkedtek az általános, globális hozamcsökkenési, -stagnálási trendbe, és a jegybank hosszú lejáratú állampapír-vásárlásait tükrözik.

A nem pénzügyi vállalatok hitelállománya 1 065 milliárd forinttal, 12,85%-kal (9 351 milliárd forinttal) emelkedett 2020 végére, míg a lakossági hitelek állománya 1 007 milliárd forinttal, 14,2%-kal (8 116 milliárd forinttal) emelkedett a 2019. végi hitelállományhoz képest. A lakossági hiteleken belül jelentősen, 632 milliárd forinttal (21,1%-kal) növekedett a fogyasztási hitelek állománya, és 3 625 milliárd forintot ért el.³

Az MNB hitelintézeti szektorról szóló negyedéves idősora alapján 2020 egészében a lakossági szegmensben csökkent, míg a vállalati szegmensben nőtt a 90 napon túli késedelemben lévő (nem teljesítő) hitelek aránya. A nem pénzügyi vállalatok hitelállományának NPL-rátája éves szinten 4,3-ről 4,6%-ra emelkedett (amely emelkedés 2020 I. negyedévében még markánsan nagyobb mértékű volt, azóta azonban csökkenés és stagnálás figyelhető meg), a háztartások nemteljesítési rátája 2020-ban 6,8-ről 6,1%-ra csökkent. Összességében

---

² Az ÁKK adatai szerint. Az MNB ennél alacsonyabbat mér, amikor az értékpapír-tulajdonosi statisztikáit közli.

³ Itt kerül kimutatásra a 44/2019 (III. 12.) Korm. rendelet alapján a lakossági ügyfelek számára a babaváró támogatáshoz kapcsolódóan nyújtott hitelek állománya is.

megállapítható, hogy a nem teljesítő hitelek alacsony arányához nagymértékben hozzájárult a hiteltörlesztési moratórium bevezetése.

2020 folyamán elsősorban a vilájárvány és a nyomában fellépő gazdasági visszaesés, továbbá a bizonytalanság miatt a forint az euróval szemben 34 forinttal gyengült, azaz a 2019. december végi 330,52 forint helyett 2020 végén 365,13 forintba került egy euró. A sokkal gyengébb forint kedvezőtlenebbül érintette az államháztartást (továbbá az államadósságon belüli devizaarány a fent említett 19,7%-ra nőtt). A lakosságnak minimális mértékben vannak devizahitelei, így azt a szektor kevésbé érintette a forint árfolyamának jelentős esése. Fontos azonban megemlíteni, hogy a tartósan gyenge, illetve tovább gyengülő hazai fizetőeszköz az importárokön keresztül magasabb inflációhoz vezethet.

Költségvetési folyamatok 2020-ban

A januárban közzétett előzetes pénzforgalmi adatok alapján az államháztartás központi alrendszere 2020-ban 5 548,6 milliárd forint deficitel zárt, közel ötszörösen (4 420,7 milliárd forinttal) meghaladva az előző évi, míg tizenötszörösen (5 181,6 milliárd forinttal) túllépve a költségvetési törvényben előírányzott szintet. Ezt a központi költségvetés 4 953,5, illetve a társadalombiztosítási alapok 641,8 milliárd forintos hiánya, valamint az elkülönített állami pénzalapok 46,7 milliárd forintos többlete adta. A központi költségvetés deficitje több mint ötszöröse volt a 2019. év végének (+4 021,0 milliárd forint), míg az előírányzottnak közel tizennégyszerese (+4 594,5 milliárd forint). A társadalombiztosítási alapok majdnem háromszor akkora hiányt halmoztak fel, mint egy évvel korábban (+406,9 milliárd forint), míg az előírányzatban nullszaldós teljesülést várt a kormányzat. Az elkülönített állami pénzalapok többlete 18,2%-kal (7,2 milliárd forinttal) haladta meg a bázisidőszaki szintet, míg az előírányzatba 8,0 milliárd forintos hiányt foglaltak bele.

2020-ban a koronavírus-járvány és az annak terjedését megelőző korlátozó intézkedések alakították a központi költségvetés bevételi oldalát: az áfa csökkentés, a 2019. évi adóelőleg-kiegészítési kötelezettség eltörlése, a kisvállalati adó kulcsának mérséklése, a négygyermekes anyák személyijövedelemadó-mentessége, különadók bevezetése stb. A fentiek ellenére a központi költségvetés halmozott bevétele 6,1%-kal (1 323,2 milliárd forinttal) emelkedett a 2019. évi teljesüléshez képest. A tavalyi év egészében a gazdálkodó szervezetek befizetései 13,9%-kal (196,4 milliárd forinttal), a fogyasztáshoz kapcsolt adókból befolyó összegek 2,1%-kal (127,4 milliárd forinttal), míg a lakossági befizetések 4,8%-kal (128,7 milliárd forinttal) nőttek 2019-hez képest. A gazdasági szervezetek befizetéseinek növekedése háttérben főleg a társasági adóból befolyó összegek 34,0%-os (103,2 milliárd forintos) emelkedése állt. A fogyasztáshoz kapcsolódó adók körében az általános forgalmi adóból származó bevételek 3,0%-os (136,7 milliárd forintos) növekedése emelendő ki, míg a lakosságtól származó befizetéseken belül a személyi jövedelemadóból befolyó összegek 4,3%-os (103,2 milliárd forintos) emelkedése érdemel említést.

A 2020-as év egészét a várakozásokat meghaladó bevételek és kiadások jellemezték. A tervezettnél érdemben nagyobb pénzforgalmi hiány kialakulásában jelentős szerepet játszottak a koronavírus-járvány megfékezésére hozott intézkedések. Az egészségügyi eszközök

járványhoz köthető beszerzései a tavalyi év során 614,7 milliárd forintot tettek ki. Az uniós programokhoz köthető kiadások 2020-ban 2 025,5 milliárd forintot értek el, amelylyel szemben 1 681,1 milliárd forint bevétel állt. Az év végére tervezett hiányt számottevően, 5 181,6 milliárd forinttal haladta meg a tényleges teljesülés, amelyet főleg a költségvetési szervek 18,5%-os (1 152,9 milliárd forintos) felülteljesülése indokolt. Az európai uniós módszertan szerint számolt GDP-arányos eredményszemléletű hiány 2020-ban 8,1%-ot tett ki, szemben a tervezett 1,0%-kal. Ennek eredményeképpen a GDP-arányos államadósság a 2019-es 65,4-ről 80,4%-ra nőhetett. A rendkívüli helyzetre való tekintettel az Európai Unió enyhített a tagállamokkal szemben támasztott követelményeken, továbbá az Alaptörvény is lehetővé teszi az adósságszabálytól való eltérést a nemzetgazdaság tartós és jelentős visszaesésekor, vagy ha különleges jogrend lép életbe.

MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2020-RÓL

A 2020-as makrogazdasági adatok mély gazdasági válságot jeleznek. A GDP volumene 5%-kal esett vissza az előző évhez képest. A hozzáadott érték csökkenésének mértéke az iparban 4,8, az építőiparban 9,4, a mezőgazdaságban 6,7, a szolgáltatások körében pedig 4,8%-os volt. A csökkenéshez az ipar 1 százalékponttal, az építőipar 0,5, a mezőgazdaság 0,2, a szolgáltatások pedig 2,7 százalékponttal járultak hozzá. A GDP felhasználási oldalát tekintve a háztartások tényleges fogyasztása erőteljesen, mintegy 2,6%-kal csökkent, míg a közösségi fogyasztás 2%-kal megemelkedett, azaz a fogyasztás az előző évinek csupán 98%-át tette ki. A bruttó felhalmozás csökkenése 4,4%, ezen belül a bruttó állóeszköz-felhalmozásé 7,3%. A külkereskedelmi folyamatok érezhetően romlottak: ezt jelzi az export volumenének 6,7%-os, az import volumenének pedig 3,9%-os visszaesése. A gazdasági visszaesés mértékéhez a végső fogyasztás 1,3, a bruttó felhalmozás 1,2, míg a külkereskedelmi forgalom egyenlege 2,4 százalékponttal járult hozzá.

A gazdasági teljesítmény 2020. évi változásának mértéke meghatározza a további évek folyamatait. A pandémia kialakulása óta nehéz megalapozottan előre jelezni a gazdasági folyamatokat. A második hullámot követő újabb, harmadik veszélyhelyzeti szigorítások még inkább elnyújtják a gazdaság helyreállításának időszakát, és komoly társadalmi nehézségekkel járnak együtt. A gazdasági teljesítmény korábbi szintjét feltehetően csak 2023-ban érhetjük el; a legtöbb ágazat (így az exportunkban fontos ipar és szolgáltatások) kibocsátása 2021-ben még aligha pótolják az elmaradt növekedést. Az egyensúly a szükségszerű monetáris-fiskális lazítások következtében nem áll helyre, gyorsulhat a fogyasztói áremelkedés üteme, tovább gyengülhet a forint. A foglalkoztatottság ismét csökkenhet, a kisvállalkozások jelentős arányban ellehetetlenülhetnek, és a bizonytalan helyzetű háztartások még hosszabb ideig napi megélhetési gondokkal küszködnek.

A járvány váratlanul érte a gazdaságot...

2020 márciusától a koronavírus-járvány miatt kialakult világgazdasági helyzet alapjaiban befolyásolta az eddig pozitívnak ítéltető felzárkózási folyamatunkat. Egyértelművé vált a komoly gazdasági visszaesés, és teljességgel bizonytalanná az, hogy az egész világra kiterjedő koronavírus-járvány milyen hatásokkal jár a magyar gazdaságra nézve.

Az EU-tagállamokban az előrejelzések nagyon pesszimisták, és ez meghatározza a magyar export iránti keresletet is. A magyar gazdaságmentő intézkedések a 2020. II. félévi GDP-termelés visszaesését is csak tompítani tudták. A II. negyedévi 9%-os csökkenést a II. félévben

---

¹ Eco-Vista Kft. Az elemzés elkészítésének időpontja: 2021. április 26.

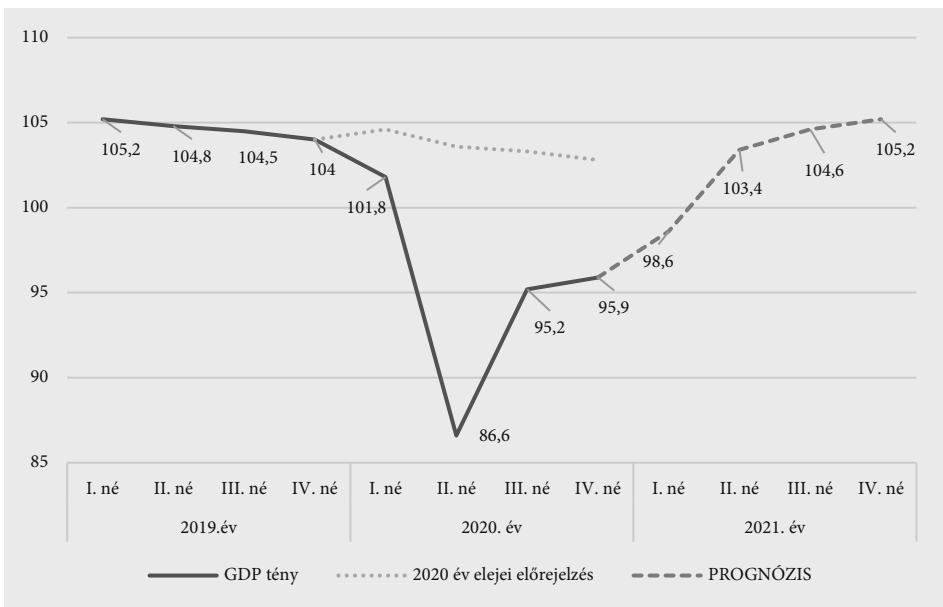

még 5–7% körüli GDP-visszaesés követte. Éves szinten így 5% lett a bruttó hazai termék csökkenése. A magyar gazdaság 2019-ig az egész EU egyik leggyorsabban növekvő gazdasága volt, de most a GDP-növekedés rangsorában a 26-ik helyre csúszott. A gyors helyreállítás elmaradására utal, hogy a magyar ipari bizalmi indexek és az uniós konjunktúraindexek (köztük az IFO üzleti indexe is) komoly gyengülésre utalnak.

2020-ban a beruházások 10%-kal, azaz a GDP-nél erőteljesebben estek vissza. A beruházási ráta 1 százalékponttal, 26% körülire csökkent. A bruttó ipari termelés jelentősen, 5,5%-kal csökkent. Az építőipari termelés mintegy 10%-kal esett vissza, míg a kiskereskedelmi forgalom 0,2%-kal mérséklődött. A turizmus, mint a járványnak leginkább kitett ágazat, nagyon jelentős visszaesést szenvedett el. 2020-ban a külföldi vendégéjszakák száma mintegy 75%-kal csökkent, de a belföldiek által eltöltöttek száma is a korábbi egyharmadára esett vissza. Egyedül a távközlési ágazat tudott 2020-ban jelentős növekedést elérni, és GDP-termelése 2021-ben már 5%-kal bővült.

1. ábra

A GDP-termelés alakulása*

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

*Szezonálisan és naptári hatással kiigazított és kiegyensúlyozott adatok.

2020-ban a külkereskedelem alakulása érzékenyen befolyásolta a monetáris helyzetünket a folyó fizetési mérlegen keresztül. Az I. félévben a kivitel erőteljesebben mérséklődött, hatására az aktívum nagyon jelentősen lecsökkent. Bár a nyári hónapokban javult a külkereskedelem teljesítménye, összességében a járvány második hullámával ismét jelentősen visszaesett.

Éves szinten a behozatalunk 1, a kivitelünk 1,3%-kal csökkent. A szolgáltatások külkereskedelme – alapvetően a turizmus és a nemzetközi szállítások jelentős csökkenésének a következményeként – az elmúlt évekre jellemző bővülés után visszaesett, 2021-ben a járvány harmadik hulláma során ugyancsak komoly mértékű visszaesés is történhet.

A vállalkozások megsegítése alapvető fontosságú volt...

Az egyik fő nehézséget 2020-ban a vállalati gazdálkodás lehetőségeinek romlása okozta. Az ipari termelés az I. félévben 12,8%-kal esett vissza. Az összes értékesítés kétharmadát adó külpiazi forgalom volumene 13,6%-kal, míg a hazai eladások 7,7%-kal csökkentek. Az ipari termelés csak az Észak-Alföldön növekedett (0,9%-kal), de a többi régióban 2,9% és 21% közötti mértékben csökkent, míg a Nyugat-Dunántúlon mintegy 25%-kal eshetett vissza. Még júniusban is az előző hónaphoz mérve 12,2%-os volt a termelés csökkenése, és éves szinten is 12% körüli termelés-csökkenést kellett regisztrálnunk. Hasonló volt az építőipar zuhanása is; nemcsak a teljesítménye, hanem a szerződésállománya is a korábbi éveknél jóval kisebb volt.

Bár a kormány jelentős összegű és olcsó forrásokkal igyekezett támogatni a cégek életben maradását és az ehhez szükséges fejlesztéseket, az év során végig bizonytalan volt a kereslet. Ezért a vállalkozások jelentős része el is halasztotta a korábban tervezett beruházását. Az állami beruházások út- és vasútépítése és a Paks-2 beruházás előkészítése mellett a turisztikai beruházások-fejlesztések, a sportlétesítmények építése, valamint a hadsereg korszerűsítési folyamata jelentett biztos projektet.

A foglalkoztatottak száma a válság leküzdésére szolgáló intézkedések nyomán a negyed-évek során igen változó volt, de nem érte el az egy évvel korábbi szintet. A munkaerő-felvétel módszertana alapján számított munkanélküliségi ráta 4,6%-ra nőtt, a 25 éven aluliak 14,7%-os munkanélküliségi mutatója pedig 4 százalékponttal magasabb, mint egy évvel korábban.

A foglalkoztatottak száma a GDP mértékénél enyhébb ütemben apadt. Az alkalmazottak esetében jelentősebb, 4% körüli csökkenés történt, és a vállalkozások foglalkoztató képessége is intenzíven, 5%-nál nagyobb mértékben romlott.

2020-ban a válsághelyzet alatt jelentős változások történtek a munkaerőpiacon. A foglalkoztatás konkrét munkahelyi feltételei módosultak, a *home office*, a csökkentett munkaidő, a fizetés nélküli szabadság, a kényszerelbocsátások következtében lassult, egyes területeken érezhetően meg is fordult a korábban javuló tényleges jövedelmi folyamat. Így a bruttó keresetek konkrét alakulását, azaz a korábbi növekedési ütem lassulását jelezheti, hogy például az szja-bevételek növekedése mintegy felére, 5–6% közöttire csökkent az előző évi adatokhoz képest.

Magasabb infláció és jelentős fiskális élénkítés – növekvő költségvetési hiány...

A pénzügyi mutatók a válság megoldását segítő intézkedések következtében is erőteljesen romlottak. Az infláció 2020 júliusában 3,8%-ra, míg a maginfláció 4,5%-ra (nyolcéves csúcsára!) emelkedett. A fogyasztói áremelkedés üteme éves átlagban 3,3% lett, de év végére jelentősebben, 4% fölé is emelkedett. Az infláció alakulásában érezhető változások történtek. A fogyasztás szerkezete módosult, s az egyes termékcsoportok fogyasztási súlyaránya megváltoztatta az infláció belső szerkezetét. A fogyasztói árak közül az élelmiszerekéi az átlagosnál erőteljesebben emelkedtek, és ez érzékenyen érintette a rosszabb jövedelmi helyzetű háztartásokat.

A válság következtében a 2020. évi államháztartási hiányt a kormány már a félév végén 3,8%-ra emelte, majd ennél magasabb (7–9%-os), de akár 10%-hoz közelítő GDP-arányos államháztartási hiánnyal számolt. Ahogyan várható is volt, végül a korábbinál nagyobb költségvetési kiadások és a tervezettnél jóval kisebb GDP miatt 8,1% lett az éves hiány.² A hiány a II. negyedévben 1.500 milliárd forinttal nőtt, sőt július végére már elérte a 2 165 milliárd forintot. Ezt finanszírozta a tavaszi 3,5 milliárd eurós devizakötvény-kibocsátás, és jelzésértékű volt – a korábbi kétheti helyett – a kötvényaukciók heti rendszeressége.³ (A PM jelezte, hogy az adócsökkentések és a gazdasági teljesítmények visszaesése miatt az 1.400 Mrd forintot is meghaladhatja az államháztartás 2020. évi bevételecsökkenése!)

Az államháztartásnak – a kormány által korábban – 2020-ra még 66,3%-ra, majd év közben 72,6%-ra prognosztizált bruttó konszolidált adóssága jelentősen megnövekedett: az év végére elérte a GDP 80,4%-át. Az MNB júniusban 0,75%-ra, majd júliusban 0,6%-ra csökkentette az alapkamatot, azaz tovább lazított monetáris politikáján. A forint árfolyama már hosszú ideje gyengült: a 2010. évi átlagos 275,4 Ft/euró árfolyamtól számítva 2020 végére már 25%-os leértékelődést jelentett az éves átlagos 351 Ft/euró árfolyam. Az év folyamán igencsak volatilis árfolyam időnként megközelítette a 270 Ft/eurót is. A veszélyhelyzetben a munkaadóknak az éves kötelező 8%-os béremelés komoly terhet okozott. A külföldi tulajdonú cégeknél azonban az esetleges tehernövekedés az erősödő euróban számolva jóval kisebb mértékű nehézséget (esetenként változatlan béreket) jelentett a külföldi cégek számára. A gyengülő hazai fizetőeszköz hátrányosan érintette az emelkedő infláció miatt a reálértékükből veszítő magyar fizetéseket.

A folyó fizetési és a tőkemérleg egyenlege a válság következtében – a 2019-es 1,2 milliárd euró deficit után – 2020-ban 2,8 milliárd euró hiányt ért el. Több korábban bejelentett, de a

---

² Jelentés a kormányzati hiányról és adósságról – EDP, 2021. március 31.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/edp/edp20210422/index.html>

³ A finanszírozás során már az ún. helikopterpénz alkalmazása és megítélése is világszerte átértékelődött.

válság miatt elhalasztott külföldi beruházás az év II. felében újraindult, de a folyamatot az újabb hullám megzavarta. A külkereskedelmi aktívum romlását az okozta, hogy az export 6,7%-kal, az import pedig 3,9%-kal esett vissza. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 2017 óta tartó erőteljes volumenbővülése pedig 2020-ban jelentősen visszaesett, az előző évi érték 92,7%-ára.

A háztartások helyzete bizonytalan...

A 2020-as év a munkaerőpiac számára nagy kihívásokat jelentett. Több ágazatban jelentős létszámleépítések történtek, s alapjaiban megváltozott a foglalkoztatás gyakorlata. A megszűnő munkahely sok család számára komoly megélhetési nehézségeket okozott. A járvány gazdasági hatásai annak a veszélyével fenyegettek, hogy érdemi anyagi támogatás hiányában, a tömeges munkanélküliség következtében kialakult jövedelemhiány miatt addig relatív biztonságban élő családok élete ellehetetlenül. A járvány kitörése után több mint kétszázezren veszítették el a munkajövedelmüket, vagy jelentős jövedelemcsökkenéssel kellett szembesülniük, és az év folyamán csekély megtakarításaikat is felélték, így elvesztették az anyagi biztonságukat.

2020-ban mérséklődött az elmúlt évek jelentős fogyasztásbővülése, ugyanis az azt kiváltó dinamikus béremelkedés, hitelezési expanzió, a családvédelmi programmal megalapozott magas fogyasztói bizalom hatása csökkent. A növekedést fékezték a magas lakásépítési, karbantartási költségek, a lakásbérlés magas szintje és a megindult inflációs folyamat is. Ezért vált nélkülözhetetlenné a vállalati szektor állami támogatása mellett a háztartások megélhetési körülményeit javító intézkedések, pénzügyi segítség biztosítása is. Különösen fontos lépést jelentett, hogy az állam munkahelymegőrző támogatás formájában segítette a családokat.

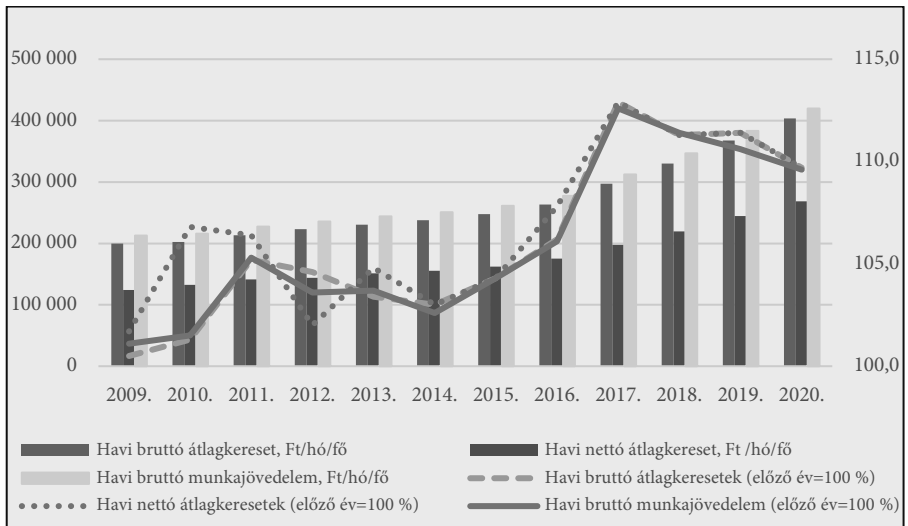
A nemzetgazdaságban a teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete 403 600, a közfoglalkoztatottak nélkül 414 500 forint volt.⁴ A kedvezmények nélküli *nettó átlagkereset* 268 400 Ft, kedvezményekkel együtt 277 200 Ft lett (a pénzügyi és biztosítási tevékenység körében 709 300 Ft, míg a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén csupán 250 900 Ft). A teljes munkaidőben dolgozó férfiaknál 439 900, a nők esetében pedig 370 000 forintra nőtt a bruttó átlagkereset.

---

⁴A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál, a költségvetési intézményeknél és a foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezeteknél.

2. ábra

A keresetek változása 2009 és 2020 között (forint, illetve változás az előző évhez képest)

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

A csökkenő foglalkoztatás miatt 2020-ban éves átlagban az átlagkereset 9%-kal nőtt, ami reálértékben 6,2%-os emelkedés. A nyugdíjas árindex magasabb volt az átlagos fogyasztói árindexnél, azaz a nyugdíjak egyértelműen veszítettek reálértékükből. A lakossági fogyasztás így mintegy 2,5%-kal esett vissza, míg a közösségi fogyasztás ugyanekkor mértékben emelkedett.

A központi költségvetés hiánya 2020. december végére 4 910 milliárd forint, az éves előirányzat csaknem tizenháromszorosa lett. A kormányzati szektor konszolidált bruttó adósága pedig 38 408 milliárd forintra nőtt, ami a GDP 80,4%-a. Az Európai Unió számára készített EDP-jelentésben közli a kormányzat a 2021. évi központi költségvetési tervezett hiányát is, ami -3 508 milliárd Ft, és a kormányzati szektor konszolidált bruttó adóságának tervezett összegét is, ami 41 153 milliárd Ft lehet.

1. táblázat

Makrogazdasági előrejelzés (előző év = 100%)

	2019	2020	2021	2022*
	tény		prognózis	
GDP-volumen	104,9	94,9	102,5	103,8
Ipari termelés	105,4	94,5	100,5	103,5
Építőipari termelés	123	90,9	104	111
Kiskereskedelmi forgalom	106	99,8	102	105
Állóeszköz-felhalmozás	116	96,7	105	109
Behozatal	105	99	103,5	104,5
Kivitel	104	98,7	104,5	106,5
Bruttó kereset	111	109,7	106	108
Munkanélküliség	3,3	4,3	4,1	3,7
Infláció	103,4	103,3	104,2	103,8
Költségvetési hiány	2,1	8,1	5,5	4,5
Forint/euró árfolyam, Ft	325,4	351	355–360	350–355

Forrás: KSH.

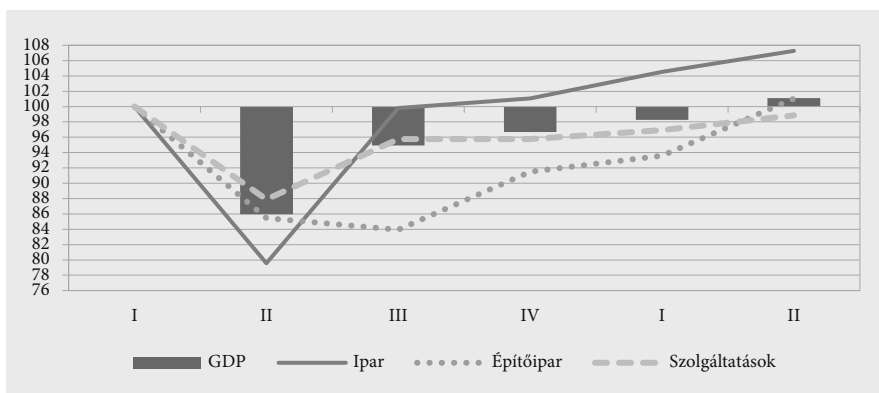
* Saját becslés (2021. április).

MAKROGAZDASÁGI ÁTTEKINTÉS 2020-RÓL ÉS 2021 ELSŐ FÉLÉVÉRŐL

2020 utolsó negyedének növekedési teljesítménye lényegesen felülmúlta a legtöbb elemző várakozásait, így végül nemcsak e negyedét (a második hullám felfutását és a negyedév második felében ismét bevezetett korlátozásokat), de az egész tavalyi évet is enyhébb visszaeséssel vészelte át a magyar gazdaság, mint ahogyan azt a járvány első berobbanásakor gondolni lehetett. Valójában a 4,7%-os éves GDP-csökkenés ahhoz hasonlított, amire az előrejelzők (köztük a Kopint-Tárki) a II. negyedév vége felé, vagyis az első hullámból való ígéretes – bár részleges – visszapatтанás után és a második hullám megindulása előtt számítottak.

1. ábra

Kiemelt termelési komponensek negyedév/negyedéves növekedési rátái 2020–2021-ben (2020. I. n.é. = 100)

Forrás: KSH.

Bár a III. negyedévhez képest – amely a gazdasági aktivitás zuhanás utáni részleges helyreállításának jegyében telt legalábbis a szolgáltatások, és még inkább az ipar vonatkozásában – az utolsó negyedévben a GDP év/éves dinamikája romlott, bár e romlás nem volt drasztikus, ráadásul a megelőző negyedévhez képest a – szezonálisan kiigazított – GDP még kissé nőni

¹ Az alábbi írás a Kopint-Tárki szerzői által írt két tanulmány főbb megállapításait foglalja össze, amelyeket 2021 áprilisában a 2020. év és augusztusban 2021 első féléve makrogazdasági és fiskális folyamatairól készítettek.

is tudott, az iparnak, de főleg a sokkból éledezni kezdő építőiparnak köszönhetően. A második hullám a szolgáltatásokon belül sem minden területet érintett, és a kereskedelemben sem volt elsöprő a hatása, ám ezzel együtt e nemzetgazdasági ág szezonálisan kiigazított hozzáadott értéke stagnált a tavalyi utolsó negyedében.

A 2020-as év egészét tekintve a 4,7%-os magyar gazdasági visszaesés régiós összevetésben az átlagnál valamivel kedvezőtlenebb volt: súlyosabb volt, mint Lengyelországban, Romániában és Szlovákiában, de enyhébb volt a cseh és a szlovák esésnél.

1. táblázat

A GDP év/éves növekedési rátái 2020-ban (%)

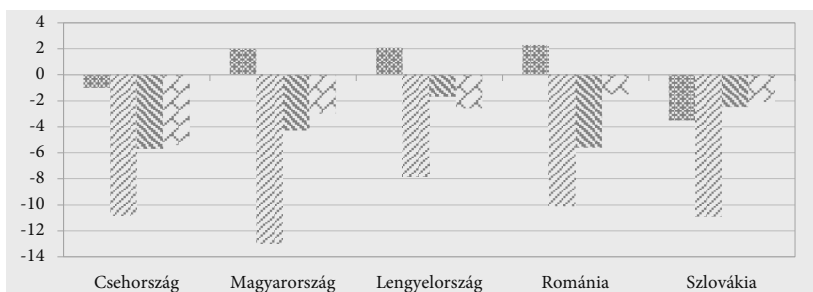
Csehország	Magyarország	Lengyelország	Románia	Szlovákia
-5,8	-4,7	-2,5	-3,9	-4,4

Forrás: Eurostat.

Az erős cseh éves visszaesésben szerepet játszott az első negyedévi GDP-alakulás: Csehországban már az I. negyedévben visszaesést mértek. Ám ugyanez Szlovákiáról is elmondható, itt azonban a magyarországinál kevésbé drasztikus második negyedévi esésnek, illetőleg a rákövetkező gyors (bár itt is részleges) kilábalásnak köszönhetően az éves GDP-csökkenés minimálisan elmaradt a magyarországitól. A II. negyedévben a járvány első hullámának a sokkja Magyarországon volt a legdrámaibb.

2. ábra

A GDP év/éves növekedési rátái 2020 negyedéveiben (%)

Forrás: Eurostat.

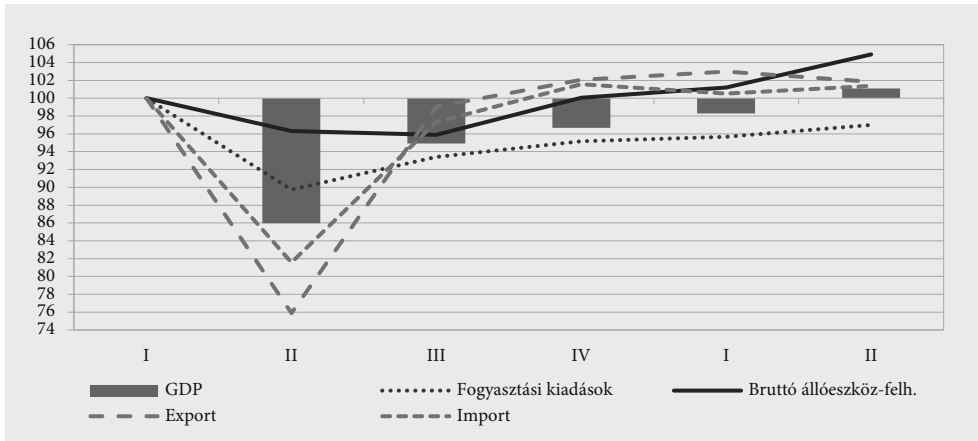
A 2021-es év első két negyedéve arról tanúskodik, hogy a magyar gazdaság a járvány második és harmadik hullámával szemben az előzetesen vártnál ellenállóbbnak bizonyult. A GDP szezonálisan és munkanappal kiigazított volumene folyamatosan emelkedett a megelőző negyedévhez viszonyítva, még hozzá viszonylag jó ütemben. Így miközben a kiigazítatlan év/éves indexek a mindenkori bázistól függően változóan alakultak, összességében a gazdaság

növekedési teljesítménye mind a két negyedévben pozitív meglepetést hozott. A II. negyedévben a GDP volumene, azon belül az állóeszköz-felhalmozás, továbbá az áruk exportja és importja egyaránt nagyobb volt, mint 2020 I. negyedévében, vagyis a válságot megelőző utolsó negyedévben.

3. ábra

Kiemelt felhasználási komponensek negyedév/negyedéves növekedési rátái 2020–2021-ben (2020 I = 100)

Forrás: KSH.

Mindazonáltal két megjegyzés idekívánkozik: egyrészt, a második és harmadik hullám hatása annyiban azért mégiscsak meglátszik, hogy az idei I. negyedévben a fogyasztási kiadások (negyedév/negyedéves) növekedési üteme jelentősen lelassult. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az idei év közepén a fogyasztási kiadások volumene még nem érte el a 2020 elején mért szintet. Másrészt, a II. negyedévben az export – azon belül is az áruexport – volumene csökkent az előző negyedévhez képest. Ez az ipart sújtó kínálatoldali problémákkal hozható összefüggésbe, amelyek az év további részét illetően talán a legfőbb bizonytalansági tényezőt jelentik.

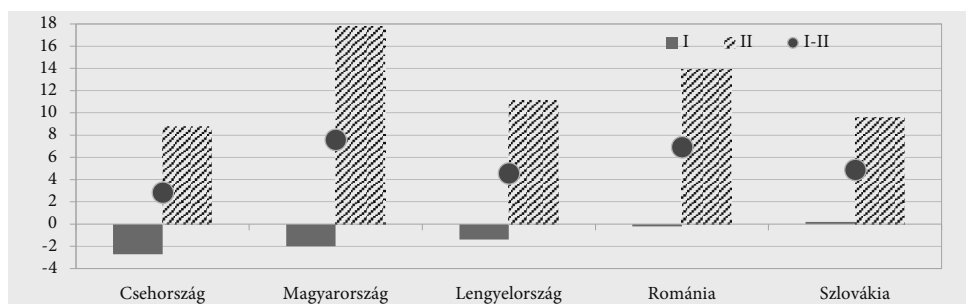
Összességében 2021 II. negyedévében a GDP *év/éves* növekedési üteme szintet ugrott, az EU többi tagállamához hasonlóan: az országok többségében két számjegyű növekedésre került sor. Ez nyilván a 2020 II. negyedévi súlyos visszaesés miatti alacsony bázisnak tudható be, amit az is bizonyít, hogy a leggyorsabb növekedést a tavalyi évben a legnagyobb visszaesést elszenvedő országok érték el. De a növekedés a többi országban is meghaladta a várakozásokat. Az uniós mezőnyben a magyar gazdaság kifejezetten jól teljesített: az idei első félévben a hetedik, ezen belül a II. negyedévben a negyedik leggyorsabb növekedési ütemet produkálta. A régiós országok körében mind a II. negyedévi, mind pedig az I. félévi ütem

Magyarországon volt a legmagasabb. (Mint láttuk, ez abból is adódott, hogy 2020 II. negyed- évében viszont a magyar gazdaság relatíve rosszul teljesített, azaz az átlagnál drasztikusabban esett vissza.)

Régiós összevetésben a fogyasztási kiadások magyarországi alakulása nem számít kirívónak: a jelek szerint nemcsak Magyarországon, de Lengyelországban és Szlovákiában is magasabb volt a II. negyedévi fogyasztási volumen, mint 2019-ben. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy némely országokban a fogyasztási kiadások az I. negyedévben még tovább csökkentek a 2020-as átlaghoz képest – például Csehországban, ahol pedig a 2020. évi visszaesés eleve nagyobb volt a régiós átlagnál.

4. ábra

A GDP év/éves növekedési rátái 2021 első két negyedévében és első félévében (%)

Forrás: Eurostat.

A *termelés oldalán* a nagyjából nem konjunkturális tényezők által befolyásolt mezőgazdaság kivételével az összes fő nemzetgazdasági ágban folyamatos volt a hozzáadott érték negyedév/negyedéves emelkedése az idei I. félévben. Ez az I. negyedévben a magas bázis miatt még csak az iparban tükröződött pozitív év/éves növekedésben (a szolgáltatások esetében pedig a csökkenés lassulásában). A II. negyedévben viszont a három szóban forgó nemzetgazdasági ágban (ipar, építőipar, szolgáltatások) két számjegyű év/éves növekedést mértek, ami – a fentiek alapján – nem kizárólag az egy évvel korábbi visszaesés miatti bázishatás eredménye. Különösen figyelemre méltó a *szolgáltatások* hozzáadott értékének 12,4%-os volumennövekedése a II. negyedévben, ami abszolút rekord: a rendszerváltás óta egyetlen negyedévben sem érte el eddig a növekedési ütem a 10%-ot. A szolgáltatások dinamikáját felfelé húzta a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás több mint 70%-os ugrása, de két számjegyű ütemben bővült a kereskedelem, a szállítás, az infokommunikáció, a szakmatudományos tevékenység, az egészségügyi-szociális ágazat és a művészet-szórakoztatás hozzáadott értéke is. Érdekes adalék ugyanakkor, hogy éppen a legutóbbi esetében a jó ütem pusztán bázishatásból fakadt: a művészet-szórakoztatás ágazatban a szezonálisan kiigazított volumen negyedévről negyedévre csökkent a tavalyi év III. negyedévet követően – igaz, egyre lassuló ütemben.

A leggyorsabb év/éves növekedést az *iparban* mérték (36,9%) a II. negyedévben, ami természetesen adódik abból, hogy a tavalyi első hullám az ipart ütötte meg a legdrasztikusabban. Így az idei I. félév átlagában is az ipari növekedés volt a legerőteljesebb – közel 19%-os – a nemzetgazdasági ágak körében. Az ipar hozzáadott értéke egészében véve már az I. negyedévben túlszárnyalta a válság előtti szinteket, ugyanakkor – a bruttó termelési adatok szerint – éppen a legnagyobb ipari alág, az autóipar esetében nem sikerült a teljes kilábalás, főleg a chiphiány miatt. Mi több, a nyári hónapokban az autóipar problémái láthatóan súlyosbodtak is. A chiphiány okai szerzteágazóak, és az ehhez társuló egyéb logisztikai zavarok is többletgyezősek: a pandémia csupán nyilvánvalóvá tette az uralkodóvá vált globális *just-in-time* rendszerekben rejlő sérülékenységet. Így a termelési oldalon az ipar az az ágazat, ahol a jó ütemű növekedés további folytatódását illetően leginkább kétség merülhet fel.

Az *építőiparban* a növekedés alapvetően a magasépítésnek tudható be – itt a volumen immár megközelíti a válság előtti szinteket –, ugyanakkor június-júliusban a mélyépítésben is megnőtt az aktivitás. Az építőiparban az év további részében dinamikus év/éves bővülés várható.

A *szolgáltatásoknál* az év/éves visszaesés folyamatos mérséklődését követően az idei II. negyedévben – a harmadik hullám utáni újraindítás hatására is – rekordnövekedésre került sor, ennek nyomán a szolgáltatások volumene közel került a válság előtti csúcshoz. Már csak a szállítás-raktározásban és a művészet-szórakoztatás-szabadidő ágazatban tart érdemben a helyreállítási periódus. Ezzel együtt a szolgáltatások dinamikáját segítheti a magánfogyasztás folytatódó helyreállása.

Az idén a *felhasználás oldalán* kevésbé egyöntetű a folyamatos negyedév/negyedéves emelkedés: az I. negyedévben – a stagnáló állóeszköz-felhalmozást (és a drasztikusan negatív készletváltozást) leszámítva – minden komponensnél bővülést mértek, habár – mint már említettük – a magánfogyasztás előző negyedévhez mért bővülése lefékeződött. A II. negyedévben egy kisebb komponens, a közösségi fogyasztás mellett az áruxport is csökkent az előző negyedévhez képest.

A fogyasztás esetében az I. negyedévi negyedév/negyedéves fékeződés is közrejátszott az év/éves csökkenés átmeneti fokozódásában. Ugyanakkor a II. negyedévben a bázishatás – és az előző negyedévhez viszonyított növekedés feléléde – eredményeképpen a magánfogyasztás 8%-ot meghaladóan nőtt éves összevetésben – ehhez járult az állóeszköz-felhalmozás közel 12%-os növekedése (amire ezúttal a készletváltozás is rátett egy lapáttal). Így összességében a II. negyedévben a *belföldi felhasználás* 11,1%-kal nőtt az előző év azonos időszakához képest.

A *beruházások* az a növekedési komponens, amelynek a kilábalását idén már jó eséllyel nem akasztja meg érdemben a járvány negyedik hulláma. A beruházásokat az I. negyedévben az állam, a II. negyedévben viszont a vállalati beruházások hajtották, vagyis a vállalati beruházások I. negyedévi megakadása nem volt tartós. Az I. negyedévben a vállalati beruházások visszaesése mellett az állami beruházások még mindig viharos ütemben bővültek, viszont a II. negyedévben az állami beruházások stagnálás közeli állapota mellett a közép- és nagyvállalati szektor beruházásainak volumene 13%-kal nőtt. Míg az I. negyedévben főként

az állami beruházásokat a közigazgatási és az egészségügyi beruházások hajtották, addig a II. negyedévben e területeken két számjegyű csökkenést mértek – az utóbbinál ez betudható a magas bázisnak (járvánnyal összefüggő beszerzések 2020-ban), az előbbinél azonban nem. Eközben az oktatási beruházások növekedése a II. negyedévben is folytatódott, a részben állami vonzatú művészet-szórakoztatás ágazatban pedig 67%-os növekedést mértek. A KSH közlése szerint a központi költségvetési szerveknél a II. negyedévben is volt valamekkora növekedés, ugyanakkor az önkormányzatok beruházásainál folytatódott a visszaesés.

Az *áru-külkereskedelem* szárnyalt a tavalyi utolsó negyedévben, és csak kismértékben lassult az idei év elején, holott az iparban (mindenekelőtt az autóiparban) egyre érezhetőbbé vált a chiphány és a szállítás akadozása. Eközben az áruimport dinamikája markánsabban mérséklődött, ami a fogyasztás I. negyedévi csökkenését tükrözheti. A második negyedévben – annak ellenére, hogy az előző negyedévhez képest az exportvolumen csökkent, az importvolumen pedig nőtt – a bázishatásnak köszönhetően az áruexport és -import dinamikája közti pozitív rés széles maradt, ráadásul a szolgáltatás-külkereskedelem növekedési hozzájárulása is pozitívba fordult, még hozzá a vártnál jóval nagyobb mértékben, miután a szolgáltatás-export drasztikus év/éves emelkedéséhez a szolgáltatásimport tovább folytatódó év/éves csökkenése társult.

Összességében az I. negyedév után a nettó export növekedése a II. negyedévben is felülmúlta a várakozásokat, főleg mivel a szolgáltatás-külkereskedelemben az export és az import közti pozitív ütemkülönbség rekordszintű volt. Itt a turisztikai és szállítási szolgáltatásoké a főszerep: az előbbieket esetében oly módon, hogy a turisztikai export meredek emelkedése mellett a turisztikai import drasztikusan tovább csökkent.

A munkaerőpiacon is kedvező folyamatok zajlottak le. Júliusra a foglalkoztatottak számának háromhavi görgetett átlaga megközelítette a válság előtti csúcpszintet, a havi érték viszont – a vártnál gyorsabban – egyenesen meghaladta azt, nem is csekély mértékben. A foglalkoztatottak számának év/éves csökkenése a II. negyedévben újból növekedésbe fordult (1,4%), amit júliusban 2%-ra gyorsuló növekedés követett. A gyorsulás nyilvánvalóan összefügg a korlátozások feloldásával, bizonyos szolgáltatási ágak újraindulásával. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy augusztusban a foglalkoztatotti létszám ismét mérséklődött, az év/éves növekedési ütem 0,5%-ra esett vissza. A *munkanélküliségi ráta* a második hullámot követő januári 5% után májusban 3,9%-ra mérséklődött, és nagyjából ezen a szinten maradt a három rákövetkező hónapban is.

A foglalkoztatás *szerkezetét* illetően kedvező, hogy a foglalkoztatás II. negyedévi bővülése már nagyrészt az *elsődleges munkapiachoz* köthető: a külföldön dolgozók száma kisebb volt április–júniusban, mint egy évvel korábban, a közmunkásoké viszont néhány ezer fővel magasabb. A II. negyedévben – szemben az I.-vel – már az *alkalmazottak* száma is bővült, bár az egyéni vállalkozók számának emelkedése továbbra is jelentős.

Európai összehasonlításban a *munkanélküliség* tekintetében a magyar pozíció nem változott jelentősen az elmúlt év során. Tavaly júniusban 13 EU-tagállam munkanélküliségi rátája volt alacsonyabb a magyarnál, az idén júniusban csak 12. A munkaerőpiaci helyzet várhatóan

tovább javul: a foglalkoztatottak számának bővülése éves átlagban jó eséllyel eléri az 1%-ot. Az egész éves munkanélküliségi ráta a tavalyi 4,1% után az idén várhatóan 4% alá csökken.

A járvány időbeli lefutásával és hatásaival kapcsolatos nagyfokú bizonytalanság a fiskális folyamatokra és politikára is rányomta, illetve rányomja a bélyegét. Az a nemzetközi tapasztalat, amely szerint a monetáris politika lehetőségeinek beszűkülése nyomán felértékelődött a fiskális politika a válságkezelésben, Magyarországra is érvényes.

A Magyar Államkincstár által közölt adatok alapján az államháztartás központi költségvetésének pénzforgalmi hiánya 2020. december végén az előző év végi közel 5-szörösére, 4953 milliárd forintra emelkedett. A koronavírus-járvány által előidézett recesszió ellenére a folyó áras bevételek növekedtek, vagyis a hiányért a kiadások emelkedése volt a felelős, különösen decemberben. A GDP-arányos eredményszemléletű hiány 2020-ban az uniós átlaghoz közeli, 8% volt, 2021-ben pedig 7,5%-os hiányt jelez előre a módosított költségvetési törvény. Az első félévi adatok ennél jóval alacsonyabb hiányt is lehetővé tennének, a vártnál gyorsabb gazdasági növekedés és magasabb infláció következtében. Az eredményszemléletű hiány az I. negyedévben a GDP 6%-át, a II. negyedévben 2,5%-át tette ki, az I. félévben összességében a GDP 4,2%-a volt. A költségvetési hiány azonban várhatóan el fogja érni a tervezett 7,5%-ot, mivel a kormány bejelentett intézkedései jelentősen megemelik a tervezett kiadásokat, és még nem is ismerjük a döntéseket további kiadási tételekről, amelyek egyedi kormánydöntések alapján az év végén szoktak születni. Pozitív kockázati tényező az uniós források beáramlása, bár erre 2021 folyamán kevés esély van.

A prociklikus fiskális politika várhatóan 2022-ben is folytatódik, mivel a költségvetés 5,9%-os tervezett hiánya egy viszonylag magas növekedési előrejelzéssel (kb. 5%) párosul.

A koronavírus-járvány következményei megakasztották az államadósság 2010–2011 óta visszaeső trendjét. A maastrichti szemléletű bruttó államadósság 2020 végén az előző évinél mintegy 15 százalékponttal magasabb, a GDP 80,1%-a volt (10 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál), 2021 végére 80%-nál minimálisan kisebb arány várható. 2020-ban az adósságfinanszírozásban az Államadósság Kezelő Központ elsősorban a forintkibocsátásokra támaszkodott, illetve júniustól belépett a központi bank is, amely a lakossági állampapírookra kíván támaszkodni.

Az Európai Unióban az európai standardnak megfelelő HICP-szerkezetben 2020-ban a *fogyasztói árak* emelkedésének az üteme Magyarországon (3,36%) a második legmagasabb volt Lengyelországban után (3,63%), és 2021 I. félévében is a legmagasabbak között volt. Figyelemre méltó, hogy 2020-ban és 2021 I. felében is az inflációs rangsor első öt helyén a V4 országok és Románia állt.

A magyar piacon a legmagasabb áremelkedést 2020-ban az élelmiszerek terén lehetett tapasztalni (7,2%), míg 2021-ben elsősorban az üzemanyagok és az élvezeti cikkek áremelkedése húzta felfelé az árindexet. 2021 folyamán a fogyasztói árindex folyamatosan emelkedett, a januári – éves szinten – 2,7%-ról a májusi és júniusi 5% feletti szintre. Némi nyári enyhülés után az őszi hónapokban már ismét rendre 5% feletti az árindex, november–decemberben megközelítheti a 6%-ot.

Kilátások

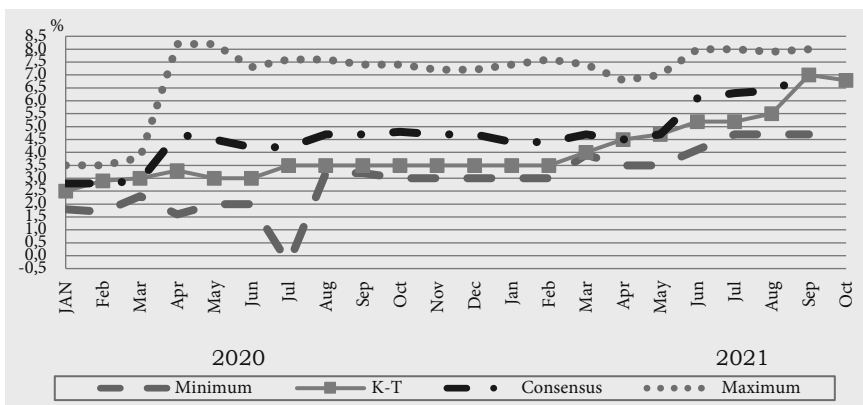
Az elemzők körében már a kedvező I. negyedévi növekedési adat is valóságos ugrást eredményezett az idei GDP-növekedési prognózisok tekintetében. Júniusban az előrejelzések átlaga meghaladta a 6%-ot, miközben egy hónappal korábban még az 5%-ot sem érte el. A Kopint-Tárki ekkor még óvatos maradt, részben az iparban észlelhető kínálatoldali nehézségek, részben pedig a fogyasztás megugrásával kapcsolatos kételyek miatt.

A II. negyedévi adatok alapján ugyanakkor a helyzet megváltozott: a GDP volumene az év közepére immár olyan szintre emelkedett, ahonnan még ha negyedév/negyedéves stagnálás következik is be az év második felében, az éves növekedési ütem akkor is meghaladná a 6,5%-ot. Így jelenlegi várakozásunk szerint az idén *%-ot alulról közelítő* növekedés várható.

A továbbiakat illetően optimizmusra ad okot a fejlett országok továbbra is nagyrészt expanzív gazdaságpolitikája, és továbbra is él a remény, hogy a viszonylag magas átoltottság miatt az újabb járványhullám nem jár akkora megrázkódtatással, mint a korábbiak. Ez utóbbit illetően ugyanakkor mostanra világosan látszik, hogy a világ egyes régióiban (köztük még Kínában is) a kiújult járvány érezteti hatását, például a beszállítói láncokat illetően. Az autóiparban ismét leállásoknak lehetünk tanúi a továbbra is akut chiphiány miatt. Az autóipar gyengélkedése eddig nem fordította meg az ipari kibocsátás emelkedő trendjét, ugyanakkor nem kizárt, hogy az augusztusi lefordulás e téren fordulatot jelez. Egyelőre azzal számolunk, hogy az év második felében az ipar tovább nő, bár (év/éves alapon) már csak egy számjegyű ütemben.

5. ábra

Consensus prognózis Magyarország 2021-es GDP-növekedésére (%)

Forrás: Eastern Europe Consensus Forecasts.

A fogyasztást illetően a folytatódó béremelkedés és a tovább javuló foglalkoztatási helyzet alapján indokolt az óvatos derűlátás – bár az bizonytalan, hogy az utolsó negyedévben nem okoz-e kisebb-nagyobb törést a járvány negyedik hulláma és az ahhoz kapcsolódóan esetleg

újra bevezetett – várhatóan szelektív – korlátozások. A beruházások bővülése is várhatóan közepes ütemben folytatódik, mindenekelőtt a vállalati beruházásoknak köszönhetően.

Az is igaz ugyanakkor, hogy a GDP-nek az eddigiekben mért gyors, 2–3%-os negyed-év/negyedéves növekedése nem folytatódik tovább, mivel ez részben a „helyreállítási periódushoz” kötődött. A III. negyedévben átmenetileg akár meg is torpanhat a növekedés negyedéves bázison. Ez kihat az év/éves növekedési ütemekre is, így áll elő a már jelzett év/éves 6,5–7% körüli növekedési ütem.

Az ideinél érdemben alacsonyabb, 5%-os növekedést valószínűsítünk 2022-re. A jelenleg megfigyelhető világméretű inflációs trend tartósnak bizonyulhat, az inflációs főszámok után a maginfláció jelentős emelkedéséhez vezethet, és ezzel növekedésgátló ellenlépéseket kényszeríthet ki.

Jelenleg az inflációt tekintjük a kiegyensúlyozott növekedést fenyegető egyik legfőbb veszélynek. Nemcsak a belföldi keresleti nyomás, a bérek emelkedése és az expanzív és prociklikus fiskális politika fűti az inflációs nyomást, hanem a világméreteken emelkedő nyersanyagárak és a partnerországokban is gyorsan emelkedő árindeks, azaz az importált infláció. Az MNB által megkezdett alapkamat-emelési ciklus csak lassan és korlátozottan fejtheti ki a hatását, ezért még 2022-ben is az inflációs célsávot meghaladó fogyasztói árindeksre számítunk, ami erodálhatja a béremelések reálértékét, és egy bér-ár-spirált indíthat el.

Kérdés továbbá, hogy az elmúlt évek során a korábbi – eleve magas – vállalati és állami adósságszintek, a „zombicégek” sokasága (nemcsak magyar, de nemzetközi méretekben) mikor üt vissza, mikor indul el csődhullám részben a kamatemelések, részben a hitelmoratórium teljes kivezetésének hatására. Magyarországon már látható a fiskális és a monetáris politikai vonalvezetés szétválása, aminek akár már az idei év vége felé, de jövőre biztosan érződik majd a negatív hatása. Az állami ösztönző politikák növekedésgeneráló hatása jövőre világszerte alábbhagy. Az idehaza bejelentett kormányzati intézkedések (gyerekes családoknak adott adóvisszatérítés, 25 alattiak adómentessége) élénkítő hatása bizonyos fokig ellensúlyt képez majd az összességében kevésbé barátságossá váló nemzetközi környezet fékező hatásával szemben, ugyanakkor ezek az intézkedések jelentős lyukat ütnek a költségvetésen.

A költségvetés kiadások gyors növekedésének keresletélénkítő hatása minden bizonnyal túlfűti a gazdaságot, ami tovább erősíti az inflációs tendenciákat. Emellett a megugró államadósság finanszírozása is egyre nagyobb finanszírozási terheket róhat a költségvetésre a világméreteken emelkedő kamatszintek és hozamelvárások következtében. Az államadósság rátája 2021-ben bizonyosan csökkenni fog, mivel a GDP folyó áras növekedése jócskán meg fogja haladni a 10%-ot, a GDP 7% körüli reálnövekedése és várhatóan 5–6%-os GDP-deflátor mellett. Ennek ellenére az erősen prociklikus fiskális politika mindenképpen átgondolásra szorul.

A 2021. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK

A költségvetési törvény 2021-re 7,5%-os GDP-arányos hiányt tervez. A 2020-as 8%-hoz képest 2021-ben csökkenhet a deficit, ami elsősorban a gazdasági növekedés felgyorsulásából eredő bevételnövekedésnek köszönhető, míg a járvány elleni védekezéssel kapcsolatos kiadások és a gazdaság újraindítása érdekében hozott intézkedések továbbra is jelentős mértékűek. Előrejelzésünk szerint a hazai gazdaság teljesítménye érdemben kedvezőbben alakul a költségvetésben feltételezethez képest, így az adóbevételek meghaladhatják az előirányzatokat, amit az első három negyedév adatai is alátámasztanak. A költségvetésen felüli kiadási tervek alapján ugyanakkor teljes mértékben kihasználásra került a költségvetési mozgástér, így prognózisunkban továbbra is a kormányzati hiánycéllal összhangban lévő hiánypályával számolunk. A GDP-arányos államadósság a 2020-as átmeneti emelkedést követően, a dinamikus gazdasági növekedésnek köszönhetően 2021-ben ismét csökkenő pályára áll.

A makrogazdasági folyamatok alakulása

A koronavírus-járványt követően a 2021. évi költségvetési törvény alapjául szolgáló makrogazdasági prognózis és az MNB várakozása is a 2020-as átmeneti visszaesést követő dinamikus gazdasági növekedést vetít előre, az MNB prognózisa azonban a gazdaság gyorsabb növekedésével számol. A költségvetés 2021. áprilisi módosításában szereplő makrogazdasági előrejelzés valamivel kedvezőtlenebb makrogazdasági pályát vetített előre a 2021-es törvény tervezésekor feltételezett prognózisnál. Az MNB 2021. szeptemberi előrejelzése idén a GDP jelentős, 6,5–7,0%-os bővülésére számít, míg a költségvetés visszafogottabb, 4,3%-os növekedéssel számol. A II. negyedévben a várakozásoknál nagyobb mértékben, 17,9%-kal nőtt a magyar gazdaság az előző év azonos időszakához viszonyítva, amivel a GDP a II. negyedévben elérte a válság előtti szintjét.

A kedvező munkaerőpiaci környezetben a háztartások fogyasztásának bővülése várhatóan folytatódik. A háztartások fogyasztási kiadása a jegybank előrejelzése szerint 4,6–5,2%-kal bővül az idei évben. (A költségvetés ennél alacsonyabb növekedéssel számolt a bruttó keresettömeg várt alakulásával összhangban.) Az MNB előrejelzése szerint a hazai export 2021-ben kétszámjegyű növekedést mutathat, és a belső keresleti tételek, valamint az export dinamikus bővülésének eredményeként az import is jelentős mértékben emelkedhet.

---

¹ A Magyar Nemzeti Bank a Költségvetési jelentés – Féléves elemzés az államháztartási folyamatokról című kiadvánnyal rendszeresen támogatja a Költségvetési Tanács munkáját. Tanulmányunk ezen kiadvány és a szeptemberi Inflációs jelentés alapján, azok kivonatát tartalmazva készült el. Az elemzés elkészítésének időpontja: 2021. október 28.

1. táblázat

A 2021. évi költségvetési törvényben és az MNB 2021. szeptemberi Inflációs jelentésében szereplő makropályák összehasonlítása*

	Költségvetési törvény	A költségvetés módosítása szerint várható	MNB
<i>GDP</i>	4,8	4,3	6,5–7,0
Háztartások fogyasztási kiadása	3,8	3,4	4,6–5,2
Közösségi fogyasztás	1,0	0,8	3,5–4,1
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	5,5	4,2	4,3–5,3
Export	10,5	6,4	11,0–12,0
Import	8,9	5,2	8,4–9,5
<i>Infláció</i>	3,0	3,6	4,6–4,7
<i>Bruttó keresettömeg</i>	8,5	8,0	8,3–9,2
Bruttó átlagkereset	6,9	7,0	7,7–8,4
ebből versenyszektor	7,0	6,9	7,2–8,0
Foglalkoztatottak száma	1,6	0,0	0,6–0,7
ebből versenyszektor	2,0	0,1	0,6–0,7

Forrás: 2021. évi költségvetési törvény és 2022. évi költségvetési törvény mellékletei, MNB 2021. szeptemberi Inflációs jelentés.

* Százalékos változások a 2020. évi adatokhoz képest.

A költségvetés egyenlege

A költségvetési egyenleg várható alakulása

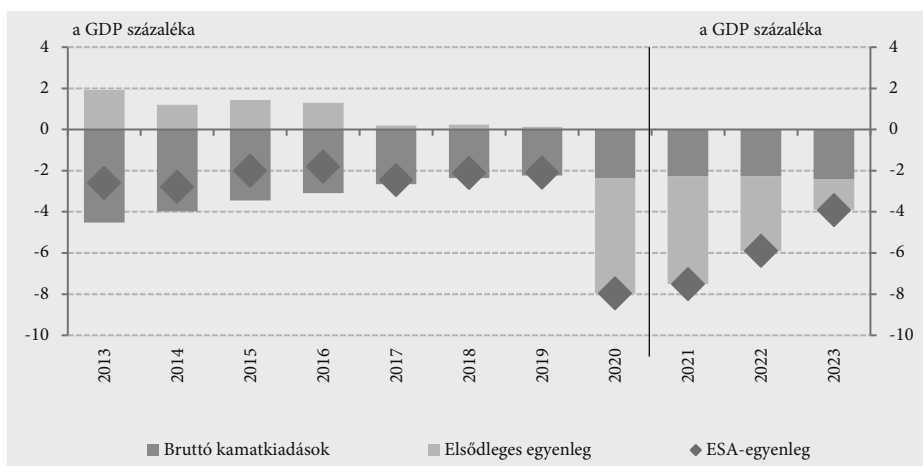
Előrejelzésünk szerint a kormányzati szektor GDP-arányos eredményszemléletű deficitje a hiánycéllal összhangban 2021-ben elérheti a 7,5%-ot. (Lásd a 2. ábrát.) A 2020. évi 8%-hoz képest 2021-ben csökken a deficit, ami elsősorban a gazdasági növekedés felgyorsulásából eredő bevételnövekedésnek köszönhető, míg a járvány elleni védekezéssel kapcsolatos kiadások és a gazdaság újraindítása érdekében hozott intézkedések továbbra is jelentős mértékűek. A kedvezőbb kilátások egyrészt az adóalapok növekedésén, másrészt pedig a magasabb várható kibocsátásból adódó nevezőhatáson keresztül is javítják a költségvetés egyenlegét, és mérséklik az adósságrátát. A várakozásokat meghaladó növekedésből adódó többlet-bevételekkel párhuzamosan ugyanakkor a kiadások is emelkednek (2021-ben elsősorban

a Járvány Elleni Védekezés Központi Tartalékán és a Gazdaság-újraindítási programok előirányzatán), így a hiánycéllal konzisztens hiánypályát prognosztizálunk.

A 2021. évi költségvetési törvény módosítása az államháztartás központi alrendszerének pénzforgalmi hiányát 2 288 milliárd forintban határozta meg, amelynél érdemben magasabb lehet a 7,5%-os ESA-módszertan szerinti hiánycéllal konzisztens 3 990 milliárd forintot kitevő várható pénzforgalmi hiány. A kettő közötti különbséget az okozza, hogy a törvény-módosítás csak az Országgyűlés által módosítani hivatott előirányzatokat érintette, a Kormány hatáskörében végrehajtott, valamint a demográfiai és egyéb folyamatok alakulása miatt külön módosítás nélkül is eltérő előirányzatok nem módosultak.

1. ábra

A költségvetési egyenleg és az állami kamatkidadások alakulása

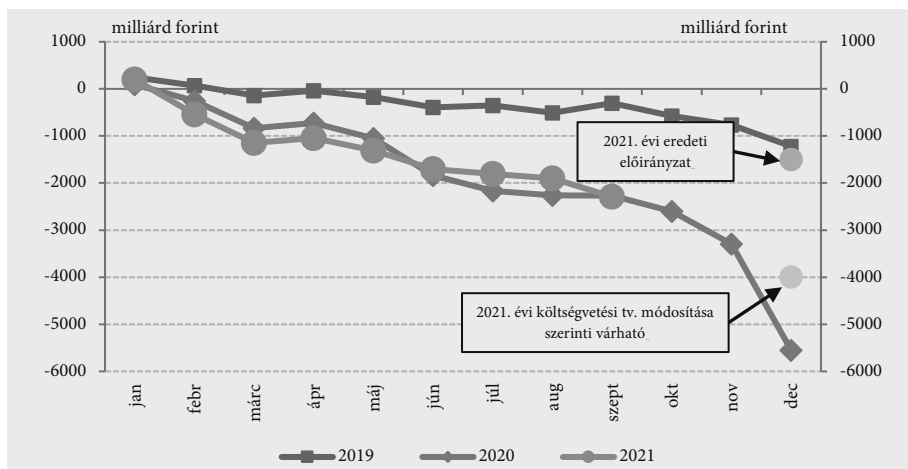
Forrás: KSH, MNB.

A költségvetés 2021. évi alakulásával kapcsolatos tényadatok

A központi alrendszer kumulált hiánya szeptember végéig 2 292 milliárd forint volt, ami 2020 első kilenc havi egyenlegével közel megegyező deficitet jelent. (Lásd a 2. ábrát.) A központi alrendszer adó- és járulékbévételei elsősorban a tavalyi alacsony bázis és a gazdaság dinamikus újraindulása miatt jelentősen magasabban alakultak: közel 12%-os emelkedéssel mintegy 1 370 milliárd forinttal több adó- és járulékbévétele érkezett a költségvetésbe, mint tavaly szeptemberig. Ezt részben ellensúlyozta az európai uniós támogatásokkal kapcsolatos bevételek elmaradása. A központi alrendszer kiadásai több mint 1 100 milliárd forinttal magasabbak voltak az idei első kilenc hónapban, mint az előző év azonos időszakában. A kiadások emelkedése a 13. havi nyugdíj visszaépítéséhez, valamint az év eleji szokásos és a júniusi kiegészítő nyugdíjmeléshez, a helyi önkormányzatok támogatásának növekedéséhez és az állami vagyonnal kapcsolatos magas kiadásokhoz köthető.

2. ábra

A központi költségvetési alrendszer éven belüli kumulált pénzforgalmi egyenlege

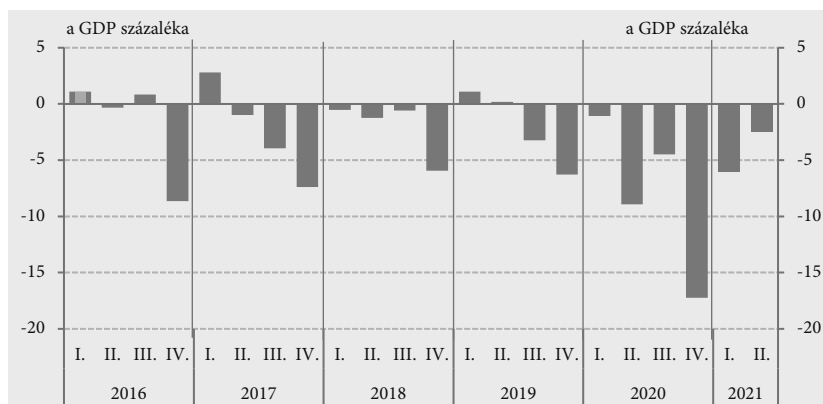

Forrás: Magyar Államkincstár, 2021. évi költségvetési törvény.

A gazdaság újraindulásának következtében az I. félévben alacsonyan alakult az eredmény-szemléletű költségvetési hiány. A II. negyedéves eredmény-szemléletű hiány a koronavírus-járvány okozta válság óta a legalacsonyabb értéket, a negyedéves GDP 2,5%-át tette ki, míg az első háromhavi 6%-os deficittel együtt az I. féléves eredmény-szemléletű hiány összesen a féléves GDP 4,2%-a volt. (Lásd a 3. ábrát.) A költségvetési hiány nagyobb része így a korábbi évekhez hasonlóan az év II. felében alakulhat ki.

3. ábra

A kormányzati szektor eredmény-szemléletű egyenlege

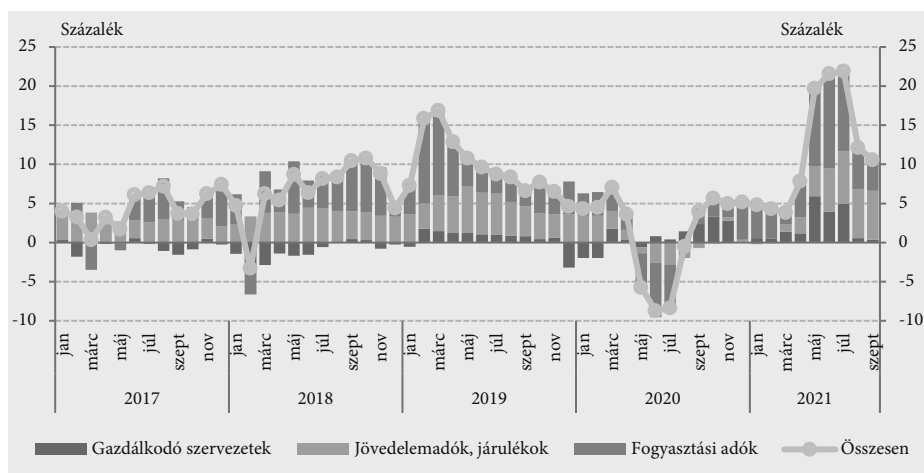
Forrás: KSH.

A központi alrendszer részlegesen konszolidált pénzforgalmi bevételei az idei első kilenc hónapban több mint 1200 milliárd forinttal magasabban alakultak, mint egy évvel korábban. A növekedés jelentős része az adó- és járulékbevételek dinamikus emelkedéséhez köthető, amit részben ellensúlyozott az európai uniós támogatásokkal kapcsolatos bevételek elmaradása. A 2021. évi költségvetési törvény módosításában szereplő Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközhöz (RRF) kapcsolódó bevételek akkor érkezhetnek be, ha a Bizottság és a Tanács még az idei évben jóváhagyja Magyarország helyreállítási tervét. (Az RRF aktuális európai uniós helyzetéről lásd a keretes írást.)

A gyors nyitásnak és a gazdasági folyamatok gyors újraindulásának köszönhetően az adóbevételek 2021 II. negyedétől kétszámjegyű bővülést mutattak az előző év azonos időszakához képest. (Lásd az 4. ábrát.) A bevételek ugyanis tavaly a korlátozások, valamint az átmeneti időtávra bevezetett célzott gazdaságvédelmi intézkedések következtében jelentősen visszaestek. A központi alrendszer adó- és járulékbevételei várhatóan mintegy 680 milliárd forinttal (a GDP 1,3%-ával) meghaladják a módosított előirányzatot. Az adóbevételek jövőbeli növekedését vetíti előre, hogy a veszélyhelyzet idejére bevezetett adókedvezmények egy része az idei év I. felében is hatályban maradt.

4. ábra

A központi alrendszer adó- és járulékbevételei éves változásának 3 havi mozgóátlaga

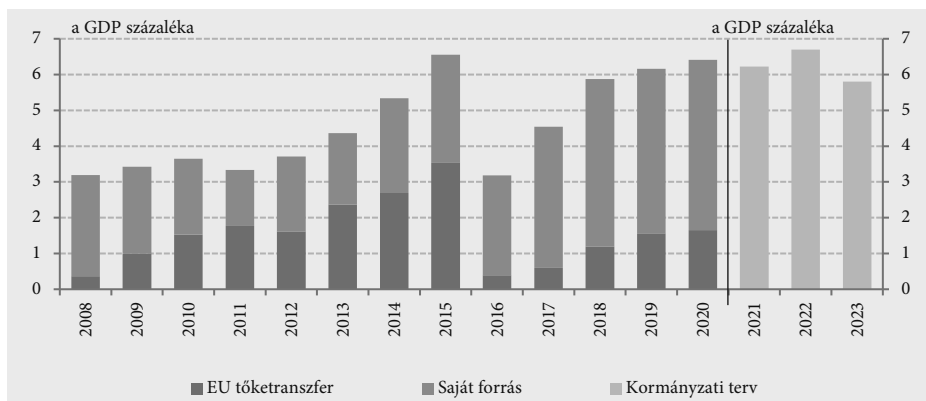
Forrás: Magyar Államkincstár.

Az államháztartás központi alrendszerének pénzforgalmi kiadásai előrejelzésünk szerint a költségvetési törvény módosított előirányzatánál érdemben, mintegy 2200 milliárd forinttal nagyobbak lehetnek. A kiadások növekedését elsősorban a veszélyhelyzet időszakának kitolása miatt szükséges járványügyi védekezéssel kapcsolatos többletkiadások okozzák, másrészt új intézkedéseket is bejelentettek. Az intézkedések a koronavírus-járvány elleni egészségügyi és gazdasági védekezést követően a gazdaság újraindítását célozzák. Az állami

beruházások volumene a 2020. évi szint körül alakulhat idén is. (Lásd az 5. ábrát.) Az I. féléves adatok alapján várhatóan dinamikus 2021-es gazdasági növekedés következtében jelentős, a GDP 0,4%-át meghaladó mértékű nyugdíjprémium kifizetésére kerülhet sor.

5. ábra

A kormányzati beruházások alakulása

Forrás: KSH, MNB, Konvergenciaprogram.

Megjegyzés: A kormányzati terv esetében az MNB GDP-előrejelzésével számolt GDP-arányos kiadást szerepeltettük.

Pillanatfelvétel a helyreállítási tervek alakulásáról az európai uniós tagállamokban

A 27 EU-tagállamból október 15-ig 26 adott le helyreállítási tervet, amelyek közül 22-t már elfogadott az Európai Bizottság. (Lásd a 6. ábrát.) A tagállamok többsége egyelőre csak a vissza nem térítendő forráskeretre nyújtott be igénylést, eddig összesen 333 milliárd euro értékben. Hitelkérelmet csak hét ország: Ciprus, Görögország, Olaszország, Románia, Lengyelország, Portugália és Szlovénia nyújtottak be, összesen 166 milliárd euro értékben. RRF-forrásokat 2023 végéig igényelhetnek a tagállamok.

Hollandia egyelőre hivatalosan nem nyújtott be helyreállítási tervet. A tervekészítés csúszásának oka az lehet, hogy az országban ügyvivő kormány van. A holland ügyvivő miniszterelnök elmondása szerint a tervet majd az újonnan felálló kormánynak kellene benyújtania 2022-ben. A terveket legkésőbb 2023 végéig kell jóváhagynia az Európai Tanácsnak.

A 13%-os előleget október 13-ig 16 tagállamnak folyósították, összesen mintegy 51 milliárd euro értékben. Az érvényben lévő szabályozás szerint azok a tagállamok kaphatnak az igényelt összeg 13%-ának megfelelő előleget a Bizottságtól, amelyeknek a tervét 2021 végéig jóváhagyja a Bizottság és a Tanács.

6. ábra

Az RRF-tervek és előlegek alakulása (2021. október 15-ei állapot)

Forrás: Európai Bizottság

Egyes lakossági jövedelmeket növelő intézkedések költségvetési hatása

2021-ben számos intézkedés támogatja a nyugdíjasok jövedelmének emelkedését és a nyugdíjak vásárlóerejének növekedését. Az idei év elején 3%-os nyugdíjemelésre került sor a 2020-ban elfogadott költségvetési törvényben tervezett inflációnak megfelelően. A fogyasztói árak emelkedése ugyanakkor ennél várhatóan gyorsabb lesz 2021-ben, így a Kormány júniusban kiegészítő emelést hajtott végre, amit novemberben újabb kiegészítő emelés követ. 2021 februárjában megkezdődött a 13. havi nyugdíj visszaépítése, amelynek első részletét, a januári ellátásuk egynegyedét az érintettek februárban kapták meg. Tekintve, hogy a hazai gazdaságban 2021-ben dinamikus növekedés várható, novemberben előreláthatóan korábban soha nem látott mértékű nyugdíjprémium kifizetésére kerülhet sor. A nyugdíjasoknak biztosított ellátások – a cserélődés és a létszámváltozás hatását figyelmen kívül hagyva – az idei évben összesen közel 490 milliárd forinttal lehetnek nagyobbak a kormányzati intézkedések hatására, mint 2020-ban voltak. (Lásd a 2. táblázatot.)

2. táblázat

A nyugdíjasok számára juttatott költségvetési többletkiadások 2021-ben, Mrd Ft

Jogcím	Összeg
Januári nyugdíjemelés	130
13. havi nyugdíj első részlete	86
Évközi (júniusi és novemberi) kiegészítő emelések	72
Nyugdíjprémium	200
Összesen	488

Forrás: MNB számítás.

A lakossági jövedelmek emelkedését támogatja a fiatalok jövő évben bevezetendő jövedelemadó-mentessége. 2022-től a 25. életévüket még be nem töltött munkavállalók jövedelme az előző év júliusi átlagbérük mértékéig mentesül a személyi jövedelemadó megfizetése alól. Becslésünk szerint a 25 év alatti foglalkoztatottak mintegy 90%-a a nemzetgazdasági bruttó átlagbér alatti keresettel rendelkezik, így az érintett korosztály bérjövedelme csaknem teljes egészében adómentessé válik. A kedvezmény hozzávetőleg 280 ezer főt érinthet, akiknek a rendelkezésre álló jövedelme mintegy 130 milliárd forinttal, azaz a GDP 0,2%-ával emelkedhet az intézkedés hatására. A fiatalok adómentessége középtávon növelheti az érintett korcsoport foglalkoztatását, illetve hozzájárulhat a gazdaság gyorsabb növekedéséhez a következő években.

2022 elején az állam adóvisszatérítéssel növeli a családtámogatásokat, ugyanis a költségvetés visszatéríti a gyermekes családok számára a 2021. évi jövedelmük alapján befizetett személyi jövedelemadójukat. Az adó-visszatérítés költségvetési hatása mintegy 600 milliárd forint, vagyis a GDP 1%-a lehet becslésünk szerint. A visszatérítésnek köszönhetően azon gyermekes családok jutnak érdemi többletjövedelemhez, amelyek 2021-ben több személyi jövedelemadót fizettek. Az adó-visszatérítés egy főre eső felső határa 800 ezer forint.

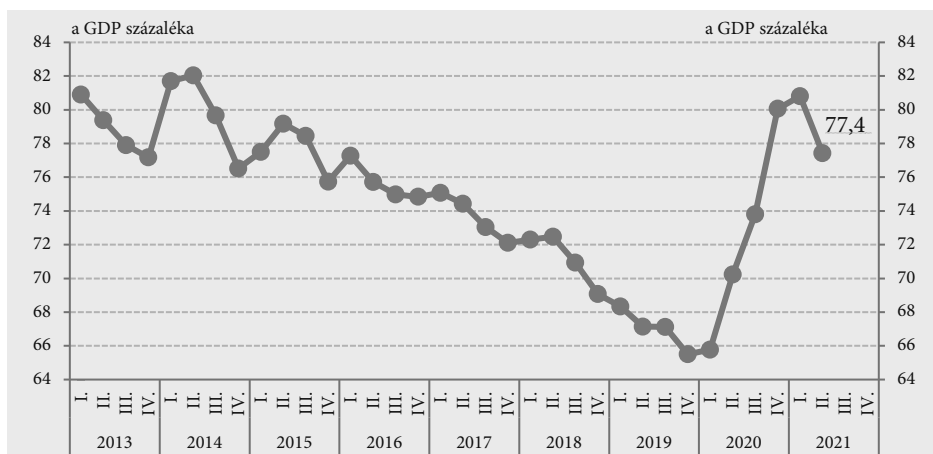
Az adó-visszatérítéshez hasonlóan a rendvédelmi és honvédelmi dolgozók ugyancsak a hazai gazdaság megfelelő növekedése esetén részesülnek előrehozott többletjuttatásban. Ha az ideai gazdasági növekedés eléri az 5,5%-ot, úgy – a Belügyi- és a Rendőrségi Érdekegyeztető Tanácsban létrejött megállapodás alapján – a rendvédelmi és honvédelmi dolgozók várhatóan 2022 elején részesülnek a hat havi fizetésüknek megfelelő összegű szolgálati juttatásban (fegyverpénz). A kifizetést a Kormány az eredetileg háromévente, legközelebb 2023-ban esedékes fizetésemelés 2022 elejére történő előrehozásával valósítja meg. Ennek közvetlen költségvetési hatása becslésünk szerint elérheti a 250 milliárd forintot, vagyis a GDP több mint 0,4%-át. Az intézkedés mintegy 75 ezer főt érinthet.

Az államadósság alakulása

A pénzügyi számlák adatai alapján 2021 II. negyedévének végén a GDP-arányos bruttó államadósság 77,4% volt. Az adósságráta így a 2020. év végi 80,1%-os értékhez képest mintegy 2,6 százalékponttal mérséklődött. (Lásd a 7. ábrát.) Az államadósság rátájának csökkenése elsősorban a jelentős GDP-növekedésnek köszönhető.

7. ábra

A GDP-arányos bruttó államadósság negyedévenkénti alakulása

Forrás: MNB.

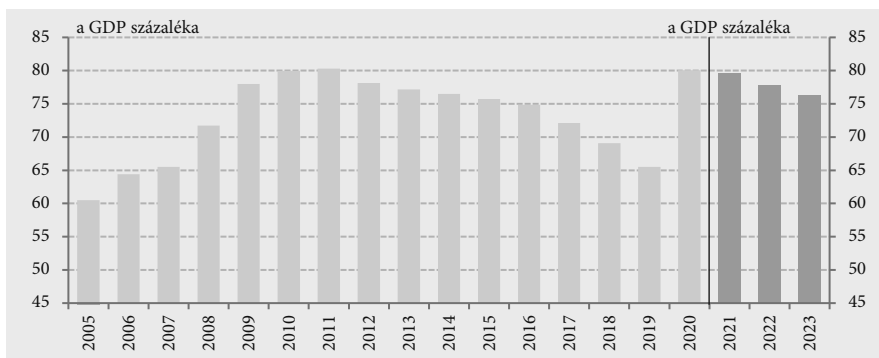
Előrejelzésünk szerint a GDP-arányos bruttó államadósság 2021 végén 79,6% lesz. (Lásd a 8. ábrát.) Az előrejelzési horizonton az adósságráta folyamatos mérséklődésével számolunk. Prognózisunk szerint a tavalyi átmeneti emelkedést követően évente átlagosan 1,4 százalékponttal csökkenhet az államadósság rátája, ami így 2023 végére 76% közelébe mérséklődhet. Az EU-források átutalásának csúszása miatt az adósságráta idén a vártnál lassabban mérséklődhet. (A pénzek tényleges beérkezésekor viszont az adósságráta csökkenése értelemszerűen gyorsulni fog.)

A forint-euro árfolyam változása a devizaadósság átértékelődésén keresztül hatást gyakorol az adósságrátára, így a forint-euro árfolyam 1%-os változása mintegy 0,2 százalékponttal módosítja a GDP arányos államadósságot. A központi államadósság devizaaránya 2021 II. negyedévében 17,7%-ra mérséklődött a tavalyi év végi 19,9%-ról.

8. ábra

A GDP-arányos államadósság

Forrás: MNB, ÁKK.

Megjegyzés: Előretekintve, változatlan, 2020 végi árfolyamon számítva.

A költségvetési szabályok teljesülése 2021-ben

A magyar államháztartásra 2021-ben összesen nyolc költségvetési szabály vonatkozik, amelyből négy magyar, négy pedig európai uniós kritériumot támaszt a hazai költségvetési gazdálkodással szemben. A szabályok között két helyen átfedés van, ezek: a maastrichti 3%-os hiánykritérium, illetve a középtávú költségvetési célra vonatkozó szabály. A másik két magyar szabály az Alaptörvény adósságszabálya, illetve a Stabilitási törvény adósságképlete. A csak európai uniós jogrendben felmerülő előírások pedig a kiadási szabály, valamint a maastrichti adósságszabály.

Az Alaptörvény adósságszabályát tekintve a hazai államadósság-ráta a GDP 50%-a felett alakul, így a szabály értelmében az adósságráta csökkentése szükséges. Az adósságszabálynak való megfelelés a költségvetés elfogadásának feltétele, amit a Költségvetési Tanács vizsgál. A 2020-ban elfogadott 2021. évi költségvetési törvény az államadósság-ráta várható csökkenését az akkori kilátások szerint tartalmazta, így a szabálynak való megfelelés biztosított volt. A mentesítési záradékok alapján a szabályban foglaltaktól akkor lehet eltérni, ha a nemzetgazdaság tartósan és jelentősen visszaesik, illetve különleges jogrend bevezetése válik szükségessé. Az adósságráta várhatóan az idei évben mérséklődik, így a szabály teljesül.

Az államadósságra vonatkozó másik hazai költségvetési szabály a Stabilitási törvény adósságképlete. Az előírás a Stabilitási törvény 2020-tól hatályos módosítása alapján a korábbi számszerű adósságcsökkentési képlet helyett azt írja elő, hogy a GDP-arányos adósságrátának az európai uniós szabályok érvényesítése mellett évente legalább 0,1 százalékponttal csökkennie kell. Az adósságráta idei csökkenése megfelel a Stabilitási törvényben foglalt adósságszabály előírásának.

A hazai és uniós költségvetési keretrendszerben egyaránt szereplő maastrichti hiánykritérium előírja, hogy a kormányzati szektor eredményszemléletű hiánya nem lehet több

a GDP 3%-ánál. A GDP-arányos államháztartási deficit 2021-re várt 7,5%-os mértéke meghaladja ugyan e plafon értékét, de a maastrichti hiánycélra mind az európai uniós, mind a hazai költségvetési keretrendszerben vonatkozik mentesítési záradék. Az EU-ban életbe léptetett általános mentesítési záradék engedélyezi a költségvetés egyenlegére vonatkozó referenciaértéktől, valamint a középtávú költségvetési céltól és az ahhoz vezető korrekciós pályától való átmeneti eltérést, feltéve, hogy az nem veszélyezteti az államháztartás középtávú fenntarthatóságát. Az uniós intézmények a mentesítési záradék hatálya alatt a Stabilitási és Növekedési Egyezmény korrekciós ágához tartozó szabályok, így a hiánykritérium nemteljesítése esetén diskrecionális döntéssel nem indítanak túlzotthiány-eljárást; tevékenységük országspecifikus gazdaságpolitikai ajánlások megfogalmazására korlátozódik. A magyar jogrendben a 3%-os deficit szabálynak való megfelelés alól a bruttó hazai termék reálértékének csökkenése adna felmentést, ami az idei évben nem releváns. Módosításra került viszont a Stabilitási törvény vonatkozó bekezdése, így a 2021 és 2023 közötti időszakban a költségvetési hiányt és a középtávú költségvetési célt érintő szabályt nem kell alkalmazni.

A hazai és uniós jogrendben egyaránt megtalálható középtávú költségvetési célra vonatkozó szabályrendszer értelmében a kormányzati szektor egyenlegét úgy kell meghatározni, hogy az összhangban legyen a középtávú költségvetési cél elérésével. A célhoz vezető pálya mérésére szolgál a strukturális egyenleg, ami az egyedi és átmeneti tételek hatásától szűrt ciklikusan kiigazított egyenleg. Magyarország számára 2020 és 2022 között a középtávú költségvetési cél (medium-term budgetary objective, MTO) a GDP -1% -a. Az általános mentesítési záradék európai uniós életbe léptetése után, annak hatálya alatt a Bizottság nem szankcionálja és nem is vizsgálja a Stabilitási és Növekedési Egyezmény preventív ágához tartozó szabályoknak való megfelelést. Így a középtávú költségvetési cél, illetve az annak elmulasztása esetén a korrekciós pályát kijelölő kiadási szabály alól ideiglenes felmentést kapnak a tagállamok. A Bizottság jelzése szerint a középtávú célhoz vezető korrekciós pályához szükséges strukturális kiigazításra vonatkozó konkrét, kvalitatív cél kijelölésére legkorábban 2022-ben kerülhet sor. A hazai jogrendben található MTO-ra vonatkozó szabályt módosították, így 2021 és 2023 között ezen előírásnak nem kell megfelelni.

Az európai uniós adósságszabály kimondja, hogy a tagállamok államadósság-rátája nem haladhatja meg a GDP 60%-át, vagy ha mégis meghaladja, akkor az adósságráta kielégítő mértékű csökkentésére van szükség. Az adósság megfelelő mérséklődését az egyhuszados adósságszabály számszerűsíti; e szerint három év átlagában az adósságráta 60% feletti részének hozzávetőleg egyhuszadával szükséges évente csökkenteni az adósságrátát. Az Európai Bizottság saját előrejelzése alapján háromféle módszertannal (előrettekintő, visszatekintő, ciklikusan igazított) kiszámolja az adósságráta változásának mértékét, és amennyiben legalább az egyik alapján megvalósul a szükséges egyhuszados csökkenés, úgy a szabály teljesítettnek tekinthető. A hazai bruttó államadósság-ráta 2021-ben meghaladja a GDP 60%-át, ugyanakkor az idei csökkenés előreláthatóan megfelel az egyébként felfüggesztett szabály előírásainak. Az általános mentesítési záradék hatálya várhatóan 2022 végéig fennmarad, de az Európai Bizottság aktuális előrejelzése szerint a hazai GDP-arányos államadósság alakulása ennek ellenére előrettekintve megfelelne az átmenetileg felfüggesztett adósságszabály követelményeinek.

A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK SZÁMVEVŐSZÉKI ELEMZÉSE, 2020–2021

1. Az Állami Számvevőszéknek költségvetés végrehajtására vonatkozó elemzéseinek nézőpontja

Az ÁSZ az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. tv 5. § (13) bekezdése alapján elemzések és tanulmányok készítésével támogatja a Költségvetési Tanács munkáját. Az ÁSZ 2020-ra vonatkozóan elkészítette és megküldte a KT-nak a 2020. I., illetve II. félévi költségvetési folyamatok értékelésére vonatkozó elemzéseket, továbbá a 2020. évi zárszámadáshoz kapcsolódóan elkészített költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről készített elemzését. Jelen kézirat elkészítéséig az ÁSZ a 2021. I. félévi költségvetési folyamatok értékelését végezte el.

A KT munkájának támogatása mellett az ÁSZ elemzéseinek célja, hogy kormánytól független szervezetként, szilárd szakmai alapokon értékelje a gazdasági környezet változásának költségvetésre gyakorolt hatását, és erről tájékoztassa a szakmai közvéleményt.

1.1. A költségvetés végrehajtásával szembeni követelmények

A költségvetési végrehajtásának értékeléséhez az ÁSZ számára az alapvető követelmény-rendszert Magyarország Alaptörvénye (Alaptörvény), a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (Stabilitási törvény), illetve az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény (Áht.) határozza meg. Az ÁSZ értékelési szempontjának egyik alappilléret az Alaptörvény 37. cikk (1) bekezdésének előírása adja, amely szerint „A Kormány a központi költségvetést törvényesen és célszerűen, a közpénzek eredményes kezelésével és az átláthatóság biztosításával köteles végrehajtani.”

Az ÁSZ- értékelések további fő szempontjai az államadósság-mutató alakulása, valamint a költségvetési hiánycélok teljesülése. Ezek értékeléséhez az Alaptörvény és a Stabilitási törvény ad iránymutatást. Az Alaptörvényben meghatározott adósságszabály (36. cikk (5) bekezdés) értelmében ugyanis mindaddig, amíg az államadósság meghaladja a bruttó hazai össztermék felét, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetésről szóló törvényt fogadhat

---

¹ Állami Számvevőszék. A kézirat leadásának időpontja: 2021. október 15. A tanulmány egy rövidebb változatát bemutattuk a Költségvetési Tanács és a Magyar Közgazdasági Társaság 2021. szeptember 28-ai online konferenciáján.

el, amely a GDP-hez viszonyított államadósság arányának csökkenését tartalmazza. Ugyanakkor az Alaptörvény azt is kimondja (36. cikk (6) bekezdés), hogy az adósságszabálytól különleges jogrend idején az azt kiváltó körülmények okozta következmények enyhítéséhez szükséges mértékben, vagy a nemzetgazdaság tartós és jelentős visszaesése esetén a nemzetgazdasági egyensúly helyreállításához szükséges mértékben el lehet térni. Az államadósságra vonatkozó másik hazai költségvetési szabály a Stabilitási törvény 4. cikkének (2a) bekezdésében szereplő rendelkezés, amely szerint az államadósság-mutatónak az európai uniós szabályok érvényesítése mellett évente legalább 0,1 százalékponttal kell csökkennie. A 2020. évben az államadósság-mutató csökkentésére vonatkozó követelmény alól a Stabilitási törvény 7. cikkének (2) bekezdése az éves GDP reálértékének csökkenése miatt felmentést adott.

A kormányzati szektor hiányára vonatkozó maastrichti kritériumot a hazai költségvetési keretrendszerben a Stabilitási törvény 3/A. cikkének (2) bekezdés b) pontja írja elő. A Stabilitási törvény a küszöbértéktől való eltérésre a törvény 7. cikkének (2) bekezdés alapján a GDP reálértékének csökkenésére figyelemmel biztosít lehetőséget.

A 2020. évben a koronavírus-járvány következményeként felfüggesztésre kerültek az államadósságra és a költségvetési hiányra vonatkozó szabályok, amely állapot az ÁSZ-t arra készítette, hogy megváltoztassa a költségvetés végrehajtására vonatkozó értékelési során korábban alkalmazott szempontrendszerét.

1.2. A reziliens költségvetés

Az ÁSZ az elemzési nézőpontjának megváltoztatását a reziliencia átértelmezésével tette meg. A reziliencia fogalmát az ÁSZ először a 2019-ben nyilvánosságra hozott *„A költségvetési előirányzatok rugalmasabb tervezésének és végrehajtásának lehetséges eszközei”* című elemzésében alkalmazta. Az elemzés szerint általános értelemben a reziliencia rugalmas ellenállási képességet jelent, „azaz valamely rendszernek azon képességét, hogy erőteljes, meg-megújuló vagy akár sokszerű külső hatásokhoz sikeresen alkalmazkodjon” (*Állami Számvevőszék* [2019] 11. o.). A fogalom a költségvetés szempontjából értelmezve egyrészt a költségvetéssel szembeni rugalmasság elvárását, másrészt a mindenkori változásokhoz való alkalmazkodás képességét jelenti, legyen az pozitív vagy akár negatív külső hatás. Hiszen fontos látni, hogy a költségvetésnek a koronavírus-járvány előtti kedvező gazdasági helyzet-hez is éppúgy alkalmazkodnia kellett, mint a járvány okozta negatív gazdasági és társadalmi hatásokhoz. A reziliens költségvetés azt jelenti, hogy bizonyos fokig ellenállóképes, tehát a költségvetési végrehajtás a változások ellenére képes azokat a hiánycélokat és államadósságszabályokat betartani, amelyeket a jogszabályi követelmények előírnak.

A rugalmas és reziliens költségvetési gazdálkodást indokolja egyrészt, hogy a központi költségvetés végrehajtását számos tényező befolyásolja, és számos eltérés következhet be az egyes előirányzatok teljesülésében az előre pontosan nem ismert, illetve nem számszerűsíthető hatások miatt. Másrészt a központi költségvetés végrehajtásának alkalmazkodnia szükséges a gazdasági folyamatok változásához, a folyamatosan változó gazdasági növekedéshez,

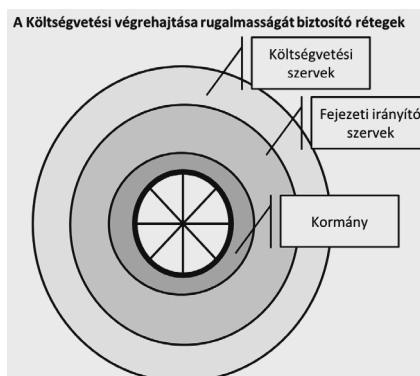
illetve új kiadások felmerüléséhez. Ezt a reziliens költségvetési végrehajtást a költségvetési szabályok folyamatos betartása mellett szükséges működtetni.

Az 1. ábra alapján a költségvetési rezilienciát egy biciklikerekhez lehet hasonlítani, amelynek a szilárd szerkezetét a keréktárcsa és a küllők alkotják, a megfelelően felfújt gumibroncs pedig a rugalmasságot biztosítja (Állami Számvevőszék [2019]).

Az ÁSZ értelmezésében a költségvetésben a rezilienciát alapvetően három szervezeti szint biztosítja: a Kormánynak, a fejezeti irányító szervezeteknek, illetve a költségvetési szervezeteknek a költségvetés végrehajtása során kifejtett tevékenysége

1. ábra

A rugalmas költségvetési gazdálkodás rétegei

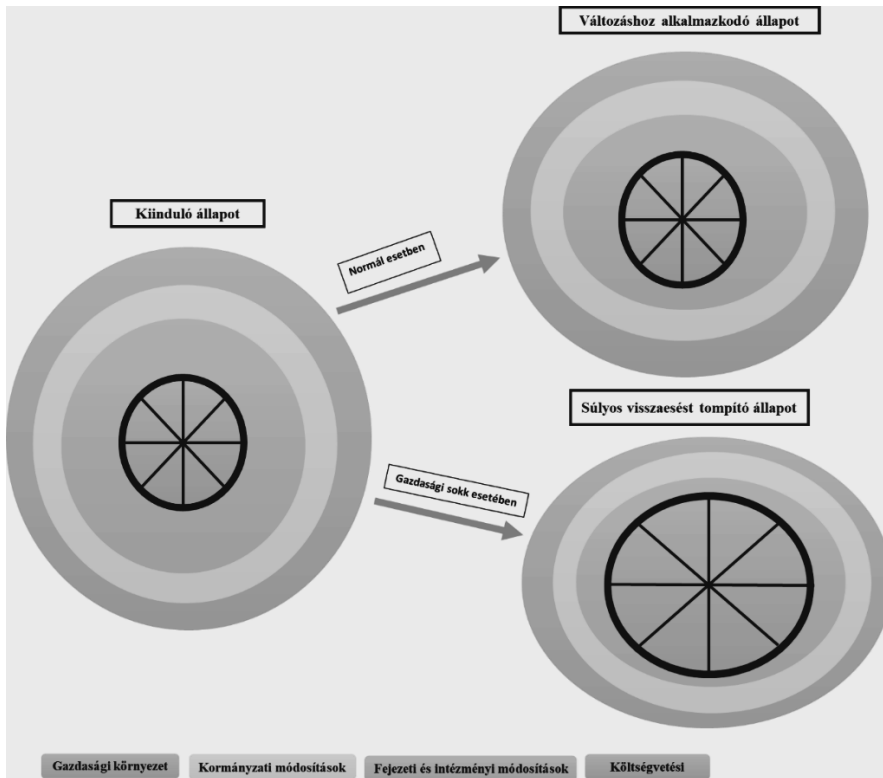
Forrás: Állami Számvevőszék [2019]
12. o.

1.3. A költségvetési reziliencia fogalma normál esetben és gazdasági sokkok esetén

A normál – külső sokkhatásoktól mentes – gazdasági környezetben az ÁSZ a költségvetési rezilienciát úgy értelmezte a 2019. évben megjelent tanulmányában, hogy a költségvetési törvény elfogadását követően bekövetkezett környezeti változásokra rugalmasan reagálva a költségvetés végrehajtásáért felelős szervek olyan intézkedéseket hoznak, amelyek révén a törvényben rögzített költségvetési célok továbbra is elérhetőek, és a költségvetés végrehajtása képes arra, hogy a hiány- és adósságcélokat teljesítse. A kedvező változások esetén a Kormány kihasználja a megnövekedett mozgásteret, például mérsékli az adókat. Ezt az állapotot (a normál esetet) mutatja a 2. ábrán a felső kerék.

2. ábra

A költségvetési reziliencia normál esetben és gazdasági sokk esetében

Forrás: saját szerkesztés az Állami Számvevőszék [2019], Pulay–Simon–Kisapáti [2020] alapján.

A 2. ábra alapján látható, hogy a kiinduló állapotot követően normál esetben, illetve gazdasági sokkhatás esetében hogyan változnak a különféle feltételek (gazdasági környezet, kormányzati módosítások, fejezeti és intézményi módosítások, költségvetési hiány). A normál eset és a gazdasági sokk esete közötti legfőbb különbséget a költségvetési hiány alakulása jelenti. A normál esetben ugyanis a költségvetés végrehajtása köteles a költségvetési hiánycélt minden körülmények között tartani.

Ezzel ellentétben gazdasági sokk idején teljesen megváltozik a reziliencia értelmezése. Ettől kezdve ugyanis a költségvetésnek már nem az a feladata, hogy a hiánycélt minél jobban teljesítse, hanem az, hogy a nemzetgazdaság egészének az ellenálló képességét javítsa. Ezt a célkitűzést akár annak árán is el kívánja érni, hogy közben a költségvetési egyensúlyt feláldozza, és az államadósság-szabályt sem tartja be. Ezt az állapotot mutatja a 2. ábra jobb alsó részében található kerék, amelyen látható, hogy gazdasági sokk idején a gazdaság összehúzódik. Ekkor kerül előtérbe az állami szerepvállalás, vagyis az, hogy a fiskális politika akár

a költségvetési hiány megnövekedése árán is, de megpróbálja „kitámasztani”, stabilizálni a gazdaságot a sokkhatással szemben. Ez a típusú reziliencia úgy értékelhető, hogy a költségvetési politika mennyire volt képes megteremteni a gazdaság egészének rezilienciáját. Az ÁSZ ebből a szempontból értékelte a 2020. évi és a 2021. I. félévi költségvetési folyamatokat.

A koronavírus-járvány negatív hatásainak elmúlását követően a jövőben a gazdaságpolitikai viták egyik kulcskérdése várhatóan az lesz, hogy milyen ütemben lehetséges majd visszatérni a költségvetési egyensúlyhoz. Ehhez kapcsolódóan felszínre kerülhet majd a reziliencia egy újabb értelmezése, vagyis az, hogy a sokk elmúltával a Kormány mennyire tudja majd jó ütemben helyreállítani a költségvetési egyensúlyt, illetve betartani az államadósság csökkentésére vonatkozó követelményt. Ez az értelmezési lehetőség az ÁSZ számára egy újabb nézőpontot adhat a költségvetés végrehajtására vonatkozó elemzések során.

2. A 2020. évi és a 2021. I. félévi költségvetési folyamatok értékelése a reziliencia szempontjából

Az ÁSZ a 2020. évi és a 2021. I. félévi költségvetési folyamatokat az előzőkben bemutatottak szerint a reziliencia nézőpontjából értékelte. A reziliens költségvetési végrehajtás érdekében a kormányzat számos olyan gazdaságpolitikai intézkedést tett, amelyek az elemzett időszakban hatást gyakoroltak a költségvetési bevételek (adóbevételek) és a kiadások alakulására. Az ÁSZ az elemzése során leginkább arra kereste a választ, hogy a költségvetési politika 2020-ban, illetve 2021 I. félévében hogyan, milyen költségvetési eszközökkel erősítette a nemzetgazdaság ellenálló képességét, továbbá a meghozott kormányzati intézkedések milyen hatást gyakoroltak a költségvetésre, illetve a makrogazdasági folyamatokra.

2.1 Az adópolitikai intézkedések értékelése

A koronavírus-járvány 2020 tavaszán gazdasági sokkot okozott a nemzetgazdaság számára, ezért a kormányzat a korábban meghatározott adópolitikai irányokat a járványkezelés miatt szükségessé váló átmeneti adóztatási eszközök alkalmazásával egészítette ki. A koronavírus-járvány ideje alatt is érvényesített alapvető irányok a következők voltak (*Állami Számvevőszék* [2021b]):

- a családokat, a munkavállalást támogató, az élők munkája és a vállalkozások terheit mérséklő, a foglalkoztatás-, beruházás- és növekedésösztönző, a feketegazdaságot visszaszorító rendszer további kiépítése;
- az adórendszer egyszerűsítése és átláthatóságának további javítása;
- az adóeljárási adminisztrációs terhek további csökkentése, az adómorál javítása, az adózók és az adóhatóság kapcsolatrendszerének javítása, továbbá az együttműködés és az önkéntes jogkövetés további ösztönzése.

A felsorolt irányok jelentős szerepet vállaltak a költségvetési hiány, az államadósság, a gazdasági növekedés, a foglalkoztatás és a versenyképesség alakításában a 2020 előtti időszakban.

Többek között ezeknek az adópolitikai irányoknak az érvényesülése járult hozzá, hogy a Covid-19 vírusjárvány sokszzerű hatása egy erős fundamentumokkal rendelkező magyar nemzetgazdasággal került szembe.

A központi költségvetés bevételi oldalát leginkább alakító főbb adó- és járulékpolitikai intézkedéseket a 3. ábra foglalja össze.

3. ábra

A főbb adó- és járulékpolitikai intézkedések 2019. és 2020. évre

2019. évi változások	2020. évi, illetve ezt követő hatályú, döntően a COVID-19 járvány kezelésével összefüggő változások	
A minimálbér és garantált bérminimum ko-rábbi bérmegállapodás nyomán növekedett (8%-kal), ami befolyásolta az adó- és járulékalapot.	Munkahelyek védelme	Foglalkoztatás támogatása
	Munkáltatói közterhek alóli mentesség a járványügyi veszélyhelyzetnek leginkább kitett ágazatok vállalkozásai részre.	2020. július 1-től a nyugdíj melletti munkavégzés járulék és szociális hozzájárulási adó alóli mentesség vált.
Nagyvállalkozások adminisztrációs terhei csökkentésre kerültek (társasági adózásban csoportadózás).	Kisadózó vállalkozások tételes adója (KATA) szerint adózó egyes szolgáltatások esetén az adófizetési kötelezettség átmeneti elengedése.	Családvédelem
Nagyobb méretű vállalkozásoknál a fejlesztési tartalék maximális értékhatára emelkedett (10 Mrd Ft-ra), a decemberi adóelőleg-kiegészítési és feltöltési kötelezettség megszűnt.	Július 1-től a szociális hozzájárulási adó kulcsának további csökkenése 17,5%-ról 15,5%-ra.	2020. január 1-től a legalább négy gyermeket nevelő nők a teljes gazdaságilag aktív életfájlójuk alatt mentesülnek az SZJA megfizetése alól.
Kisvállalati adónál (KIVA) emelkedtek a vá-laszthatóság és az adóalanyiság megszű-nésének értékhatárai (1 Mrd Ft-ra, 3 Mrd Ft-ra).	Kiemelt ágazatok támogatása, megerősítése	2020. július 1-től a családi járulékkedvezmény a 4 járuléknemből létrejött társadalombiztosítási járulék (18,5%) teljes összegéből levonható.
Pénzügyi szervezetek különadója hatálya szűkült, egyes esetekre az adókulcs felső mértéke csökkent (0,20%-ra), a balaseti adó és a biztosítási adó összevonásra került.	Céltzott általános forgalmi adó csökkentések (5%-ra); szálláshely szolgáltatásnál, novembertől a veszélyhelyzet végéig az elvételre történő, vagy házhoz szállítással értékesített étel- és italforgalomnál, július 22-től a rozsdadozásokban épülő 150 m ² alatti lakóingatlanok értékesítésénél.	2021. január 1-től az új építésű ingatlanok értékesítési áfája 27%-ról 5%-ra csökkent. Alkalmazható 2022. év végéig, építési engedély esetén 2026. év végéig.
ÁFA alanyi adómentesség emelkedett (12 M Ft-ra).	Turizmusfejlesztési hozzájárulás 2020. március 1-től 2021. december 31-ig történő felfüggesztése és az idegenforgalmi adó 2020. április 1-től a veszélyhelyzet végéig történő elengedése.	Vállalkozások likviditásának segítése, adminisztráció csökkentés
További termékek (UHT, ESL tejek) kedvezményes (5%-os) ÁFA-körbe kerültek.	A SZÉP Kártya kedvezményei (keretösszeg növelése és SZOCHO teher törlése 2020. április 22-től 2021. június 30-ig, alszámlák közötti átjárhatóság 2021. év végéig).	- Iparüzési adónál 2020-ban eltörlésre került az adóelőleg-kiegészítés, 2021-től az adó mértéke 2%-ról 1%-ra széles körben csökkent. - Több adó és járulék bevallásának és megfizetésének határideje négy hónappal meghosszabbításra került (2020. szeptember 30-ig). - 2020-ban a NAV a kkv-kat megillető, visszaigényelt áfa kiutalási határidejét csökkentette (2021-ben is). - 2020 tavaszán egy alkalommal a vállalkozások egy adónem tekintetében adómérséklést kérhettek, illetve 12 havi részletfizetést, vagy 6 havi pótlékmentes halasztást. - A 2019. évi beszámoló leadási, megküldési határideje 2020. szeptember 30-ig meghosszabbításra került.
Nőtt a népegészségügyi termékadó és a kötelek termékek köre bővült.	Vállalati adókönyvtés	
 kifejezetten COVID-19 járvány miatti intézkedés	Társasági adónál 2020-ban a fejlesztési tartalék nyereségarányos 50%-os korlátja eltörlésre került. (felső határ: 10 Mrd Ft, ami 2021-től megszűnt.)	
 a COVID-19 járvány miatti előrehozott intézkedés	KIVA-mál 2020. január 1-től az adókulcs 13%-ról 12%-ra csökkent. 2021-től további 1 százalékpontos csökkenés, az adókulcs 11%. A bevételi értékhatár 1 Mrd Ft-ról 3 Mrd Ft-ra, a megszűnési korlát 3 Mrd Ft-ról 6 Mrd Ft-ra nőtt.	

Forrás: Állami Számvevőszék [2021b] 15. o.

A 3. ábrán látható, hogy az adó- és járulékpolitika leginkább a munkahelyek védelmére, a foglalkoztatás támogatására, a kiemelt ágazatok megerősítésére, a családok védelmére,

valamint a vállalkozások likviditásának segítésére fókuszált. Az utóbbival összefüggésben kiemelendő a vállalati adókönyvtések eszközrendszere, amely a társasági adó és a KIVA tekintetében adott könnyítéseket a vállalkozások számára.

Az intézkedéseket rámutatnak, hogy a koronavírus-járvány előtti évben az adó- és járulékszabályokban végrehajtott változtatások következetesen illeszkedtek a járvány alatt meghozott döntésekkel. A családok, a munkavállalás támogatása, az élőmunka és a vállalkozások terheinek mérséklése, a gazdaság fehéritése, az adórendszer egyszerűsítése, átláthatóságának javítása és az adóadminisztrációs terhek csökkentése a járvány kitérését követő veszélyhelyzetben is folytatódott, és ezekhez alapvetően illeszkedő további intézkedések születtek (*Állami Számvevőszék [2021b]*).

A fiskális politika a bevezetett adó- és járulékpolitikai intézkedésekkel így erősítette 2020-ban, illetve 2021 I. félévében a gazdaság rezilienciáját, a nemzetgazdaság ellenálló-képességét.

A nemzetgazdaságra gyakorolt pozitív hatások mellett a tudatos és célzott adóelengedések, illetve a járvány okozta gazdasági visszaesés miatti adóalap-csökkenések 2020-ban 1 040,0 Mrd Ft elmaradást idéztek elő a költségvetésben. Ezt az adó- és járulékbévitel-kiesést valamelyest mérsékelte a kiskereskedelmi különadóból származó 47,6, valamint a hitelintézetekre kivetett járványügyi különadó 55,0 Mrd Ft-os teljesülése.

A költségvetés főbb közvetlen bevételcsoportjainak a 2019–2020. évekbeli alakulását az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat

A fogyasztáshoz kapcsolt adók, valamint a vállalkozások és a lakosság költségvetési befizetései alakulása a 2019–2020. években

Megnevezés	2019. évi teljesítés (Mrd Ft)	2020. évi törvény módosított előirányzata (Mrd Ft)	2020. évi teljesítés (Mrd Ft)	2020. évi teljesítés elmaradása az előirányzattól (%)	2020. évi teljesítés/2019. évi teljesítés (%)
Vállalkozások költségvetési befizetései	1 414,4	1 689,9	1 610,8	4,7	113,9
Fogyasztáshoz kapcsolt adók	6 140,1	6 636,9	6 267,6	5,6	102,1
Lakosság költségvetési befizetései	2 698,1	2 898,7	2 827,0	2,5	104,8

Forrás: saját szerkesztés az Állami Számvevőszék [2021c] alapján.

A 2020. évben a vállalkozások költségvetési befizetései 4,7, a fogyasztáshoz kapcsolt adók 5,6, illetve a lakosság költségvetési befizetései 2,5%-kal maradtak el a 2020. évi eredeti előirányzattól.

A központi költségvetés adóbevételeinek 2021. I. félévi alakulását a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat

A fogyasztáshoz kapcsolt adók, valamint a gazdálkodó szervezetek és a lakosság költségvetési befizetéseinek alakulása 2020-ban és 2021 I. félévében

Előirányzat megnevezése	2020. év		2021. év		
	Törvényi módosított előirányzat (Mrd Ft)	I. félévi teljesítés az előirányzathoz képest (%)	Törvényi módosított előirányzat (Mrd Ft)	I. félévi teljesítés (Mrd Ft)	I. félévi teljesítés az előirányzathoz képest (%)
Gazdálkodó szervezetek befizetései	1 689,9	46,5	1 726,7	948,3	54,9
Fogyasztáshoz kapcsolt adók	6 636,9	44,1	6 689,4	3 256,1	48,7
Lakosság befizetései	2 898,7	48	3 006,8	1 535,9	51,1

Forrás: Állami Számvevőszék [2021d] 15. o.

A 2. táblázat tanúsága szerint 2021 I. félévében a gazdálkodó szervezetek befizetései 4,9 százalékponttal, a lakosság befizetései 1,1 százalékponttal magasabb szinten teljesültek az időarányoshoz képest, míg a fogyasztáshoz kapcsolt adókból 1,3 százalékponttal kevesebb folyt be.

Elmondhatjuk tehát, hogy egyfelől a koronavírus-járvány okozta gazdasági sokkhatás ellenére is növekedni tudtak a központi költségvetés adóbevételei a 2019. évhez képest. Másfelől valamennyi költségvetési bevételi adókatégória 2021 I. félévében magasabb szinten teljesült, mint 2020 azonos időszakában. A pozitív irányú folyamatot támogatták a fekete-gazdaság visszaszorítására irányuló – a válság alatt is fenntartott – intézkedések, valamint az adómorál javítását, illetve az adózók önkéntes jogkövetését ösztönző adópolitikai eszközök.

2.2. A gazdaságvédelemre és egészségvédelemre fordított többletkiadások

A gazdasági sokkhatás kezeléséhez, a nemzetgazdaság ellenálló képességének erősítéséhez nemcsak tudatos adókönyvitések és adóelengedések váltak szükségessé, hanem – az állampolgárok és a gazdaság védelme érdekében – kényszerű és szükségszerű többletkiadások is. A Kormány – élve a veszélyhelyzetben kapott jogkörével – 2020-ban gazdaságvédelemre és járvány elleni védekezésre költségvetési forrásokat csoportosított át az e célból létrehozott Gazdaságvédelmi Alap, valamint a Járvány Elleni Védekezési Alap javára.

Gazdaságvédelmi többletráfordítások

A Gazdaságvédelmi Alap (GVA)¹ a gazdasági visszaesést tompító intézkedések fedezetére szolgált forrásul. Az alap 1 345,7 Mrd Ft-os összege a költségvetési fejezetektől 922,6 Mrd Ft előirányzat és a Nemzeti Foglalkoztatási Alap 423,1 Mrd Ft-os bevételének átcsoportosításából tevődött össze, amelyet a Pénzügyminisztérium befizetési kötelezettségének teljesítése 20,0 Mrd Ft-tal megemelt. A GVA felülről nyitott előirányzat volt, amelynek 2020. évi felhasználását a 3. táblázat foglalja össze.

3. táblázat

A Gazdaságvédelmi Alap felhasználásának főbb csoportjai a gazdaság területén

A gazdaságban történő felhasználás	Teljesítés (Mrd Ft)	Felhasználás megoszlása (%)
Versenyképességet, kivittelt növelő és gazdaságvédelmi támogatások	1 467,4	36,4
Turisztikai fejlesztések támogatása	346,5	8,6
Kutatás-fejlesztés támogatása	136,8	3,4
Egészségügyi ellátásbiztonság javítását célzó támogatási program	100,0	2,5
Közlekedésfejlesztés, kiemelt beruházások támogatása	1 193,0	29,6
Egyéb gazdaságvédelmi programok támogatása, munkahelyvédelmi támogatások és egyéb felhasználás	786,9	19,5
Összesen	4 030,7	100,0

Forrás: Állami Számvevőszék [2021a] 17. o.

A 2020. évben a GVA-ból a kormányhatározatok alapján 4 030,7 Mrd Ft került felhasználásra, amely a 942,6 Mrd Ft-os előirányzott összeget 3 088,1 Mrd Ft-tal haladta meg. A Kormány beruházásösztönző gazdaságpolitikája keretében a GVA kiadásain belül 36,4% került a versenyképességet, a kivittelt növelő és a gazdaságvédelmi támogatások érdekében felhasználásra. A GVA-ból a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére 29,6%, a turisztikai fejlesztések támogatására 8,6%, az egyéb gazdaságvédelmi programok és munkahelyvédelmi támogatások finanszírozására pedig 19,5%-ot használtak fel.

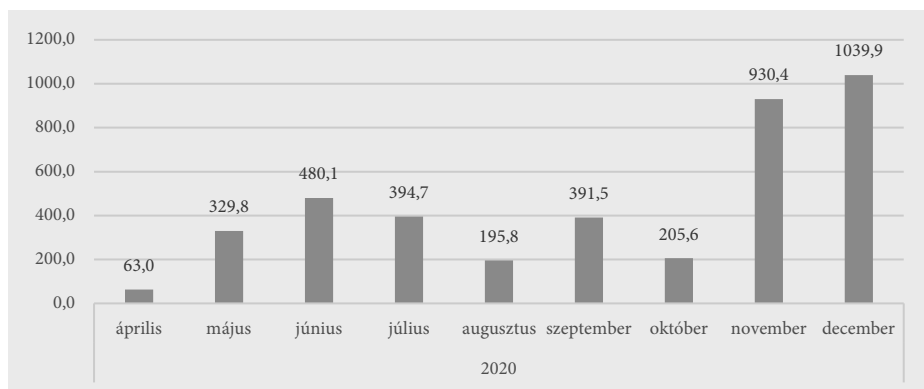
A GVA-ból teljesített kiadások alapján arra lehet következtetni, hogy hazánkban a kínálatorientált állami szerepvállalás került előtérbe a gazdaság mielőbbi talpra állítása érdekében. A fiskális politika a gazdasági növekedést ösztönző intézkedéseken keresztül fokozta a

² „A Magyarország 2020. évi központi költségvetésének a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól” szóló 92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelet.

nemzetgazdaság rezilienciáját. Fontos kiemelni, hogy a GVA 2020. évi kiadásainak 54,0%-áról 2020 IV. negyedében születtek meg a kormányzati döntések, így az év utolsó két hónapjában kb. 2 000 Mrd Ft összegű kiadás teljesült. A GVA 2020. évi felhasználását mutatja a 4. ábra.

4. ábra

A GVA előirányzat felhasználása a 2020. évben

Forrás: saját szerkesztés az Állami Számvevőszék [2021a] alapján.

A 4. ábra tanúsítja tehát, hogy 2020 végén jelentős értékű többletforrás áramlott a gazdaságba, amely 2021 I. felében tudott hasznosulni, hozzájárulva a gazdaság növekedéséhez és ellenálló képességének erősítéséhez.

2021-ben a koronavírus-járvány kedvezőtlen hatásai továbbra is megkövetelték a kormányzat 2020-ban elkezdett beruházásösztönző gazdaságpolitikájának folytatását, amelynek forrását a Gazdaság-újraindítási Alap biztosítja. A 2021. évi költségvetési törvényt módosító 2021. évi XLIV. törvénnyel 2021. május 28-tól a Gazdaságvédelmi Alap fejezet megnevezése „Gazdaság-újraindítási Alapra” változott.

2021 I. félévében a Gazdaság-újraindítási Alap 2021. évi törvényi módosított kiadási előirányzatából (2 869,5 Mrd Ft-ból) 1 546,6 Mrd Ft-ot használtak fel a gazdaság erősítésére (Állami Számvevőszék [2021d], Magyar Államkincstár [2021]). Az alap előirányzatainak felhasználása leginkább a gazdaság védelmét, újraindítását célzó kiemelt programokra, fejlesztésekre, beruházásokra, továbbá a foglalkoztatás elősegítésével kapcsolatos intézkedésekre biztosít pénzügyi forrást. Ezenkívül a Gazdaság-újraindítási Alap előirányzataiból támogatják a magyar vállalkozások likviditási helyzetének megerősítését, valamint a családok és a nyugdíjasok védelmét (Állami Számvevőszék [2021d]).

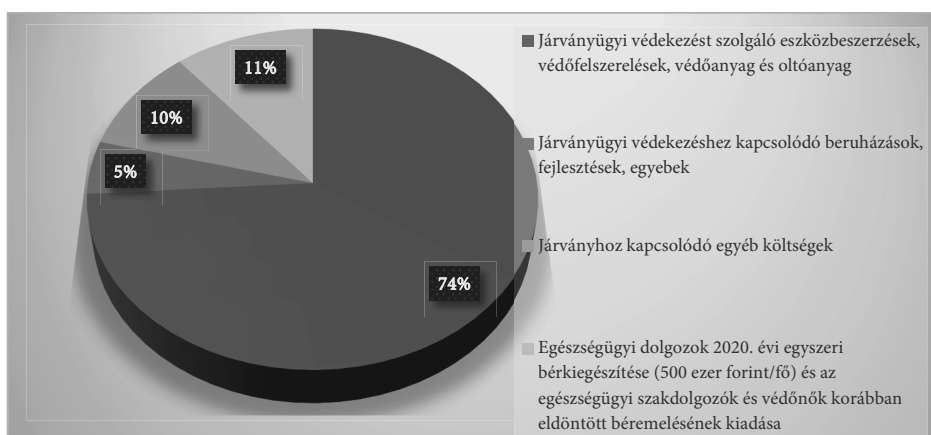
A fiskális politika 2020 utolsó két hónapjában és 2021 I. félévében, azaz nyolc hónap alatt összesen 3 516,9 Mrd Ft-tal támogatta a nemzetgazdaságot, és járult hozzá a gazdaság talpra állításához, a munkaerőpiaci folyamatok kedvező alakulásához.

Egészségvédelmi többletráfordítások

A koronavírus-járvány megjelenésével az állam az emberek életének védelmét tűzte ki legfőbb célul. Ezzel összhangban a gazdaságvédelem mellett a Magyarország 2020. évi központi költségvetésének a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól szóló 92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelettel – 633,5 Mrd Ft-os, felülről nyitott előirányzatként – létrehozták a Járvány Elleni Védekezési Alapot (JEVA). Ebből az alapból 1 027,4 Mrd Ft-ot használtak fel az 5. ábrán bemutatott megoszlásba.

5. ábra

A JEVA felhasználási területei

Forrás: Állami Számvevőszék [2021c] 18. o.

A JEVA főbb felhasználási területei a járványügyi védekezést szolgáló eszközbeszerzésekre, védőfelszerelésekre, oltóanyagra, kapcsolódó beruházásokra, illetve az egészségügyi dolgozók 2020. évi egyszeri bérkiegészítésére fordított kiadások voltak.

A 2021. évi költségvetési törvény a LXXII. Egészségbiztosítási és Járvány Elleni Védekezési Alap (EJEVE) fejezeti címen egy alapban tartalmazza a járvány elleni védekezéshez, illetve az egészségügyi ellátórendszer működtetéséhez szükséges forrásokat. Az EJEVA 2021. évi eredeti kiadási előirányzatából (2 944,2 Mrd Ft) 2021 I. félévében az eredeti előirányzat 51,5%-a, 1 526,0 Mrd Ft teljesült (*Magyar Államkincstár* [2021]).

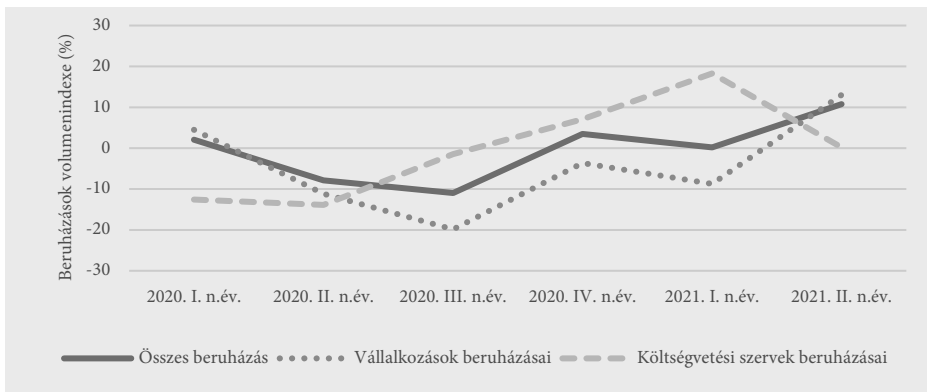
A JEVA-n és 2021 I. félévében az EJEVA-n keresztül felhasznált kiadások hozzájárultak a gazdaság újraindítási feltételeinek megteremtéséhez, hiszen támogatták az eredményes járványügyi védekezést, és elősegítették a járványügyi korlátozások mielőbbi feloldását.

2.3. A beruházásösztönző gazdaságpolitika és a reziliens költségvetési végrehajtás kapcsolata

A 2020-ban a GVA-ból jutatott 4 030,7 Mrd Ft összegű beruházásösztönző támogatásokkal a 2020. II. negyedévi visszaesést követően a költségvetési szervek beruházásai már a III. negyedévtől, a vállalkozások beruházásai pedig a IV. negyedévtől növekedésnek indultak. (Lásd a 6. ábrát.)

6. ábra

A nemzetgazdasági beruházások volumenindexeinek alakulása szektoronként 2020 I. negyedéve és 2021 II. negyedéve között (%-os változás az előző év azonos időszakához képest)

Forrás: saját szerkesztés a KSH STADAT 3.2.1.5. alapján.

A koronavírus-járvány okozta sokkhatásra reagálva a vállalkozások erőteljesen csökkentették a beruházási tevékenységük. Ezt mutatják a 2020. II. és III. negyedévi adatok (a mélypontot a 2020. III. negyedévi 19,9%-os visszaesés jelentette). Ennek következtében egészen a III. negyedévig a beruházási ráta visszaesett, de a 6. ábrán látható, hogy a költségvetési szervek beruházásai már a II. negyedévben elkezdtek növekedni. A III. negyedévben pedig már jelentősen nőttek, a IV. negyedévben egy még nagyobb emelkedés történt, amely aztán 2021 I. negyedévében 18,3%-ig fokozódott. A beruházásoknak a költségvetési szektorban bekövetkezett növekedése bizonyos fokig pótolni tudta a vállalkozások beruházásainak visszaesését. Ebből az látható, hogy válság idején a költségvetés a kiadásainak célzott és ésszerű növelésével megpróbálta kitámasztani a gazdaságot (lásd a kerék példáját a 2. ábrán), hogy megóvja egy nagyobb visszaeséstől.

Fontos megemlíteni, hogy a fiskális politikában 2021-ben már megjelennek a költségvetési egyensúly szempontjai, de a költségvetési szféra célszerű és ésszerű költségeivel még továbbra is biztosítani kívánja a gazdaság újraindításának a feltételrendszerét. Mindemellett

a beruházások szektoronkénti negyedéves adatai a korábbi években is nagy hullámzást mutattak.

A kormányzat beruházásösztönző gazdaságpolitikáját a 2020. évi központi alrendszer adatai is jól tükrözik. (Lásd a 4. táblázatot.)

4. táblázat

A központi költségvetési alrendszer kiadásainak és bevételeinek alakulása 2020-ban

Megnevezés	Eredeti előirányzat (Mrd Ft)			Teljesítés (Mrd Ft)		
	Kiadás	Bevétel	Egyenleg	Kiadás	Bevétel	Egyenleg
Hazai működési költségvetés	18 000,1	18 000,1	0,0	21 125,6	20 541,0	-584,6
Hazai felhalmozási költségvetés	2 110,7	1 929,9	-180,8	5 173,9	692,8	-4 481,1
Európai uniós fejlesztési költségvetés	1 682,2	1 496,0	-186,2	2 032,6	1 787,0	-245,6
Összesen	21 793,0	21 426,0	-367,0	28 332,1	23 020,8	-5 311,3

Forrás: Állami Számvevőszék [2021c] 19. o.

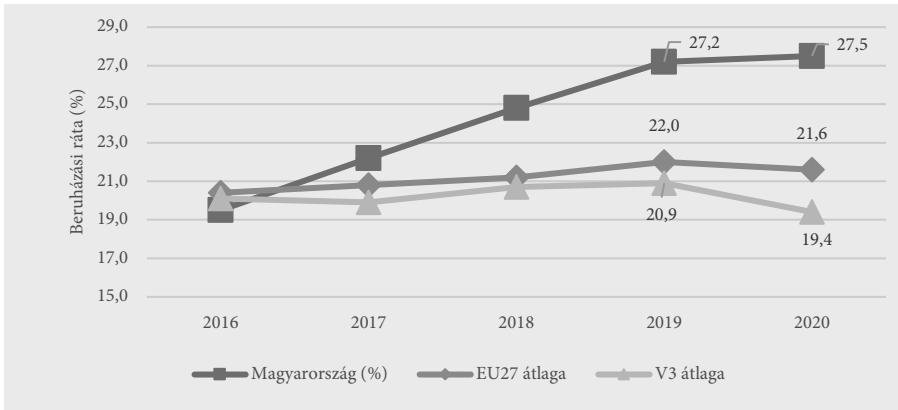
A 4. táblázat adatai alapján látható, hogy a 2020. év egy fejlesztéscentrikus költségvetést eredményezett, hiszen a központi alrendszer kiadásai között a hazai felhalmozási költségvetés dominált az 5 173,9 Mrd Ft összegű kiadásteljesüléssel. Ez is jól mutatja, hogy a költségvetési hiánycélt a fiskális politika feláldozta a nemzetgazdaság rezilienciájának erősítése, illetve az állampolgárok egészségvédelme érdekében.

2.4. A reziliens költségvetés makrogazdasági hatásai nemzetközi viszonylatban

A 2020. évi hazai fiskális politika eredményei a beruházási ráta és a munkaerőpiaci folyamatok kedvező alakulására tekintettel nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltók. A kínálóösztönző válságkezelési gazdaságpolitika egyik kulcseszközét a beruházásösztönző intézkedések jelentették.

7. ábra

A beruházási ráta alakulása Magyarországon, valamint az EU27 és a V3 országok átlagában, 2016–2020

Forrás: Állami Számvevőszék [2021c] 13. o.

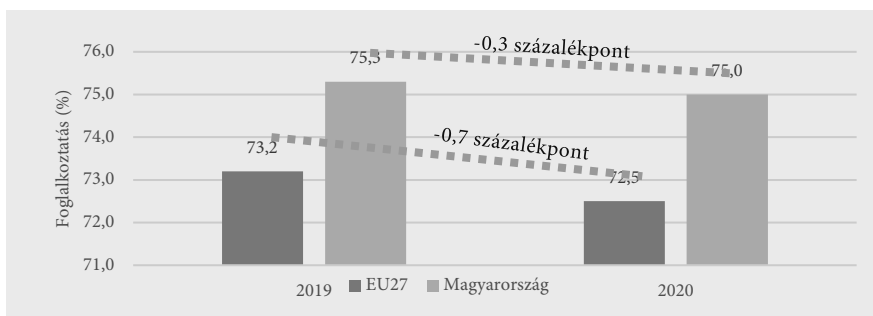
A magyar beruházási ráta a 2016 és 2019 közötti időszakban nagyon dinamikus, Európában szinte a leggyorsabban növekedett, és a legtöbb európai uniós országtól eltérően még a válság évében sem esett vissza. A pandémia miatti nehéz gazdasági helyzetben Magyarországon is visszaesett a beruházások volumene, de ennek mértéke kisebb volt a GDP csökkenésénél. Hazánkban így a beruházási ráta 2019-ről 2020-ra még a kedvezőtlen makrogazdasági környezet ellenére is növekedni tudott valamelyest (27,2-ről 27,5%-ra).

Nemzetközi összehasonlításban kiemelendő a fiskális politika munkahelymegtartó és munkahelyteremtő intézkedéseinek eredményessége is, amelyek többek között adókönyvételek és adóelengedések, valamint a tudást és technológiát fejlesztő célzott támogatásokon keresztül valósultak meg. Figyelemre méltó, hogy hazánkban a 15–64 éves korosztály foglalkoztatási rátájának a 2019-es adathoz viszonyított visszaesése mérsékeltebb volt, mint az uniós átlag. A 8. ábrán látható, hogy a magyarországi adat 0,3 százalékponttal, míg az uniós átlag 0,7 százalékponttal csökkent.

8. ábra

A hazai foglalkoztatás 2019. és 2020. évi adatainak összehasonlítása az EU27 átlagával

Forrás: saját szerkesztés az Állami Számvevőszék [2021c] alapján.

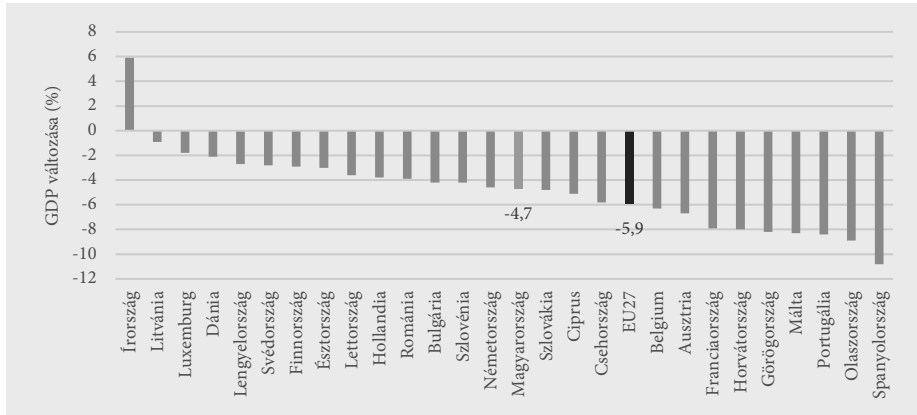
3. Összegzés

A koronavírus-járvány 2020. márciusi berobbanása egy évek óta bővülő, erős fundamentumokkal rendelkező magyar nemzetgazdaságra gyakorolt sokkszerű negatív hatást. A járvány megjelenése előtt ugyanis (2013 óta) a GDP között minden évben emelkedett, a GDP-arányos költségvetési hiány 2012-től a maastrichti 3%-os hiánycél alá került, míg a GDP-arányos államadósság a 2011. évi 80,4%-ról 2019-re 64,2%-ra csökkent.

A járvány első és második hulláma év közben erőteljes gazdasági visszaesést okozott, amelynek következményeként hazánkban a 2020. évi GDP az előző évhez képest reálértékben 4,7%-kal visszaesett. Ez a mérték a stabil fundamentumoknak, valamint az év közben meghozott kormányzati intézkedéseknek köszönhetően az uniós átlagnál (–5,9%) több mint 1 százalékponttal kedvezőbb. (Lásd a 9. ábrát.)

9. ábra

Az uniós tagállamok GDP-jének változása a 2020. évben (a 2019. évhez képest, %)

Forrás: Állami Számvevőszék [2021c] 9. o.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a pandémia idején a költségvetés végrehajtásának rezilienciája átértelmeződött. Az emberéletek védelme, a vírus terjedésének fékezése, a nemzetgazdaság ellenálló képességének erősítése vált az állam elsődleges célkitűzésévé, amely megkövetelte a költségvetési egyensúly célok feláldozását.

Hivatkozások

- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2019]: Elemzés a költségvetési előirányzatok rugalmasabb tervezésének és végrehajtásának lehetséges eszközei.
https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2019/rte_20190313.pdf?ctid=1271. Letöltés: 2021. október 12.
- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2021a]: Elemzés a 2020. II. féléves költségvetési folyamatokról.
https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/koltsegvetes_2020_2_felev.pdf?ctid=1307, Letöltés: 2021. október 12.
- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2021b]: A költségvetési politika COVID-19 járvány alatti alakulása, különös tekintettel az ÁFA és az SZJA politikára.
<https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/E2110.pdf?ctid=1307>. Letöltés: 2021. október 12.
- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2021c]: Elemzés a 2020. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről a zárszámadás ellenőrzéséhez kapcsolódóan.
https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/E2125_2020_ktv_makrogazd_osszefugg.pdf?ctid=1307. Letöltés: 2021. október 12.
- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2021d]: Elemzés a Költségvetési Tanács részére a 2021. I. félévi költségvetési folyamatokról.
https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/Elemzes_KT_2021_I_felev.pdf?ctid=1307, Letöltés: 2021. október 12.
- KSH STADAT 3.2.1.5: A nemzetgazdasági beruházások teljesítményértéke és volumenindexei gazdálkodási forma szerint, negyedévente, évkezdetől kumulált,
https://www.ksh.hu/stadat_files/ber/hu/ber0012.html, Letöltés: 2021. október 12.
- MAGYAR ÁLLAMKINCSTÁR [2021]: A 2021. évi központi költségvetés végrehajtásának adatai, 2021.06. hó.
[www.allamkincstar.gov.hu/files/K%C3%B6lts%C3%A9gv%C3%A9tel%C3%A9si%20inform%C3%A1ci%C3%B3k/2021.%20%C3%A9vi%20k%C3%B6zponi%20%C3%B6lts%C3%A9gv%C3%A9tel%20v%C3%A9grehajt%C3%A1s%C3%A1nak%20adatai%202021.06.%20h%C3%B3%20\(2021.08.03\).xls](http://www.allamkincstar.gov.hu/files/K%C3%B6lts%C3%A9gv%C3%A9tel%C3%A9si%20inform%C3%A1ci%C3%B3k/2021.%20%C3%A9vi%20k%C3%B6zponi%20%C3%B6lts%C3%A9gv%C3%A9tel%20v%C3%A9grehajt%C3%A1s%C3%A1nak%20adatai%202021.06.%20h%C3%B3%20(2021.08.03).xls). Letöltés: 2021. október 12.
- PULAY GYULA – SIMON JÓZSEF – KISAPÁTI ANGÉLA [2020]: A költségvetés rezilienciája alapesetben és külső sokk idején. Polgári Szemle, 16. évf. 1–3. szám, 57–77. o. DOI: 10.24307/psz.2020.0705. Letöltés: 2021. október 12.
- T/17188. számú törvényjavaslat a Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről szóló 2019. évi LXXI. törvény végrehajtásáról

MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2021 I. FÉLÉVÉRŐL

A gazdaság helyzete az elmúlt évi jelentős visszaesést követően 2021 I. félévében javult, és szinte valamennyi ágazat lassú feléledését tapasztalhatjuk – így a leginkább kritikus helyzetben lévő idegenforgalomét is. Az exportunkban alapvető fontosságú ipar teljesítménye újra bővül. A helyreállítás szükségszerűen növekvő forrásfelhasználása következtében a fiskális folyamataink javulását az újraindítás jelentősen nehezíti, ráadásul a választási időszakban további kiadásnövekedés lesz. Magas marad a költségvetési hiány, és a növekvő infláció miatt a megkezdett monetáris szigorítás tovább folytatódhat. Az egyensúly helyreállítását ez évben a fogyasztói árak emelkedésének üteme mellett a forint esetleges tovább gyengülése is nehezíteni fogja. A foglalkoztatottság 2020 tavasza után bekövetkezett csökkenése, a munkanélküliség érezhető emelkedése és a nehézségeknek kitett családok jövedelemszűkülése a kormányzati támogatások következtében megindult javulás ellenére is a költségvetési támogatások későbbiekben feltételezhető szűkülése következtében életviteli gondokat okozhat.

A járvány alaposan megváltoztatta a korábbi terveket...

2021 I. negyedévében a bruttó hazai termékünk 2%-kal nőtt az előző negyedévhez, és 1,6%-kal csökkent a múlt év első negyedévéhez viszonyítva. Az ideai kormányzati tervek módosulnak, a korábban ez évre tervezett 4,3%-os GDP-növekedést már jóval meghaladó előrejelzésekhez igazodik a gazdaságpolitika. A 2020. évi igen alacsony bázishoz képest a bruttó hazai termék akár 5–7% közötti ütemben bővíülhet. A nemzetközi gazdasági előrejelző szervezeteknek a gyorsabb kilábalásban bízó optimizmusát is mutatja, hogy a 2021. évre 5% közelébe módosították a magyar bruttó hazai termék növekedését. Ez azonban még így is elmarad a kormány több tervezett intézkedése alapjául szolgáló GDP-bővüléstől.

2021 II. negyedévében² a GDP az előző negyedévhez viszonyítva 2,7%-kal bővült. A növekedéshez leginkább az ipar járult hozzá. A gazdaság teljesítménye a szezonálisan és naptárhatással kiigazított és kiegyensúlyozott adatok szerint 17,7%-kal nagyobb, mint 2020 azonos negyedévében volt, és 2,2%-kal haladta meg a 2019. II. negyedévi értéket.

2021 I. félévében a gazdaság teljesítménye a szezonálisan és naptárhatással kiigazított és kiegyensúlyozott adatok szerint 7,2%-kal haladta meg az előző év I. félévi szintjét. A növekedést a kormány gazdaságvédelmi intézkedései és az újraindítás lépései jelentősen segítették, amelyek 2021-ben összességében 8,4 százalékponttal növelték a gazdaság teljesítményét.

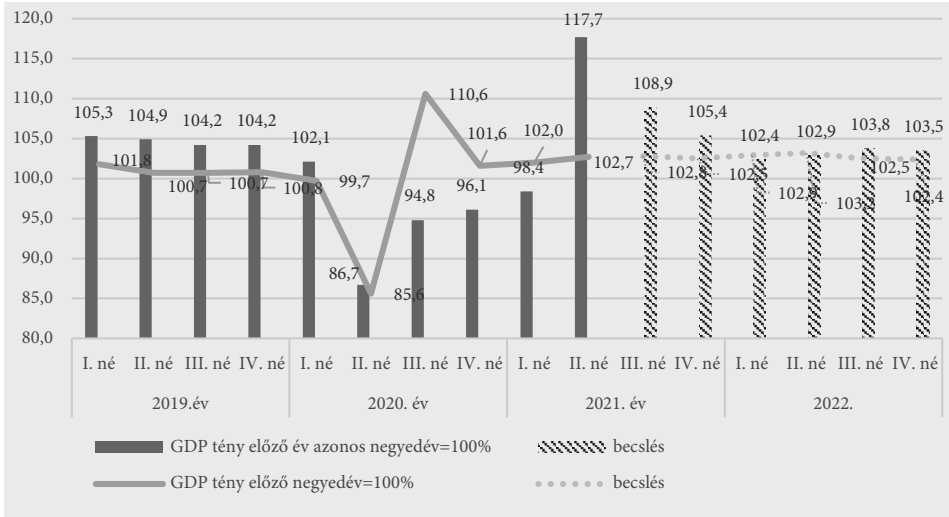
---

¹ Eco-Vista Kft. Az elemzés elkészítésének időpontja: 2021. augusztus 30.

² <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok#/hu/document/gde2106>

1. ábra

A GDP tényleges és becslült volumenváltozásai, 2019–2022 (az előző év azonos negyedéhez és az előző negyedévhez viszonyítva)

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

A kormány gazdaság-helyreállítási tervének teljesüléséhez, a költségvetéssel is megtámogatott társadalmpolitikai intézkedések megvalósulásához is szükséges az 5,5%-nál nagyobb GDP-bővülés. A jelenlegi folyamatok alapján egyértelmű, hogy az év egészére ez – a tavalyi zuhanás után – könnyen teljesülő cél. Ez azonban veszélybe kerülhetne, ha a járvány negyedik (vagy további) hulláma a korábbiakkal megegyező vagy még náluk is szigorúbb, akár hosszabb lezárásokat tenne szükségessé az év hátralévő részében. Nyitottságunk, függőségeink miatt pedig gazdaságunk teljesítménye a nemzetközi fejleményekre is érzékenyen reagál: például az alkatrészhiány hónapokra leállíthatná az autóiipari termelésünket.

A beruházások volumene 2021 I. negyedévében 0,5%-kal emelkedett az előző negyedévhez, és 2,5%-kal az előző év azonos időszakához viszonyítva. Az építési beruházások volumene 0,9%-kal csökkent az előző negyedévhez, és 1%-kal az egy évvel korábbihoz képest. A gépberuházásoké 1,5%-kal nőtt az előző negyedévhez, és 7%-kal az előző év azonos időszakához viszonyítva. A beruházási teljesítmény egynegyedét képviselő feldolgozóipari fejlesztések 10,1%-kal visszaestek, a legtöbb ágazatban a megvalósuló fejlesztések volumene számottevően csökkent.

Amíg 2020-ban a kormányzati szektor deficitje a GDP 8,1%-ára emelkedett, az idei évben feltehetően csak 7,5%-ra csökken, és a Kormány még 2022-re is rendkívül magas, 5,9%-os hiányt tervez. A költségvetési folyamatok nehézségeit jelzi, hogy az államháztartásnak – a gazdasági ciklus hatásaival is számoló – strukturális hiánya a 2020. évi 6%-ról ebben az évben emelkedni fog, várhatóan 6,3%-ra, és még a jövő évben is 5,5%-os hiány várható a Kormány

terve alapján. A megvalósuló 27%-os beruházási ráta, az ígért adókönyvitések és adó-visszatérítések, nyugdíj-kiegészítések és támogatások pedig a költségvetésnek a tervezettnél is magasabb hiányát valószínűsítik.

A vállalkozások támogatása továbbra is nélkülözhetetlen...

2021 I. félévében a vállalati gazdálkodás mutatói az egy évvel ezelőttihez viszonyítva most értelemszerűen javultak. A cégek beruházásait viszonylag nagy összegű, olcsó források támogatják, de a jövőbeli kereslet nagysága és összetétele bizonytalan. Sok vállalkozás nem indítja el korábban tervezett beruházásait.

Az ipari termelés 2021 I. félévében az előző év azonos időszakához képest 18,8%-kal nőtt. Az összes értékesítés 65%-át adó külföldi eladások volumene 20%-kal, a hazai értékesítése 13,3%-kal emelkedett. A régiókban 9,5 és 28% között nőtt a termelés, a legnagyobb mértékű Észak-Magyarországon volt. 2021 júniusában az ipari termelés volumene 22%-kal haladta meg az előző év júniusának szintjét. A bővüléshez leginkább a feldolgozóipar alágai járultak hozzá. Közülük is a legnagyobb mértékben a villamos berendezés gyártása, míg a legkevésbé az élelmiszer, ital és dohánytermék gyártása emelkedett. Az ipari kibocsátás az előző hónapoz képest 0,3%-kal csökkent. A termelés volumene meghaladta a 2019. júniusi szintet.

Az építőipari termelés 2021 első öt hónapjában az előző évhez viszonyítva 1,3%-kal emelkedett. Májusában a termelés volumene 18,7%-kal haladta meg az előző évit. Az épületek építése 38,6%-kal volt nagyobb a 2020. májusi – alacsony – bázisnál, míg az egyéb építményeké 0,8%-kal csökkent. Az építőipar termelése az áprilisi hónapnál 2,3%-kal magasabb volt.

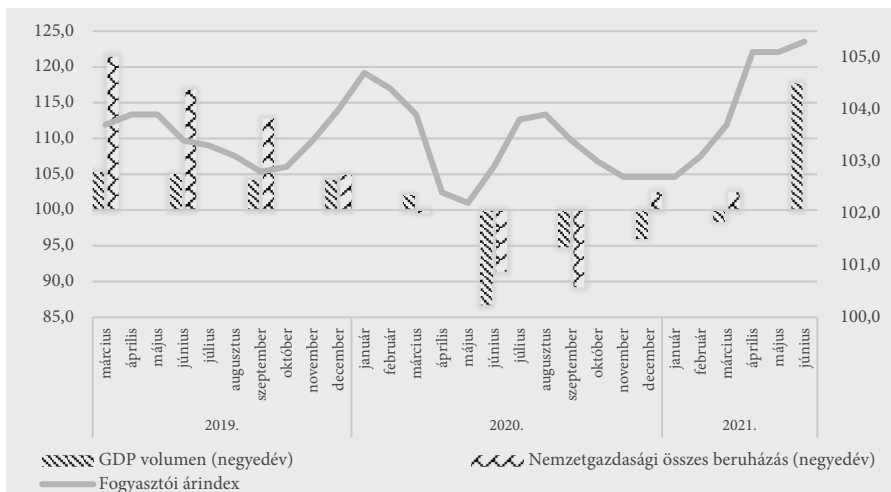
A kereskedelmi szálláshelyeken ez év első hat hónapjában az előző év azonos időszakáénál 48%-kal kevesebb vendégéjszakát regisztráltak. A 2,8 millió éjszakából mintegy 2,1 milliót belföldi vendégek töltöttek a kereskedelmi szálláshelyeken. A szálláshelyek összes bruttó árbevétele folyó áron 48%-kal csökkent, és csupán 53 milliárd forintot tett ki.

Egyre növekvő infláció és magas hiány...

A makrogazdasági pénzügyi mutatók a válságból történő kilábalást segítő intézkedések miatt – a gazdasági visszaesés okozta problémákat is fegyelembé véve – nem javulnak, bizonytalanságokkal terhelt fiskális és monetáris helyzetet jeleznek.

2. ábra

A GDP volumenének, a nemzetgazdasági összes beruházásnak és a fogyasztói áraknak az alakulása (az előző év azonos időszaka = 100%)

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

A folyó fizetési mérlegben enyhe romlás várható, de a magyar finanszírozási képesség – az EU-transzferek következtében – pozitív maradhat. A jelentősen megemelkedett adósságráta nem romlik tovább, sőt lassú csökkenése valószínű. A hitelminősítők 2021 elején változatlanul hagyták a magyar besorolást. A vállalkozásokat segítő adókönyvitések eredményeként 2020 tavasza óta mintegy 1600 milliárd Ft maradt a vállalkozásoknál a be nem fizetett törlesztőrészekből. Ezek nagy részét a cégek a működési költségeik fedezésére használták. A hiteltörlesztési moratórium szeptemberben várható feloldása után a törlesztési mutatók romlására számíthatunk, és a gyengülő hitelfelvételi képesség miatt a növekvő hitelállomány minősége is romlani fog.

A kivitel értéke ez év júniusában 3.668 milliárd forintot (10.476 millió eurót), a behozatalé 3.431 milliárd forintot (9.796 millió eurót) ért el. Az export euróban számított értéke 2%-kal, az importé 24%-kal volt nagyobb, mint az előző évi. A termék-külkereskedelmi egyenleg 1,7 millió euróval javult. Májushoz képest pedig a kivitel 11%-kal, a behozatal 4,2%-kal bővült. A termék-külkereskedelmi többlet 237 milliárd forint (680 millió euró) volt. A kivitel 77%-át, a behozatal 72%-át az Európai Unió tagállamaival bonyolítottuk.

Az államháztartás konszolidált (önkormányzatok nélküli, pénzforgalmi szemléletű) hiánya június végén az éves hiánycél 74,5%-a volt. A központi költségvetés hiánya 1 705 milliárd forint, az éves előirányzat 70,6%-a.

A gazdálkodó szervezetek az első hat hónapban 984 milliárd forint adót fizettek, 26,6%-kal többet, mint a múlt év azonos időszakában. A lakosság a június végéig 1 536 milliárd forint

adót fizetett, 13,1%-kal többet, mint a múlt év azonos időszakában. Személyi jövedelemadóból 13,3%-kal, gépjárműadóból 22%-kal, illetékekből 8,5%-kal több állami bevétel keletkezett az évvel azelőttinél.

Az év elejétől látható volt, hogy a laza monetáris politika és a 0,6%-os alapkamat az év közepén már nem lesz fenntartható. A forint esetleges további gyengülése is a betéti tenderek során kínált kamatok emelését okozza. Az MNB el is kezdte a kamatemelési ciklust (augusztus közepén már 1,5% lett az irányadó kamat), és az infláció 3% körüli szintre történő csökkenéséig folytatni is fogja.

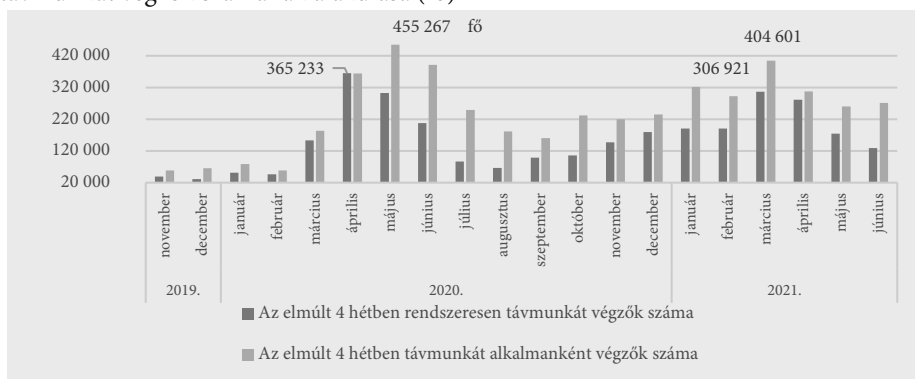
Júniusban az 5,3%-os magyar infláció az Európai Unióban a legmagasabb volt. Jelentősen emelkedett az élelmiszerek és az élvezeti cikkek, valamint a szolgáltatások fogyasztói ára, gyorsan nő egyes alapvető élelmiszerek ára, és drágultak a tartós fogyasztási cikkek, személyautók is. 2021 éves átlagában 4% feletti infláció és tovább gyengülő forintárfolyam valószínűsíthető.

Jelentős különbségek a lakosság körében...

A KSH mintavételes lakossági felmérése szerint 2021 júliusában a 15–74 éves foglalkoztatottak átlagos havi létszáma 4 millió 704 ezer fő volt. A május–júliusi időszakban a létszám 4 millió 647 ezer fő volt, ami 62 ezerrel több, mint az előző év azonos időszakában. A közfoglalkoztatottak átlagos száma a pandémia harmadik hulláma alatt 87 ezer fő, 2,3%-kal több volt az évvel azelőttinél.

3. ábra

A távmunkát végzők számának alakulása (fő)

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

2021. május–júliusban az egy évvel korábbihoz képest a 15–74 éves munkanélküliek száma 27 ezer fővel, míg a munkanélküliségi ráta 0,6 százalékponttal csökkent. A férfiak körében a munkanélküliek száma 103 ezer fő volt, a munkanélküliségi rátájuk 4,0%-ra mérséklődött, míg a nők esetében a munkanélküliek száma 94 ezer főre, a munkanélküliségi ráta 4,2%-ra

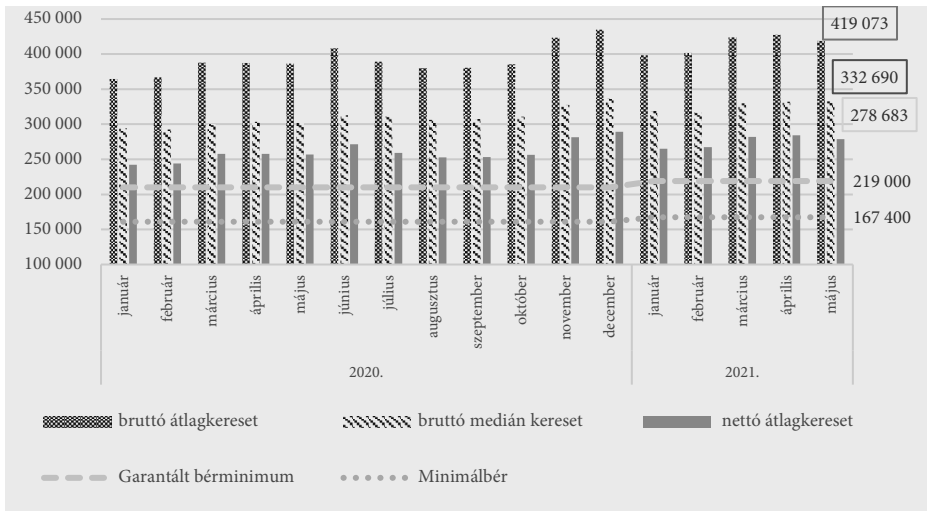

csökkent. Az összes munkanélküli több mint egyötöde fiatal; számuk 46 ezer főre, munkanélküliségi rátájuk 14,7%-ra mérséklődött. A 25–54 éves korosztály munkanélküliségi rátája 3,4%-ra, az 55–74 éveseké 2,9%-ra csökkent. A munkakeresés átlagos időtartama 8,7 hónap volt, a munkanélküliek 33,8%-a legalább egy éve keresett állás. A nyilvántartott álláskereső létszáma azonban 262 ezer főre csökkent.

A nemzetgazdaságban a teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete 2021 májusában átlagosan 419 073 forint volt; 9,4%-kal több, mint egy évvel azelőtt. A 332 690 forintos bruttó medián kereset 8,7%-kal meghaladja ugyan az egy évvel korábbit, de ez a mediánkereset 21,3%-kal kisebb az átlagkeresetnél.

4. ábra

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók keresete (Ft/fő/hó)

Forrás: KSH, saját szerkesztés.

A fogyasztás bővülése elmarad majd a korábbi évekéktől. Kérdéses a további dinamikus béremelkedés lehetősége. A járványhelyzet megszűnésével még ez évben várható az adott kedvezmények-könnyítések visszarendezése. A családvédelmi programmal megalapozott korábbi magas fogyasztói bizalom az egyre jobban beszűkülő költségvetési források miatt csökkenni fog.

Már az eddigi növekedést is lassították a növekvő lakásépítési és -karbantartási költségek, a lakásbérleti díjak magas szintje és a meglóduló inflációs folyamat. 2020 tavaszától a hitelezési moratórium a lakossági hitelek 54%-át érintette, és bár ezek kétharmada ez év januárjától kikerült a kedvezmény alól, a moratóriumban maradt háztartások számára a végleges megszűnés elhúzódó gondokat fog okozni. Az alapkamat várható emelése pedig szűkíti majd a hitelezési expanziót.

A családok 2021 elején 470 ezer forintot jelöltek meg a számukra biztonságot jelentő tartalékként. A 2020. májusi adatnál ez 100 ezer forinttal több. Legnagyobb összeg a 40–59 éves korosztály szerint szükséges mintegy kb. 500 ezer forint, míg a legkevesebb a 60 év feletti munkavállalók által becsült 277 ezer forint. A 2020. májusi 48%-kal szemben most a családoknak mindössze 44,8%-a rendelkezik ezzel az összeggel, a fővárosban pedig a válaszadóknak csak 41%-a. Érezhető a bizonytalanság a pénzforgalmat vizsgálva is: nagymértékben emelkedik ugyanis a készpénztartás. Folyamatosan nő a készpénzállomány; májusban például – egy hónap alatt 51 milliárddal – már 7 443 milliárd Ft-ra.

Növekvő kockázatokkal terhelt, elhúzódó, lassú kilábalás feltételezhető...

A 2021., de főleg a 2022. évi prognózisunk mindezekért akár pesszimistának is tekinthető. Az ábrában jelzett növekedésünk tehát a folyamatos járványveszély mellett a lehetőségeinknél jóval gyengébb teljesítményekkel számol az elkövetkező hat negyedévben, 2022 végéig.

A koronavírus-járvány miatti korlátozások következményei a gazdasági szervezetek és a háztartások szerint is súlyosak, és még hosszabb távon negatív marad a hatásuk. A gazdasági visszaesés leküzdését, az általános és egyértelmű növekedés megindulását több tényező is nehezíti. A versenyképességünk javulását gátló folyamatok indulnak el. Erre utal az, hogy a vállalati szféra szerint sem jó irányú a költségvetés által gerjesztett magas beruházási ráta, a korábban elhatározott beruházások folytatásának vagy például a haderőfejlesztési programnak a jelentős kiadásai. A következő években feltehetően jelentős gondot okoz majd a rendkívül magas államháztartási hiány és a megnövekedett államadósság kényszerű csökkentése.

Érzékeny probléma a fiskális és a monetáris politika összehangolása. Kockázati tényező a magas szinten beragadó infláció, és nem kevés társadalmi feszültség forrása például a foglalkoztatásban, a jövedelmek alakulásában.

1. táblázat

Makrogazdasági előrejelzés (előző év = 100%)

	2019	2020	2021*	2022*
	tény		Előrejelzés	
GDP-volumen	104,9	94,9	105,6	103,5
Mezőgazdasági termelés	100,4	93,3	104,2	104,8
Ipari termelés	104,1	94,5	108,0	103,8
Építőipari termelés	113	90,9	107	111
Kiskereskedelmi forgalom	110,8	99,8	103,2	104
Idegenforgalom	106,5	67,8	101,2	110,5
Információ, kommunikáció	108,8	106,2	107,2	108,2
Háztartások fogyasztása	104,2	97,4	103,8	104,8
Állóeszköz-felhalmozás	112,2	92,7	106,8	109
Folyó fizetési és tókemérleg egyenlege (a GDP%-ában)	1,4	0,7	-0,2	0,8
Import	107,2	96,1	108,5	106,5
Export	105,8	93,3	109,5	105,5
Bruttó átlagkereset	111	109,7	107,8	108,5
Munkanélküliségi ráta	3,3	4,3	4,0	3,8
Fogyasztó árszínvonal	103,4	103,3	104,3	103,9
Költségvetési hiány (a GDP%-ában)	-2,1	-8,1	-7,8	-5,5
Államadósság (a GDP%-ában)	65,5	80,4	80,0	77,1
Forint/euró árfolyam, Ft	325,4	351	355–360	350–355

Forrás: KSH.

*Saját becslés (2021. augusztus)

MAKROGAZDASÁGI ÉS ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP 2021 I. FÉLÉVÉBEN

A nemzetközi környezet

2021 I. negyedévében 1,2%-os volt a recesszió az Európai Unióban a koronavírus-járvány gazdasági hatásai miatt, a II. negyedévben viszont már 13,8%-kal bővült a gazdaság az előző év azonos időszakához képest. Negyedéves alapon először 0,1%-os recessziót mértek, a II. negyedévben pedig már 2,1%-os növekedést. Az USA gazdasága az I. negyedévben 0,5%-kal, a következőben pedig már 12,2%-kal bővült, míg az előző negyedévhez viszonyítva rendre 6,3 és 6,6%-os volt a GDP bővülése. Mindkét gazdaság esetében leginkább a lakossági fogyasztás járult hozzá a GDP változásához.

Az idei I. félévben megkezdődött a munkaerőpiac kilábalása mind az USA-ban, mind az Európai Unióban. A foglalkoztatás mindkét gazdaságban bővült, de még nem érte el a válság előtti szintjét. Csökkent az I. félévben a munkanélküliség is: december és június között az állástalanok részaránya az USA-ban 6,7-ről 5,9%-ra, míg az EU-ban 7,4-ről 7,1%-ra mérséklődött.

Az idei I. félév során nem módosított a kamatkondíciókon sem a Fed, sem az EKB. Ugyanakkor az USA gazdaságának gyors kilábalására, illetve az 5% fölé emelkedő inflációra válaszul a Federal Reserve előretételek iránymutatásában már jövő évi kamatemelésekre tett utalást, míg az EKB egyelőre tartósan laza monetáris politikát vetít előre. A régiós jegybankok közül egyedül a Cseh Nemzeti Bank reagált kamatemeléssel az emelkedő inflációra.

Az idei év I. felének egészét tekintve a világ vezető devizái közül a font, a svájci frank és a jüan minimálisan erősödött, míg az euró és a jen enyhén gyengült a dollárhoz képest. Ugyanezen időszak kezdete és vége között a világ legfontosabb tőzsdéi – igen erős hullámzásokkal kísértén – emelkedtek: a DAX 13, a DJI 14, az FTSE 7, a Shanghai Composite 3, a STOXX 13, a Nikkei pedig 6%-os árfolyamnövekedést mutatott.

Növekvő pályát írt le az USA-ban az inflációs mutató 2021 I. félévében: a januári 1,4%-os áremelkedés júniusra 5,4%-ra fokozódott; ezzel az infláció féléves átlaga 3,4% volt. A júniusi pénzromláshoz legnagyobb mértékben az energiahordozók árának, azon belül is az üzemanyag árának 44,8%-os növekedése járult hozzá.

Az infláció az Európai Unió esetében 2021 I. felében alapvetően emelkedő tendenciát mutatott: a januári 1,2%-os infláció júniusban 2,2%-ot ért el; ezzel az elmúlt félév átlaga 1,8%

---

¹ Századvég Gazdaságkutató Zrt. A kézirat leadásának ideje 2021. szeptember 30.

volt. A visegrádi országokban változatosan alakult az infláció pályája: Csehországban és Lengyelországban ingadozott, Szlovákiában pedig folyamatosan emelkedett az üteme.

Az Európai Bizottság májusi előrejelzése szerint a fiskális fegyelem még nem tér vissza az Európai Unió tagállamaiba. A Bizottság várakozásai szerint idén az Unióban összességében 0,8 százalékponttal, 8,0%-ra emelkedhet a költségvetési hiány, amely jövőre 3,8%-ig mérséklődhet a járványhelyzet miatt bevezetett intézkedések kifizetésével. Ennek eredményeként a GDP-arányos államadósság az Európai Unióban idén 2,4 százalékponttal, 102,4%-ra emelkedhet, amely jövőre is csupán 100,8%-ig mérséklődhet.

A magyar gazdaság teljesítménye 2021 I. félévében

A magyar gazdaság teljesítményét 2021 I. félévében kettősség jellemezte. Az I. negyedévben még komolyan érződtek a koronavírus-járvány harmadik hullámából fakadó negatív konjunkturális hatások, valamint a korlátozó intézkedések is hátráltatták a gazdaság működését. A II. negyedévben ezen hatások már csak mérsékeltent jelentkeztek. A harmadik hullám lecsengésével és a korlátozások feloldásával a gazdaság újraindult a II. negyedévben. A bruttó hazai termék 2021 I. negyedévében még 2,1%-kal mérséklődött, a II. negyedévben azonban már 17,9%-kal haladta meg az előző év azonos időszakának értékét a nyers adatok szerint, így a szezonálisan és naptárhatással kiigazított adatok alapján az I. félévben 7,2%-os volt a bővülés az egy évvel korábbi értékhez képest. Az azt megelőző negyedévhez viszonyítva azonban mindkét negyedév esetében növekedést jegyezhetünk fel: az elsőben 2,0, a másodikban pedig 2,7%-ot. A háztartások fogyasztási kiadásai az I. negyedévben még 4,8%-kal csökkentek, a II. negyedévben azonban már 10,6%-kal emelkedtek az előző év azonos időszakához képest. Az I. negyedévben 0,2, a II. negyedévben pedig 10,8%-kal bővült a beruházások volumene. A vállalkozások beruházásainak teljesítményében 2021 I. negyedévében 8,7%-os mérséklődés, míg 2021 II. negyedévében 10,8%-os növekedés történt. A II. negyedéves kimagaslóan jó adatok esetében fontos kiemelni, hogy hangsúlyos szerepet játszik az előző év azonos időszakának rendkívül alacsony bázisa, amelyet a koronavírus-járvány miatti szigorú korlátozó intézkedések bevezetése, illetve az abból fakadó negatív konjunkturális hatások idéztek elő.

Az export volumene az I. negyedévben 3,3, a II. negyedévben pedig 33,0%-kal növekedett, míg az import volumene az I. negyedévben 1,1%-kal növekedett, a II.-ban pedig 23,4%-kal bővült. A külkereskedelmi mérleg így az I. negyedévben 2,0, a II.-ban pedig 6,5 százalékponttal segítette a GDP bővülését. Termelési oldalról nézve a szolgáltatások hozzáadott értéke az I. negyedévben még mérséklődést mutatott (- 3,5%), a II.-ban azonban már jelentősen növekedett (12,4%). Így az I. negyedévben még a szolgáltatások mérsékeltek a legjobban a GDP növekedését, 2,1 százalékponttal, a II. negyedévben azonban a szolgáltatások növekedési hozzájárulása volt a második legnagyobb, 7,0 százalékpont.

Az építőipar hozzáadott értéke az I. negyedévben még 2,4%-kal csökkent, míg a II.-ban már 18,4%-kal emelkedett. Az építőipar hozzájárulása a bruttó hazai termékhez az I. negyed-

évben még negatívan alakult ($-0,1$ százalékpont), a II. negyedévben azonban már $0,9$ százalékpontot tett ki. Az építőiparon belül az egyéb építmények termelési volumene $1,1$, az épületeké pedig $11,8\%$ -kal emelkedett 2021 I. félévében. Az *ipar* hozzáadott értéke az első negyedévben $3,4\%$ -kal, míg a másodikban $36,9\%$ -kal bővült éves összehasonlításban, ezzel pedig rendre $0,7$, illetve $7,3$ százalékponttal járult hozzá a GDP növekedéséhez.

Az I. félévben érvényben lévő korlátozások ellenére emelkedett a *foglalkoztatottak* száma, fél év alatt a II. negyedévre 10 ezer fővel, $4,626$ millió főre, míg éves alapon 61 ezer fővel, de a szintje még elmarad a válság előttről. Tovább emelkedett a magyar gazdaságban az aktivitás, így az aktivitási ráta ($65,5\%$) már magasabb, mint a válságot megelőzően ($64,9\%$) volt. Ezen két hatás eredőjeként az I. félévben minimálisan (2 ezer fővel) 198 ezer főre emelkedett a munkanélküliek száma, míg részarányuk $4,1\%$ -on stagnált. Ez egy év alatt $0,4$ százalékpontos mérséklődést jelent. Az intézményi statisztikák alapján az alkalmazottak száma már elérte a II. negyedévre a 2019. IV. negyedévi szintjét, elsősorban a versenyszféra folyamatos bővülése nyomán. A közfoglalkoztatottak száma az idei I. félévben 90 ezer fő alatt stagnált, az emelkedő foglalkoztatás miatt nem is volt szükség a Start munkaprogramok felfuttatására.

A *bruttó átlagkereset* az I. félévben $8,3\%$ -kal, 428 ezer forintra emelkedett. Ebben elsősorban a költségvetési szféra egyes területeit érintő bérfelvezetések játszottak szerepet, de hozzájárult a minimálbér és a garantált bérminimum 4% -os emelése is. A nettó átlagkereset az I. félévben megközelítette a 285 ezer forintot, míg az adókedvezményeket is figyelembe véve meghaladta a 293 ezer forintot. A jegybanki célsávból kilépő infláció nyomán a reálkeresetek 2015 eleje óta a leglassabb ütemben, $4,0\%$ -kal emelkedtek.

2021 I. félévében az *infláció* szintje átlagosan $4,2\%$ volt, így meghaladta a Magyar Nemzeti Bank által kijelölt 3% -os középtávú célt, illetve a $2-4\%$ -os célsávon kívül került. 2020 egészében véve szintén $3,3\%$ -os volt a pénzromlás mértéke, amely 2021 elejétől kezdve fokozatosan emelkedett: januárban még $2,7\%$ -on alakult, februárban azonban már $3,1$, márciusban pedig $3,7\%$ -ot ért el. Ezt követően áprilisban és májusban már a toleranciasávon kívül, $5,1\%$ -on alakult az inflációs mutató, míg júniusra $5,3\%$ -ig tovább emelkedett. Az infláció alakulásához jelentősen hozzájárult az üzemenyagárak ugrásszerű növekedése is. Ennek hátterében az olajárak emelkedése áll, amelyet rendkívüli mértékben befolyásolt a gazdaságok újraindulásából fakadóan megugró globális kereslet, valamint szerepet játszott benne az OPEC+ tavaly április óta fennálló kitermeléscsökkentési megállapodása is. Így összességében a kereslet megugrásából és a kínálat ennél lassabb bővüléséből, valamint a bázishatásból adódóan a járműüzemanyagok ára átlagosan $19,7\%$ -kal emelkedett Magyarországon az I. félévben az egy évvel korábbi szintjéhez képest.

A Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa az elmúlt félévben a júniusi kamatdöntő ülésén 30 bázisponttal, $0,9\%$ -ra növelte az irányadó kamatot. A jegybank júniusban a bankközi piaci forint üzletkötéseknek iránymutató alsó és felső szélét nem módosította tovább felfelé, hanem változatlanul hagyta ($-0,05$, illetve $1,85\%$ -on). Az egyhetes jegybanki betét kamatát is emelte júniusban a jegybank, mégpedig 15 bázisponttal, $0,9\%$ -ra, így az megegyezik az irányadó kamatlábbal.

A koronavírus-járvány miatti gazdasági következmények (átmenetileg alacsonyabb foglalkoztatottság, a vállalatoknál pedig kieső bevételek) miatt 2020 márciusában a Kormány a lakossági hitelek törlesztésének – kezdetben a 2020. év végéig történő – felfüggesztése mellett döntött, amely 2 000 milliárd forinttal növelte meg a lakosság és a vállalatok likviditását. Ezt a határidőt később 2021. szeptember 30-ig meghosszabbították. A lakosságot érő likviditási sokk megoldását jelentő döntést a Kormány az MNB-vel egyetértésben hozta meg.

2021 I. félévében először az előre meghirdetett időpontban, 2021. február 12-én a S&P-nak és a Fitch-nek, majd március 26-án a Moody's-nak volt lehetősége Magyarország államadosságának besorolásán változtatni. Mindhárom nagy nemzetközi hitelminősítő intézet változatlanul hagyta a magyar államadosság besorolását 2021 I. félévében A magyar államadosság besorolása június végén az alábbi: a Moody's-nál Baa3 pozitív kilátású, a S&P-nél BBB stabil kilátású, míg a Fitch-nél is BBB stabil kilátású. Az előbbinél tehát a magyar állampapírok kockázati besorolása a befektetésre javasolt kategória legalsó szintjén van, míg az utóbbi két nagy nemzetközi hitelminősítőnél egy kategóriával feljebb található.

A magyar államadosság devizaaránya a 2020. december végi 19,95%-os arányról 2021 júniusának végére 17,67%-ra csökkent. Ez az arány megfelel a 2021. évi finanszírozási tervben meghatározott 10–20%-os sávelőírásnak. A cél az, hogy a devizaarány ebben a sávban maradjon (alacsonyabb devizaarány mellett kisebb az árfolyamkockázat), amelyet az ÁKK a devizalejáratok jellemzően forintpiacról történő megújításával ért el.

A *forint árfolyama* 3,4%-kal erősödött az elmúlt félévben az euróval szemben, amely erősödés elsősorban a járvány harmadik szakaszának enyhülésével és a korlátozások, lezárások feloldásával magyarázható, de kétségkívül szerepet játszott benne az is, hogy a magyar gazdaság nemzetközi összehasonlításban az elsők közt indult újra. Emellett a jegybank szigorította a monetáris kondícióit, kamatot emelt és kamatemelési ciklust, azaz további szigorítást helyezett kilátásba azért, hogy az infláció 2022 I. félévében a toleranciasávba térjen vissza. A régiós árfolyamok is erősödtek, de kisebb mértékben: a cseh korona 0,4, míg a lengyel zloty 1,8%-kal erősödött az euróval szemben.

A koronavírus-járvány okozta 2020-as visszaesés után a gazdaság 2021-ben várhatóan érdemben bővülni tud. A GDP 2021 II. negyedében összességében elérte a válság előtti szintet (bár ez természetesen nem igaz minden ágazatra). A gazdaság az elmúlt időszakban többé-kevésbé megtanult alkalmazkodni a járványhoz és a korlátozásokhoz; ezt mutatja, hogy az idei II. negyedév gazdasági teljesítménye a harmadik hullám ellenére jelentősen meghaladta az egy évvel korábbit. Ugyanakkor az esetleges további járványhullámok a korlátozásokat elszenvedő ágazatokat ismét nehéz helyzetbe hozhatják, a vállalkozások egy része ezt már nem élné túl. Becslésünk során azonban nem számoltunk a korábbiakhoz hasonló szigorú korlátozásokkal, tekintettel a lakosság jelentős részének átoltottságára.

Mit várhatunk 2021 egészében és 2022-ben?

A gazdaság újraindulása és az első két negyedév adatai alapján *a gazdaság növekedése az idén 7,8, jövőre pedig 5,5% lehet.* Az előrejelzéssel kapcsolatban természetesen most is több

kockázat megjelenik: a koronavírus újabb hullámai vagy új mutációi, illetve az ezekhez kapcsolódó korlátozások; az ipart sújtó chip- és alapanyaghiány; valamint a szállítási nehézségek.

A *háztartások fogyasztási kiadása* a tavalyi 2,5%-os visszaesés után idén 5,2, jövőre pedig 5,3%-kal bővülhet. A fogyasztás bővülését az alacsony bázisidőszaki érték mellett segíti a járványügyi korlátozások enyhülése, valamint a javuló munkaerőpiaci helyzet, a háztartások óvatossága viszont fékezi azt.

2020-ban a járvány nyomán a *beruházások* volumene is visszaesett: sok vállalkozás a bizonytalan helyzetre való tekintettel elhalasztotta fejlesztéseit. De visszaestek az állam és az önkormányzatok beruházásai is. A visszaesés mértéke 2020-ban 7,3% volt. Ezt 2021-ben 9,9, 2022-ben pedig 5,4%-os növekedés követheti. A becslés elkészítésekor figyelembe vettük, hogy a vállalkozások a vírushelyzet és a korlátozások enyhülésével elindították korábban elhalasztott beruházásaikat. A beruházások növekedését segítik az olcsó források, illetve az Európai Unió közös hitelfelvétele is.

2020 a *külkereskedelemben* is jelentős visszaesést hozott – az ellátási láncok az első hullám idején megszakadtak, illetve a kereslet is bizonytalanra vált, míg a nemzetközi turizmus tartós visszaesést szenvedett el. Ennek megfelelően az idei növekedés sem egyenletesen érinti a termékek és a szolgáltatások külkereskedelmét – a helyreállítás inkább csak az előbbire jellemző, a szolgáltatások volumene még elmarad a vírus előttről, elsősorban a szállítási szolgáltatások és a turizmus visszaesése miatt. Becslésünk szerint az export volumenbővülése idén 11,9, jövőre pedig 6,6% lehet, míg az import növekedése 9,0, illetve 4,9%-ot tehet ki. Ez tehát azt jelenti, hogy a nettó export mindkét évben pozitívan járulhat hozzá a gazdasági növekedéshez.

Előrejelzésünk szerint a *foglalkoztatottak száma* idén 29 ezer fővel, 4,632 millió főre emelkedhet, de így is elmarad majd a 2019-es szintjétől. Jövőre tovább folytatódhat a munkaerőpiac bővülése, egyre erősebb korlátot jelent majd azonban – a negatív demográfiai folyamatok miatt – a kínálat, az aktivitás növekedése. A munkanélküliség ennek köszönhetően mérséklődhet; az állástalanok részaránya idén 4,0% lehet, amely 2022-ben 3,6%-ra csökkenhet. A munkaerőpiacon ismét erősödhet a strukturális munkaerőhiány, viszont a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetben lévők elhelyezkedési lehetőségei javulhatnak. A bruttó átlagkereset előrejelzésünk szerint idén 8,4, míg jövőre 10,6%-kal növekedhet. A jövő évi bővülést ugyanakkor érdemben befolyásolhatja a minimálbér-emelésről szóló döntés, az esetlegesen 200 ezer forintra emelkedő legkisebb bérszint a magasabb bérkategóriákban is bérnyomást idézhet elő. A reálkeresetek a magas infláció miatt idén csupán 3,4, míg jövőre 6,4%-kal emelkedhetnek.

Az *infláció* az elmúlt időszakban a jegybanki cél fölött, a célsávon kívül tartózkodott, júniusban az 5%-ot is meghaladta. Éves szinten a pénzromlás mértéke idén 4,7, jövőre pedig 3,8% lehet. A cél feletti inflációban jelentős szerepe van a dohánytermékekre kivetett jövedéki adó emelésének, az üzemanyagárak emelkedésének (amelyhez az alacsony bázis is hozzájárul), az élelmiszerárak drágulásának, illetve a korlátozásokat elszenvedett ágazatok áremelésének, de a korábbiaknál nagyobb külső infláció is támogatja azt. 2022-ben az

inflációt felfelé hajtja a magas belső kereslet, míg néhány egyedi tétel kifizése (bázishatás az üzemanyagok és a dohánytermékek árában) fékezi azt, illetve jövőre már éreztetetiki hatásukat a monetáris politika szigorító lépései is.

Az inflációs cél elérése érdekében a monetáris politika az elmúlt hónapokban több lépésben is szigorúbbá vált, és várakozásaink szerint az infláció leszorítása érdekében további intézkedések várhatók, így az alapkamat 2021 végén 2,1, 2022 végén pedig 2,4% lehet. Ugyanakkor a monetáris döntéseket az időközben beérkező adatok, illetve az ezeket meghatározó folyamatok érdemben befolyásolhatják. A jegybank várhatóan fokozatosan építi majd le a korábban bevezetett nem konvencionális intézkedéseket: a növekedési hitelprogramot már kivezették, az állampapírvásárlási programnak pedig a volumenét kezdték el csökkenteni.

2021 januárja és júniusa között az *államháztartás* központi alrendszere 1 704,5 milliárd forint deficitet halmozott fel. A gazdaság gyors újraindulása és a foglalkoztatás helyreállása eredményeképpen a gazdálkodó szervezetek befizetései, a fogyasztáshoz kapcsolt adóbevételek, valamint a lakosság befizetései is meghaladhatják a módosított előirányzatban foglalt teljesülésüket. A kiadási oldalon több tétel esetében is a várttól elmaradó teljesülést prognosztizálunk, míg az RRF tervben foglalt programok megelőlegezése, valamint a gyorsuló infláció nyomán emelkedő nyugdíjkifizetések és a dinamikus gazdasági növekedés miatt fizetett nyugdíjprémium növeli az államkassza ráfordításait. Összességében a módosított költségvetésben szereplő 7,5%-os GDP-arányos hiánynál 0,3 százalékponttal alacsonyabb, 7,2%-os deficittel számolunk az idei évre vonatkozóan. A bruttó államadósság így a GDP 80,4%-áról annak 77,2%-ára mérséklődhet.

Előrejelzésünk szerint jövőre is folytatódik a gazdasági növekedés, amelynek mértéke továbbra is meghaladja majd a 2022. évi törvényjavaslatban foglalt értéket. A gazdaság és az élet újraindítását célzó gazdaságpolitika, az adókat érintő gazdaságpolitikai intézkedések, illetve az elmúlt években tapasztalt tendenciák alapján a gazdálkodó szervezetek és a lakosság befizetéseinél alacsonyabb, míg a fogyasztáshoz kapcsolt adók esetében magasabb teljesülést várunk, mint az előirányzott érték. Kiadási oldalon a váratlan gazdasági és társadalmi folyamatok okozta negatív hatások enyhítése érdekében a Kormány 233,0 milliárd forint tartalékot képzett. A költségvetésbe beépített tartalékok esetében – ideértve a céltartalékot és a beruházási alapot is –összességében 220,4 milliárd forint megtakarítást valószínűsítünk. A közszolgálati menetidj támogatása, a lakásépítési támogatások, a kezességérvényesítés és a Start munkaprogram esetében megtakarítást várunk, míg az RRF megelőlegezése 344,7 milliárd forint többletkiadást eredményezhet az államkasszában. A nyugdíjkiadások tekintetében – a prognózisok eltéréséből adódóan – 32,3 milliárd forint többletkiadást valószínűsítünk, míg a nyugdíjprémium kifizetésénél 35,5 milliárd forintot. Előrejelzésünk szerint – a jelenleg rendelkezésre álló információk alapján – az államháztartás hiánya 2022-ben a GDP 5,4%-át érheti el, ami 0,5 százalékponttal kedvezőbb a kormányzati várakozásoknál. Kivetítésünk alapján az államadósság a GDP 73,6%-át teheti majd ki jövőre.

A MAGYAR GAZDASÁG ÚJRAINDELULÁSA MÁSFÉL ÉV PANDÉMIA UTÁN – ÚJABB KOCKÁZATOK MELLETT

Jelen elemzésünk támaszkodik a 2021 tavaszán készített makrogazdasági és költségvetési analízisünkre (*Makrogazdasági, államháztartási helyzetkép és kitekintés 2021–2023-ra*), ahhoz hasonló módszertan szerint készült, figyelembe véve a világgazdaság és benne a magyar gazdaság alakulásáról 2021 őszéig beérkező adatokat, valamint a mértékadó intézmények előrejelzéseit. Ami az elemzendő időszakra (2021–2023) vonatkozó kormányzati szándékokat és a feltételezett gazdaságpolitikai mozgásteret illeti, saját szakértői becsléseinkre támaszkodtunk; az itt bemutatott *alappálya* kiszámításához a 2021 tavaszán közzétett magyar *konvergenciaprogramot*, valamint az év során elfogadott *2022. évi költségvetési tervet* tekintettük kiindulópontnak, tudva természetesen, hogy már évközben jelentős költségvetési és monetáris politikai változások következtek be, továbbá mind a politikai viszonyok, mind azok külső körülményei igen gyorsan tudnak változni. Az itt bemutatott alappálya tehát közel áll a 'no policy change' feltevésével készülő modell-számításhoz, mert csak a már meghozott döntések és a nagy valószínűséggel bekövetkező változások hatásait számszerűsíti, ugyanakkor nem tartalmazza a nagyfokú bizonytalanságot hordozó tényezők következményeit – azokkal az alábbi kockázatelemzési részben foglalkozunk.

A 2021 tavaszán számított makrogazdasági pályától a jelen analízis több ponton eltér, hiszen időközben fontos vonatkozásokban igen jelentős változások indultak meg. Ezek három tényezőcsoportba sorolhatók. Az első a *nem gazdasági jellegű keretrendszer*, benne a pandémia alakulása, az oltási programok és egyéb járványügyi intézkedések nemzeti és globális szinten, valamint a politikai, biztonsági, kereskedelempolitikai viszonyok. A második – az előzőktől sokfajta módon függő – tényezőcsoport a világ *gazdasági és pénzügyi viszonyainak* alakulása, különösen az inflációs folyamatok felerősödése, a kamat- és árfolyamváltozások, az állami és a magánszektor adósságviszonyaiban beálló változások sokasága. Mindkét – külsőnek tekinthető – tényezőcsoportból olyan kockázatok fakadnak, amelyek kalibrálása roppant nehéz, ám amelyek figyelmen kívül hagyása nagyban gyengítené jelen modellszámításunk prediktív erejét. A harmadik tényezőcsoport a *hazai politikai ciklussal* kapcsolatos: a 2022 II. negyedévében esedékes általános választás miatt a munkánk lezárásának idejében a szokásosnál is nagyobbak a gazdaságpolitikát övező bizonytalanságok, különösen költségvetési vonatkozásban, valamint a gazdasági szereplők várakozásait illetően.

Az említett bizonytalanságok természetesen a 2021. évi elemző munkánk előző szakaszában, az év tavaszán is fennálltak, mégsem készítettünk több változatban előrejelzést,

---

¹ Budapesti Corvinus Egyetem. A kézirat leadásának határideje 2021. szeptember 30.

inkább a fő tényezőcsoportok alakulásának prognosztizálható következményeit igyekeztünk figyelembe venni, azokkal korrigálni a korábbi trendek és az addigi tényadatok alapján számított fejlődési alappályát. 2021 őszére a külső környezetben és a magyar belpolitikai viszonyokban az addigiakhoz képest is megnöttek a bizonytalanságok, és új tényezők is megjelentek; ezeket hatásait felbecsülve készült el a jelen alappálya. A sokféle új tényező hatásának a kalibrálása rendkívül nehéz feladat, ezért a tavaszi modell-eredmények felülvizsgálata során nem kíséreltük meg konzisztens modellváltozatok kiszámítását. Ezek kidolgozása helyett az alábbiakban jelezzük a munka lezárásának idején érzékelt kockázatok, irányváltozások becsült hatását és hozzávetőleges mértékét.

Az itteni alapváltozat tehát nem a legvalószínűbb pályája Magyarországnak, hanem az a makrogazdaság-kép, amelyhez kiindulásnak tekintjük a kormányzat hivatalos szándékait, és amelyhez az újabb külső és belső körülményekből, valamint a gazdaságpolitikát befolyásoló főbb „stakeholderek” viselkedéséből fakadó újabb változásokat hozzá lehet mérni.

A 2020. év során soha nem látott mértékű GDP-visszaesést tapasztalhattunk meg az Európai Unióban. A pandémia első hullámának következtében az EU gazdasági teljesítménye a II. negyedévben 13,8%-kal csökkent; Dél-Európában még ennél is nagyobb mértékű volt a visszaesés. Az éves teljesítményekben azonban már megmutatkozott a gazdasági aktivitás helyreállításának folyamata, amit a második hullámra adott igen erőteljes, noha országonként eltérő válaszlépések is támogattak. A magyar adatok értelmezésénél fontos körülmény, hogy hazánkat a járvány a dél-európai, belga, brit esethez képest néhány hét késéssel, és – amint kiderült – a nyugati országokhoz képest eleinte kisebb intenzitással érte el. Így Magyarországon az I. negyedévben még 2%-os növekedést rögzített a statisztika, és arra következett be a történelmi mértékű 13,4%-os zuhanás a rákövetkező trimeszterben, amely a III. és a IV. negyedévben 4,8, illetve 4,1%-os visszaeséssé szelődött 2019 azonos időszakához képest. A többi európai országhoz hasonlóan a válság aszimmetrikusan érintette az egyes ágazatokat és gazdasági szereplőket. A szolgáltatások, elsősorban a turizmus nagymértékű visszaesését minálunk kompenzálta, hogy az iparban, ezen belül a feldolgozóiparban viszonylag gyorsan, már 2020 III. negyedévében megindult a kilábalási folyamat. Összességében a hazai gazdasági teljesítmény 2020-ban 5%-kal csökkent.

A hazai gazdaság visszaesése az év végére mérsékeltebb maradt a korábban becsülnél, a kormány pedig számos adótételt növelt, illetve központosított, így a költségvetési bevételek viszonylag kedvezően alakultak. A kiugró méretű, GDP-arányosan 8%-ot meghaladó deficit elsősorban a kiadások megemelésével magyarázható. Arra az adott jogi lehetőséget, hogy a körülményekre való tekintettel az EU felfüggesztette a tagállamok költségvetési hiányára vonatkozó szabályrendszerét. Ezzel a lehetőséggel a tagországok eltérő mértékben éltek.

Klaszterelemzésünk azt mutatta, hogy a hazai makrogazdasági intézkedések GDP-arányos mértéke 2020-ban eltért a markáns válságkezelő pályát választó vagy ilyenre kényszerülő országokétól, inkább a térségbeli többi orszáéhoz hasonló mintát követ. A kiadások elemzése – amit roppant módon megnehezít az állami intézkedések okának, címzettjeinek és összetételének nem egyértelmű dokumentálása – azt mutatja, hogy a növekmény csak kisebb részben szolgálta a járvány elleni védekezést, és szerkezetét tekintve

jelentősen eltért az uniós tagállamokban végrehajtott költségvetési élénkítéstől. Viszonylag kevesebb jutott a jövedelemkiesések miatti közvetlen támogatásra, ugyanakkor jelentős összegek mentek a válságkezeléshez közvetlenül nem köthető nagy állami projektekre, illetve nagyvállalatok beruházásainak támogatására.

A 2020 utáni gazdasági pálya prognosztizálásához fontos lenne tudni ennek a nagyméretű állami költsékezésnek a kínálati oldalra gyakorolt rövid és középtávú hatását. Részletes adatok híján azonban nem adhatunk érdemi becslést arra, hogy a 2020-as év végén kiáramló hatalmas tőketranszfer miként hat a kínálat erősítésére és a későbbi növekedési képességre, valamint, hogy a kedvezményezettek hatékonyan tudják-e hasznosítani a támogatásokat. A költségvetési korrekció esélyei felől nézve kedvező ugyanakkor, hogy domináltak az egyszeri intézkedések, ami jelentős kormányzati mozgásteret hagy a fiskális egyensúly későbbi helyreállítására.

A 2021-es év karaktere gyökeresen más lett; a magyar gazdaság is a növekedési szakaszba lépett, ugyanakkor már az év elejétől érzékelhető volt az áremelkedési nyomás erősödése, valamint a költségvetési források iránti társadalmi igények fokozódása. Az inflációs és adósságnövekedési veszélyt érzékelve, a 2021 tavaszi elemzésünk következtetései között megjelentettük, hogy a 2020-ban megugró és a 2021-es év első felében tovább duzzadó adósságállomány további növekedésének megfékezésére lehetőleg már 2021-ban, de 2022-ben mindenképpen hathatós intézkedésekre lenne szükség. Ilyen ajánlást tett közzé idővel az MNB is, hasonló érveléssel, majd többszöri kisebb méretű kamatemeléssel igénybe is vette a maga eszköztárát.

Megjegyzendő, hogy ugyanakkor az MNB továbbra is folytatta a vállalati kötvényprogramját, és ezzel gyengítette mind a kamatpolitikai intézkedésének makrokeresleti hatásait, mind a monetáris politikai pozícióváltoztatás melletti eltökéltségének hitelességét. Ilyen okok is belejátszottak – a külső monetáris változások mellett – a magyar fizetőeszköz tartós és jelentős leértékelődésébe: a járvány előtti 330 forint/euro értékről 2021 második felében 355–360-ra gyengült az árfolyam, annak további inflációs hatásaival.

Az MNB kamatpolitikai fordulata ugyanakkor – ha megkésve jött is a már 2016-tól kifejlődő inflációs trend ismeretében – kihat a konjunkturális viszonyokra és a költségvetésre. A 2021-es évet illetően a lakossági eladósodottság mértékét és az alapkamathoz kötött hitelek arányát tekintve a vásárolt fogyasztásra gyakorolt hatás közepes mértékű, negatív előjelű. A monetáris irányváltás továbbá némileg emeli az állami költségvetés kamatkiadását, azt azonban ennél nagyobb mértékben nyomja felfelé az itt vizsgált időszakban beindult államadósság-növekedésnek, valamint a nemzetközi és hazai kamat(hozam)-szint emelkedésének az eredője.

A 2021-es év karakterét jelentős mértékben megváltoztatta a járványhelyzet módosulása. A 2021–2023-as időszak folyamatai számára a járvány alakulása továbbra is jelentős gazdasági kockázat, ám az egész országra kiterjedő leállást vagy a 2020-as évben látott pánikszerű és drága állami eszközbeszerzést nem valószínűsítünk. Az európai mérték szerinti közepes oltottsági arány mellett sajnos nem zárható ki további társadalmi és gazdasági kár fellépése; elemzésünkben azonban nem jelenítünk meg alternatív járványpályákat, sem ezekre épülő

makrogazdasági pályaváltozatokat. Jelen analízisünk a *készítés időpontjában* észlelt járványügyi folyamatokon alapul.

A 2021 tavaszi felülvizsgálatot legfőképp a gazdasági és politikai kockázatok elemzésével egészítettük ki. A *GDP volumene* 2021-ben eléri a válság előtti szintet, és az év során 7 százalékos növekedési ütemet valószínűsítene az elemzők (számításainkban 6,5 százalékos növekedés szerepel). A mélyre süllyedt bázist követő helyreállítási lendület semmiképp nem vetíthető ki a rákövetkező évekre, de nagyon szórnak a prognózisok, hiszen az előrejelzési időszakban egyaránt hatnak a magyar gazdasági növekedést erősítő és gyengítő tényezők. Rövid távon (2021–2022-ben) a gazdasági növekedést serkenti a korábban előrevetített államháztartási hiánynál jóval nagyobb deficit, amely a korábban jelzettet meghaladó infláció mellett jelentős *nominális* GDP-növekedést eredményezhet, annak egészében véve pozitív költségvetési következményeivel. A volumennövekedés hajtóerői között minden előrejelzési változat számol az uniós forrásokkal, mind a gazdasági helyreállítását célzó pénzügyi eszközökkel (támogatás, illetve kedvező hitel), mind pedig a hétéves közös költségvetés transzfereivel. A mértékek, ütemezések és a kapcsolódó gazdaságpolitikai feltételek ügyében azonban jelen elemzés készítése idején nagyobb kockázatok mutatkoznak, mint a 2021 tavaszi számításaink idején.

A kivitelünk zömét felvevő gazdaságok intenzív válságkezelésének köszönhetően a termék- és szolgáltatásexportunk növekedési üteme a GDP dinamikáját is meghaladhatja: a folyó fizetési mérleg csekély mértékű javulására számíthatunk. 2021 első felében a külkereskedelmi termékforgalom a cserearány érezhető romlása ellenére is jelentős (3,7 milliárd eurónyi) többletet ért el, ugyanakkor az év közepétől – elsősorban a gyengébb ipari teljesítmény, ezen a belül a járműipar gyengébb teljesítménye miatt – a termékforgalom deficitessé vált. A szolgáltatások külkereskedelmében ugyanakkor folyamatos javulás figyelhető meg: a II. negyedévben a kiviteli oldalon 18%-os növekedést mért a KSH az import csekély visszaesése mellett. Középtávon azzal számolunk, hogy a főbb külkereskedelmi partnereink válságkezelése sikeres lesz, a pandémia várhatóan 2022 elejére lecseng, és jelentősen enyhül az exportunkban jelentős súllyal bíró autóiipart sújtó félvezető-hiány is, így 2022-től már nem lesz akadálya annak, hogy a folyó fizetési mérlegünk többlete – ha csekély mértékben is, de – folyamatosan nőni tudjon. Számolni kell ugyanakkor azzal is, hogy a jelentős jövedelemkiáramlás és a gazdaság helyreállításával kapcsolatos beruházások importkereslete az egyenleget érezhetően ronthatja.

A gazdasági és költségvetési pálya alakulását jelentősen érinti a munkaerőpiac alakulása; e vonatkozásban különféle szerkezeti változások indultak be. 2020 márciusában az azonnali korlátozások bevezetése a munkahelyek tömegének elvesztésével fenyegetett. Európa országaiban jelentős intézkedéseket hoztak a munkahelyek megvédésére, amelyekhez hasonlókat nálunk is bevezettek. 2021-ben az átoltottság hatására az év nyarán enyhült a járvány, és a válság által leginkább sújtott ágazatokban is elindult a kilábalás, ami az átmenetileg – a korábbi várakozásokhoz képest kevésbé – romló munkaerőpiaci mutatókon is javított. A *munkanélküliségi ráta 2021-ben 4% körüli*, és a következő két évben is jónak számító értékek várhatók. A gazdasági fejlődést ugyanakkor számos kulcságazatban a képzett

munkaerő hiánya gátolja: a növekedésre kész vállalatok a visszaállási szakaszban rákényszerültek a bértételek emelésére, majd a minimálbér 2021-évi igen jelentős (választási szempontokkal is motivált) emelése további nagy bérköltség-emelkedést indított be. Kétséges, hogy a kevésbé termelékeny és/vagy sérülékenyebb helyzetű vállalkozások miként lesznek képesek eleget tenni a béremelési követelményeknek és társadalmi nyomásnak; ez a 2022-es év egyik nehezen felmérhető kockázati tényezője.

A költségvetés szempontjából azonban egészében kedvező körülmény, hogy a keresetek kifejezetten válságállóak bizonyultak, sőt 2020-ban fennmaradt a 10% körüli átlagos emelkedés. A bértömeg emelkedése ennél mérsékeltőbb volt, tekintettel a foglalkoztatottak számának csökkenésére. A bérjárulékokból származó költségvetési bevételeket tovább erodálták a Kormánynak a válságra válaszul adott adó- és járulékkönnyítései. Mindezek ellenére kismértékben emelkedtek a lakosság befizetései, és arra számítunk, hogy ez a mérsékelt bővülés marad fenn a teljes kitekintési időszakban. A társasági adó esetében jelentős visszaesésre lehetett számítani 2020-ra, ehelyett azonban számottevő növekedés következett be. Az újra bevezetett különadók ráadásul tovább emelték a gazdálkodó szervezetek összes befizetését, amely így 14%-kal bővült a tavalyi évben. 2021 és 2023 között nem várható hasonló tendencia, sőt idén a különadók kivezetésével akár nominális csökkenés is bekövetkezhet, 2022-től pedig ismét mérsékelt növekedésre számítunk.

A választásokat megelőző expanzív jövedelempolitika részeként a minimálbér 2022-ben 20%-kal nő. Ezt indokolhatja a minimálbérek relatív lemaradása az átlag, illetve mediánbérektől: az OECD adatai alapján az európai tagországok közül csak Lettorszában hasonló mértékű a lemaradás. A termelékenység növekedési rátája ugyanakkor az elmúlt években jóval alacsonyabb a bérdinamikánál, ami azt is jelenti, hogy a minimálbér drasztikus megemlése a vállalati költségeken keresztül növelheti az inflációs kockázatokat.

A minimálbérek jelentős növelése kifejezetten jótékony hatással lehet a költségvetés bevételi oldalára. Egyrészt beválhat az az elképzelés, hogy a magasabb minimálbér fehérítő hatással lesz a munkaerőpiacra, és a magasabb összeg után befizetett adók és járulékok növelik a bevételeket. Másrészt az esetlegesen megugró infláció alapesetben magasabb nominális GDP-t eredményez, ami szintén az emelkedő államháztartási bevételek irányába hat. A költségvetési kiadásokat is növelheti a minimálbér-emelés – elsősorban a közszféra emelkedő bérein és a közbeszerzések drágulásán keresztül –, azonban ennek mértéke várhatóan elmarad a bevételi oldalra gyakorolt hatásoktól, így összességében az intézkedés javíthatja az államháztartás egyenlegét.

A költségvetés áttekinthetőségét nagyban rontotta, hogy a 2020–2021-es nagy kiadástöbblet döntő része a „Költségvetési szervek és szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok” soron jelent meg. Ez a tétel 2020-ban már a központi költségvetés összes kiadásának a 60%-át közelítette, ami nagyban megnehezíti a közgazdasági jellegű következtetések levonását, hiszen ennek a bő 12 ezer milliárd forintnak a megoszlásról alig tudunk valamit. Várakozásaink szerint az egyszeri tételek kifizetésével mérséklődhet ennek az előirányzatnak az aránya, egészében azonban arra számítunk, hogy idén fennmarad a rendkívül laza fiskális politika. Semmi jelét nem látjuk annak, hogy tényleges kormányzati szándék lenne ennek megváltoztatására, az uniós szabályrendszer pedig 2021-ben mindenképpen, de bizonyára

2022-ben is lehetővé teszi az extrém költségvetési expanziót. A 2021-es pénzforgalmi deficit mintegy 400 milliárd forinttal magasabb lehet a tervezett 3 300 milliárdnál, és az ESA-híd esetében is pesszimistábbak vagyunk a kormányzati előrejelzésnél. Összességében a 2021-es ESA-hiány meghaladhatja a 3 900 milliárd forintot, ami a – korábban vártnál magasabb – nominális GDP 7,4%-ának felel meg. 2022-ben csak mérsékelt fiskális konszolidációra számítunk, előrejelzésünk szerint 5,9%-ra csökkenhet az uniós elszámolású hiánymutató. 2023-ban már komolyabb lehet a nyomás az Unió részéről a tagállamok felé a költségvetések kiegyensúlyozására, így a hazai hiány a 3%-os maastrichti határ közelébe mérséklődhet.

2020-ban megtört az *államadóssági hányad* évek óta csökkenő trendje, sőt közel 14 százalékponttal emelkedett a GDP-arányos mutató. Számításaink szerint 2021-ben csak minimális javulás valószínűsíthető ezen a téren, és a strukturális hiány is lényegében a 2020-as év szintjén marad. Tekintettel a politikai ciklusra, csupán 2023-tól számítunk az államadósság érdemi csökkenésére, de ennek is az a feltétele, hogy a költségvetési hiány jelentős csökkentése mellett fennmaradjon a lendületes gazdasági növekedés. Végeredményben tehát arra számítunk, hogy a járvány következtében kialakult recessziót gyors konszolidáció követi, de az államháztartás hiánya csak lassan mérséklődik. Az államadósság kalkulációja során nem számoltunk az adósságráta javításának olyan „kreatív” eszközeivel (időzített állampapír-visszavásárlások, a forintárfolyam célzott erősítése), amelyek nem ütköznek a stabilitási törvénybe, ugyanakkor javítják év végére a számítandó mutatószámot.

Ehhez a pályához, amely hangsúlyosan alappálya, az előrejelzési időszakban a következő főbb kockázati tényezőcsoport részletes elemzését végeztük el, nem térve ki azonban a súlyos nemzetközi konfliktusokból, a világkereskedelmi rendszerben beálló esetleges törésekből fakadó rosszul prognosztizálható politikai, nem gazdasági rizikótényezőkre:

- a nemzetközi pénzügyi viszonyok, a kamatok, árfolyammozgások alakulása,
- a nemzetközi termelési-kereskedelmi folyamatok, különösen a globális termelési láncok változásai,
- az Európai Unió forrásaihoz való hozzájutás folyamata, az uniós szintű mentőintézkedések alakulása, valamint
- a keresleti és kínálati viszonyok és a gazdasági szereplők viselkedésének, várakozásainak alakulása.

A jelen munkában abból a feltételezésből indulunk ki, hogy 2021 második felétől az áttekintett időszak tartama alatt a gazdasági motívumú migrációs folyamatok visszatérnek a Covid-járvány előtti keretek közé; ez egyaránt vonatkozik a külföldi magyar munkavállalókra, valamint a magyar gazdaságban foglalkoztatott nem rezidensekre. Azt is meg kell említeni ugyanakkor, hogy a pandémia első évében lelassuló nemzetközi vándormozgalmak bizonyára újra felerősödnek, különféle politikai feszültségekkel együtt.

A koronavírus-helyzet jelentős javulásával számolunk, és ennek következtében azzal is, hogy a nemzetközi gazdasági környezet a fejlett világ átoltottságának növekedésével a sokféle politikai-társadalmi kockázati tényező ellenére is kezd visszafordulni a normalitás irányába. Itt azonban tisztában kell lennünk azzal, hogy a normalizálódás sokféle következményei közé

tartozik a nemzetközi kamatszint és az inflációs ütem emelkedése: az inflációs folyamatok esetében a 2020-as év első fele rendkívülinek számít. A pandémia első hulláma alatti sajátos idők elmúltával arra is fel kell készülnünk, hogy az állami és magánadósságok felgyülemlett szintjét mind kritikusan ítéli meg a pénzpiac. Következésképpen a költségvetési pozíciók gazdaságpolitikai szempontú értékelése során arra kell számítani, hogy a válság utáni időszakban szigorúbban tekint a világ a mértékekre. Ettől a magyar gazdaságpolitika sem tud elvonatkoztatni, függetlenül attól, hogy az Európai Tanács mikor és milyen belső szabályrendszer szerint állítja vissza a Stabilitási és Növekedési Egyezmény és más szabálykijelölő megállapodás hatályát.

2020-ban az *európai kamatszintek* nem indultak erős emelkedésnek, és a 2021 tavaszi valamelyes emelkedés jogos korrekciónak tekinthető. Ugyanakkor az Egyesült Államok, az euróövezet, Japán és más kiváló kockázati megítélésű nemzetközi szereplők kamatviszonyaiból nem következik, hogy ne drágulna meg érezhetően a magyar adósságszolgálat az állampapír-állomány folyamatos átárázása során. Jelen elemzésben adottnak vesszük a magyar állam fennálló nemzetközi hitelbesorolását (BBB), ugyanakkor jelezzük, hogy a kockázatok csak az esetben nem mutatnak lefelé, ha az uniós válságkezelő csomagokból a várt időben és az eredetileg tervezett nagyságrendben kezdenek áramlani a források Magyarországra.

A *globális értékláncok* földrajzi elhelyezkedésének átalakulása elvileg új esélyeket nyit a kelet-közép-európai térség számára. Az európai vállalatközpontok visszatelepítési döntései nyomán a Kínából vagy egyéb korábban választott távoli lokációkból visszahozott gyártási tevékenység ugyanis nem szükségszerűen az anyavállalat központi üzemeibe tér vissza, ahonnan annak idején kiszervezték: az új telephelyek között gyakran esélyesek az EU keleti peremén található, így a magyar gazdaság esélyei is javulhatnak. A felgyorsuló termelés-szervezési és folyamatoptimalizációs változások idején ugyanakkor a már kialakult beszállítói pozíciók is meggyengülhetnek. Nagyértékű, kritikus jelentőségű termelésnek Magyarországra való települése a nyugat-európai térségből – magyar költségvetési rásegítéssel vagy anélkül – akkor várható, ha a képzett munkaerő rendelkezésre áll, és az általános gazdasági-társadalmi klímát is megfelelőnek ítélik meg a partnerek.

A magyar gazdaság fejlődési pályája szempontjából roppant lényeges a *Helyreállítási és Ellenálló-képességi Eszköz* (RRF) 7,2 milliárd eurós kerete, a kohéziós politikai programok 2014–2020-as keretéből még felhasználható mintegy 8 milliárd euró, továbbá az RRF hitelkeret 9,6 milliárd eurós nagysága. Ez együtt olyan pénzösszeg, amelynek igénybevétele és hatékony felhasználása lehetővé tenné, hogy a magyar gazdaság visszatérjen a 2019 végén megszakadt növekedési trendhez. Alappályánkban a potenciális növekedésre vonatkozó számításunk implicit módon tartalmazza a fenti uniós pénzforrások folyamatos beáramlását.

Nyilvánvalóan nagy kockázati tényező e vonatkozásban a felhasználás üteme (az aggregált keresletet növelő és a makropénzügyi viszonyokat stabilizáló-erősítő hatásán keresztül) és a felhasználás hatékonysága. Egyelőre nyílt kérdés, hogy egyáltalán fel kívánja-e használni a magyar kormányzat a teljes rendelkezésre álló forrást, azaz elfogadja-e a felhasználás feltételeit, amelyek részben a felhasználási célokra, részben a felhasználás transzparenciájára

vonatkoznak. A külső források sikeres lehívása és megfelelő abszorpciója esetén lehetséges 2022 és 2023 során a magyar gazdaságnak a hosszú távú trendet meghaladó bővülése, amely pozitív kibocsátási rés (és így tartósan magas inflációs szint) mellett következhet be, mintegy egy megnyújtott helyreállítási ciklus keretében.

Ugyanakkor ez a pálya a külső pénzügyi, politikai és kereskedelmi kockázati tényezők kedvező együttállását feltételezi. Az EU intézményeivel és meghatározó tagállamainak kormányaival szembeni politikai ellentétek látványos kiéleződése olyan kockázat, amelyet nem lehet számszerűsíteni, de igen gyorsan finanszírozási bajokhoz vezethet. Ezt a kockázati elemet, valamint a nemzetközi viszonyokban fellépő törések, esetleges klimatikus szélsőségek, a globális ICT-rendszereket érintő nagy leállások és egyéb extrém változások hatását jelen elemzés nem tárgyalja, kalibrálására nem tesz kísérletet.

1. táblázat

Számított alappálya ('no policy change') a felfelé és lefelé mutató kockázatokkal

	2021	2022	2023
GDP (volumen, %)	6,5% +	5,5% +	3,9% -
Háztartások tényleges fogyasztása (volumen, %)	3,9% +	4,2% +	3,3% -
Közösségi fogyasztás (volumen, %)	3,5%	1,0%	3,2%
Bruttó állóeszköz-felhalmozás (volumen, %)	7,1% +	6,2% +	5,2% -
Export (volumen, %)	11,2%	6,5%	4,8%
Import (volumen, %)	9,0%	5,5%	4,2%
Munkanélküliségi ráta (%)	4,0%	3,8%	3,8%
Fogyasztói árindex (%)	4,6% ++	4,2% +	3,5% +
A folyó fizetési mérleg egyenlege (M EUR)	104,9 -	768,2 -	1064,8 -
Az államháztartás ESA egyenlege a GDP %-ában	-7,4% ++	-5,9% ++	-3,2% +
Bruttó államadósság a GDP %-ában	79,2% +	78,0% +	75,3% +

Forrás: saját számítás.

Összességében úgy látjuk, hogy 2021-ben 6,5% feletti, akár a 7%-ot is meghaladó növekedési ütem várható, amit 2022-ben is a kedvező világgazdasági környezet (pl. a német gazdaság 4,6%-os növekedése) és jelentős belső fiskális keresletélénkítés támogat.

A nem konvencionális válságkezelés (azonnali állami tőketranszferrek + késleltetett – többségében egyszeri – lakossági jövedelembővítés) módosíthatja a növekedés szerkezetét. A választási évhez kapcsolódóan az egyre bővülő jövedelemkiáramlás az alappályánál nagyobb fogyasztásbővüléssel párosulhat, ami az inflációs pályát is felfelé tolhatja. A bérnyomás is szokatlanul erős, ami viszont a keresleti és inflációs hatásokon túl vállalati gazdálkodási problémákhoz is vezethet.

A belső kereslet felhalmozási komponensére vonatkozóan is inkább felfelé mutató kockázatokat érzékelünk: egyrészt az uniós források felhasználási ütemétől függően változhat a beruházási dinamika, másrészt a beruházási rátát tovább emeli, ha a magyar gazdaság

sikeresen tudja újrapozicionálni magát a globális értékláncok földrajzi átrendeződésének jelenleg is zajló folyamatában.

A külkereskedelmi és folyó fizetési mérlegünk stabilan szufficiteseknek látszik, negatív kockázatok csak egy vártnál is nagyobb mértékű jövedelemkiáramlás vagy egy magasabb beruházási ráta importkeresleti hatásaihoz kapcsolódhatnak. Egy intenzívebb tőkeakkumuláció megfelelő abszorpció esetén viszont emeli a magyar gazdaság hosszú távú növekedési potenciálját, így nem rontja a növekedés fenntarthatóságát.

Az államháztartás egyensúlyi pozícióinak esetében érzékelhető a legjelentősebb kockázatok a 2021. és a 2022. évre: az extrém költségvetési expanzió 8% körüli államháztartási hiányt is eredményezhet 2021-re, és a választási évet is kiemelkedő bizonytalanság övezi.

Az eladósodottsági mutatók alakulását érdemben befolyásolja a kamatszintek alakulása. A vártnál magasabb inflációs pálya egy magasabb kamatpályát generálva nemcsak a költségvetési, hanem a magánadósságokkal kapcsolatosan is jelentős kockázatokat rejt: hosszabb távon egyrészt romolhat a lakosság fizetőképessége a lakáshitelpiacokon, ami súlyos társadalmi problémákhoz vezethet. A magasabb kamatszintek rontják a beruházások megtérülési mutatóit is, ami reálvesztést generálhat.

A magyar gazdaság középtávú növekedési kilátásai tehát igen kedvezőek (és inkább felfelé mutató kockázatok láthatók), de a költségvetés hosszú távú fenntarthatóságához szükségesnek látszik az egyensúlyi pozíciók folyamatos nyomon követése és a negatív kockázatok bekövetkezése esetén késlekedés nélkül a szükséges költségvetési kiigazító intézkedések meghozatala.

MAKROGAZDASÁGI, ÁLLAMHÁZTARTÁSI HELYZETKÉP ÉS KITEKINTÉS, 2021–2023

Elemzésünkben a magyar gazdaság makrogazdasági és költségvetési folyamatait tekintjük át a 2021–2023 közötti időszakra.

Ahogy a világ szinte minden országában, úgy Magyarországon is a koronavírus-járvány a jelen és a közeljövő legfontosabb meghatározója. A 2019-ben Kínából indult járvány több hullámban is végigsöpört az egész világon, és alapjában rengette meg az egészségügyet, a biztonságérzetünket és a társadalmi együttélés szabályait. Bár az egyes országok kitettségében és a járvány időbeli lefutásában jelentős különbségek voltak, a járványra adott politikai válaszok szinte mindenhol ugyanazt a sémát követték. A világszerte általánossá váló lezárások miatt az egészségügyi vészhelyzet komoly gazdasági visszaeséssel párosult: a munkaerő egy része tartósan kiesett a termelésből, a globális ellátási láncok átmenetileg megszakadtak, a túlélő vállalatok pedig igen költséges alkalmazkodásra kényszerültek. Bizonyos szektorok (különösen az emberek szabad mozgását feltételező turizmus és vendéglátás) teljesen ellehetetlenültek. A kínálati kapacitások leépülése mellett világszerte csökkent a háztartások jövedelme, megnőtt a bizonytalanság, fokozódott az óvatosság, vagyis a kínálati problémákat az elégtelen kereslet is fokozta. A kormányok mindenhol a fiskális és a monetáris politika lazításával válaszoltak, és soha nem látott mértékű globális élénkítéssel próbálják tompítani a válság hatását.

A globális válság alapvetően meghatározta a magyar gazdaság lehetőségeit. A válsághoz való alkalmazkodás szempontjából voltak (és vannak) kifejezetten szerencsés és kevésbé kedvező adottságaink. Szerencse, hogy a járvány első hulláma csak mérsékelten érintett minket, és több időnk volt felkészülni és alkalmazkodni, mint azoknak a déli és nyugati országoknak, amelyek már az első hullámot is alaposan megérezték. Másrészt a magyar gazdaság iparági szerkezete is kedvezőnek bizonyult, a feldolgozóipar (különösen a járműipar) a globális ellátási láncok II. negyedévi összeomlását követően gyorsan visszapattant, így a külső kereslet az év második felében már kifejezetten támogatta a hazai exportot. A gazdasági aktivitást visszafogó szerencsétlen körülmények közé tartozik, hogy a lakosság egészségügyi állapota lényegesen rosszabb, az egészségügy szakember-ellátottsága gyengébb, a kormányzati programok pedig uniós viszonylatban jóval visszafogottabbak voltak, legalábbis kevésbé jelentettek azonnali támaszt a kieső hazai keresletnek, és kevésbé célozták meg azokat a rétegeket, amelyek magas fogyasztási rátájukkal stabilizálni tudták volna a belső keresletet.

---

¹ OGREsearch. A kézirat leadásának időpontja: 2021. április 26.

A magyar gazdaság 2020-ban 5%-kal esett vissza, vagyis az elmúlt évi teljesítménye a szerencsés és szerencsétlen tényezők eredőjeként az uniós országok középmezőnyébe helyezte hazánkat. A járvány megakasztotta az elmúlt évek masszív beruházás- és fogyasztásbővülését, még annak ellenére is, hogy a kormányzati fogyasztás és az állami beruházások felfelé húzták a gazdasági teljesítményt. A nettó export a II. negyedévi zuhanást követően korrigált, és az év második felében már pozitívan járult hozzá a GDP-hez. A munkaerőpiaci folyamatok tükrözték a gazdasági aktivitás alakulását: a munkanélküliség átmenetileg megugrott, az aktivitási és a foglalkoztatási ráta pedig csökkent. A munkaerőpiaci változók alakulása is igazodott a járvány egymást követő hullámaihoz: a II. negyedévi drámai romlást az év második felében lassú javulás követte.

A költségvetési hiány 2020-ban a GDP 8,1%-ára emelkedett, vagyis 6 százalékponttal romlott az egy évvel korábbihoz képest. A romló fiskális egyenlegnek nagyjából a fele a gazdaság ciklikus visszaeséséhez, vagyis az automatikus stabilizátorokhoz (a visszaeséskor automatikusan emelkedő transzferekhez és automatikusan csökkenő adóbevételekhez) köthető. A romlás másik fele a ciklikusan igazított elsődleges egyenleg csökkenésében jelentkezett, vagyis a kormányzat autonóm döntéseit tükrözi. A ciklikusan igazított egyenleget rontó tételek közé tartoznak a járvánnyal összefüggő közvetlen kiadások (a Járvány Elleni Védekezési Alap tételei), továbbá a kormányzat mindazon lépései, amelyek a járvány közvetett hatásainak semlegesítésére, vagyis a gazdasági visszaesés tompítására irányultak (főleg a Gazdaságvédelmi Alapba sorolt tételek), és végül azok a diszkrecionális kiadások is, amelyek egészen más megfontolásokat tükröztek.

A járvány által kiváltott gazdasági visszaesés és a költségvetési hiány megugrása következtében megtört az adósságráta elmúlt években tapasztalt csökkenése. Az adósságráta 2020-ban a GDP közel 15%-ával, a GDP 80%-a fölé emelkedett. A kiugró mértékű adósságnövekedésben a ciklikus tényezők, valamint a laza fiskális politika mellett fontos szerepet játszott, hogy a kormányzat jelentős mértékben, a GDP 4,6%-ával növelte finanszírozási tartalékait. A likviditási pufferek növelése hatékonyan mérsékli a válsággal összefüggésben megnövekedett finanszírozási kockázatokat.

Előrejelzésünkben azzal számolunk, hogy az átoltottság előrehaladásával 2021 közepén az Európai Unió legtöbb országában feloldják a korlátozásokat, és az élet fokozatosan visszatér a megszokott kerékvágásba. A kilábalás megítélésünk szerint fokozatosan történik meg, mivel a jövedelem csökkenése és a bizonytalanság növekedése következtében a kereslet hosszabb távon visszafogottan alakulhat. A tartósan nyomott külső kereslet mellett nem számítunk érdemi inflációs nyomásra az euróövezetben, így mind a világpiaci árak, mind a külső kamatok alacsonyak maradnak. Az euróövezet kilábalását emellett lassíthatják az évek óta jelenlévő strukturális problémák.

Az átoltottság hazai alakulása és a külső keresleti feltevések alapján 2021 III. negyedétől a magyar gazdasági teljesítmény fokozatos élénkülésére számítunk. A GDP bővülése idén 3,9% körül alakul, 2022-ben pedig tovább nő, és megközelíti az 5%-ot. Így a jövő év folyamán a kibocsátás visszaér a járvány előtti szintre. Az előrejelzési horizont (2021–2023) átlagában évi 4% körüli gazdasági növekedésre számítunk, ami azt is jelenti, hogy közel 1 százalékpontos növekedési többlet mellett folytatódik a magyar gazdaság közeledése az

euróövezethez. A dinamikus bővülés mellett a kihasználatlan kapacitások egyre mérséklődnek, és 2023-ra a gazdaság visszatér a potenciális kibocsátás közelébe. A gazdaság hosszú távú (az előrejelzési horizonton túlmutató) növekedési ütemével kapcsolatban továbbra is csak mérsékeltlen vagyunk optimisták: a magyar gazdaság hosszú távú bővülési potenciálját 2,5%-ra becsüljük.

Az előrejelzésünkben azt is feltesszük, hogy mind a fiskális, mind a monetáris politika rövid távon továbbra is laza marad (a fiskális politika irányultságának korrekciójára 2022-től számítunk), és támogatja a válságból való kilábalást. Érdemi élenkítő hatást várunk továbbá az Európai Unióból érkező forrásoktól. Az előrejelzési horizonton a kohéziós és az agrárpolitikai keretek mellett Magyarország számára is megnyílik a válságkezelést célzó Next Generation EU gerincét alkotó Helyreállítási és Ellenállóképeségi Eszköz (RRF). A gyors pénzesőnek azonban gátat szab, hogy a tagállamoknak előbb a Bizottság országspecifikus ajánlásainak megfelelő tervet kell benyújtaniuk a források felhasználásáról, amelyet a Bizottság előbb értékel és jóváhagy. Magyarország esetében az is előfordulhat, hogy ez az értékelési folyamat számottevően elhúzódik, így a források beérkezésére inkább 2022-től számítunk.

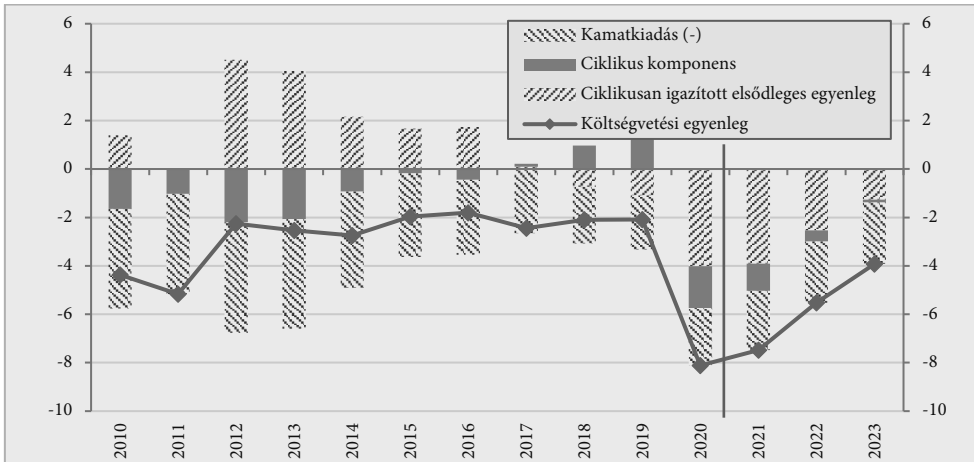
Az idei évben egyszeri sokkok (az üzemanyagok globális drágulása és a dohánytermékek jövedéki adójának emelése) átmenetileg a jegybanki célsáv felső határa fölé emelik a fogyasztói árindexet. A negatív kibocsátási rés és a válság hatására ismét lazává váló munkaerőpiaci feltételek azonban gátat szabnak a költségsokkok tovaggyűrésének, az ún. másodkörös hatásoknak. Előrejelzésünk szerint az inflációs várakozások továbbra is összhangban maradnak a jegybanki céllal. Így az átmeneti sokkok kifutásával 2022-től az infláció a 3%-os cél közelében horgonyozhat le. Ez lehetővé teszi, hogy a jegybank tartósan laza monetáris kondíciókat tartson fent: előrejelzésünkben a nominális kamatok elnyújtott emelkedésére számítunk.

A kormány 2021 áprilisában benyújtott költségvetési törvénymódosító indítványában a 2021-es eredményszemléletű hiánycélt a GDP 7,5%-ában határozta meg. A hiánycél növekedése túlnyomórészt a korábban tervezettnél lényegesen lazább költségvetési politika eredménye, míg kisebb részben a vártnál jobban elhúzódó járványhelyzethez köthető.

Megítélésünk szerint a költségvetési törvényhez benyújtott módosító javaslat a tavalyihoz hasonló mértékben laza fiskális politikát jelent 2021-ben. A ciklikus hatástól tisztított költségvetési egyenleg így közel változatlan maradhat. A gazdaság fokozatos kilábalása ugyanakkor javítja a költségvetés egyenlegét. A gazdaság ciklikus helyzetével összefüggő kiadások és bevételek egyenlege, azaz a költségvetés ciklikus komponense becslésünk szerint a GDP mintegy 0,6%-ával javítja a költségvetés egyenlegét 2021-ben. Az emelkedő hozamkörnyezet a kamatkidadások GDP arányában történő enyhe növekedését vetíti előre.

1. ábra

Költségvetési hiánymutatók az alappálya mentén (a GDP %-ában)

Forrás: KSH, OGRResearch.

2022-ben folytatódhat a gazdasági kilábalás. A negatív kibocsátási rés tovább záródik, így a ciklikus komponens változása már mintegy 0,7 százalékponttal csökkenti a költségvetési hiányt. Emellett azt feltételezzük, hogy a Kormány 2022-ben megkezdi a fokozatos költségvetési szigorítást, így nem vezet be további érdemi hiányhatással bíró intézkedéseket, miközben a válsággal közvetlen összefüggésben meghozott átmeneti intézkedések nem terhelik tovább a költségvetést. A ciklikusan igazított elsődleges egyenleg így várakozásaink szerint enyhén mérséklődhet. Az adósság fokozatos átárazódásával az államadósság implicit kamatköltsége azonban enyhén tovább emelkedik, így a GDP-arányos kamatkiadások kismértékben növekedhetnek. A fenti tényezők eredőjeként a hiány a GDP 5,5%-a körül alakulhat.

2023-ban konzervatív költségvetési politikával számolunk, így azt feltételezzük, hogy a 2020–2021-es időszakban bevezetett hiánynövelő intézkedések kiesésén túl a Kormány további lépéseket tesz annak érdekében, hogy a költségvetési folyamatok fenntarthatóságát javítsa és az adósságráta csökkentését felgyorsítsa. Arra számítunk, hogy költségvetési intézkedések (illetve a korábbi intézkedések kifutása) mintegy 1,3 százalékponttal csökkentik majd a hiányt. A gazdaság ciklikus helyzetének javulása mintegy 0,3 százalékponttal javíthatja a költségvetési egyenleget, miközben a GDP-arányos kamatkiadások becslésünk szerint már nem emelkednek tovább. Így az eredményszemléletű hiány 2023-ban a GDP 3,9%-a körül alakulhat.

Az előrejelzési horizonton az államadósság rátájának lassú csökkenésére számítunk: a mutató a 2020 végén mért 80,4%-ról mintegy 3,5 százalékponttal csökkenhet 2023-ra. Az adósságráta várt mérséklődése meghatározó részben a reálgazdasági növekedéshez és az

államháztartás pénzügyi tartalékainak várt csökkentéséhez köthető, miközben a költségvetés tartósan magas hiánya jelentős mértékben ellensúlyozza az előbbi tényezők kedvező hatását.

A GDP-arányos adósságráta 2023-ra a GDP 77%-a alá csökkenhet. A költségvetés elsődleges egyenlege fokozatosan javul ugyan, de a teljes horizonton így is negatív marad. Az elsődleges egyenleg 2021–2023-as időszakra kumulált adósságráta-növelő hatása így a GDP 9,5%-a körül alakulhat. Ezt ellensúlyozza, hogy a lendületes gazdasági növekedés, a várt enyhe reálfelértékelődés és az államadósság alacsony finanszírozási költségének hatására a dinamikus komponens az adósságráta csökkenésének irányába hat.

MAKROGAZDASÁGI ELEMZÉS ÉS ELŐREJELZÉS, 2021–2023

A nemzetközi környezet

Mind az Európai Unió egészében, mind az euróövezetben az előző év utolsó negyedében a III. negyedévhez képest *tovább nőtt a gazdasági recesszió mértéke*: éves szinten az Európai Unió esetében 4,6%-kal, míg az euróövezetben 4,9%-kal csökkent a gazdasági teljesítmény. Az Unió nagy gazdaságai közül csak Németországban (3,6%) volt enyhébb a recesszió mértéke, mint az EU átlagában. A visegrádi országok közül Lengyelországban (2,7%) és Szlovákiában (2,6%) enyhébb volt a recesszió, mint az Unió átlagában, ugyanakkor Csehországban 0,2 százalékponttal súlyosabb volt a visszaesés mértéke (4,8%). Ezzel szemben az Európai Bizottság szerint várhatóan minden uniós gazdaság növekedni fog 2021-ben és 2022-ben is, sőt Közép- és Kelet-Európában erőteljes lesz a bővülés. Az Egyesült Királyságban a gazdasági recesszió mértéke 7,3%-os volt. Az USA gazdasága éves szinten 2,4%-kal esett vissza, míg Japáné 1,4%-kal, tehát a recesszió mértéke mindkét országban enyhébb volt, mint az euróövezetben vagy az Európai Unió egészében.

Az USA-ban már 2021 elején megkezdődött a *munkaerőpiac helyreállása*, de a foglalkoztatás még mindig jelentősen, 8,4 millió fővel kisebb, mint a koronavírus-járványt megelőzően volt. A tavaly áprilisi 14,8%-ról idén márciusra 6,0%-ra csökkent ugyan a munkanélküliségi ráta az USA-ban, de ebben közrejátszott az aktivitás csökkenése is. Az EU-ban a IV. negyedévben 1,6%-kal esett vissza a foglalkoztatottak száma. Elsősorban a járványügyi korlátozások által leginkább érintett szektorokban mérséklődött a foglalkoztatás, míg más ágazatok, mint például az információ, kommunikáció érdemi bővülést mutatott. A munkanélküliségi ráta a IV. negyedévben 7,2% volt az EU-ban, ami egy év alatt 0,7 százalékpontos növekedést jelent.

Az elmúlt időszakban sem az EKB, sem a Fed *nem változtatott a monetáris politikáján*. A két jegybank helyzete ugyanakkor eltérő. Az USA-ban az emelkedő infláció miatt erősödtek a kamatemelési várakozások és így a kötvényhozamok is, amire azonban a Fed egyelőre nem kíván reagálni – így támogatva a teljes foglalkoztatás elérését. Ezzel szemben az EKB a korábban bevezetett jelentős monetáris lazítás ellenére is arra számít, hogy az infláció tartósan a 2%-os jegybanki cél alatt alakulhat. A régiós jegybankok is a laza monetáris politika fenntartását hangsúlyozzák előrettekintő iránymutatásuk keretében.

---

¹ Századvég Gazdaságkutató Zrt. A kézirat leadásának időpontja: 2021. április 26.

A globális inflációs folyamatokat alapvetően meghatározó világgpiaci olajár a januári nyitó, 47,62 dolláros értékről március elején 66,09 dollárra növekedett, ami 38,8%-os emelkedést jelent.

Az USA-ban 2021 januárjában 1,4, februárban 1,7, márciusban pedig 2,6%-ot tett ki éves szinten az infláció. Az EU esetében a januári 1,2%-os infláció februárra 0,1 százalékponttal emelkedett, majd ezt követően márciusra 1,7%-ot ért el. Az euróövezetben az infláció januárban és februárban egyaránt 0,9%-os volt, majd ezt követően márciusban 1,3%-ra ugrott. A visegrádi országokban a vizsgált időszakban változatos képet festett az infláció: Csehországban először csökkent a januári 2,2-ről 2,1%-ra, majd ismét nőtt a mutató értéke, majd márciusban 2,3% volt. Lengyelországban stagnálást követően kezdett növekedni, a januári és februári 3,6-ről 4,4%-ra. Szlovákiában pedig végig emelkedő tendenciát mutatott: az idei év első három hónapjában rendre 0,7, 0,9 és 1,5% volt a pénzromlás mértéke.

Az idei I. negyedévben minden tárgyaló ország tízéves államkötvényének kamata emelkedett: az USA-ban 83, az Egyesült Királyságban 67, Franciaországban és Németországban 31, Japánban pedig 7 bázispont volt a növekedés mértéke. Az idei I. negyedév során a főbb lebegő árfolyamrendszerű devizák árfolyamának alakulása a dollárhoz viszonyítva vegyes képet mutatott: a jen 7, a jüan 0,4, míg az euró 4%-kal gyengült, viszont a svájci frank 7, az angol font pedig 1%-kal erősödött. A világ vezető tőzszeindexei a múlt negyedév egészét tekintve változó trendet mutattak. A DAX és a Nikkei 8, a DJI 7, a STOXX 6%-os növekedést produkált. Ugyanakkor a Shanghai Composite 3, a FTSE 100 pedig 2%-kal csökkent az idei I. negyedév eleje és vége között.

Az IMF áprilisi jelentése alapján 2020-ban a világ fejlett gazdaságai *soha nem látott mértékű költségvetési lazítást hajtottak végre* azért, hogy megállítsák a koronavírus-járvány terjedését és csökkentsék annak gazdasági hatásait. Az előrejelzés szerint idén csak kismértékben csökkenhet a hiánymutató a fejlett országokban, amelyek csak 2022-től térhetnek vissza a szigorúbb költségvetési fegyelemhez. Ugyanakkor az elmúlt időszak laza költségvetési politikája miatt az államadósságok tartósan magasabb szinten maradhatnak, mint a válságot megelőzően voltak.

A magyar gazdaság jelenlegi helyzete

A koronavírus-járvány konjunktúrát rontó hatásaiból, illetve a járványügyi korlátozó intézkedésekből fakadóan 2020 IV. negyedévében a *magyar gazdaság 3,5%-kal esett vissza* az egy évvel korábbi szintjéhez képest a nyers, illetve 4,1%-kal a szezonális és naptárhatásoktól megtisztított adatok szerint. Termelési oldalról a legtöbb ágazat hozzájárult a GDP visszaeséséhez; a legjelentősebben a szolgáltatások, 3,1 százalékponttal. A szolgáltatások hozzáadott értéke 5,6%-kal mérséklődött egy év alatt, amelyen belül kiemelkedett a kereskedelem, gépjárműjavítás, szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (7,3%), a szállítás, raktározás (19,5%), illetve az ingatlanügyletek (7,8%) ágazat hozzáadott értékének volumencsökkenése. A mezőgazdaság hozzáadott értéke 5,6%-kal mérséklődött egy év alatt, így 0,2 százalékponttal járulva hozzá a visszaeséshez. Az ipar növekedése éves szinten 2,2%,

ezen belül a feldolgozóipar 2,3% volt, az építőipar hozzáadott értéke viszont 3,9%-kal csökkent a negyedév során. Az ipar és a feldolgozóipar egyaránt 0,4–0,4 százalékponttal támogatta, míg az építőipar 0,2 százalékponttal vetette vissza a GDP növekedését.

Felhasználási oldalon a *IV. negyedévben a háztartások tényleges fogyasztása 4,0%-kal, a fogyasztási kiadások pedig 3,7%-kal mérséklődtek*, ezzel rendre 2,3 és 1,7 százalékponttal visszavetve a bruttó hazai termék növekedését. A fogyasztás mérséklődésében komoly szerepet játszott a koronavírus-járvány következtében kialakult veszélyhelyzet, illetve az ezzel kapcsolatos kijárási korlátozások bevezetése. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 1,3%-kal volt több, mint egy évvel korábban, így 0,3 százalékponttal segítve a GDP bővülését. 2020 IV. negyedévében az export volumene 1,1%-kal bővült, míg az importé 0,4%-kal csökkent, így a külkereskedelmi mérleg összességében 1,2 százalékponttal támogatta a gazdaság növekedését. A szolgáltatások külkereskedelmének a visszaeséshez való hozzájárulása 2,2 százalékpont volt, míg az áruk 3,4 százalékponttal támogatták a növekedést a negyedév során. A IV. negyedévben a külkereskedelmi egyenleg 336,7 milliárd forintot jelzett, amely az előző év azonos időszakában mérténél 258,1 milliárd forinttal több. A háztartások aggregált bizalmi indexe a IV. negyedévben a szezonálisan kiigazított értékek alapján továbbra is negatív értéket vett fel (–24,4 indexpont). A mutató mind az előző negyedévhez képest, mind pedig 2019 IV. negyedévéhez képest romlott.

A *IV. negyedévben megtorpant a munkaerőpiac kilábalása*. A szezonálisan kiigazított adatok alapján 2020 utolsó három hónapjában 4,605 millió fő volt a foglalkoztatottak száma, 31 ezer fővel kevesebb, mint a megelőző év azonos időszakában. 2020-ban a foglalkoztatottak száma 41 ezer fővel, 4,603 millió főre mérséklődött. A tavalyi IV. negyedévben érdemben, 96 ezer fővel elmaradt az alkalmazottak száma a 2019 végén mértől. A jelentős visszaesés oka a járványügyi korlátozások bevezetése, amelynek nyomán egyes ágazatokban (például turizmus) a munkavállalók nem tudnak dolgozni, így kikerülnek a statisztikából. A IV. negyedévben a munkanélküliek szezonálisan kiigazított száma 211 ezer fő volt, 46 ezer fővel több, mint a megelőző év azonos időszakában, így a munkanélküliségi ráta 1,0 százalékponttal, 4,4%-ra emelkedett. 2020 II. negyedéve óta fokozatosan csökken az álláskeresők száma, ugyanakkor a vállalatok munkaerő-kereslete még nem érte el a válság előtti szintjét, így érdemben mérséklődött a munkaerőpiac feszessége, azonban a strukturális munkanélküliség jelensége fennmaradt a magyar gazdaságban. A IV. negyedévben a bruttó átlagkereset 9,4%-kal emelkedett éves szinten. E mögött a minimálbér és a garantált bérminimum 8–8%-os emelése, az év eleji bérfejlesztések, valamint az alacsony keresetűek elbocsátásából következő összetételhatás állt. A nettó kereset a IV. negyedévben 284,8 ezer forintot tett ki, ami nominálisan 9,7, míg reálértéken 6,4%-os növekedést jelent a megelőző év azonos időszakához viszonyítva.

2021 I. negyedévében *tovább folytatódott az árak emelkedése* a magyar gazdaságban: a hazai infláció januárban 2,7, februárban 3,1, míg márciusban 3,7% volt. Az infláció alakulásához az évek óta tartó dinamikus béremelések, valamint a bázishatás révén növekvő üzemanyagárak is hozzájárultak, míg a koronavírus-járvány miatti gyenge nemzetközi konjunktúra mérsékelte az áremelkedést.

Az árak növekedését hajtotta a szeszes italoknak és a dohánytermékeknek a jövedékiadó-emelések következtében 10,0%-kal emelkedő ára (ezen belül a dohánytermékek ára 16,8%-kal nőtt). 2021 I. negyedévében az élelmiszerek átlagosan 3,3%-kal drágultak az előző év azonos időszakához képest, amihez elsősorban a friss hazai és déligyümölcs 15,6, az étolaj 20,9, illetve a kenyér 5,3%-os átlagos áremelkedése járult hozzá. A friss hazai és déligyümölcsök kiemelkedő ütemű drágulása a kedvezőtlen időjárási körülményeknek betudható gyenge termésből fakad. Mérsékelte azonban az élelmiszerek árának emelkedését a sertéshús 7,1, a burgonya 16,3, valamint a baromfi 0,4%-os árcsökkenése. A sertéshús árának csökkenése az afrikai sertéspestis nyomán bevezetett kínai importtilalommal hozható összefüggésbe.

A jegybank inflációs alapmutatói közül a nyers, szezonálisan kiigazított maginflációs mutató 2021 januárjában 4,2, februárban 4,1, márciusban pedig 3,8% volt, *a közvetett adóktól szűrt maginfláció pedig 3,5, 3,4, illetve 3,1%-ot ért el az év első három hónapjában.*

A koronavírus-járvány gazdasági következményei (tartósan fennmaradó alacsonyabb foglalkoztatottság, a vállalatoknál pedig kieső bevételek) miatt a Kormány a lakossági hitelek törlesztésének a 2021. év közepéig történő további felfüggesztéséről döntött.

A Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa 2021 I. negyedévében a havi rendszerességű kamatdöntő ülésein nem változtatott irányadó rátáján, és a kamatfolyosó szélességén sem, így az alapkamat továbbra is 0,6%, az egynapos betéti kamat $-0,05\%$, a hitelkamat 1,85%. Ezenkívül a Monetáris Tanács az egyhetes fedezett hiteleszközének kamatát 1,85%-on tartotta. Az egyhetes betéti eszköz kamata jelenleg változatlanul az alapkamatnál 15 bázisponttal magasabb, 0,75 %-os szintű, mivel attól felfelé is és lefelé is eltérhet.

A Monetáris Tanács szerint az NHP Hajrá programja kiemelt fontosságú a koronavírus-járvány kedvezőtlen gazdasági hatásainak tompításában. 2020. áprilisi indulása óta jelentős érdeklődés mutatkozott iránta a vállalkozások oldaláról: ezt a finanszírozási lehetőséget 2021. február közepéig mintegy 26 ezer hazai mikro-, kis- és középvállalkozás vette igénybe, közel 1 700 milliárd forint összegben. Továbbá a nagyvállalatok a Növekedési Kötvényprogram kezdete óta február közepéig összesen csaknem 900 milliárd forint értékű forrást vontak be. A programok keretében kibocsátott többletpénzmenntiséget az MNB továbbra is – a preferenciális betéti eszköz segítségével – teljes mértékben semlegesíti.

A vállalati hitelek állománya 66,8 milliárd forinttal (9 403,0 milliárd forintra) *zsugorodott* 2021 februárjának végére, míg *a lakossági hitelek állománya* 170,5 milliárd forinttal, 8 213,2 milliárd forintra *nőtt* a 2020. novemberi hitelállományához képest. A lakossági hiteleken belül jelentősebben növekedett a fogyasztási hitelek állománya, mint a lakáscélú hiteleké. Az előbbi 103,6 milliárd forinttal, 3 693,5 milliárd forintra, míg az utóbbi 67,7 milliárddal, 4 034,5 milliárd forintra nőtt.

Magyarország befektetői megítélése vegyesen alakult. 2021 I. negyedévében 64 bázisponton stagnált a CDS-felár, enyhén nőtt a tízéves állampapírok hozama (2,15-ről 2,78%-ra), a forint erősödött a svájci frankkal (337-ről 329 forintra) és az euróval (365-ről 364 forintra) szemben, viszont gyengült a dollárral szemben (297-ről 310 forintra).

Az *államháztartás* bruttó, konszolidált, névértéken számított *adóssága* 2020 IV. negyedévének végén 38 408 milliárd forint volt, amely a *GDP 80,4%-ának felelt meg* az egy évvel korábbi 65,4% után.

Az elmúlt időszakban mindhárom nagy nemzetközi hitelminősítőnek volt meghirdetett időpontja a kockázati besorolás módosítására, megerősítésére, de egyikük sem változtatott a magyar államadósság kockázati megítélésén. A magyar államadósság besorolása jelenleg a Moody's-nál Baa3 pozitív kilátással, a S&P-nél és a Fitch-nél pedig egyaránt BBB, stabil kilátással. Az előbbinél tehát a magyar állampapírok kockázati besorolása a befektetésre javasolt kategória legalsó szintjén van, míg az utóbbi két nagy nemzetközi hitelminősítőnél egy kategóriával feljebb található.

A magyar államadósság devizaaránya stagnált, hiszen a 2020. december végi 19,9% után 2021 februárjának végén is 19,9%-ot tett ki. Ez az arány még megfelel a 2021. évi finanszírozási tervben meghatározott 10–20%-os sávelőírásnak. A cél az, hogy a devizaarány mérséklődjön (ezt honorálják az egyes hitelminősítők, és az árfolyamkockázat is kisebb a kisebb devizaarány mellett).

Magyarország továbbra is megfelel a Greenspan–Guidotti-szabálynak, hiszen a rövid lejáratú devizatartozás összegénél jelentősen több (1,56-szoros) a jegybanki devizatartalékok értéke.

A vírushelyzet határozza meg az ideit évet gazdasági szempontból

Előrejelzésünk a március 18-áig elérhető adatok és intézkedések figyelembevételével készült. Mivel a következő időszak gazdasági helyzetét továbbra is a koronavírus-járvány és a bevezetett korlátozó intézkedések határozzák meg, a két alternatív pályán is ennek hatásait vizsgáljuk. Alappályánk feltevése szerint a II. negyedév első felében fokozatosan megindul a korlátozások feloldása, míg az első alternatív pálya elhúzódó korlátozásokkal számol. A második alternatív pálya ezzel szemben gyorsabb újraindulást feltételez.

A magyar gazdasági növekedéssel kapcsolatos várakozásokat az elmúlt negyedévben két ellentétes irányú tényező befolyásolta. A IV. negyedévben a gazdasági teljesítmény a vártnál kevésbé esett vissza, több ágazat már elérte vagy akár meg is haladta korábbi kibocsátását. A novemberben eredetileg egy hónapra szólóan bevezetett korlátozó intézkedéseket több körben meghosszabbították, márciusban pedig továbbiakat vezettek be. Ez visszafogja a gazdasági növekedést.

E tényezőket figyelembe véve a *gazdasági növekedést 2021-ben az alacsony bázis miatt 4,0%-osra várjuk*. Ezen belül az egyes negyedévek teljesítménye jelentősen eltérhet: míg az I. negyedévet éves alapon visszaesés jellemezheti, addig a II. negyedévben a tavaly tavaszi leállások miatt kétszámjegyű bővülés következhet be. A gazdasági növekedés volumene 2022-ben és 2023-ban rendre 5,1, illetve 4,5% lehet.

A fogyasztás volumenét a jövedelmi helyzet alakulásán kívül meghatározzák a korlátozások, illetve a háztartások óvatossága: mennyire tartanak újabb korlátozásoktól, valamint a jövedelmi helyzetük esetleges romlásától. Várható azonban, hogy a korlátozások feloldásakor az elmúlt időszakban megnövekedő megtakarítások egy részéből fogyasztás lesz.

A vizsgált időszak első részében (nagyjából 2021 végéig) tehát inkább a korlátozások feloldása és az alacsony bázis, míg a második részében a jövedelmi helyzet javulása serkentheti a fogyasztást. Ennek megfelelően a háztartások fogyasztási kiadásának volumene 2021-ben 3,2, 2022-ben 4,7, 2023-ban pedig 4,2%-kal bővílhet.

A beruházásokat szintén visszafogta a járványhelyzet: a bizonytalan gazdasági környezet és a forráshiány miatt a vállalkozások és az önkormányzatok is több esetben elhalasztották vagy felmondták beruházásaikat. A vírushelyzet megoldódásával, illetve a rendelkezésre álló források bővülésével itt szintén növekedést valószínűsítünk. Ezt segítheti az alacsony kamatkörnyezet, a kormányzati támogatási programok, az uniós források, illetve a közös uniós hitelfelvétel. E források esetében azonban fontos a források hatékony és a jövőt szolgáló felhasználása, illetve azon kockázat elkerülése, hogy a forrásbőség az árak növekedéséhez vezessen. E tényezők figyelembevételével a beruházások bővülése a három vizsgált évben rendre 7,5, 5,8, illetve 6,2%-ot tehet ki.

A külkereskedelem idei évben várható alakulását szintén a vírushelyzet javulása, valamint a gyenge bázisidőszaki adat fogja meghatározni. Az export növekedése szempontjából kulcskérdés ugyanis, hogy a külső piacainkon hogyan alakul a kereslet, és hogy mennyire lesz lehetőségük megvásárolni a hazánkban előállított termékeket, továbbá, hogy milyen ütemben indul újra a nemzetközi turizmus. Az import növekedését az export és a belső kereslet emelkedése segíti majd, míg várakozásaink szerint az egészségügyi eszközök iránti kisebb igény fékezi majd. E tényezőket összesítve az export volumene idén 8,7, jövőre 8,1, 2023-ban pedig 6,6%-kal bővílhet, míg az import növekedése rendre 7,8, 7,0, illetve 6,4%-ot tehet ki.

Előrejelzésünk szerint a foglalkoztatottak száma az idei év I. felében még csökkenhet, majd a korlátozások feloldásától kezdődően kezdhet el ismét emelkedni, így az év egészét tekintve az előző évhez képest 11 ezer fővel, 4,614 millió fő fölé emelkedhet. 2022-re ezzel szemben 58, míg 2023-ra közel 29 ezer fős foglalkoztatásbővülést prognosztizálunk. A *munkanélküliségi ráta* – az aktivitás emelkedését feltételezve – így *idén éves átlagban még 4,1%-on stagnálhat*, majd *a következő két év során 3,2%-ra mérséklődhet*. Ennek eredményeként az előrejelzési horizonton ismételten megjelenhet a munkaerőhiány, de ágazonként eltérő mértékben, ami viszont kedvező hatást gyakorolhat a bérdinamikára. *A keresetek esetében idén visszafogott, mindössze 4,7%-os bővülésre számítunk*, a vállalatok forráshiánya, a csupán 4%-os minimálbér-emelés, valamint az alacsony keresetűek ismételt elhelyezkedéséből következő összetételhatás nyomán. 2022-től ugyanakkor ismét dinamizálódhat a béremelkedés üteme, annak mértéke jövőre 8,1, míg 2023-ban 9,2%-ot tehet ki. E mögött a gyorsabb gazdasági növekedés (amely lehetővé teszi a minimálbér fokozottabb emelését), valamint a munkaerőhiány megjelenése lehet a fő hajtóerő. A reálbérek így az idei évben 1,2, 2022-ben 4,7, míg 2023-ban 5,6%-kal növekedhetnek.

Az infláció az elmúlt időszakban az alacsony olajár és a mérsékelt kereslet ellenére is meghaladta a jegybanki célértéket: 2020-ban átlagosan 3,3%-ot tett ki. Mindeközben a maginfláció a jegybanki célsáv teteje körül tartózkodott. A következő időszakban az inflációt felfelé húzza majd a gyenge forintárfolyam, a tavalyi alacsony olajár miatti bázishatás, míg az alacsony importált infláció ezzel ellentétes hatású lesz. Az infláció szempontjából kockázatot

jelent az újraindítás utáni állapot: az alacsony kínálat (csődbe ment cégek) és a hirtelen megnövekvő kereslet felfelé húzhatja az árakat, de ezt segítheti elő az is, hogy a bezárni kényszerült vállalkozások a bevételkiesést áremeléssel próbálják majd kompenzálni. E tényezőket figyelembe véve az infláció az MNB célsávján belül, de a cél fölött tartózkodhat a teljes előrejelzési horizonton. *Az infláció a három vizsgált évben rendre 3,5, 3,2, illetve 3,3%, miközben az alapfolyamatokat leíró maginfláció 4,0, 3,7 és 3,7% lehet.*

Ennek megfelelően az MNB-nek nagy figyelmet kell fordítania az inflációs folyamatok és az árfolyam alakulására. Az árfolyam stabilitása a kedvezőbb inflációs folyamatok mellett a kis- és középvállalkozások túlélését is segíthetné. Ennek megfelelően, ha az inflációs folyamatok szükségessé teszik, az MNB kismértékű szigorítást hajthat végre. Összességében azonban a monetáris politika irányultsága továbbra is laza maradhat, és a nemkonvencionális eszközök is használatban maradhatnak addig, amíg azt a vírushelyzet megkívánja. Az alacsony kamatszint fenntartását nagyban segíti, hogy az EKB monetáris politikája is laza maradhat a teljes előrejelzési horizonton.

A költségvetési egyenleg tekintetében 2021-re a GDP 7,1%-át kitevő hiánnyal számolunk, szemben a költségvetési törvényben rögzített 2,9, a 2020 decemberében prognosztizált 6,5, illetve az áprilisban előterjesztett költségvetési módosító javaslat 7,5%-os deficitjével. Az ESA-hiány tehát várhatóan mérséklődésnek indul az elkövetkezendő években, de az előrejelzési horizonton még nem éri el a 3%-os maastrichti kritériumot. A GDP-arányos bruttó államadósság tekintetében az idei évre még kismértékű emelkedést várunk, egészen 80,8%-ig. A becsült értékek és a tényleges teljesülés közötti eltérés alakulása esetén – a költségvetési hiány alakulásán keresztül – a koronavírus-járvány megfékezése és a gazdaság újraindítása kapcsán hozott intézkedések, illetőleg az új uniós költségvetési ciklus elindulásának üteme jelent kockázatot.

Kivetítésünk alapján 2022-ben a kormányzati szektor ESA-egyenlege a GDP -5,0%-án teljesülhet, szemben a Pénzügyminisztérium decemberi előrejelzésében szereplő -4,8%-os értékkel. Az államadósság maastrichti kritériumok alapján kalkulált nagysága a GDP 78,7%-át érheti majd el, ami a 2021-re várt 80,8%-hoz képest 2,1 százalékpontos mérséklődést jelent. Becslésünk alapján a 2023-ra várható GDP-arányos deficit 4,1%-ot, míg az államadósság 76,3%-ot tehet ki.

A folyó fizetési mérlegen belül az áruk és szolgáltatások (szezónálisan kiigazított) egyenlege 2020 IV. negyedévében az előző negyedévhez képest 62 millió euróval, 1 235 millió euróra emelkedett. A jövedelemkiáramlás kissé gyorsult, az EU-transzferek beáramlása pedig jelentősen erősödött negyedéves bázison.

A koronavírus-járvány negatív gazdasági hatásai miatt jócskán kedvezőtlen külső környezet miatt tavaly az export zsugorodott. Idén az exportnövekedés ismét jelentős, 8,7%-os lehet. Az importnál a keresleti és kínálati hatásokat is elemezve, a fogyasztás, a beruházások, valamint az export importigényének jelentős emelkedése miatt idén 7,5%, jövőre pedig 8,1%-os lehet a növekedés. Ennek következtében tehát a külkereskedelmi mérleg többlete meghaladja az előző évi értéket.

Összességében a 2021. évre 2,8%-os GDP-arányos nettó finanszírozási képességet prognosztizálunk, míg a mutató 2022-ban 3,3%-ra emelkedhet. A folyó fizetési mérleg

egyenelegé idén a tavalyinál kismértékben kedvezőtlenebbül, majd jövőre kedvezőbben alakulhat (–0,3%, illetve 0,4%).

Kockázati forgatókönyvek

A két kockázati forgatókönyvünk idén a koronavírusra fókuszál. Az első alternatív pályát arra a feltevésre építettük föl, hogy a korlátozásokat nem lehet a várt ütemben feloldani, vagy egy őszi újabb (negyedik) hullám miatt ismét korlátozásokra kell számítani. Ezzel szemben a második alternatív pálya a korlátozások gyorsabb feloldását és felpattanó gazdaságot feltételez. Ennek megfelelően az első alternatív pályán a tartós gazdasági károk is nagyobbak, mint az alappályán becsültek. Így a gazdasági növekedés idén kisebb, 2,1%-os lehet, amelyet jövőre szintén alacsonyabb, 4,5%-os bővülés követhet a lassabb helyreállás és a hosszabb távú hatások miatt. Az alacsonyabb bázis miatt a 2023-as növekedést viszont e pályán magasabbra, 4,8%-ra becsüljük. A második alternatív pályán az ideji növekedés az alappályán számítotttnál gyorsabb, 5,1%-os, míg 2022-ben és 2023-ban ahhoz hasonlóan alakul (5,0, illetve 4,8%). Az infláció esetében mindkét alternatív pályán felfelé mutató kockázatokat azonosítottunk – az elsőben a védekezés költségei, a másodikban a kereslet bővülése miatt. Így az infláció az első alternatív pályán a három vizsgált évben rendre 3,7, 3,8, illetve 3,7% lehet, míg a második alternatív pályán 3,6, 3,5, illetve 3,6%. Ez azt jelenti tehát, hogy az infláció mindhárom pályán a jegybanki cél fölött, de a célsávon belül alakulhat. A makrogazdasági pálya és a koronavírussal kapcsolatos kiadások alakulása természetesen a költségvetési hiányra és a GDP-arányos államadósságra is hatást gyakorol. Az első alternatív pályán ennek megfelelően magasabb a hiány és az államadósság. Az előbbi értéke a vizsgált három évben GDP-arányosan rendre 7,6, 5,4, illetve 4,5%, míg az államadósságé 82,6, 80,7, valamint 78,1%. A második alternatív pályán a fiskális mutatók is kedvezőbbek: a hiány rendre a GDP 6,8, 4,8, valamint 3,8%-a, míg az államadósság 79,7, 77,3, illetve 74,4%-a lehet.

Az alternatív pályák tehát nem befolyásolják azt, hogy a kilábalás milyen mintát követ: alapvetően mindegyik pálya mentén W-hez vagy K-hoz hasonló kilábalást képzelhető el, amit azonban az alternatív pályák befolyásolnak, azok az egyes betűk paraméterei, a szárak meredeksége.

VILÁGGAZDASÁGI HATÁSOK AZ EU-RA, BENNE MAGYARORSZÁG GAZDASÁGÁRA ÁLLAMHÁZTARTÁSÁRA

A 2021-es év a járvány utáni kivételesen gyors visszapattnás időszaka: a rendkívüli vakcinafejlesztési erőfeszítések, majd a széles körű oltási programok hatására az egész világon (de legalábbis a fejlett országokban) az élet lassan visszatér a normális kerékvágásba. 2021-ben a világgazdaság egésze 6% körüli mértékben bővíülhet, ami azt is jelenti, hogy a világ egy év alatt „kinőtte” a vírus okozta recessziót: ma a globális GDP már meghaladja a pandémia kezdetén mért szintet.

Magyarország elmúlt időszaki teljesítményét is a globális járvány és az arra adott gazdaságpolitikai válaszok határozták meg. Kedvező fejlemény, hogy a hazai áttoltottság nemzetközi viszonylatban is magas, ráadásul a magyar kormány a vakcinabeszerezések diverzifikálásával az idei II. negyedévben némi helyzeti előnyt is szerzett, ami lehetővé tette, hogy a hazai szolgáltató szektor működése hamarabb visszatérjen a szokásos menetébe. Így az idei II. negyedévben a magyar gazdaság az uniós átlagot is jóval meghaladó mértékben bővült, és előrejelzésünk szerint az idei növekedése is meghaladja majd a referenciaországok szintjét. Ugyanakkor a magyar gazdaság további élénkítésének (vagy egy esetleges későbbi sokkra adott hatékony gazdaságpolitikai válasz) lehetőségét a megnövekedett és magas államadósság továbbra is erősen szűkíti.

A pandémia egyszerre okozott recessziót (vagyis az automatikus stabilizátorokon keresztül eleve magasabb költségvetési hiányt), és emelte meg érdemben a járvány kezelésével összefüggő közvetlen (egészségügyi) és közvetett (a gazdaságot támogató) kiadásokat. Így a hazai adósságráta 2020 végére ismét meghaladta a GDP 80%-át, vagyis visszatért a tíz évvel ezelőtti szintre. Ráadásul a gazdaság újraindításával kapcsolatos kiadások továbbra is magasan tartják a költségvetési hiányt, így az adósságráta az idei évben még nem tud érdemben csökkenni, és előrejelzésünk alappályája szerint az évtized végén is meghaladja a 2019 végén mért szintet. A gazdasági autonómiát kiemelt célként kezelő Kormányt ez a fejlemény visszafogottabb fiskális politikára ösztönözheti a jövőben, bár konkrét intézkedések és kézzel fogható elköteleződés híján érdemi költségvetési korrekcióra egyelőre nem számítunk.

Az alappálya mellé három alternatív forgatókönyvet készítettünk, amelyekben olyan scenáriókat jelenítettünk meg, amelyek jelentősen befolyásolhatják a magyar gazdaság és államháztartás helyzetét és fenntarthatóságát. Mivel az alappályában szinte minden fontos feltevésünk optimista, az alternatív pályák a lehetséges fenyegetéseket vázolják fel, és az

---

¹OGResearch Budapest. A kézirat leadásának időpontja: 2021. augusztus 30.

alappályánál kedvezőtlenebb képet festenek. Az első pályában azt tesszük fel, hogy a járvány következő, negyedik hulláma a vártnál erősebbnek bizonyul, így a döntéshozók fogadkozási ellenére mégiscsak sor kerül további korlátozásokra, időszakos lezárásokra. A második scenárióban azzal számolunk, hogy a meglóduló globális nyersanyagárak nemcsak átmenetileg, hanem hosszabb távon is érdemi inflációs nyomást okoznak. A harmadik forgatókönyv pedig a magyar gazdaság legfontosabb finanszírozási kockázatát járja körül: azt az esetet, amelyben egy esetleges uniós konfliktus a kockázati megítélésünk romlásához és finanszírozási költségeink drasztikus emelkedéséhez vezet.

A megjelenített alternatív forgatókönyveink mindegyike a negatív irányú kockázatokat hangsúlyozza: mind a reálgazdasági kilátások, mind a költségvetési fenntarthatóság mutatói az alternatív pályákon az alappályánál kedvezőtlenebbül alakulnak. A hosszú távú adósságráta az újabb (negyedik hullámos) lezárások esetén emelkedik a legkevésbé, mivel ezeket a korlátozásokat a korábbiakhoz hasonlóan átmenetinek képzeljük, amelyek csak időlegesen rontják a költségvetés elsődleges egyenlegét. A másik két (elsősorban a gazdaság nominális oldalát megváltoztató) scenárióban a rövid távú reálgazdasági költségek elhanyagolhatók maradnak, ugyanakkor az árfolyam tartós gyengülése és az államadósság kamatterheinek emelkedése miatt a kamategyenleg és az adósságráta tartósan is magasabb. Fontos tanulság tehát, hogy az adósságdinamika szempontjából nem feltétlenül az átmeneti recesszió a leginkább fenyegető veszély, hanem a fiskális politika autonóm viselkedésétől (az elsődleges egyenleg alakulásától) független finanszírozási kockázat. Bár az államadósság devizaarányának csökkenésével ez a kockázat részben automatikusan mérséklődik, a 80% körüli államadósságráta mellett a meglóduló finanszírozási költségek továbbra is érdemi veszélyforrást jelentenek a magyar államháztartás fenntarthatóságára.

VILÁGGAZDASÁGI FEJLEMÉNYEK – EZEN BELÜL A BREXIT – HATÁSA AZ EU-RA, BENNE MAGYARORSZÁG GAZDASÁGÁRA, ÁLLAMHÁZTARTÁSÁRA

A Covid-19 megjelenése 2020 tavaszán alapvetően megváltoztatta a világgazdaság képét, felülírva minden korábbi várakozást. *Tavaly a globális teljesítmény 3,5%-kal esett vissza. Az idei évre, noha az első negyedév még általában visszaesést hozott, az OECD 5,8%-os növekedést jelez előre, jövőre pedig 4,4%-os növekedésre számít.* Az IMF júliusi prognózisa még optimistább: az idei évre 6%-os, jövőre 4,9%-os globális növekedést prognosztizál, jelezve, hogy elsősorban a fejlett országokban javulnak a kilátások. Az egyelőre kedvező kamatfeltételek és a válság következtében felhalmozott lakossági megtakarítások mindenütt kedveznek a magánfogyasztás bővülésének. Pótolni fogják a válság miatt elhalasztott beruházásokat, a megnövekedett ipari termelés pedig újabb beruházásokat ösztönöz majd. Amennyiben nem alakul ki egy újabb járványhullám az év második felében, egyfajta élénkülés indulhat meg a turizmus és a kapcsolódó szolgáltatások terén is. A növekedés szempontjából lefelé mutató kockázatot az infláció erősödése és a monetáris feltételek szigorodása, valamint a pandémia ismételt fellángolása jelenthet. Mindegyik bekövetkeztére jó esély van ugyan, de egyelőre az előrejelzők többsége azzal számol, hogy ezek a kockázatok kezelhető keretek között maradnak. A bizonytalanságot fokozza a koronavírus új mutánsainak megjelenése, ami számos országban már most, de ősztől bizonyosan újabb szigorításokat fog kikényszeríteni. Továbbra is nagyon nagy probléma, hogy a fejlődő világban az oltási kampányok nagyon lassan haladnak, és ezekben az országokban az egészségügy felkészületlen a járványok kezelésére. Az idei növekedés még jelentős mértékben támaszkodik a fiskális ösztönzőkre, amelyek kivezetése miatt a növekedés jövőre lassúbb lehet.

A gazdaságélénkítő programok egyszerre indultak be a világon, ami jelentősen felpörgette a *nemzetközi kereskedelmet*, és esély nyílt arra, hogy visszatérjen a 2019-ben megszakított trend. Az áruforgalom volumene – a tavalyi visszaesés után – idén jelentősen bővül, különösen a felzárkózó országokban, amelyek sorába Kínát is beleértjük. A tavalyi évhez képest a II. negyedévben eddig már több mint 20%-os bővülés tapasztalható az importban – mind a fejlett, mind a felzárkózó országokban –, ami a beruházások importigényének következménye. Az áruk világkereskedelme a tavalyi év azonos időszakához képest áprilisban

---

¹ Kopint-Tárki Zrt. A kézirat leadásának időpontja: 2021. szeptember 10.

és májusban 25%-kal bővült. A fejlett országok exportja is hasonló mértékben bővül, mint a felzárkózó országoké: a II. negyedévben eddig már 30%-os volumenváltozást tapasztaltunk. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy az alacsony bázis továbbra is erősen dominál az év/év alapú statisztikák esetében. 2010-es bázison számolva a fejlett országok exportja még így is csak 125%-on áll, ami nagyjából a 2018-as szinteknek felel meg (vagyis az exporttevékenység lassulása már a járvány előtt megkezdődött). Eközben a felzárkózó országok, élükön Kínával, kb. 140%-os bővülést értek el 2010 egészéhez képest. Az utóbbi hónapokban azonban lassulás tapasztalható az áruk kereskedelmében, ami a logisztikát sújtó szűk keresztmetszeteknek, illetve a bizonyos nyersanyagok és alkatrészek túlkeresletének tudható be. A globális kikötői kapacitások nem elegendők a szállítási igények kielégítéséhez: egyes kikötőkben a hajók akár húsz napot is várakozhatnak. Mindez a szállítási árakban is megmutatkozik, ahol akár 2–3-szoros drágulás is elképzelhető. Kedvezőtlen hír, hogy a logisztikai szolgáltatókon lévő nyomás nem enyhül, sőt egyre fokozódik, ahogy a gazdaságok egyre több helyen erőre kapnak. A szűk keresztmetszet nem csupán az ipari fémek terén érzékelhető, hanem most már az élvezeti cikkeknek számító élelmiszerek (kávé, tea) esetében is tapasztalható.

A gazdasági élénkülés a nyersanyagok iránti keresletet is fűti. A Nemzetközi Energiaügynökség legfrissebb jelentése optimista hangot üt meg: a *globális olajkereslet* idén – éves átlagban – akár napi 5,3 millió hordóval is emelkedhet, s elérheti a napi 96,2 millió hordót is. Jövőre további napi 3,2 millió hordónyi bővülés várható. Így 2022 végére a globális olajkereslet elérheti a pandémia előtti szintet. Óvatosságra int azonban, hogy júliusban a kereslet emelkedő trendje megtört, s a pandémia terjedésétől való félelmek az idei II. félévi kilátásokat is rontották. Májusban a *Brent olaj ára* 68 dollár/hordó körül mozgott, ami részben a kőolajtartalékok csökkenésére volt visszavezethető. Június elejére 71 dollárra emelkedett a Brent olaj hordónkénti ára, június közepére-végére pedig már a 75 dolláros szintet is elérte, s júliusban végig 70 dollár felett maradt, sőt időnként a 80-at is megközelítette, de a felfelé ható árnyomás enyhült valamelyest. Így augusztus közepére ismét 70 dollárra süllyedt az ár, sőt augusztus végére már az alá csúszott. Az őszi hónapokban a kereslet alakulását jelentős bizonytalanság övezi: számos ázsiai országban a Covid-19 delta mutánsának terjedése következtében újabb korlátozásokat vezettek be, ami csökkentheti a mobilitást, és fékezheti a kereslet bővülését. A kőolajkínálat várható bővülése és a kereslet mérséklődő ütemű növekedése következtében az áremelkedés üteme a IV. negyedben mérséklődhet, s jövőre az OPEC kitermelésének bővülése és az amerikai palaolaj-termelés növelése következtében az árak ismét megnyugodhatnak. A kőolaj ára idén éves átlagban 66–68 dollár körül mozoghat, míg jövőre, amennyiben a kínálat erőteljesen bővül, átmenetileg akár kismértékben csökkenhet is. Becslések szerint 65–70 dollár között alakulhat a jövő évi átlagár. Szakértők egyelőre nem számítanak arra, hogy az olajár a prognózisidőszakban a jelenleginél jóval magasabbra szintre emelkedne. Továbbra is jelentős tartalékkapacitások vannak a kitermelés terén, s a kereslet extrém bővülése sem várható.

A *nem energiahordozó nyersanyagok* világpiacán soha nem látott szintre emelkedtek egyes termékek árai, különösen azokéi, amelyek az infrastrukturális beruházásokhoz szükségesek,

mint például a vasérc és a réz. Az élelmiszerek ára is gyors emelkedésnek indult, és a bioüzemanyagok iránti kereslet felfutása miatt már egy szuperciklus jelei látszanak. Ugyanakkor június-júliusban mind az ipari fémek, mind az élelmiszerek ára enyhe csökkenést mutatott. Egyelőre nem világos, hogy mennyire lesz tartós ez a trend. A kínálat szinte egyetlen szegmensben sem tud lépést tartani a kereslettel, aminek elsősorban Kína az oka, ahol a karbonsemlegesség válás jegyében egymás után állítják le a szennyező erőműveket, a kiesett kapacitást pedig importból pótolják. Erre a hullámra a spekulánsok is felültek, ezért Peking a stratégiai tartalékok piacra dobásával igyekszik hűteni a piacot, ennek ellenére a magas árak az év végéig szinte biztosan fennmaradnak, sőt egyes, Magyarország szempontjából különösen fontos termékkategóriában, mint például a mikrochipgyártásban a ciklus akár 2022 végéig is tarthat.

A koronavírus kedvezőtlen konjunkturális hatásainak enyhítése érdekében a *monetáris politika* tavaly is megmaradt az extrém laza kurzus mellett. Az idei évet is a korábbi politika folytatása jellemzi, ugyanakkor megjelentek az első jelzések arra vonatkozóan, hogy jövőre már változás várható. A Fed egyelőre még nem változtatott az alapkamaton, de megemelte inflációs várakozását, s noha kommunikációjában azt jelezte, hogy az infláció megugrása inkább csak átmeneti lesz, mégis egyre több jel utal arra, hogy a kamatvárakozások felfelé mutatnak. Az eszközvásárlási program kapcsán egyelőre nem következett be semmiféle lépés, de a jegybanki kommunikáció a korábbinál sokkal óvatosabbá vált, hangsúlyozva, hogy hónapról hónapra figyelik a beérkező adatokat, és azok függvényében döntenek a szükséges lépésekről. Az amerikai jegybank elsősorban a munkaerőpiaci folyamatok alakulásától teszi függővé az eszközvásárlási program esetleges lassítását, de – megítélése szerint – egyelőre a járvány által sújtott amerikai foglalkoztatás még nem érte el azt a pontot, hogy erre szükség legyen. A kommunikációból az is kitűnik, hogy leghamarabb az őszi hónapokban képzelhető el, hogy a jegybank megfontolja az eszközvásárlási program szűkítését, jóllehet e tekintetben meglehetősen ellentmondásos nyilatkozatok hangzanak el az utóbbi időben. Mindebből tehát arra következtethetünk, hogy ha nem is idén, de jövőre mindenképpen irányváltás várható az amerikai monetáris politikában, ami a többi országra is kihat majd. Noha a Fed csak átmeneti inflációerősödést jelez, egyre inkább megfogalmazódnak azok a félelmek, amelyek egy esetleges ár-bér spirál kialakulását jósolják az USA-ban. Az EKB a 2021. júliusi ülésén megerősítette, hogy tovább folytatja a laza monetáris politikát, s az irányadó kamatok a jelenlegi alacsony szinten maradnak annak ellenére, hogy az inflációs ráta júliusban már meghaladta a 2%-ot, s a várakozások is az infláció erősödét valószínűsítik. A Kormányzótanács az úgynevezett stratégiai felülvizsgálatot követően újra arra az álláspontra jutott, hogy kitart a tartósan laza monetáris politikai kurzus fenntartása mellett az inflációs cél teljesítése érdekében. Az EKB kommunikációja szerint még nincs itt az ideje a szigorításnak, s nem is lesz addig, ameddig az infláció tartósan el nem éri a két százalékot, és a trendinfláció alakulása nem utal arra, hogy az középtávon 2%-on stabilizálódik. Ha viszont az infláció tartósan magassá válik, meghaladva a jegybanki célértéket, az EKB-nak sem lesz más választása, mint a szigorítás. Az EKB szakemberei szerint első lépésben a válság miatti eszközvásárlást (PEPP) vezethetik ki, majd a „hagyományos” QE-programot, az APP-t

építhetik le, s csak utána következhet a kamatemelés. Egy esetleges kamatemelés megnöveli az államadósság finanszírozási költségeit, s megemeli a hozamvárásokat. Kitart a laza monetáris politika mellett a *brit jegybank* is, annak ellenére, hogy az infláció júniusban 2,5%-ra, azaz a jegybanki célérték fölé emelkedett. A *japán jegybank* továbbra is az extrém lazítás politikáját követi. Ugyanakkor *más országokban a gazdasági körülmények már kikényszerítenek némi monetáris szigorítást. Az orosz jegybank tavasz óta tovább emelte az alapkamatot, s a tavaszi 4,50-ról júliusra már 6,5%-ra nyomta fel az alapkamatot. A cseh jegybank augusztusban újabb 25 bázisponttal 0,75%-ra emelte az alapkamatot, azzal az indoklással, hogy korlátozni akarja a gazdaság koronavírus-válság utáni élenkülése következtében várható inflációnövekedést, s jelezte, hogy az év folyamán további kamatemelés várható. Az MNB június 22-án 30 bázisponttal, 0,90%-ra emelte az alapkamatot, s jelezte, hogy egy kamatemelési ciklus vette kezdetét, július 28-án pedig 1,20%-ra tovább emelte az alapkamatot, majd a kamatemelési ciklus következő lépéseként augusztus 24-én újabb 30 bázispontos emelésre került sor. Így a magyar alapkamat most 1,50%-on áll. Mexikó, Brazília, Izland, Argentína, Chile, Ukrajna és Dél-Korea esetében is kamatemelésre került sor május-június-július-augusztus hónapokban. Mindez jelzi, hogy a laza monetáris politika időszaka sok országban a végéhez közeledik, s – ha lassan is, de – a monetáris keretfeltételek változni fognak, ami megnehezíti majd az államadósságok finanszírozását.*

A Covid-19 hatására a *működőtőke* nemzetközi áramlásában is jelentős változások következtek be. A világ országai között 2020-ban 35%-kal kevesebb működőtőke áramlott, mint a megelőző évben. 2005 óta most fordult elő először, hogy ennyire csekély lett volna az érdeklődés a külföldön történő beruházások iránt. A Covid-19 járvány következtében a már folyamatban lévő beruházások jó részét átütemezték vagy leállították, s új projektekbe is csak kevesek mertek befogni. A legnagyobb visszaesés Európában következett be: 2020-ban 80%-kal kevesebb működőtőke áramlott ide, mint 2019-ben. Magyar szempontból is figyelemreméltó, hogy a világ korábban második legnagyobb FDI-befektetője, Németország 2020-ban 75%-kal csökkentette működőtőke-kivitelét. Ez elsősorban a cégcsoportokon belüli kölcsönök visszavonásából, valamint a leányvállalatok által megtermelt nyereség kivonásából, visszaforgatásának elmaradásából fakadt. Ázsia volt az egyetlen kontinens, ahová tavaly az egy évvel korábbinál több FDI áramlott be, ami egyben azt is jelenti, hogy a nemzetközi működőtőke-áramlások több mint fele erre a kontinensre irányult. Különösen a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (RCEP) csoport ázsiai tagállamai, így Kína, Dél-Korea, Szingapúr és az ASEAN-országok tőkevonzó képessége erősödött. A működőtőke-importőr országok ranglistáján a beáramló FDI mennyiségét 2020-ban is növelni tudó Kína átvette a hagyományos éllovas, az USA helyét, ahol főleg a keletkezett profitok újrabefektetésének elmaradása következtében 40%-kal esett vissza az FDI-beáramlás az elmúlt évben. A dobogó harmadik fokát India foglalja el, ahol egyre élénkebb az IKT-szektor cégei, start-upjai iránti kereslet. Az FDI-áramlások 2020 III.–IV. negyedévében elérték zuhanásuk mélypontját, s megkezdődött némi visszarendeződés, ami 2021-ben 10–15%-os növekedésben nyilvánul majd meg.

2021-ben mindenütt az *infláció élénkülése várható*, ami elsősorban a nyersanyagárak, illetve az energiaárak emelkedésének tudható be. Az ipari termelői árak is emelkedésnek indultak: részben különböző szűk keresztmetszetek, szállítási fennakadások, illetve a nyersanyagárak felfelé mutató trendje jelentősen megemelték egyes féltermékek árait. Az Eurostat adatai szerint a 2021. júliusi inflációs ráta az euróövezetben 2,2%-ot ért el, majd augusztusban már 3%-ra emelkedett, miközben az év elején még 1% alatt volt, tavaly decemberben pedig negatív értéket vett fel. Az euróövezetben Észtországra és Litvániára mérték júliusban a legmagasabb, 4% feletti inflációt, de Németországra és Luxemburgra esetében is 3% feletti drágulás volt tapasztalható. Az USA-ban is erőteljesen emelkednek a fogyasztói árak: idén júniusban mind a maginfláció, mind a fogyasztói árindex magasabb lett a vártnál. A drágulás hó/hó viszonylatban 0,9% volt, az előző évhez képest azonban 5,4%-ot, a maginfláció pedig 4,5%-ot ért el. Ez utóbbi 1991 óta nem volt ilyen magas, s a növekedés elsősorban a gépjárműárak alakulásának volt betudható. Egyelőre mind a Fed, mind az EKB átmenetinek tartja ezt a jelenséget, s ezt azért is hangsúlyozzák, mivel egyelőre nem kívánnak erőteljesebb intézkedéseket hozni. Könnyen lehet azonban, hogy tévednek, s hamarabb kerülnek lépéskényszerbe, mint ahogyan várták.

Az *Európai Unió külső környezetét mindenütt a gazdaságok élénkülése jellemzi*. Az OECD Composite Leading Indicator (CLI) indexe Kínában már tavaly februárban bezuhant, a többi régió esetében ez csak némi késéssel, áprilisban következett be, és régióként különböző mértékben. Tavaly ősz óta a hangulat mindenütt javulni kezdett, és ez a felfelé mutató trend egyelőre megmaradt, bár egyes országokban augusztusban némi lefelé mozdulás mutatkozott. A javulás Kínában és Brazíliában a legerőteljesebb, míg az Egyesült Királyságban és Indiában a legmérsékeltőbb.

Noha az *amerikai gazdaság* viszonylag gyorsan kiheverte a pandémiát, s az idén már dinamikus növekedés várható, a gazdaságon belül megindultak bizonyos szerkezeti változások (például az otthoni munkavégzés s a videokonferenciák elterjedése), amelyek csökkenthetik bizonyos szolgáltatások keresletét. Az amerikai GDP az idén 6,9%-kal bővíülhet az OECD előrejelzése szerint, jövőre pedig valamelyest mérsékeltbb ütemben, 3–4%-kal nőhet. Mind a magánfogyasztás, mind a beruházások 8% körül bővíülnek, az export pedig a tavalyi 12,9%-os visszaesést az idén 6,3%-os bővíüléssel kompenzálja. Az állami fogyasztás 3,4%-kal bővíül. Az idei dinamikus növekedésben még nagyon nagy szerepe lesz az állami ösztönzőknek. Az amerikai fiskális ösztönző csomag a GDP 8,5%-ra tehető, és ennek nagy részét 2021-ben költik majd el. Számos ösztönző intézkedés (például a munkanélküliek fokozott támogatása) őszig érvényben marad.

A tavalyi 4,7%-os visszaesés után *Japánban* az idén 2,6%-os növekedés várható, ami jövőre valamelyest lassul. Így a GDP a pandémia előtti szintet 2022 vége előtt nem éri el. A növekedést elsősorban az export húzza majd, amely az OECD előrejelzése szerint az idén akár 11,5%-kal bővíülhet, nagyjából kompenzálva a tavalyi visszaesést. Az állami fogyasztási kiadások szintén dinamikusán nőnek, míg a magánfogyasztás és a beruházási tevékenység lanyha marad. A lakossági megtakarítások mind idén, mind jövőre viszonylag magas szintén

maradnak, jelezve, hogy a vásárlói bizalom még nem tért vissza, s a lassú bérnövekedés sem ösztönzi a fogyasztást.

Az orosz gazdaság számára a Covid-19 járvány következményei mellett az alacsony kőolajár is a növekedést fékező hatású volt. Az IMF legfrissebb előrejelzése szerint idén az orosz GDP a tavalyi 3% körüli visszaesés után 4,4%-kal, jövőre pedig 3,1%-kal bővíülhet. Sok múlik azon, hogyan alakulnak az olajárak és a globális olajkereslet. Az orosz gazdaság szerkezeti problémái továbbra is változatlanok, ami megnehezíti a kilábalást.

A brit gazdaságot 2020-ban és 2021-ben két negatív keresleti és kínálati sokk érte: a brexit és a koronavírus-járvány. Amíg a brexit elsősorban a nemzetközi kereskedelemben kerülő termékeket előállító és szolgáltatásokat kínáló ágazatok helyzetét nehezíti, addig a pandémia elsősorban a belföldi piacra orientálódó szolgáltatásokat. A két sokk regionális és foglalkoztatási következményei eltérők. Makrogazdasági szinten a brexit és a pandémia hatásai összeadódnak. Annak ellenére, hogy a kereskedelmi és együttműködési szerződés révén sikerült elkerülni az EU-ból való megállapodás nélküli kiválást és a bilaterális kereskedelem azzal kapcsolatos zavarait, a brexit hátrányosan érintette mind az Egyesült Királyságot, mind az Európai Uniót (de a két gazdaság közötti aszimmetria miatt az utóbbit nagyságrendekkel kisebb mértékben). A megállapodás más opciókhoz képest mérsékelte ugyan a hátrányokat, de a brit EU-tagsághoz képest mindkét fél számára kedvezőtlenebb kereskedelempolitikai környezetet teremtett, elsősorban a különféle nem vám jellegű korlátozások megjelenése miatt. A brexit nyomán létrejött két elkülönült jogi-szabályozási térség, a lezáratlan ügyek, a folyamatos egyeztetési kényszer és a kereskedelmi és együttműködési szerződés ötvenkénti megújítása tartósítja a bizonytalanságot a kétoldalú gazdasági kapcsolatokban. További bizonytalansági tényező az Egyesült Királyság által az Európai Uniónak fizetendő kilépési összeg nagysága. Az Egyesült Királyság számára a negatív hatások a legerőteljesebben – a személyek és a munkaerő szabad mozgásának megszűnése miatt – a munkaerőpiacon, valamint a pénzügyi szolgáltatások terén mutatkoznak meg, amelyekre nem terjed ki a kereskedelmi és együttműködési szerződés hatálya. A két hatás egymást erősítve munkaerőhiányt idézett elő, amely – fennmaradásuk esetén – tartós maradhat.

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a vakcinához való hozzáférés, a lakosság átoltottsági szintje határozza meg leginkább a *fejlődő világ gazdasági kilátásait*. Még a viszonylag optimista előrejelzések szerint sem valószínű, hogy a fejlődő országok lakosságának legalább fele megkapja ez év végéig a védettséget adó oltást. Sokukra „elveszett évtized” vár, vagyis közel tíz évre lesz szükségük ahhoz, hogy újra elérjék a pandémia kitörése előtt rájuk jellemző színvonalat. Az ENSZ által 2015-ben meghirdetett globális fejlődési program keretében megfogalmazott ún. fenntartható fejlődési célkitűzések (*sustainable development goals* – SDGs) megvalósításának 2015 óta tartó felfelé ívelő tendenciáját is derékba törte a koronavírus-járvány. A pandémia okozta visszaesés gyakorlatilag megsemmisítette a fejlesztési program eredményeit.

Kína volt az egyetlen olyan ország, amelynek gazdasága a pandémia időszakában is növekedni tudott, az idén pedig visszatér a dinamikus, 8,5%-os GDP-növekedési pályára. A

duális körforgásnak nevezett stratégiát megvalósító – idén beindított – ötéves terv egyik sarkalatos pontja, hogy a hazai fogyasztás legyen a gazdasági növekedés legfontosabb mozgatórugója. A GDP növekményének már most is kiugróan magas hányadát teszi ki a fogyasztás, de ebbe erősen belejátszik a bezártság folytán elhalasztott szükségletek kielégítésére irányuló törekvés is. A GDP növekedésének másik főszereplője a nettó export, amiben elsősorban az tükröződik, hogy Kína igen gyorsan reagált a világvárvány teremtette keresletre. A globális termelési láncokkal, valamint a kereskedelmi háborúval kapcsolatos problémák jó részét sikerült áthidalniuk a járványhoz köthető egészségügyi berendezések, eszközök és készítmények gyártására és exportjára történő koncentrálással. Minden jel arra utal, hogy Kína hamarosan az eddiginél is erősebb befolyásra tesz szert mind a működőtőke-export, mind a likviditási nehézségekkel küzdő államok költségvetésének finanszírozása terén.

Az Európai Unió gazdasága tavaly 6%-kal zsugorodott a pandémia következtében, és kibocsátásának szintje 5%-kal maradt el a 2019. évitől. Az idei év I. negyedéve még 1,3%-os visszaeséssel zárt az előző év azonos időszakához képest, a II. negyedévben azonban az Unió már 13,2%-os növekedést könyvelhetett el. Igaz, itt a bázishatás is jelentős, hiszen 2020 II. negyedévében volt a legnagyobb a visszaesés (-13,6%). Az EU-tagállamok közül 2021 II. negyedévében Spanyolország, Franciaország és Olaszország produkálta a leggyorsabb növekedést, de ők voltak azok, ahol a járvány következtében 2020-ban (mind a II. negyedévben, mind az év egészében) különösen nagy volt a visszaesés. Az EU-27 átlagában idén 4,9%-os GDP bővülést várunk, amennyiben az év további részében a várva várt lazítások – minden súlyosabb következmény nélkül – megvalósulnak, s az új mutánsok nem kényszerítenek ki újabb megszorításokat. Az infláció az EU-27 átlagában is gyorsulni kezdett, egyes országokban pedig különösen nagy volt az árindex értéke: a fogyasztói árak tavalyi 0,7%-os növekedése után idén éves átlagban 2,2%-os emelkedésük várható. 2022-re valamivel alacsonyabb, 1,8%-os inflációra számítunk, de itt vannak felfelé mutató kockázatok. A júniusi inflációs ráta 2,2% volt, s a legtöbb országban az árszint tovább emelkedik, a júliusi ráta már 2,5%-ra ugrott. A munkanélküliség az idén 7,6% körül alakulhat, s jövőre akár 7% alá is süllyedhet, amennyiben az élénkülés stabilizálódik. Az év eleje óta a munkanélküliségi ráta folyamatosan csökken, júliusban 7,1%-on állt. Sok országban a kedvező munkaerőpiaci adatok fenntartását masszív állami támogatások segítik.

Tavaly az euróövezet GDP-je 6,4%-kal csökkent, s 2020 IV. negyedévében mintegy 4%-kal maradt el a 2019. év utolsó negyedének szintjétől. A pandémia újabb hulláma következtében az euróövezet GDP-je az év I. negyedében 1,3%-kal csökkent az előző év azonos időszakához viszonyítva, s 0,3%-kal az előző negyedévhez képest. A II. negyedévtől kezdve azonban már dinamikus növekedésre számítunk, mivel – az áttoltottság terjedése következtében – a korlátozások mindenütt enyhülnek, a turizmus egyre inkább beindul, akárcsak a lakossági szolgáltatások. 2021 II. negyedévében 13,6%-kal nőtt a GDP az előző év azonos időszakához képest, s 2%-kal az előző negyedévhez képest. Az idei II. negyedévi magas növekedési adatban jelentős a bázishatás, hiszen 2020 II. negyedévében az EU-19 GDP-je – negatív rekordot elérve – 14,4%-kal csökkent. Éves átlagban az EU-19 GDP-je 5%-kal bővíthet az idén, és 4,6%-kal jövőre. A GDP szintje várhatóan még az idén eléri a válság előtti. Az egyes országok közötti

növekedési különbségek jelentősek maradnak. Idén a növekedésben az állami fiskális intézkedések továbbra is számottevő szerepet játszanak majd. A különböző támogató intézkedések kivezetésére – a konjunktúra alakulásától függően – inkább az év második felében vagy 2022-ben kerül majd sor. Jelentős lefelé mutató kockázatot rejt magában a pandémia új hullámának kibontakozása, amely újabb szigorításokat hozhat magával, illetőleg az infláció erősödése következtében esetleg bekövetkező monetáris szigorítás.

Az *inflációs környezet* tekintetében némi változás tapasztalható. Tavaly éves átlagban az euróövezet inflációs rátája 0,3%-ot ért el, január óta azonban folyamatos emelkedés tapasztalható. Májusban az EU-19 inflációs rátája elérte a 2%-ot, azaz a jegybanki célértéket. Júliusban már 2,2%-ra ugrott, s tekintve, hogy a nyersanyagárak emelkedő trendet mutatnak, a konjunktúra pedig élénkül, várhatóan az év további hónapjaiban is magasabb rátákra számíthatunk. Jelenlegi információink szerint idén éves átlagban 2% fölött alakulhat az infláció, ami jövőre 1,7%-ra mérséklődhet, de az infláció erősödése irányába mutató kockázatok jelentősek.

A koronavírus-járvány ellensúlyozására hozott fiskális intézkedések súlyosan megterhelték az *euróövezet országainak államháztartását*. A költségvetési egyenlegek az idén mindenütt jelentősen romlanak, és az Európai Bizottság átmenetileg hatályon kívül helyezte a maastrichti kritériumok betartásának követelményét. Becslések szerint az államháztartás hiánya 2020–2021-ben minden országban meghaladja a GDP 3%-át, s 2022-ben is csak néhány ország (Luxemburg, Írország, Hollandia, Ciprus és Németország) lesz képes megfelelni a maastrichti államháztartási kritériumnak. Görögország, Olaszország, Portugália, Belgium és Franciaország esetében a bruttó államadósság meghaladja a GDP 100%-át, tehát a jövőben – különösen emelkedő kamatok mellett – nagyon komoly gondot okozhat az államháztartás konszolidálása, különösen azért, mert ezen országok többségének komoly szerkezeti hiányosságai is vannak. A bruttó államadósság megemelkedése a szolid gazdasággal és stabil pénzügyekkel rendelkező országokban, mint például Németország, vagy az egyébként alacsony eladósodottságú Litvánia, Luxemburg, Lettország vagy Észtország esetében nem okoz akkora problémát, mint olyan országokban, mint Görögország, ahol csak mostanra sikerült valahogyan konszolidálni az államháztartást, kiheverve az előző válság következményeit, vagy Spanyolország, ahol szintén nagy áldozatok árán igyekeztek stabilizálni a költségvetést és kezelhetővé tenni az adósságterhet. Mivel idén a konjunktúra élénkülésének stabilizálásához fenn kell tartani a fiskális ösztönzőket, az államháztartás helyzete csak tovább romlik. Az említett ösztönzőket csak lassan vezethetik majd ki, tekintve, hogy az élénkülés éppen csak erőre kapott, s az őszi hónapokban egyre valószínűbb a járvány újraedése, egy újabb hullám bekövetkezése.

A *német gazdaság* 2021 I. negyedében 3,1%-os visszaesést produkált az előző év azonos időszakához képest, ami jórészt a pandémiás korlátozásoknak számlájára írható. A II. negyedében változott a helyzet, és a GDP 9,2%-kal bővült, ami azonban jóval elmarad az euróövezet 13,7%-os átlagától. A német adat csalódást keltő volt: szakemberek ennél jobbra számítottak. A tavalyi 4,8%-os GDP-visszaesést követően az idei évre az előrejelzők 3,6%-os növekedést várnak, ami 2022-ben 4% fölé erősödhet. Ennek feltétele persze, hogy a

pandémiából való kilábalás tartós legyen, egy esetleges újabb fertőzéshullám ne kényszerítsen ki olyan korlátozásokat, amelyek Németországban vagy a fontosabb partnereknél fékeznek a növekedést. A feldolgozóipari vállalatokat a különböző beszállítói szűk keresztmetszetek továbbra is érzékenyen érintik; itt elsősorban az év második felében várható erőteljesebb javulás, bár a vállalatok e téren egyre pesszimistábbak. A nyári hónapokban a magánfogyasztás erőteljesen élénkült, a legújabb előrejelzések azonban a fogyasztói hangulat romlására utalnak, s az őszi hónapokban a költekezési hajlandóság valószínűleg csökken. Éves szinten a magánfogyasztás 2–3% között bővíülhet. A beruházási tevékenység ugyancsak lendületet kap, az idén 3% fölötti, jövőre akár 4,5%-os bővülésre számíthatunk. A külső kereslet élénkülésének hatására az áruk és szolgáltatások exportja a tavalyi 9,4%-os visszaesést követően idén akár 11%-kal bővíülhet.

Franciaországot nagyon erősen sújtotta a válság. Tavaly a GDP-je mintegy 8%-kal zsugorodott. Az idei évre 5% körüli növekedés várható, ami jövőre kissé mérséklődik. Az év első felében a gazdasági teljesítmény különösen a II. évnegyedben élénkült. A Eurostat adatai szerint 2021 I. negyedévében a francia GDP 1,7%-kal nőtt az előző évhez képest, míg a másodikban 18,7%-kal. (Ebben jelentős a bázishatás, hiszen 2020 II. negyedévében a francia GDP 13,7%-kal – az euróövezet átlagát meghaladó mértékben – csökkent.) Az idei év II. felére vonatkozóan jelentős kockázatot jelent, hogy a koronavírus delta variánsának terjedése következtében újabb korlátozó intézkedések bevezetésére kényszerültek.

Az euróövezet országai közül *Spanyolország, Görögország és Franciaország* mellett talán *Olaszországot* sújtotta leginkább a járvány. Tavaly a GDP 8,9%-kal esett az előző évhez képest, ami kisebb mértékű ugyan a korábban vártnál, mégis évekre telik majd, míg a járvány okozta veszteségeket ledolgozzák. Tavaly a kormányzati kiadások kivételével a GDP minden komponense zsugorodott. Az idei év I. negyedében a GDP még 0,7%-kal csökkent az előző év azonos időszakához képest, de a másodikban már 17,3%-kal bővült. Igaz, hogy a bázishatás itt is nagyon erős, hiszen 2020 II. negyedében az olasz GDP 18,2%-kal csökkent, ami Spanyolország mellett az egyik legrosszabb teljesítmény volt az euróövezetben. Az idei évre 4,5% körüli növekedés várható; különösen a beruházások és az export bővülnek majd dinamikusán.

2020 tavaszán a világjárvány és az azt követő gazdasági válság egy lassuló kelet-európai régiót ért el, és sok olyan problémát hozott a felszínre, amelyek már régóta nyomasztják a térséget. Az új EU-tagállamokban számos gond van a versenyképességgel, a regionális és a társadalmi egyenlőtlenséggel, valamint az előregedéssel, aminek következtében a válság egyes társadalmi csoportokat (például az alacsony iskolai végzettségűeket és az időseket) rendkívül kedvezőtlenül érintett. Nem csupán egészségügyi értelemben elszenvedett hátrányokról van szó, hanem mérhető jelenlegi és múltbéli gazdasági veszteségekről is. A leszakadó térségekből való elvándorlás az elmúlt években egyébként kifejezetten magas gazdasági növekedés mellett is folytatódott. Rendkívül erős a város-vidék polarizáció a kelet-európai régióban; a fő migrációs cél elsősorban a nagyobb városok és a főváros, illetve a nyugat-európai EU-tagállamok. Globális jellege miatt a válság nem tudta megtörni a régió konvergenciafolyamatait, mivel a recesszió a fejlett országokat is elérte. 2020-ban a régió

átlagos PPS alapú reálfejlettsége az EU-27 átlagának 78,8% volt. Az EU-hoz való csatlakozás óta eltelt 16 évben a felzárkózás mindösszesen 17 százalékpontot ért el. A legnagyobb fejlődést Litvánia és Románia produkálta az elmúlt másfél évtizedben, 37 százalékponttal javítva fejlettségi mutatóikat. A három legfejlettebb tagállam: Ciprus, Málta és Szlovénia továbbra sem tudták meghaladni az EU-27 átlagát.

A térség gazdasága az idei évben minden bizonnyal „visszapattan”, és újra növekedési pályára áll, az állami élénkítő csomagoknak is köszönhetően. A tagállamok többségében a GDP várhatóan nem éri el még a 2019-es szintjét; erre inkább csak 2022-ben fog sor kerülni. Ez azt is jelenti, hogy a régió tartósan elszakadt a 2020 előtti növekedési pályától, és legalább 2–3 százalékponttal lesz elmaradva még jövőre is. Ettől függetlenül az idei növekedési számok minden bizonnyal impozánsok lesznek, elsősorban az alacsony bázis miatt. Amennyiben az élénkítő csomagok még kitartanak, úgy a növekedés nagy valószínűséggel fennmarad, ennek ára azonban a megnövekedett államadósság és költségvetési hiány lesz. Ennek leküzdése csak középtávon várható, és a saját nemzeti valutát használó országokban addicionális kockázatokat is hordoz magában, különösen a kisebb, nyitottabb országok esetén. A világszerte alacsony kamatok miatt a pénzügyi spekulációs ügyletek számára ez a régió hagyományosan gyakori célpont, így fokozódhat az árfolyamok volatilitása, ami további inflációs nyomást gerjeszthet. A jegybanki kommunikációk az árindexek féken tartását ígérik, a szükséges szigorítások viszont fékezhetik a növekedést – különösen, ha az intézkedések fiskális megszorításokkal is együtt járnak. Ezért a 2021. és 2022. évi várható gyors növekedések nagy valószínűséggel mérséklődni fognak, és akár a 2020 előtti évekhez képest is vontatottabb gazdasági bővülés várható.

A koronavírus-járvány következtében a *magyar gazdaság* 2020-ban 5%-kal zsugorodott. A csökkenésben döntő szerepet játszott a külkereskedelmi egyenleg romlása, aminek forrása egyértelműen a szolgáltatások külkereskedelmében keresendő. A koronavírus-járvány miatt kialakult világgazdasági feltételek elsősorban a szolgáltatásforgalomban, azon belül is főként a turizmusban rontották a magyar gazdaság helyzetét. Ennyiben jelentősen eltért a koronavírus-válság a 2008–2010-es nemzetközi pénzügyi válság következményeitől, amikor a beutazó turizmus nem csökkent, hanem még enyhén növekedett is. 2020-ban viszont az utazási korlátozások súlyosan érintették a beutazó idegenforgalmat, de kisebb mértékben befolyásolták a magyar lakosság kiutazó kedvét.

A magyar államháztartás 2020-ban a GDP 8,1%-át kitevő hiányt halmozott fel, az eredetileg előirányzott 0,8%-os hiánnyal szemben. Az óriási többlethiány nem a válság miatt elmaradt költségvetési bevételek okán alakult ki, hanem a kiadások elfutásának következtében. Ezek egy (kisebb) részét a járvány miatti egészségügyi eszközbeszerzések indokolták, nagyobbik része a kormány diszkrecionális döntése alapján létrejött egyedi beruházási támogatásokhoz köthető. A 2021. évi módosított költségvetés 7,5%-os hiánycélt tartalmaz, amit a várt gazdasági folyamatok, a GDP 6% feletti növekedési előrejelzése nem indokol.

A COVID-19, A FENNTARTHATÓSÁG ÉS A GAZDASÁGI-TÁRSADALMI FEJLŐDÉS MEGJELENÉSE A VERSENYKÉPESSÉGBEN MAGYARORSZÁGON

Általános áttekintés a Covid fiskális következményeiről

A 2020 elején kirobbant koronavírus-járvány és az általa okozott gazdasági válság a világ valamennyi országának kormányát gyors beavatkozásra készítette, hogy különféle fiskális eszközökkel támogassa a bajba jutott vállalatokat, és megvédje a munkahelyeket. Az Európai Unió már március végén felfüggesztette az államháztartási hiány Stabilitási és Növekedési Megállapodásban rögzített korlátjának alkalmazását.

Ennek következtében az államháztartási hiányok rendkívüli mértékben megemelkedtek, s ezzel a 2008–2010-es globális pénzügyi válságot követő években folyamatosan konszolidálódó fiskális pozíciók ismét romlottak. Az EU-tagállamok államháztartási deficitjének összesített rátája a 2019. évi 0,5%-ról 2020-ban 6,9%-ra emelkedett, azaz 6,4 százalékponttal nőtt. A válság elsősorban a kiadási oldalon érintette a költségvetéseket: a tagállamokban a költségvetési kiadások GDP-arányos szintje 2020-ban 5–10–12 százalékponttal emelkedett. A bevételek csak olyan mértékben csökkentek, mint a GDP.

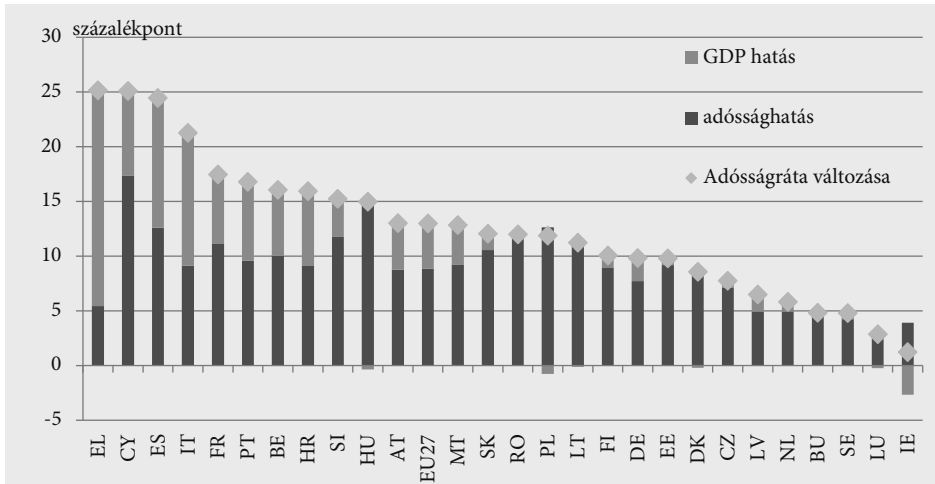
A deficittek emelkedése következtében 2020-ban az EU-27 összesített GDP-arányos államadóssága a 2019. év végi 77,5-ről 90,7%-ra, azaz 13,2 százalékponttal emelkedett. Az adósságráta megugrását egyrészt az államadósságok nominális szintjének az emelkedése, másrészt a ráta nevezőjében szereplő GDP csökkenése okozta. Tanulmányunkban kiszámítottuk, hogy ez a két tényező milyen mértékben járult hozzá az egyes országokban az adósságráta emelkedéséhez. Ehhez egy hagyományos dekomponálási eljárást alkalmaztunk. A módszer alkalmazása mögött az az elméleti megfontolás áll, hogy az államadósság-ráta emelkedésének az a komponense, amely a GDP csökkenéséből származik, néhány éven belül ledolgozható, ezért ez közvetlenül kevésbé veszélyezteti a fiskális fenntarthatóságot.

---

¹ Kopint-Tárki Zrt. A kézirat leadásának időpontja: 2021. augusztus 30.

1. ábra

A GDP és az államadósságszint változásának a hatása az adósságráta növekedésére (százalékpont)

Forrás: saját számítás az Eurostat adatai alapján.

Az ábra azt mutatja, hogy azokban az országokban, amelyekben nagyon jelentős volt az adósságráta emelkedése (Görögország, Olaszország és Spanyolország), ez főként a GDP csökkenéséből eredt. Egyes országokban viszont a folyó áras GDP még emelkedni is tudott, vagy a gazdaság növekedése (Írország), vagy a GDP-volumen visszaesését meghaladó értékű GDP-deflátor következtében. Ez mérsékelte az államadósság rátájának emelkedését. (Tanulmányunkban szétválasztottuk a GDP volumen- és árváltozásának az adósságráta alakulására gyakorolt hatásait is.)

A gyorsabb infláció azonban kétélű fegyver az adósságráta csökkentésére. Az inflációs nyomás világszerte (és Magyarországon) amúgy is jelen van már, és feltehetőleg erősödni fog. Az infláció emelkedése pedig olyan monetáris lépéseket tesz szükségessé, amelyek megdrágítják az államadósság finanszírozását. Miközben tehát a kibocsátás állami kiadásokkal ösztönzött növekedése (részben a deflátor emelkedése következtében) csökkenti a GDP-arányos adósságrát, a magasabb infláció monetáris szigorításhoz vezet, ami növeli az államadósság finanszírozásának költségeit. A fiskális és a monetáris politikáknak a közeljövőben ezen a szűk mezsgyén kell egyensúlyozniuk.

A járvány gazdasági hatásainak ellensúlyozására hozott intézkedések

Az Európai Unió valamennyi tagállamainak reagálnia kellett a 2020-ban kitörő koronavírus-járványra és az ennek nyomán kibontakozó válság gazdasági-társadalmi hatásaira. A tagállamok viszonylag gyors intézkedései elsősorban a munkahelyek megőrzését és a

vállalkozások támogatását célozták, országonként természetesen eltérő mértékben és sorrendben. A legtöbben munkaerőpiaci eszközök kombinációját használták fel a védekezés során, de a munkaerő megtartása, átképzése, illetve a hirtelen fellépő munkanélküliség megfékezése, sőt megelőzése mindenhol napirendre került. A járványügyi intézkedések nagymértékben megváltoztatták a munkakörülményeket, elsősorban is a távmunka különféle formáinak bevezetésével. Az átmeneti intézkedések szülte bizonytalanság és az átfogó jogi szabályozás hiánya több országban is vitákhoz, munkaügyi feszültségekhez vezetett.

A tagállami kormányoknak gondot okozott, hogyan egyeztessék össze a sürgős járványügyi rendelkezéseket a szociális párbeszéd, a társadalmi partnerekkel való egyeztetés kívánatosságának elvével. Olyan országokban, ahol a szociális párbeszédnek már meggyökerezett hagyománya, intézményrendszere épült ki, a párbeszéd még veszélyhelyzetben is gördülékenyebben folyt. Másutt éppen egy ilyen hirtelen jött és azonnali válaszokat igénylő, széles társadalmi rétegeket érintő helyzet mutatott rá a szociális párbeszéd intézményi hiányosságaira, a működésének döccenőire. A társadalmi partnerekkel való egyeztetések Magyarországon is gyerekcipőben járnak, sőt az intézményrendszer gyengülését tapasztalhattuk az elmúlt években. Ilyen körülmények között a koronavírus-válsággal kapcsolatos komplex és mélyre ható témákat érintő viták, mint a munkanélküliség kezelése vagy a munkaerőpiac szerkezeti átalakítása, a képzési és támogatási rendszerek reformja, még nehezebben kaphattak teret. A társadalmi partnerek által az egyes tervezett gazdaságpolitikai és válságkezelő intézkedésekkel kapcsolatban megfogalmazott kritikák csak korlátozottan vagy egyáltalán nem találtak meghallgatásra; az egyeztetések alatt inkább információcsere zajlott. A munkaügyi kapcsolatok terén pedig a járvány miatt mégoly időszerű kollektív tárgyalások és a szervezett fellépés is elhalasztódott, vagy hatása meggyengült. Az elkövetkező időszakban a társadalmi partnerek ezeknek az intézményeknek a megerősödését tartanák kívánatosnak, például egy esetleges jövőbeli újabb válságra felkészülve.

Makrogazdasági versenyképesség

Jelenleg nincs szakmai konszenzus arról, hogy mikor és legfőképpen pontosan miért szakadt el hazánk az új EU-tagállamok élvonalától az EU átlagához történő felzárkózási folyamat során. A magyar növekedés az elmúlt években kétségtől ütemes volt, és közeledett az EU színvonalához, ennek ellenére aligha beszélhetünk a versenyképesség javulásáról, legfeljebb parciális fejlődés figyelhető meg. Az Európai Bizottság adatai szerint az egy főre jutó GDP alapján (PPS-ben számolva) hazánk a 27 tagú Európai Unió 21. legfejlettebb tagállama, reálfejlettségünk az EU27 74%-át érte el 2020-ban.

Térségünkben Magyarország, Horvátország és Bulgária tartósan elszakadt a balti államok, valamint Szlovákia és Lengyelország csoportjától (Csehország korábban is jóval fejlettebb volt a többi visegrádi országnál), mivel ez utóbbi országcsoportban azonos helyzetből indulva közel kétszeres volt az átlagos növekedési ütem. Ha az értékeket csupán a 2010-es évtől vizsgáljuk, akkor Horvátországot kivéve valamennyi ország helyzete javult, Magyarország pedig 2010 és 2018 között nagyjából akkora átlagos gazdasági növekedést ért el, mint amekkora a reálfejlettségünkéből adódik, vagyis a többi régiós országgal összehasonlítva

teljesítményünk átlagosnak mondható. Továbbra is látványos azonban a balti államoktól és Szlovákiától való lemaradásunk.

A járvány nem akaszthatta meg a regionális konvergenciafolyamatokat, még akkor sem, ha súlyos recesszió volt tavaly, mivel minden EU-tagállamot sújtotta a visszaesés. A gazdaságok újraindulása, a recesszióból való kilábalása azonban már nem „egyenletes”. A korábbi évekhez képest jóval magasabb infláció pedig szintén alááshatja a felzárkózást a vásárlóerő-paritás romlásán keresztül. Ennek ellenére nem valószínű, hogy a magyar felzárkózás leszakadásba váltana át, de átmeneti ütemvesztés előfordulhat. Mivel a makrogazdasági egyensúlyi mutatók a fiskális támogatások miatt jelentősen romlottak az EU-ban, a középtávú felzárkózás sikeressége elsősorban a gazdasági szereplők versenyképességén múlik.

A makrogazdasági versenyképességet klasszikus értelemben az ár- és beralapú mutatókon keresztül értékelhetjük. A reál effektív árfolyam (REER) az országok ár alapú versenyképességéről alkot képet egy másik versenytárral vagy versenytársak egy csoportjával szemben azáltal, hogy figyelembe veszi a versenytársak eltérő árszínvonalait. A REER kényelmes eszköz a gazdaságpolitika kezében, mivel rövid távon látványos eredményeket lehet vele elérni a termelékenység javulása nélkül. Az árfolyam alapú megközelítés azonban amilyen egyszerű, olyan veszélyes is: hosszú távon igen káros a gazdaságra, jelentős inflációs nyomás alá helyezi. A 2004-es bázisévhez képest a nem eurót használó régióbeli versenytársakkal (Csehország, Lengyelország és Románia) összehasonlítva a magyar reálárfolyam értékelődött fel leginkább az elmúlt szűk másfél évtized során. Ezt az időszakot Magyarországon exportexpánzió és külkereskedelmi többlet, valamint szufficitcses folyó fizetési mérleg jellemezte, ami nagymértékű külföldi működőtőke-beáramlással mellett jött létre.

Egy másik mérőszám az egy termékegységre jutó bérköltség (unit labour cost – ULC), amelynek számítása történhet egy foglalkoztatottra vagy egy munkaórára vetítve. A termékegységre jutó bérköltség szorosan kapcsolódik a termelékenységhez, ezért úgy is interpretálható, mint a gazdasági növekedésért járó munkavállalói kompenzáció. Következésképp az ULC a versenyképességnek a költségoldalát mutatja meg, szemben a reál effektív árfolyammal, amely az árak oldaláról közelíti meg a problémát. A REER-rel ellentétben az ULC-n keresztül nem lehet rövid távú eredményeket elérni, mivel a mutató kedvező irányú változását két oldalról lehet elérni: vagy változatlan bérek mellett emelkedik a megtermelt hozzáadott érték (ami azonos a termelékenység javulásával), vagy változatlan hozzáadott értéket alacsonyabb bérek mellett állítanak elő. A 2004-es bázisévhez képest Csehország és Szlovákia veszített a legtöbbit a térségben a bérv versenyképességéből, de nem szabad elfelejteni, hogy itt erős a bázishatás, és a termékegységre jutó bérköltségek közötti különbségek mára a régióban határozottan csökkentek.

Magyarországnak mindenképpen előnye volt az elmúlt 16 év során, hiszen a gyengülő árfolyam és a féken tartott infláció együttesen folyamatosan javította az ország nemzetközi árversenyképességét, ami a nettó exporttöbblet felfutásában volt tetten érhető. Mindemellett a költség alapú versenyképesség is kedvező irányban változott, ami az ország relatív pozícióját

erősítette a régióban, szemben Szlovákiával és Csehországgal. Bár a román bérköltségek versenyképességi szempontból sokat javultak, nem szabad elfelejteni, hogy esetükben a bázis rendkívül alacsony volt.

Hazánk számára tehát mindkét makrogazdasági értelemben vett versenyképességi előny tartósan adott volt az elmúlt évtizedben, ráadásul a világgazdasági válság utáni fiskális szigor az államháztartást is egyensúlyban tartotta. Mindezek ellenére az ország reálfejlettsége csekély mértékben javult.

A hazai vállalati szektor pénzügyi helyzete, válságállósága a világválság előtt

A járvány kezdetén számos hazai és nemzetközi szakmai szervezet hívta fel a kormányok figyelmét arra, hogy állami támogatások híján csőd hullám fenyegeti a gazdaságokat, különösen azokban az ágazatokban, amelyeket a járvány közvetlenül érintett (például az idegenforgalomban). A KSH adatai szerint 2020-ban mintegy 55 ezer vállalat szűnt meg valamilyen okból, azonban nem szabad elfelejteni, hogy a KSH azt az évet tekinti a megszűnési évnak, amelyben a vállalat az utolsó teljes évet töltötte. Vagyis a 2020 tavaszán megszűnt vállalatok az utolsó teljes évre szóló adóbevallásukat 2019-ben adták be. Ebben az évben mintegy 77 ezer vállalat szűnt meg, ami kb. 20 ezer céggel több, mint a korábbi évek átlaga. Ezek nagy többsége pedig a mikro- és kisvállalkozások közül kerül ki, és a tavalyi év alacsony megszűnési rátája feltehetően az állami támogatásoknak meg az alacsony kamatkörnyezetnek köszönhető.

Magyarországon a nem pénzügyi vállalatok konszolidált kötelezettségállománya a korábbi évek trendjei szerint emelkedett 2020-ban is. Bár kis súlya miatt kevésbé jelentős, feltűnő a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok (például kötvények) állományának rendkívül gyors növekedése, amellyel az értintett állomány több mint a kétszeresére duzzadt egy év alatt. Jelenleg ennek értéke 1600 milliárd forint, 2020 előtt pedig éveken át kb. 450 milliárd forintot tett ki. A hitelek növekedése egy év alatt 12% volt; ez is nagyjából megfelel a korábbi évek tendenciáinak. Különbség azonban, hogy a vállalatok jól látható módon a rövid lejáratú hitelektől lassan kezdenek áttérni a hosszú lejáratú hitelek felé. Mindezt nagy valószínűséggel segítette a globálisan is rekordalacsony kamatszint és azok a konstrukciók, amelyek többé-kevésbé kiszámíthatóvá tették a hitelkamatok alakulását a vállalatok számára.

Mivel a legtöbb bajba jutott vállalat érdemi segítséghez jutott, a válság alatt megszűnt cégek aránya jóval kisebb volt. A kedvező kamatkörnyezetnek köszönhetően az adósságállományok 2020-ban nem emelkedtek drámai módon Magyarországon az MNB adatai szerint, vállalatonként azonban kétségkívül nagy lehet a szórás. Ezért joggal feltételezhető, hogy a hazai vállalatok kb. 10–15%-a ugyanúgy a megszűnés szélén van, mint korábban, azonban a támogatások még életben tartják őket.

A válság által leginkább sújtott idegenforgalmi ágazat vállalatait viszonylag kedvező helyzetben érte a leállás. A bevételek kiesése értelemszerűen ellehetetlenítette ugyan még a fix költségek finanszírozását is, de a vállalatok döntő többségének volt valamekkora pénzeszköze, amellyel rövid távon finanszírozni tudták volna a már említett állandó költségeket. Az állami

segítségnyújtás, amellyel bevételhez juttatták a vállalatokat, valamint a hitelmoratórium bizonyosan számottevő mértékben csökkentette a csőd kockázatát az ágazatban.

A kormányzati segítségnyújtás elapadása, valamint a kamatkörnyezet romlása minden bizonnyal nehéz helyzetet fog teremteni, és a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg, hogy mekkora lehet az a vállalati kör, amelyet potenciálisan fenyeget az ebben a helyzetben megemelkedett csődkockázat. Mindazonáltal jelentős csődhullám feltehetően nem fenyeget addig, ameddig a konjunkturális körülmények kedvezők. Amennyiben a megnövekedett államadósság miatt fiskális szigorításra kerülne sor, amelyet egy szigorúbb monetáris politika kísérne, valamint csökkenne a kormányzati támogatások mértéke, úgy bizonyosan nagyobb számban fordulnának elő vállalati megszűnések a korábbi évek trendjéhez képest.

Globális értékláncok változásai

A 2020. februári leállások minden eddiginél jobban rávilágítottak a világgazdaságban meglévő rendkívül szoros dependenciákra, amelyeket a globális értékláncok teremtettek meg. Ebben az összefüggésben egy újszerű módszerrel vizsgáltuk meg hazánk globális kitettségeit. A német gazdasággal szemben magas fokú keresletoldali kitettséget már számos korábbi elemzés feltárta. Ennek legfőbb oka a magyar kibocsátásban világgazdasági partnereink körében legnagyobb, nagyjából 3%-ot százalékot kitevő német felhasználás, amely 0,03-as értékű közvetlen rugalmasságot (outputkitettséget) eredményez. A Németországba irányuló exportunk összetételében azonban az alacsonyabb hozzáadottérték-hányadú termékek dominálnak, ily módon a magyar GDP német végfelhasználástól való függősége a kibocsátásénál valamivel kisebb. A második helyen az USA, a harmadikon Ausztria szerepel; ez a sorrend pedig évek óta nem változott.

A német végső keresletcsökkenés hatásának több mint fele közvetlenül a magyar exporton s annak jelentős részben a magyar gazdaságon belül tovagyrűző hatásain keresztül, illetve (kb. 40 százalékban) a német belső felhasználás hazánkba mutató közvetett csatornáin keresztül érvényesül. Ezzel szemben Magyarországnak az USA végső felhasználásával való közvetlen kapcsolata gyengébb. Viszont itt a közvetett hatások tekintetében több olyan ország is nagyobb szerepet játszik, amelyekkel Magyarországnak közvetlenül vagy közvetve jelentős kapcsolatai vannak. Az Egyesült Államokból hazánkba irányuló megrendeléseken kívül itt a Németországon és Mexikón keresztül érvényesülő közvetett hatások is jelentősebbek.

Ágazati dimenzióban a közúti járművek más országokban jelentkező végső kereslete iránt a magyar gazdaságban domináns szerepet betöltő járműiparon keresztül hazánk közvetlenül és közvetetten is igen érzékeny. Regionális logisztikai és sok esetben globális üzleti szolgáltató központ szerepükből adódóan jelentős még a szállítási, raktározási és egyéb üzleti szolgáltatások iránti igényektől való függőségünk is.

Másik irányból megközelítve a magyar gazdaság leginkább az orosz energiaágazatra van ráutalva, bár időben ez a függőség egyértelműen csökkenő tendenciát mutat. Jelentős továbbá a Hollandiától, Lengyelországtól (szintén az energiaszektoron keresztül megnyilvánuló)

magyar függés is. Közvetlen hatások szempontjából a német gépgyártás, illetve közúti járműgyártás emelkedik ki, aminek oka, hogy beruházásaink az összes külföldi partner ország-ágazat (sőt partnerország) közül ezekre támaszkodnak a legjelentősebb arányban (rendre 4-4,5, illetve 2 százalékban). Közvetett kitétség szempontjából az orosz, a lengyel és a holland energiahordozók és egyéb termékek bányászata, kitermelése játszik domináns szerepet.

Új módszerünk az értékláncok zavarainak mindkét irányú tovaterjedését, a keresleti és a kínálati oldalról jelentkező destruktív hatásokat egyaránt figyelembe veszi. Mind a most bemutatott elemzés, mind pedig az elmúlt másfél év tapasztalatai jól rávilágítottak arra, hogy a főbb kockázatokat a kínálatoldali effektusok jelentik, a beszállítói oldal (értékesítési szerkezettől eltérő értelmezést kívánó) diverzifikáltságára nagyobb figyelmet kell fordítani. A globális értékláncoktól való függőségünk kontrollálásának, csökkentésének sokkal inkább ez, semmint a koronavírus-válság nyomán több helyütt felerősödő, a nemzetközi értékláncoktól való elfordulás, a túlzott mértékű önellátásra való törekvés, bezárkózás jelenthetik a hatékony eszközt.

Digitalizáció és versenyképesség

A koronavírus-járvány révén, minden egyéb következményétől eltekintve, a digitalizáció szempontjából egy óriási tesztkörnyezetet kapott a világ. Vizsgáztak az e-kormányzati szakrendszerek az egészségügyitől az oktatásin, rendvédelmin át a nyilvántartások kezeléséig. Minden országban, így hazánkban is nyilvánvalóvá vált, hogy mi az, ami nagy igénybevétel mellett is működik, hol vannak a szűk keresztmetszetek, hol segíthetnek időlegesen a tűzoltás jellegű beavatkozások, és hol van szükség mielőbb hathatós közbelépésre. Az már most kézenfekvő, hogy a járvány lecsengését követően nem szabad visszatérni a régi, „jól bevált” kerékvágásba.

Mivel a járvány nagyon sok munkahelyet és oktatási intézményt az online térbe kényszerített, a *kommunikációs infrastruktúra állapota és szolgáltatásainak megbízhatósága, korszerűsége* kiemelt jelentőséget nyert – csakúgy, *mint az adatokhoz való hozzáférés* és azok továbbításának lehetősége.

A járvány igen sok olyan embert és céget kényszerített „digitális átállásra”, akik korábban nem mozogtak otthonosan ezen a területen. Ehhez *erősíteni kell a digitális biztonságot is, a személyes adatok védelmét és a fogyasztóvédelmet*. Az utóbbi időben a kevésbé gyakorlott felhasználók tömeges megjelenését kihasználva szinte járványszerűvé vált az adathalászat és az internetes csalások terjedése.

Ahhoz, hogy a pandémia okozta sokból történő kilábalás során a szükségből erényt tudjunk kovácsolni, feltétlenül figyelembe kell vennünk az OECD és az EU tanulmányunkban ismertetett útmutatásait és irányelveit. Különösen fontos az Unió „Digitális iránytű 2030-ig” című programja, már csak azért is, mert „számos uniós költségvetési eszköz fogja támogatni a digitális átálláshoz szükséges beruházásokat, többek között a kohéziós programok, a technikai támogatási eszköz és a Digitális Európa program. A társjogalkotók egyetértése abban, hogy a *Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz legalább*

20%-ának támogatnia kell a digitális átállást, segíteni fogja e reformprogram megerősítését, és forrást biztosít majd ahhoz, hogy Európa digitális évtizede szilárd alapokra épüljön.”²

Annak ellenére, hogy Magyarország a digitalizáció szinte valamennyi szegmensének vonatkozásában rendelkezik stratégiával, programokkal,³ azok megvalósítása tekintetében csak szórványos előrelépéseket tapasztalhatunk. A fejlődés letéteményeseinek számító szakrendszerek közül a legnagyobb kihívás előtt az oktatás áll. Amit hazánkban ma digitális oktatásnak nevezünk, csupán a személyes kontaktusok kiváltására szolgáló pótcselekvés. Eszköztára, tartalomszolgáltatásai, a résztvevők motiváltsága és felkészültsége ma még nagyon távol áll attól, amekkora potenciál rejlik az önálló gondolkodásra, problémamegoldásra nevelő digitális oktatásban.

Az iskolarendszeren kívüli, úgymond élethosszig tartó tanulás vonatkozásában is dimenziót kell váltani. A pandémia következtében sokak számára nyilvánvalóvá vált, hogy eredeti szakmájukban nincs – és új ismeretek szerzése nélkül valószínűleg a jövőben sem lesz – lehetőségük a megélhetésre. A felnőttoktatás, továbbképzés, a munkahelyüket elvesztők átképzése technikájában, eszköztárában és a megcélzandó tudást illetően egyaránt fontos szerepet kell kapniuk a digitális megoldásoknak. A 24. órában vagyunk ahhoz, hogy elkezdjük valamennyi generáció számára az EU által is szorgalmazott, a digitális készségek elsajátítását, folyamatos bővítését magába foglaló *digitális oktatási ökoszisztéma* megvalósítását.

A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató (DESI) alapján Magyarország 2020-ban az uniós tagállamok között csupán a 21. helyen állt. Kedvező viszont, hogy a hálózati infrastruktúrát illetően állunk a legjobban, hiszen ennek a területnek a fejlesztése igényli a legtöbb anyagi ráfordítást. Másrésztől viszont igen nagy pazarlás, hogy a *közpénzen gyűjtött adatok újrahasznosíthatósága* különösebben nagy befektetést nem, csupán kormányzati elhatározást igénylő biztosítása *terén mindenféle rangsor végén kullogunk*. Köztudomású, hogy a digitalizáció világában a legfontosabb nyersanyag az adat. Ráadásul egy olyan anyag, ami felhasználása során nem kopik el, nem semmisül meg, különféle célokra újrahasznosítható. Ebben az újrahasznosításban pedig Magyarország mind ez ideig ezen a téren is „nyersanyagban szegény” országnak bizonyult.

A zöld gazdaság és a versenyképesség

A fenyegető klímaválság árnyékában nem meglepő, hogy a Covid-járvány gazdasági hatásaira reagáló Next Generation EU programcsomagon – benne a Helyreállítási és Ellenálló-képességi Eszközön (RRF) – belül is kiemelt célként jelenik meg a klímasemlegesség felé tett előrehaladás. Ennek gazdasági vetületét mindenekelőtt az új, környezetbarát húzóiparágak fejlődésének a megyorsítása alkotja.

---

² https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:12e835e2-81af-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF

³ <https://digitalisjoletprogram.hu/>

2021 júliusában a zöld átmenet felgyorsítását célzó uniós javaslatcsomag látott napvilágot. A cél az üvegházhatású gázok kibocsátásának 55%-os visszafogása 2030-ig. Ennek jegyében az EU a kibocsátáskereskedelmi rendszer által lefedett és azon kívül álló szektorokban egyaránt fokozná a kibocsátáscsökkentés ütemét, szigorúbb célértéket határozna meg a megújuló energiaforrásoknak az energiamixben való arányát illetően, és ambiciózusabb célokat tűzne ki az energiahatékonyság javítása terén is. Mindehhez olyan intézkedések is hozzájárulnának, mint az energiaadó reformja, vagy – 2026-tól – a *karbonvám* bevezetése.

E javaslatok elfogadása esetén még sürgetővé válik a „zöld iparágak” minél gyorsabb felfejlesztése. Ugyanakkor a környezetvédő szervezetek szerint a dekarbonizáció üteme még e javaslatcsomag elfogadása esetén sem lesz eléggé gyors az EU-ban, ráadásul a szigorúbb célértékek teljesülése sem biztosított kellően.

Ennek legfőbb oka, hogy az EU szeme előtt nemcsak az új zöld iparágak által kínált versenyképességi hozadék lebeg, hanem a „rég”, szennyező ipari tevékenységeket űző vállalatok versenyképességének (jövedelmezőségének) a megőrzése is. Ezért az uniós klímapolitika eddig is aránylag kesztyűs kézzel bánt az iparvállalati szektorral, és e téren az új javaslatok is csak fokozatos változást ígérnek.

Ennek fényében a zöld átmenettel kapcsolatos uniós megközelítés nem is üt el drasztikusan, minőségileg a kelet-európai új tagállamok hozzáállásától. Ugyanakkor az utóbbiak esetében talán még pregnansabban kivehető az egyidejű törekvés a zöld átmenet uniós programjából származó potenciális gazdasági előnyök kiaknázására, illetve a szennyező tevékenységek leépítésének lehetőség szerinti fékezésére, az ezzel járó gazdasági/társadalmi költségek minimalizálása érdekében. Így például a széntermelő országok a szén kivezetésének időpontját igyekeznek kitolni, esetenként a szén kivezetését részben más fosszilis üzemanyagok súlyának emelésével kompenzálják, „áthidaló” energiaforrás gyanánt. Egyes országokban a fosszilis üzemanyagok állami támogatásának a kivezetése a meghatározatlan jövőbe tolódik.

A zöld átmenettel kapcsolatos magyar megközelítésre is rányomja bélyegét egyrészt az „európai zöld megállapodás” gazdaságfejlesztési vonzatának a minél teljesebb kihasználására való a törekvés, másrészt a másik, konzerváló vonulat: így például a magyar Kormány támogatta a német cégeknek az autóipari emissziószabványok gyors szigorítását ellenző álláspontját.

Az egyelőre nem világos, hogy miképp fog mindez megváltozni, ha az EU elfogadja a 2021 júliusában előterjesztett, a korábbinál ambiciózusabb cselekvési tervet. A magyar Kormány mindenesetre részben az ipari érdekeket tükrözve bírálja a javaslatcsomag egyes pontjait, bár frontális elutasításról nincsen szó. A viszonylagos nyugalom mögött a jelek szerint az azzal kapcsolatos várakozás húzódik meg, hogy – az atomenergiára való erőteljes támaszkodás fenntartása és a napelemes kapacitások kiterjesztése mellett – az új 2030-as célok is megvalósíthatók nagy megrázkódtatások nélkül. Lengyel kormánypartí oldalról ennél jóval élesebb kritika érkezett az új célkitűzésekkel szemben.

A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY, A FENNTARTHATÓSÁG ÉS A GAZDASÁGI- TÁRSADALMI FEJLŐDÉS MEGJELENÉSE A VERSENYKÉPESSÉGBEN MAGYARORSZÁGON

A pandémia hatásai nemcsak a gazdaságokat, hanem a társadalmakat is megrázták. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy felrázták, ráébresztették sérülékenységükre, válságálló képességük gyenge pontjaira. A járvány közepette nyilvánvalóvá vált az is, hogy a világgazdaság jelentős átalakulásban van. Gyorsuló technológiai és tudásforradalom zajlik, így az országoknak egyszerre legalább három területen kell eredményt elérniük. Egyrészt kezelniük kell a pandémia hatásait, továbbá meg kell próbálni helyreállítani a gazdaságot ért károkat. Ugyanennyire fontos azonban az is, hogy eközben olyan döntéseket is hozzanak, amelyek hosszabb távon biztosítják az ország sikerét a változó és egyre nehezebben átlátható környezetben. Ehhez objektív diagnózisra, az erős és gyenge pontok ismeretére és világos jövőképre van szükség, valamint annak meghatározására, hogy egy ország a jövőben mivel akar versenyezni. A versenystratégia kidolgozásakor célszerű a meglévő erősségekre támaszkodni úgy, hogy az adódó lehetőségeket agilis, rugalmas módon ki lehessen használni.

Ezeknek a döntéseknek olyan körülmények között kell megszületniük, amelyeket leginkább a nagyfokú bizonytalanság, a gyorsuló változások és a sokszorosára nőtt bizonytalanság jellemez. Egyszerre vannak jelen a klímaváltozás okozta problémák, a geopolitikai helyzet és a nemzetközi versenypozíciók változásai, valamint az országok megnövekedett hiány- és adósságszintjei. Mindezekben túl jelentős hatással vannak a gazdaságra és a társadalomra egyaránt a technológiai változások, a digitális gazdaságba való átmenet sürgető feladatai. A technológiai fejlődésről tudjuk, hogy folyamatos és gyorsuló tempójú. A jelenlegi, amelyet negyedik ipari forradalomnak is neveznek, nem most kezdődött, de a pandémia alatt érezhetően felgyorsult. Főbb jellemzői a digitalizáció, a robotizáció, a nagy adattömegek (big data) sokirányú felhasználása. Ahhoz, hogy egy ország ezeken a területeken bekapcsolódhassék a változásokba, egyrészt *befektetésekre van szükség*, amelyek valószínűleg csak hosszabb távon térülnek meg. Másrészt *szükség van a felhasználást lehetővé tevő céges és társadalmi fogadókészségre, abszorpciós képességre, valamint az ennek kialakulását biztosító tudásra és a mentalitás változására is*. Ez utóbbi például azt jelenti, hogy a ráfordításokat és a hozamokat szigorúan össze kell vetni azért, hogy egy ország minden erőforrásával a lehető leghatékonyabban gazdálkodhasson. Ezért nem azt kell hangsúlyozni,

---

¹ Leadership Kft. A kézirat leadásának időpontja: 2021. szeptember 15.

hogy mennyit költ az ország különböző beruházásokra, hanem azt, hogy a *ráfordításokkal mekkora értéket teremt*, milyen pozitív hatást, változást ér el. Az Eurostat és a KSH adatai szerint például Magyarország 2019-ban GDP-jének 1,5%-át² fordította kutatás-fejlesztésre, amivel az EU-ban a 12. helyen volt, viszont az eredmények, a hatások tekintetében sokkal rosszabb pozícióba, a 22. helyre került.³ A KSH adatai szerint az összes foglalkoztatottnak csupán 1,08%-a dolgozik a kutatás-fejlesztésben, az innovatív vállalatok aránya 28,7% (ami az EU-n belül a 25. helyet jelenti), míg az uniós átlagérték 50,3%,⁴ és az összes nemzetgazdasági beruházásból 2020-ban a kutatás-fejlesztési beruházások aránya csupán 0,82%, miközben 2019-ben még 0,93% volt. Hasonló ellentmondásra világít rá, hogy míg Magyarország a digitális infrastruktúra létrehozásában vezető pozícióban van az EU-ban, például a szélessávú internettel való ellátottságban a 7., az 5G hálózat kiépítettségben a 3. helyen vagyunk, addig a digitális gazdaság és társadalom index (DESI) értékét tekintve, amely a használat üzleti, társadalmi és állami elterjedtségét is méri, csupán a 21. hely a miénk. Ennek egyik oka, hogy a magyar lakosság csupán 25%-a rendelkezik legalább alapszintű digitális képességekkel. Az érték átlagadat, és a regionális és kor szerinti különbségek jelentősek. Például az 55–74 éves korcsoportnak csupán 8%-a rendelkezik digitális alapismeretekkel, miközben az EU-átlag 12%. A falu és a város közötti különbség is jelentős (38, illetve 60%). Az uniós átlagérték 48–62%, vagyis nálunk a falu-város digitális tudásszakadék 22 százalékpont (az EU egészében viszont csupán 14 százalékpont).⁵

A példák arra világítanak rá, hogy nem feltétlenül a ráfordítások nagyságával, sokkal inkább *hatásosságukkal és hatékonyságukkal van probléma*. A jövőbeli versenyképesség egyik fontos forrása lesz az erőforrások hatékony felhasználása, aminek a minél nagyobb új érték megteremtésében kell megmutatkoznia. A változásokba való sikeres bekapcsolódás további feltétele a gazdasági szerkezeten belül *a minél nagyobb új értéket előállító ágazatok arányának növelése*, illetve a változások következtében megnyíló új lehetőségek kihasználását lehetővé tevő új ágazatok, új cégek megjelenése a gazdaságban. A klímaváltozás nemcsak problémákat, hanem új lehetőségeket is kínál. A *körforgásos gazdaság* megvalósulása új cégeknek, új ágazatoknak nyit innovációs lehetőségeket jelentős új értékteremtésre. Magyarország ezen a területen, az uniós elemzések szerint elmaradásban van. Az összes hozzáadott értékből az úgynevezett zöld gazdaságban létrehozott hozzáadott érték aránya tekintetében a 25. helyen vagyunk, míg a gyakran elérendő „célországként” emlegetett Ausztria a 3. helyet foglalja el. A tanulmány részletesen elemzi, hogy a magyar gazdaság egyes ágazataiban egy foglalkoztatottra vetítve mekkora új hozzáadott érték jön létre. Látható, hogy az úgynevezett *high tech*, csúcstechnológias ágazatokban, mint például a gyógyszeriparban vagy az infokommunikáció területén sokkal magasabb ez az érték, mint például a feldolgozóipar

---

² A 2020. évi adat már 1,6%.

³ EU Innovation Scoreboard 2021.

⁴ Ezek az adatok a 2016–2018-as időszakra vonatkozó felméréseken alakulnak.

⁵ Az adatok forrása az Eurostat.

átlagában. Ugyanakkor ezen ágazatok aránya alacsony a gazdaság egészén belül. A jövő új ágazataiban, amelyek az egészségügyhöz, a hadiiparhoz, az adathasznosításhoz, a mesterséges intelligenciát működtető szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, valószínűsíthetően jelentős új érték előállítására nyílik lehetőség. De a lehetőségek kihasználásához *hatékonyan kell beruházni* nemcsak a technológiákba, hanem a *fejlesztéshez és működtetéshez elengedhetetlen tudásba és képességekbe is*.

Magyarország elsősorban a *felőttképzés területén van jelentős elmaradásban*, amire pedig éppen az átképzéshez, továbbképzéshez lenne szüksége. Az Eurostat 2020. évi adatai alapján az EU-ban a 25–64 éves korcsoportban a felmerést megelőző 4 hétben mindösszesen 5,1% vett részt bármilyen továbbképzésben.⁶ Az uniós átlag 9,2%, de a legversenyképesebb országok, mint például Svédország, Finnország és Dánia adatai messze jobbakké (28,6%, 27,3%, illetve 20,0%).

A gazdasági szerkezet korszerűsítése és a jövő gazdaságába való sikeres bekapcsolódás szempontjából az egyik legfontosabb adat a műszaki, tudományos területen végzettek száma. Magyarországon a 20–29 éves korcsoportban ezer főre jutó műszaki-tudományos területen felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma az Eurostat 2019. évi adatai szerint 12,3 fő. A német adat 24,4, az osztrák 23,4, az uniós átlag pedig 20,8. Érdeemes megnézni a V4 többi országának adatait is. A cseh érték 16,1, a lengyel 20,1, a szlovák 12,9, vagyis Magyarország a V4-ek között az utolsó helyen van. Ezen belül a doktori fokozattal rendelkezők aránya Magyarországon különösen alacsony, 0,3. Ez az érték Németországban 1,3, Ausztriában 0,9, az EU-s átlag pedig 0,8. A V4-en belül a cseh és a szlovák érték jobb, 1,0 és 0,8, a lengyel pedig megegyezik a magyarral. Ezek az adatok arra figyelmeztetnek, hogy *nincs nálunk elegendő magas tudásszintű fiatal szakember*, akikre pedig szükség lenne az új technológiák sikeres működtetéséhez.

A tanulmány részletesen elemzi az innováció és a versenyképesség kapcsolatát, rámutatva arra, hogy az innováció feltételeinek javítása nélkül hosszabb távon a versenyképesség sem lesz javítható. Az innovációs eredmények között az EU innovációs teljesítménytábláján elért pozíciókat szükséges javítani, amihez hozzájárulna a bejelentett szabadalmak számának növekedése, az innovatív cégek arányának emelkedése, az innovációs kapcsolatrendszer, az ökoszisztémák terjedése és a meglévők működési hatékonyságának javulása. Ezek együttes hatása egyben csökkentené a korábban említett, a ráfordítások és az általuk elért eredmények közötti szakadékot. Az innováció legfontosabb területe a digitális megoldások, a mesterséges intelligencia lehetőségeinek kihasználása, amely a termelékenység javulásához is hozzájárul. Ezért figyelemfelkeltők a már említett, az uniós viszonylatban gyenge digitális felkészültséget tükröző adataink. Ezzel kapcsolatban gyors változásokra, tömeges továbbképzésre van szükség.

---

⁶ Megjegyezhetjük, hogy ebben az adatban a bármilyen továbbképzésben, például a „tűzvédelmi képzésben” résztvevők is szerepelnek.

Az Eurostat adatai szerint abban a tekintetben sem állunk jól, hogy miként használják a cégek a mesterséges intelligenciát (AI). A legalább tíz főt foglalkoztatók csupán 3%-a alkalmaz valamilyen AI-megoldást. A cégek üzleti modellváltásához fontos, az adatelemzésen alapuló szervezeti és piaci innovációkat segítő „big data” elemzési módszereket még a nagyvállalatok közül is csak 16,5% alkalmazza. A német érték például 34, a cseh pedig 24%. Ez egyértelműen gátolja a cégek termelékenységének javítását.

A versenyképesség javulása hosszabb távon nem képzelhető el a *fenntarthatósági követelmények figyelembevétele* nélkül. Ezért a versenyképesség javítására készülő tervekben figyelembe kell venni, hogy a gazdaság állandó bővítése nem elegendő versenyképességi eredmény. A gazdaság növekedésének csak olyan megoldásai fogadhatók el, amelyek a nemzeti vagyon további elemeit, a természeti, a humán és a társadalmi vagyont nem károsítják. Ezért célszerű minden, a gazdasági növekedést célzó beruházás esetében környezeti, humán és társadalmi hatástanulmányokat végezni. *Az a gazdasági növekedés a jó növekedés, amely a teljes nemzeti vagyon bővülését is előidéz.* A bemutatott uniós tanulmány ezzel kapcsolatban különösen az egészségi állapot javításának, az oktatási színvonal emelésének, az energia- és anyaghatékonyság növelésének és a jó munkahelyeket biztosító inkluzív és fenntartható gazdaság létrehozásának fontosságára hívja fel a figyelmet. Mindent összevetve arra kell a figyelmünket összpontosítani, hogy ha nem sikerül a technológiai és piaci változások kínálta lehetőségeket kihasználni úgy, hogy közben a tudásszintben, innovációban tapasztalható gyenge pontjainkat megerősítjük, akkor *fejldési, modernizációs csapdába kerülhetünk*. Hangsúlyozni kell, hogy nem a közepes jövedelmi, hanem a közepes *fejlettségi* csapda elkerülését kell célként kitzűznünk. Ez az okos gazdasági növekedés mellett a nemzeti vagyon gyarapodását, a társadalmi jól-lét és a természeti környezet javítását is szükségessé teszi. Ehhez a versenyképesség javításának minőségi megoldásaira kell törekedni: növelni kell a gazdaságban a „jövő ágazatainak” és általában a hozzáadott érték termelésének arányát, s a tudásra, az innovációra, a rugalmasságra építő válságálló gazdaság és társadalom létrehozására kell összpontosítani. Ez szükségessé teszi a lehetőségek és a veszélyek hosszú távú elemzését, scenáriók, lehetséges jövőképek felvázolását és a saját erős pontok és képességek objektív elemzését. Az 1. táblázatban a versenyképesség javítása szempontjából figyelemre érdemes lehetőségeket és veszélyeket, valamint erős és gyenge pontokat foglaljuk össze.

1. táblázat

SWOT-elemzés

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - bekapcsolódás a digitális gazdaságba - új iparágak meglepedése - új, innovatív cégek létrejötte - a körforgásos gazdaság kialakulásában rejlő innovációs és cégalapítási lehetőségek kihasználása - a hazai tudás jobb hasznosítása - előrelépés az értékláncon - az mkkv szektorban rejlő lehetőségek jobb kihasználása - a cégek és egyetemek összekapcsolásával sikeres ökoszisztémák létrehozása - a kormányzati munka fejlesztéséből adódó hatékonyságjavulás és bürokráciacsökkenés - uniós fejlesztési programokra történő bekapcsolódás - regionális lehetőségek, a V4-ek gazdasági együttműködésének kibővítése - a bővülő nemzetközi piacok kínálta lehetőségek kihasználása 	<ul style="list-style-type: none"> - a gazdasági és társadalmi fejlettségben a regionális különbségek további növekedése - az mkkv szektor és a nagyvállalatok teljesítménye közötti szakadék növekedése - a nagyvállalatok, adott ágazatok szerepének növekedése, a gazdasági szerkezet megmerevedése - adott ágazatok dominanciája miatti válságkitettség erősödése - elegendő kreatív munkahely hiányában fokozódó agyelszívás a legjobb szakemberek körében - alacsony beruházási szint a humán vagyonba, egészségbe, tudásba - átfogó jövőkép és fejlesztési stratégia hiánya - a közepes fejlettségi csapdába esés veszélye - a megnövekedett hiány és adósság okozta jövőbeli takarékoskodási kényszer
Erős pontok	Gyenge pontok
<ul style="list-style-type: none"> - fejlett digitális infrastruktúra - stabil gazdasági adatok (növekedés, beruházás, foglalkoztatás) - keleti piacbővítés - rendelkezésre álló uniós fejlesztési források kihasználhatósága - EU-tagság előnyei - a V4-es kapcsolatok előnyei - meglévő magas hozzáadott értéket teremtő ágazatok (gyógyszeripar, infokommunikáció) - vállalkozói hagyományok - a földrajzi elhelyezkedés előnyei - jó kulturális adottságok a turizmus szempontjából - még mindig jónak minősíthető termőföld és mezőgazdasági kultúrák - <i>high tech</i> kutatási programok - erős kutatási hagyományok 	<ul style="list-style-type: none"> - a felsőfokú végzettségűek alacsony aránya - a felnőttképzésben részt vevők alacsony aránya - a tudományos és műszaki területen végzettek alacsony aránya - a digitális és AI-megoldások csekély elterjedtsége a társadalomban és a cégekben egyaránt - az összeszerelő tevékenységek magas aránya, innovatív cégek alacsony aránya - az innovativitást, kreativitást igénylő munkahelyek alacsony aránya - a termelékenység és a hatékonyság alacsony szintje - erős szervezeti hierarchiák, bizonytalanságkerülés - gyenge társadalmi kohézió - rossz általános egészségi állapot, alacsony várható élettartam, népességfogyás

Forrás: saját szerkesztés.

A SWOT-elemzés alapján választható fejlesztési stratégiákra – annak függvényében, hogy mennyire sikerül úgy kihasználni a lehetőségeket, hogy az erős pontokra építünk, a gyenge pontokat megerősítjük, és elkerüljük a veszélyhelyzeteket – három lehetséges szcenárió vázolható fel:

1. folyamatos gazdasági-társadalmi fejlődés, gyorsuló társadalmi-gazdasági felzárkózás a fejlett világhoz, a fejlettségi csapda elkerülése;
2. alkalmazkodó jellegű fejlődési út, a fejlettek társadalmi-gazdasági adata és a magyar adatok közötti szakadék nem csökken;

3. elhatalmasodnak a gyenge pontok, az erős pontokat nem tudjuk kihasználni, elszalasztjuk a lehetőségeket, és nem tudjuk elkülöníteni a veszélyhelyzeteket: belekerülünk a közepes fejlettségi csapdába.

Nyilvánvalóan az első szcenárió lenne a legkedvezőbb. Ennek választásához tudatos és hosszú távú, a teljes nemzeti – és nemcsak a gazdasági! – vagyont bővítő fejlesztési stratégiára lenne szükség, amelynek megvalósítása a társadalom bevonásával és megnyerésével lenne leghatékonyabban megoldható.

A KIS- ÉS KÖZEPES VÁLLALKOZÁSOK VERSENYKÉPESSÉGE MAGYARORSZÁGON: A HUMÁN TŐKE FELHALMOZÁSÁNAK SZEREPE

Bevezetés

A jelen tudásalapú gazdaságában a versenyképesség egyik alapvető meghatározó tényezője – mind a nagyvállalatok, mind a kis- és közepes vállalatok esetében – a termelékenység. Az MNB kutatása alapján a magyar kkv-k munkatermelékenysége az EU átlagos értékéhez képest 46,5%, és noha az elmúlt években a kkv-szegmens minden méretkategóriájában nőtt a termelékenység, az még így is csak fele a nagyvállalatokénak. A termelékenységre számos tényező hat (például méretgazdaságosság, a tőkeberuházások szintje, a gazdaság nyitottsága, a humán képességek), amelyek közül ez utóbbival foglalkozunk ebben a tanulmányban.

A kutatás első részében a KSH 2005-től ötévente felvett „Jelentés a vállalatok szakmai képzési tevékenységéről” vállalati megkérdezésének 2005 és 2015 közötti hullámaint használtuk fel, hogy feltárjuk a vállalatok képzési tevékenységének főbb jellemzőit. Az egyszerű leíró statisztikák mellett regressziós modelleket becsültünk, hogy meghatározzuk azokat a tényezőket, amelyek hatással lehetnek a vállalatok képzési hajlandóságára, mind az extenzív, mind az intenzív határon. Emellett azt is megnéztük, hogy milyen tényezők hatnak arra, hogy egy cég kap-e képzési támogatást.

A kutatás második részében egy olyan makromodellt építettünk, amelyben a vállalati heterogenitás mellett a képzési tevékenység is megjelenik. A modellt magyar adatok segítségével számszerűsítettük, majd szimulációs gyakorlatokat végeztünk vele. Ezek egy része a termelékenység változását, illetve a képzési hatékonyság növekedését vizsgálta. A következőkben röviden ismertetjük a kutatás főbb eredményeit.

Néhány leíró statisztika a vállalati képzésekről

A vállalati humántőke-felhalmozás egyik legfontosabb indikátora, hogy a cégek mekkora hányada biztosított valamilyen (külső vagy belső) szervezett szakmai képzést dolgozói részére. A vizsgált időszakban 3 százalékponttal csökkent azoknak a cégeknek az aránya, amelyek képzésben részesítették a dolgozóikat, bár meg kell említenünk, hogy 2010-ben a 2015-ös értéknél 6 százalékponttal magasabb volt a képzést biztosító cégek aránya. A nemzetközi kutatásokkal összehangban azt találtuk, hogy a kis- és közepes vállalatok jóval kisebb

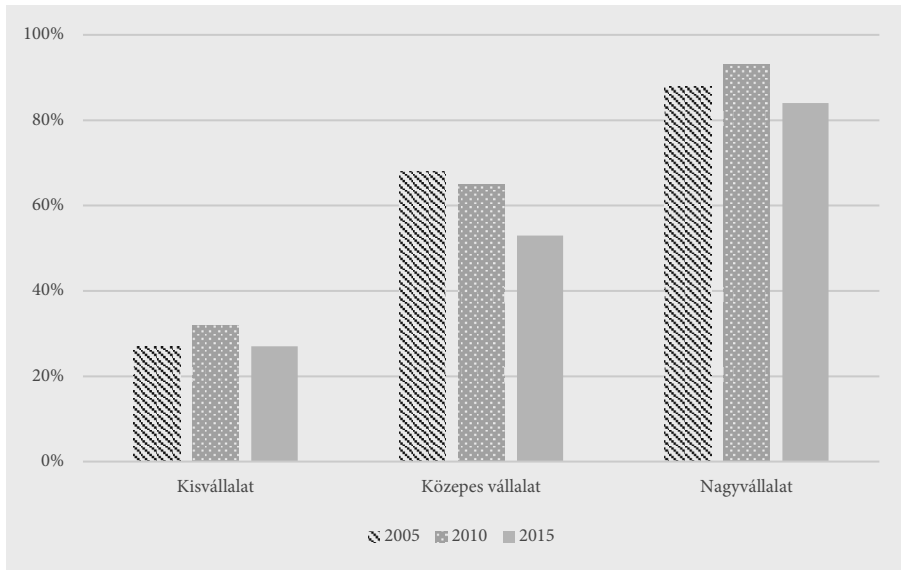
---

¹ A Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézete. A kézirat leadásának ideje 2021. szeptember 30.

arányban biztosítanak képzéseket a dolgozóik számára, mint a nagyvállalatok. (Lásd az 1. ábrát.)

1. ábra

Legalább az egyik fajta képzést nyújtó cégek aránya

Forrás: Saját számítás a KSH „Jelentés a vállalatok szakmai képzési tevékenységéről” adatfelvétele alapján.

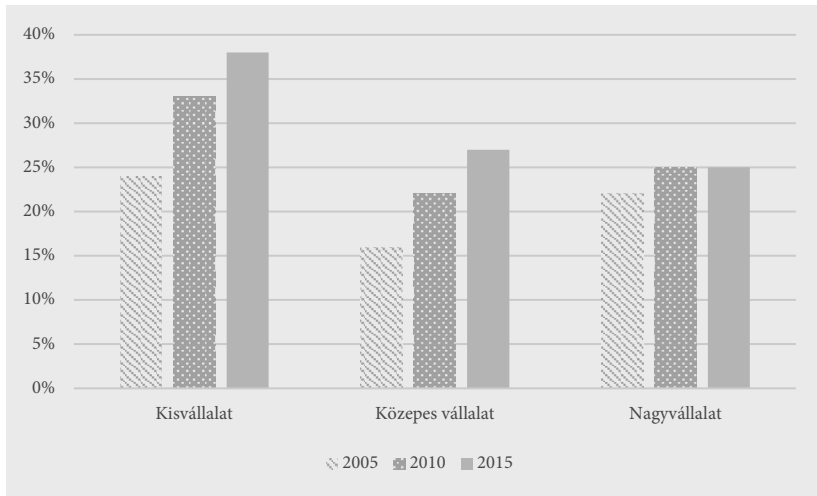
2015-ben a tíznél több főt alkalmazó cégek 32%-a biztosított külső vagy belső szakmai képzést, ami 3 százalékpontos csökkenést jelent 2005-höz képest. A vizsgált időszak (2005–2015) alatt a képzést nyújtó kisvállalatok aránya 27%-os értéken stagnált, miközben a képzést nyújtó középvállalatok aránya 14,3, a képzést nyújtó nagyvállalatok aránya pedig 3,3 százalékponttal csökkent. Nemzetközi összehasonlításban jelentős a hazai kis- és középvállalati kör lemaradása, tekintettel arra, hogy az osztrák kisvállalatok 79, a hollandok 71, a szlovákok 59,1, a szlovénoknak pedig 68,6%-a biztosít szervezett szakmai képzést munkavállalói számára, míg az uniós átlag 56%. A magyar középvállalatok is jelentősen kisebb arányban képezik dolgozóikat (53%), mint a térségbeli versenytársaik: az osztrák középvállalatok 92, a szlovénok 90, a szlovákok 78%-a biztosít képzést dolgozóiknak, míg az uniós átlag 75,7%.

A képzést biztosító vállalatok aránya mellett az intenzív határ is érdekes, amelynek az egyik fontos mérőszáma a képzésen részt vettek aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz képest. A teljes vállalati kört tekintve 2005-ben átlagosan 22%, 2015-ben pedig már 35% volt ez az arány. Ugyanakkor a kedvezőnek tekinthető átlagos emelkedés mögött viszonylag

jelentős, vállalati méretkategóriák szerint különböző növekedési ütemeket figyelhetünk meg. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra

Képzésen részt vettek aránya a teljes létszámhoz képest

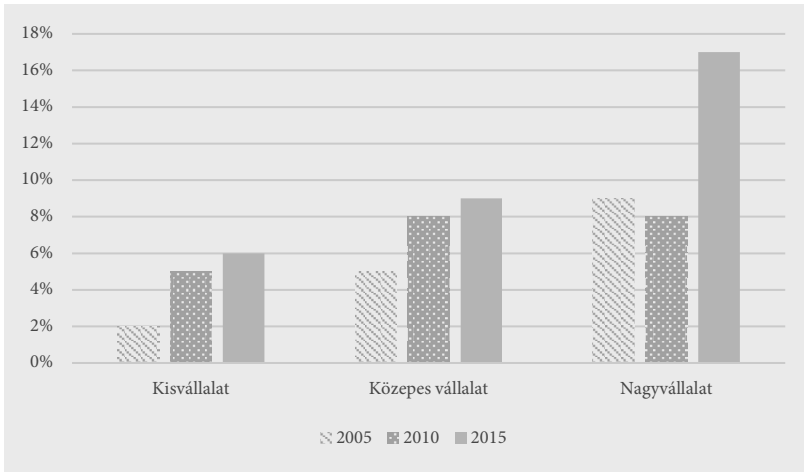
Forrás: Saját számítás a KSH „Jelentés a vállalatok szakmai képzési tevékenységéről” adatfelvétele alapján.

Adataink szerint a képzésen részt vevők aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz képest a kisvállalatok körében a legmagasabb, és öröndetes módon egyenletesen (összesen 14 százalékponttal) növekedett 2005 és 2015 között, így a 2005-ös 24-ről 38%-ra emelkedett 2015-re. A közepes vállalatok esetében már némileg kisebb a növekedés üteme (11 százalékpont), míg a nagyvállalatok dolgozói közül alig 3 százalékponttal többen vettek részt külső vagy belső képzésen.

A képzést biztosító cégek arányának és a képzéseken részt vevők számának növeléséért a mindenkori kormányok különféle támogató programokat indítottak a vizsgált időszakban. Kedvezőnek mondható, hogy a képzési támogatást kapó cégek aránya minden vállalati méretkategóriában növekedett 2005 és 2015 között. (Lásd a 3. ábrát.)

3. ábra

Képzési támogatást kapó cégek aránya

Forrás: Saját számítás a KSH „Jelentés a vállalatok szakmai képzési tevékenységéről” adatfelvétele alapján.

Míg a kis- és közepes vállalatok esetében a növekedés 5 százalékpontos volt, addig a nagyvállalatok körében 8 százalékpontos aránynövekedést figyelhetünk meg. Noha a nagyvállalatok egy foglalkozottra jutó képzési kiadása csak 29%-kal volt magasabb 2015-ben a közepes vállalatokéhoz képest, a képzési támogatásban részesülő nagyvállalatok aránya majdnem a duplája volt az ilyen támogatásban részesülő közepes vállalatokénak.

Fontosabb regressziós eredmények

A legfrissebb, 2015. évi felvételi hullám adatait felhasználva azt találtuk, hogy a vállalati méret pozitívan befolyásolja a vállalatok képzési hajlandóságát: minél nagyobb egy cég, annál valószínűbb, hogy legalább egyfajta (külső vagy belső) képzést biztosít a munkavállalói részére, és ez az összefüggés akkor is igaz, ha csak a belső vagy csak a külső képzéseket tekintjük – minden egyéb tényezőt változatlanul tartva. Eredményeink alapján minél nagyobb egy cég, annál valószínűbb, hogy képzési támogatásban részesül. A képzési támogatásnak – nem meglepő módon – mind az extenzív, mind az intenzív határon szignifikáns pozitív hatása van. Érdeemes még megemlíteni, hogy a vállalat mérete negatívan befolyásolja a fizetett munkaórák arányát az összes munkaórán belül, azaz minél nagyobb egy cég, annál kisebb arányban töltik képzéssel a munkaidejüket az alkalmazottak.

Az ágazati hovatartozás nem meghatározó tényezője annak, hogy egy vállalat biztosít-e képzést dolgozóinak, vagy sem, illetve, hogy kap-e képzési támogatást, vagy sem. Az egy munkaórára jutó munkaerőköltség pozitívan hat a képzések nyújtásának valószínűségére, de negatívan hat a képzési támogatás létre, illetve nincs szignifikáns hatása a képzés miatt

fizetett munkaórák arányára. Fontos eredmény, hogy a készségigények ismeretének hiánya jelentős mértékben csökkenti annak a valószínűségét, hogy képzési támogatást kapjon a cég, ami mögött nyilvánvalóan az húzódik meg, hogy ezek a cégek nagy valószínűséggel nem is folyamodnak képzési támogatásért.

A makromodell leírása

A makrogazdasági modell logikája *Kónya* [2020] leírását követi, amely a kkv-szektorban heterogén termelékenységet és endogén piacra lépést feltételezett. A modell által lehetőség nyílt arra, hogy megvizsgáljuk, milyen arányban válnak a kkv-k multicégek beszállítójává, illetve ilyen esetekben hogyan alakul az átlagos termelékenységük. Elemzésünkben részben kibővítettük (az emberi tőke és a munkahelyi képzés figyelembevételével), részben pedig leegyszerűsítettük (a vállalati heterogenitás korlátozottabb megjelenítésével) az említett modellt. Az utóbbi oka az, hogy a vizsgálni kívánt kérdésekhez nincs szükség a termelékenység endogenitására, illetve a kkv-szektor heterogenitását is elegendő egyszerűbben figyelembe venni.

A modellgazdaságban három termelői szektort jelenítünk meg: a nagyvállalatokat, az ezeknek beszállító közepes- és kisvállalatokat, illetve a csak a hazai piacra termelő kkv-kat. A nagyvállalatok („multik”) mind a hazai, mind pedig a külpiacon értékesítenek. Az egyszerűség kedvéért feltételezzük, hogy az egyetlen termelési input a munka. A hazai piacra termelő kkv-szektorban ez közvetlenül használható („képzetlen munkaerő”), míg a nagyvállalati és a beszállítói szektorokban a munkavállalók betanítására van szükség („képzett munkaerő”). Szintén eltekintünk az általános képzettségbeli (oktatással megszerezhető) különbségektől: a képességek fejlesztése csak a vállalatokon belül történhet.

Modellszimulációk

Motivációnak az első részben látott statisztikákat használjuk, amelyek szerint Magyarországon a vállalatok viszonylag kevés erőforrást fordítanak képzésre, és ebből adódóan a specifikus munkahelyi emberi tőke feltehetően a kívánatosnál kevesebb. Különösen igaz ez a kis- és középvállalatokra. Mivel modellünkben a kisvállalatok nem folytatnak munkahelyi képzést, az elemzésben elsősorban a beszállítókra, a közepes méretű vállalatokra koncentrálunk. A vizsgált statisztikák között bemutatjuk a szektorok termelését, a jóléti szempontból releváns „reál-” GDP-t (ami megegyezik a reálbérrel), illetve az emberi tőke szintjét a beszállítói és a nagyvállalati szektorban. Mindig az alapesethez mért százalékos változást ábrázoljuk, mivel az alapeset mértékegységeinek nincs különösebb közgazdasági jelentése. Az eredményeket az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat

Modellszimulációk eredményei (%-os változás az alapesethez képest)

	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)
Reál-GDP	2,70	8,31	0,95	0,99	7,40	1,96
Nagyvállalatok termelése	5,83	0,00	2,04	10,00	-4,63	1,50
Beszállítók termelése	5,83	0,00	2,04	10,00	-4,63	1,50
Kisvállalatok termelése	0,00	16,67	0,00	-9,30	5,88	-1,91
Multik által előállított termékek fogyasztása	5,68	0,00	1,99	9,71	9,05	6,29
Kisvállalatok által előállított termékek fogyasztása	0,00	16,67	0,00	-9,30	5,88	-1,91
Multik foglalkoztatása	5,83	0,00	2,04	10,00	-4,63	1,50
Beszállítók foglalkoztatása	-11,81	0,00	-4,13	10,00	-4,63	1,50
Adóbevétel	-	-	-	-	-13,99	0,00

- (a) A beszállítók termelékenysége eléri a multik szintjét.
 (b) A kisvállalatok termelékenysége eléri a beszállítókét.
 (c) A beszállítók képzési hatékonysága eléri a multik szintjét.
 (d) A beszállítói szektor súlya 10 százalékponttal emelkedik.
 (e) A személyi jövedelemadó 15%-ról 10%-ra csökken.
 (f) A multik támogatását szja-emelésből finanszírozzák.

A beszállítók termelékenysége

Az első kérdés, amelyet a modell segítségével megvizsgálunk, a beszállítók termelékenysége. Ez az alapesetben elmarad a nagyvállalati szektorétól, ezért megnézzük, hogy milyen hatása van a fő makrogazdasági változókra annak, ha a beszállítói termelékenység eléri a multik szintjét. A beszállítók termelékenységének növekedése pozitívan hat a GDP-re. A szektor hatékonysága 20%-kal növekszik feltevésünk szerint, ennek hatására pedig a GDP közel 8%-kal emelkedik. A termelékenyebb beszállítók olcsóbban tudják kínálni termékeiket a nagyvállalatoknak, ezért ez utóbbiak termelése is nő. A változás nem érinti a hazai kkv-szektor, amelynek termelése nem változik. A reáljövedelem emelkedik ugyan, de ez teljes mértékben a multik által előállított termékek többletfogyasztásában csapódik le. Ez nagyon jelentősen, nagyjából 17%-kal emelkedik, aminek a fő oka a termék olcsóbbá válása.

A hazai kkv-k termelékenységének javulása

A második vizsgálatban az nézzük meg, hogy miként hat a hazai piacra termelő kkv-k termelékenységének a növekedése a makrogazdaságra. Itt azt feltételezzük, hogy a hazai piacra termelő kkv-k termelékenysége eléri a beszállítók termelékenységi szintjét. A szimuláció szerint a termelékenység-növekedés az előző szcenárióhoz képest valamivel kisebb (körülbelül 17%), a GDP növekedése viszont kismértékben nagyobb. Ennek az az oka, hogy a hazai piacon tevékenykedő kkv-k termelése (és foglalkoztatása) nagyobb, mint a beszállítóké. Ha sikerül ebben a szektorban érdemi hatékonyságnövekedést elérni, akkor a magyar gazdaság teljesítménye szignifikánsan javulna.

Képzési hatékonyság a beszállítóknál

A harmadik vizsgálatunk arra irányul, hogy miként hatna a képzési hatékonyság növekedése a beszállítói szektorban a makrováltozókra. Talán ez a kérdés kapcsolódik legközvetlenebbül fő témánkhoz, a vállalati képzések és az emberi tőke nemzetgazdasági szerepéhez. A vizsgálatban azt feltételezzük, hogy a beszállítói szektor képzési hatékonysága a nagyvállalatok szintjére emelkedik.

Eredményeink szerint a GDP közel 3%-kal bővül, vagyis a beszállítók által foglalkoztatott emberi tőke gyarapodásának jelentős a hatása. A beszállítók és a nagyvállalatok termelése is növekszik; az utóbbiaké azért, mert olcsóbban tudnak hozzájutni a hazai közbülső termékekhez. A fogyasztás növekedése ismét a multiszektor által előállított termékek iránti keresletben ölt testet. A beszállítóknál a képzés hatékonysága nyilvánvalóan javítható úgy, hogy azt a velük kapcsolatban álló nagyvállalatoknál végzik. Ez a lehetőség különösen felértékeli a multinacionális cégek szerepét a hazai gazdaságban, hiszen ezek a vállalatok a hozzájuk tartozó ellátási láncok résztvevőinek képzést is nyújtanak. Bár e tevékenységet a gazdaságpolitika nemigen képes közvetlenül befolyásolni, a külföldi tőkebefektetéseket érdemes annak alapján (is) támogatni, hogy a betelepülő multi milyen mértékben kíván áldozni a beszállítók alkalmazottainak képzésére.

Költségvetési hatások

A következőkben két, költségvetési hatással járó szimulációt mutatunk be. Először azt nézzük meg, hogy miként hatna a személyi jövedelemadó csökkentése a gazdaság működésére. A szimulációban azt vizsgáljuk, hogy mi történik az szja-kulcs 15-ről 10%-ra történő csökkentésekor.

Az adócsökkentés hatására a GDP emelkedik. A növekmény a hazai kkv-szektor bővülésének tudható be; a másik két szektor teljesítménye visszaesik. Mivel az szja a munkát terhelő adó, az a szektor a csökkentés nyertese, amelyik nagyobb arányban használ fel munkát. Mivel a multik (és így közvetve a beszállítóik) termeléséhez szükség van importált közbülső termékekre is, ott a munka terheinek esése kisebb költségcsökkenéssel jár.

A GDP növekedése pozitív ugyan, de nem tudja teljesen ellensúlyozni a kieső adóbevételeket, amelyek jelentősen csökkennek. Nincs tehát „ingyen ebéd”: az alacsony adókulcs további csökkentése élénkíti a gazdaságot, de kieső adóbevételek árán. A gazdaság az úgynevezett Laffer-görbe felfelé ívelő szakaszán van (*Saez-Slemrod-Giertz* [2012]). Sokkal magasabb adókulcs esetén már lehet önffinanszírozó egy adócsökkentés: ha az szja-kulcs 60-ról csökken 55%-ra, a költségvetési hatás már pozitív lenne.

A másik költségvetést érintő szimulációban azt nézzük meg, hogy miként érinti a gazdaságot és a költségvetési egyensúlyt a multiszektorban adott támogatás. Ennek az egyik igazolása a tudásterjedés és a pozitív munkapiaci hatás szokott lenni. Modellünkben megjelennek ezek a hatások, tehát a kérdés érdemben elemezhető. Tegyük fel, hogy a nagyvállalati szektor 10%-os foglalkoztatási támogatásban részesül, vagyis a cégek által fizetett munkabér $(1-s)w$, ahol s a támogatás mértéke. A támogatás értékelésénél arra vagyunk kíváncsiak, hogy „kifizetődik-e” a nagyvállalatoknak adott szubvenció. Ez többféleképpen is

számszerűsíthető; mi a következőt módszert választjuk. Tegyük fel, hogy a támogatás a költségvetés számára semleges módon valósul meg, vagyis a támogatást adóemeléssel finanszírozza a költségvetés. Kérdésünk az, hogy ennek a kombinációnak a hatására mi történik a GDP-vel. Kiindulópontnak a 15%-os szja-kulcsot tekintjük, vagyis keressük azt az – ennél magasabb – adókulcsot, amely mellett a 10%-os támogatás a költségvetésre nézve semleges. Ez a magasabb adókulcs számításaink szerint 16,62%, tehát a támogatás ellentételezéséhez viszonylag csekély, 1,62 százalékpontos szja-emelésre van szükség. A fő következtetésünk az, hogy a költségvetés szempontjából semleges bértámogatás és adóemelés kombinációja a reál-GDP növekedéséhez vezet. A szimuláció szerint a 10%-os bértámogatás és az ehhez kapcsolódó adóemelés összességében 2%-kal emeli a GDP-t. Ennek oka az iparági átrendeződés: a hazai, kevésbé termelékeny és kevesebb emberi tőkét alkalmazó kkv-szektorból a nagyvállalati és beszállítói szektorokba áramlik a munkaerő. Ennek hatására az aggregált termelékenység és így a GDP is emelkedik. Ez természetesen nem általános állítás, hanem az adott kezdeti adószintre és a feltételezett támogatási mértékre érvényes. Mindenesetre érdekes következtetés, hogy a mérsékelt adóemeléssel finanszírozott szektorális bértámogatás jóléti és GDP-hatása pozitív is lehet.

Összefoglalás

A vállalatok versenyképességének egyik alapvető fontosságú tényezője az alkalmazottak humán tőkéje. Ha meg akarjuk érteni, hogy miért termelékenyebbek és versenyképesebbek a nyugat-európai kis- és közepes vállalatok, mint a hazaiak, akkor feltétlenül fel kell tárunk, milyen tényezők befolyásolják a humán tőke vállalati felhalmozásában lényeges szerepet játszó szakmai képzések mértékét. Regressziós eredményeink alapján azt mondhatjuk, hogy a kis- és közepes vállalatok kisebb hajlandóságot mutatnak dolgozóik képzésére a nagyvállalatokhoz képest. Ennek egyik fontos oka a nem megfelelő humán erőforrás-menedzsment: nincs képzésért felelős személy, illetve szervezet, és nem ismerik kellően a jövőbeli képzési szükségleteket. Továbbá azt találtuk, hogy minél magasabb az egy főre jutó munkaerőköltség, annál valószínűbb, hogy a vállalat nyújt képzést az alkalmazottainak – minden egyéb tényezőt változtatlanul tartva. Eredményeink szerint a nagyobb vállalatok nagyobb valószínűséggel kapnak képzési támogatást. A képzési támogatások mind az extenzív, mind az intenzív határon hatásosak.

A tanulmány utolsó fejezetében egy olyan makromodellt építettünk, amelyben a vállalati heterogenitás mellett a képzési tevékenység is megjelenik. A modellt magyar adatok segítségével számszerűsítettük, majd szimulációs gyakorlatokat végeztünk vele. Ezek egy része a termelékenység változását, illetve a képzési hatékonyság növekedését vizsgálta. Talán a legérdekesebb eredményeket akkor kaptuk, amikor a szektorok közötti átrendeződést vizsgáltuk. A GDP-növekedés egyik forrása a modellben az lehet, ha sikerül a kevésbé hatékony hazai kkv-szektortól a beszállítói szektorba terelni a munkaerőt. A modell, bár redukált formában, képes megragadni azt az empirikus megfigyelést, amely szerint a multinacionális vállalatokkal beszállítói kapcsolatban álló cégek haszonélvezői a multik felől érkező tudásterjedésnek.

A modell segítségével néhány költségvetési kiterjesztést is vizsgáltunk. Azt találtuk, hogy a Magyarországra jellemző alacsony jövedelemadó-kulcs mellett a további adócsökkentés – bár élénkíti a GDP-t – összességében bevételcsökkenéshez vezet. Egy célzott bértámogatás, amelyet kismértékű adóemelés finanszíroz, viszont képes lehet növelni a gazdaság összteljesítményét, mert a munkaerőt a hatékonyabb szektorok felé tereli.

Hivatkozások

- KÓNYA ISTVÁN [2020]: A kis- és középvállalati szektor szerepe a magyar gazdaságban. Megjelent a Makrogazdaság, államháztartás koronavírus-járvány idején – A Költségvetési Tanács részére készült elemzések – 2020 c. kötetben. Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest.
- SAEZ, E. – SLEMROD, J. – GIERTZ, S. [2012]: The Elasticity of Taxable Income with Respect to Marginal Tax Rates: A Critical Review. *Journal of Economic Literature*, 50. évf. 3–50. o.

A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS STRUKTURÁLIS JELLEMZŐI AZ EURÓPAI UNIÓBAN. A COVID-KRÍZIS HATÁSAI

1. A 2008–2009. évi pénzügyi és gazdasági válság tartós, súlyos hatásokat gyakorolt az európai növekedési folyamatokra és növekedési potenciálra. A kettős recesszió után lassú és differenciált kilábalás ment végbe. Egyes EU-tagállamokban tartós növekedési problémák mutatkoznak. Különösen jelentős a potenciális növekedési ütem mérséklődésének irányzata. Mindezeket több tekintetben is új megvilágításba helyezi a legutóbbi időszakban világméretűvé szélesedett koronavírus-válság. *Valójában mindkét recesszió „nagy krízis”, s a világválság miatti válság kezdetben az azt megelőzőnél is nagyobb visszaeséssel járt.*

Fentiekre figyelemmel az elvégzett kutatás *fő céljai* a következők voltak:

- a legutóbbi másfél évtized potenciális növekedési jellemzőinek vizsgálata növekedési számviteli (*growth accounting*) módszerek alkalmazásával az EU, az euróövezet, illetve az egyes főbb országcsoportok, továbbá meghatározó tagállamok szintjén;
- a Covid-krízis növekedési, különösképpen a növekedési potenciálra gyakorolt hatásainak azonosítása.

A tanulmány alapját képező mennyiségi elemzés a 2008–2009. évi pénzügyi és gazdasági („nagy”) krízist, az azt követő kilábalást és a Covid-krízis időszakát állította középpontba². Részletesen áttekintettük a Covid-krízis egyes növekedést érintő hatásmechanizmusait. Mindezek alapján megfogalmazhatók a Covid-krízis potenciális növekedést érintő lehetséges hatásai is. Ugyanakkor a témakör jellegéből adódóan az utóbbiak azonosítása jelentős bizonytalanságot is tartalmaz.

2. Az aktuális növekedés alakulása az üzleti (illetve egyéb) ciklusokat tükrözi. Ám az aktuális növekedés tartósan nem szakadhat el a *potenciális növekedéstől*. A gazdaság strukturálisan fenntartható teljesítményét, a *kibocsátás egyensúlyi szintjét* a potenciális kibocsátás, annak *fenntartható dinamikáját* pedig a növekedési potenciál fejezik ki. A statisztikák az aktuális növekedés adatait tartalmazzák. A potenciális növekedés adatainak feltárása bonyolult kvantitatív elemzéseket igényel.

A potenciális növekedés kiszámításához a *növekedési számvitel*, a *termelési függvény* alkalmazása nyújthat lehetőséget. E megközelítés elsősorban a gazdaság kínálati oldalára, a munka mennyiségére és minőségére, a tőke felhalmozására, továbbá a teljes

---

¹ Profconsult Kft. A kézirat leadásának időpontja: 2021. április 26.

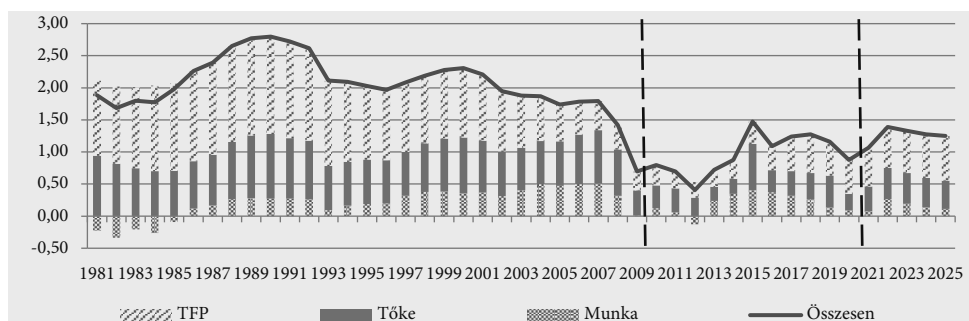
² Az idődimenziót is tartalmazó ábrákban a 2008. és a 2019. évi adatoknál szaggatott függőleges vonal jelzi a szakaszhatárt, a „nagy krízis” kezdetét.

tényezőtermelékenységre, mint a kibocsátás fő hajtóerőire összpontosít. A cél e hajtóerők hatásának azonosítása, a kibocsátás növekedési ütemének felbontása (*dekompozíciója*) azok hatása szerint. A termelési függvény rendszerében a potenciális növekedés a munka- és a tőkeinputok, illetve a teljes tényezőtermelékenység (TFP) alakulása alapján számítható ki.

3. Az EU15 potenciális növekedési üteme 2000-től folyamatosan csökkent. E csökkenés a munkatermelékenység alakulásával magyarázható. (A munkatényező hozzájárulása 1985 és 2008 között végig pozitív előjelű volt.) A munkatermelékenység növekedési üteme 1993-tól folyamatosan mérséklődött. Minthogy a tőketényező hozzájárulása a potenciális növekedéshez 2009-ig nem csökkent lényegesen (végig évi 0,7–0,9% között ingadozott), a munkatermelékenység csökkenésének strukturális tényezője a teljes tényezőtermelékenység kedvezőtlen alakulása volt. (Annak évi aránya három évtized alatt nagyjából a harmadára csökkent. Az EU15 növekedési modelljét az 1. ábra foglalja össze.)

1. ábra

Az EU15 növekedési modellje (potenciális növekedés és annak fő tényezői)

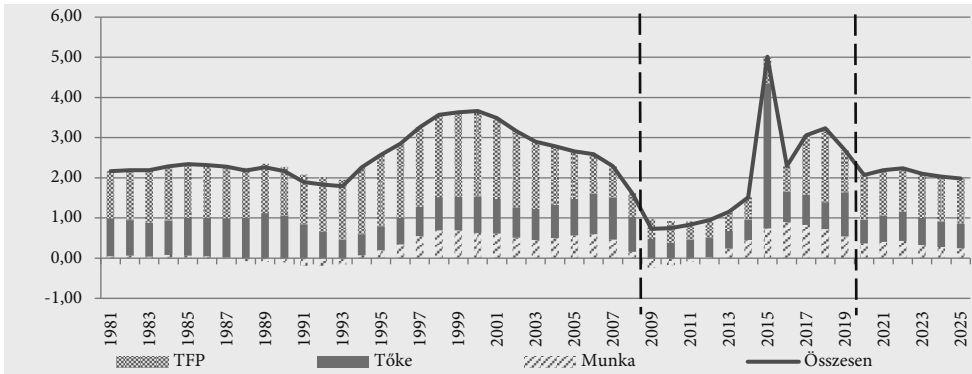
Forrás: saját szerkesztés

Az EU15-ben az egyes vizsgált országcsoportok, az egyes növekedési modellek fő sajátosságai között lényeges különbségek tárhatók fel. A fentebb jelzett irányzatok jellemzik az alapító tagállamok, az A6 növekedési modelljét is. Ugyanakkor az U5 országcsoport³ magas termelékenységi dinamikával jellemezhető. Kiemelést igényel a nagy krízis utáni kilábalás: 2015-től a potenciális növekedési ütem évi 2,3–3%. E dinamika meghatározó tényezője a termelékenység növekedése. A tőketényező évi hozzájárulása 0,6–0,7%, a TFP pedig 0,6–1,7% volt a potenciális kibocsátás növekedésében. Az U5 tehát – lényegében a vizsgált országcsoportok közül egyedüliként – nagyjából elérte a nagy krízis előtti dinamikát. (Lásd a 2. ábrát.)

³ Új” tagországok (U6) az Európai Közösségekhez, illetve az Európai Unióhoz 1973-ban, illetve 1995-ben csatlakozott fejlettebb országok. Az U5 az U6 csoport, az Egyesült Királyság nélkül.

2. ábra

Az EU U5 növekedési modellje (potenciális növekedés és annak fő tényezői)

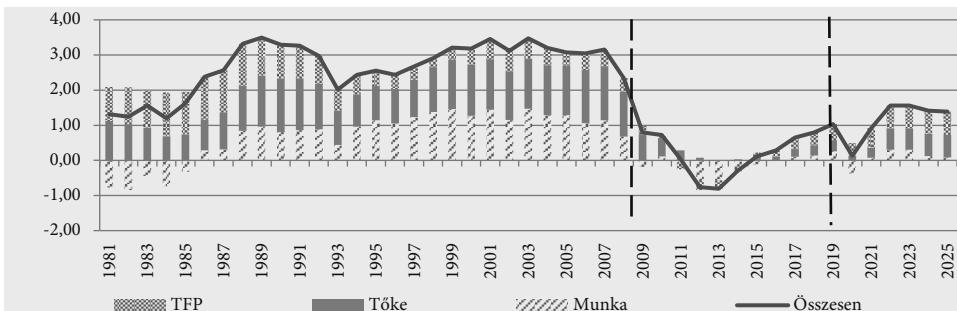

Forrás: saját szerkesztés.

A potenciális növekedés alakulásában az 1980-as években csatlakozott mediterrán, M3 országokban a legutóbbi pénzügyi és gazdasági krízis *strukturális töréshez* vezetett. A potenciális növekedés üteme jelentős mérséklődés után 2011 és 2014 között negatív előjelű volt, s csak 2019-ben haladta meg az évi 1%-ot. A nagy válság, azon belül a vizsgált országcsoportot különösen erőteljesen érintő szuverén adósságkrízis a tőkeakkumuláció lehetőségeinek szűküléséhez vezetett. 2011 és 2014 között az M3 átlagában a TFP sem járult hozzá a potenciális növekedéshez. (Az utóbbi 2016-tól is csak évi 0,3–0,5%.) A munkatermelékenység valamennyi vizsgált országcsoport közül az M3 esetében alakult a leginkább kedvezőtlenül. (Ld. 3. ábra)

3. ábra

Az EU „mediterrán” (M3) tagállamainak növekedési modellje (potenciális növekedés és annak fő tényezői)

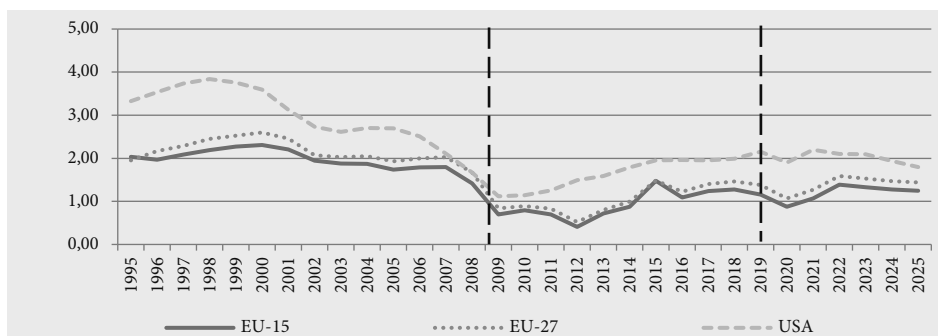

Forrás: saját szerkesztés.

Az Egyesült Államok potenciális növekedésének üteme a vizsgált négy évtizedes időszakban az EU15 átlagánál dinamikusabb volt. Felzárkózási potenciál a vizsgált időszakban az EU15 átlagát tekintve nem volt kimutatható. (Lásd a 4. ábrát.)

4. ábra

A potenciális növekedés alakulása az Európai Unióban és az Egyesült Államokban

Forrás: saját szerkesztés.

Ugyanakkor jelentős különbségek mutatkoznak az egyes országok között. A jellemző irányzat e tekintetben a *divergencia*.

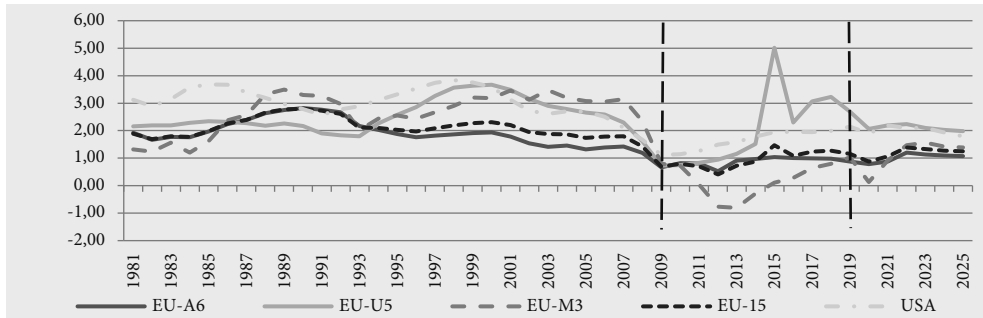
A potenciális növekedés üteme az EU27-ben egészen 2012-ig folyamatosan mérséklődött, 2015–2019-ben 1,3–1,6% között alakult. *E dinamika a másfél évtizeddel korábbinak alig több, mint a fele.* Döntő tényező a termelékenység kedvezőtlen alakulása. A tőke és a teljes tényezőtermelékenység hozzájárulása a nyomott 2009–2010. évi értékekről nem állt helyre, hanem tartósan alacsony szinten maradt: a korábbi hozzájárulásnak nagyjából a felét éri el. A munkaerőpiaci trendek pedig ugyancsak kedvezőtlenek (főképpen a munkaképes korú népesség növekedési ütemének jelentős lassulása miatt). *E növekedési kilátások egyúttal új kihívásokat képeznek a reálkonvergencia tekintetében.*

Mindezeknek a tényezőknek a *kumulált hatásai is jelentősek.* Az EU15 esetében a válságot megelőző (2000–2007 közötti) évek potenciális növekedési ütemét alapul véve a 2008–2018-as időszak potenciális növekedése lényegesen mérsékeltebb szintet ért el. *Az alacsonyabb dinamika következtében az EU27 potenciális kibocsátása 2018-ban mintegy 17,3%-kal alacsonyabb volt a korábbi növekedési ütem megismétléséhez képest.* (Ugyanez a szinthatás az EU15 esetében 16,9%, az EU12-nél pedig 27,1%.)

A pénzügyi válság a különböző tagállamokat különböző mértékben érintette. *A szimmetrikus sokk aszimmetrikus következményekkel járt.* (Lásd az 5. ábrát.) A pénzügyi krízis hatásának intenzitása az egyes EU-tagországokban a *kiinduló körülményektől* és az ahhoz kapcsolódó *sérülékenységtől* függ.

5. ábra

A potenciális növekedés alakulása a vizsgált országcsoportok átlagában

Forrás: saját szerkesztés.

A Covid-krízis, mint brutális erejű *külső sokk* a globális és az európai gazdaság mély recessziójához vezetett. A világvárvány tovagyűrűző gazdasági hatásokkal jár. A globális sokk a fejlett gazdaságok mellett a feltörekvőkre is súlyos hatást gyakorolt.

A Covid-sokk a globális gazdaságot elsősorban a kereslet, a munkakínálat és az ipari kibocsátás, a kínálati láncok, a termékarak, a nemzetközi kereskedelem és a tőkeáramlás összeomlása révén befolyásolta.

A gazdasági tevékenységet az EU-ban és az euróövezetben változatos sokkok sújtották. Mindezek miatt a krízis kezdetén a magánfogyasztás és a beruházás erőteljesen zuhant. Szélsőséges lefelé és felfelé ható irányzatok is lehetségesnek tűntek.

A recesszió időtartama egyrészt a vírus terjedésétől, a védekezés eredményességétől, másrészt jelentős részben a gazdaságpolitikai válaszok hatékonyságától függ. A visszaesés nagy valószínűséggel olyan tartós károkkal jár, amelyek megakadályozzák az azonnali visszatérést a járványt megelőző kibocsátási szintekhez. A helyreállítás valószínűleg nem lesz gyors („V” alakú), hanem inkább fokozatos („U” alakú vagy annál is kedvezőtlenebb formájú), s egyenlőtlen ütemű az egyes érintett gazdaságok között.

A Covid-válság fő transzmissziós csatornái az alábbiak voltak:

- *Kínálati sokk*: a kínálati láncok összeomlása.
- *Keresleti sokk*: a fogyasztási és beruházási kereslet gyors zuhanása, tovagyűrűző hatások az érintett ágazatokban.

Ezekhez számos kiegészítő sokk járult:

- likviditási sokkok,
- bizonytalansági sokk,
- pénzügyi ágazati sokk.

A Covid-krízis – a pénzügyi válságtól eltérően – a reálszférában is azonnal sokkot okoz: csökken a termelés és a jövedelem. E sokkok definitív módon globális kiterjedésűek. A sokkok hatásainak szétválasztása igen nehezen megvalósítható közgazdaság-tudományi feladat. A fő hatások a megjelenésük sorrendjében az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- *Megnövekedett a bizonytalanság.*
- *Csökkenett a munkakínálat.*
- *Egyes ágazatok összeomlottak, kínálati sokkok keletkeztek.*
- *Összeomlás következett be a gazdaság szélesebb körében.*
- *Jövedelemvesztés, kényszer megtakarítások, kereslethiány jelentkezett.*
- *Likviditások sokkok, pénzügyi következmények álltak elő.* Egyes ilyen hatások országspecifikus jellegűek: gyakran a közpénzügyek helyzetétől, illetve az államnak az egyébként egészséges, ám a sokkok miatt nehéz helyzetbe került vállalatok kimentésére való képességétől függenek. Az egyes tagállamok bankágazatának a helyzete, illetve gazdasági szerkezete (például a turizmus ágazat súlya) hozzáadódnak a strukturális divergencia kockázatához. Mindez gyengítheti és fragmentálhatja az EU egységes piacát.

A járvány hatásainak korlátozása céljából *gazdaságpolitikai intézkedések* széles körét alkalmazzák, amelyek fő céljai a következők:

- *Az egészségügyi problémák közvetlen kezelése.*
- *A csökkenő bevételek, jövedelmek és likviditás gazdasági hatásainak mérséklése.*
- *Köztámogatás a kilábaláshoz és a helyreállításhoz.*

A Covid-19 globális sokkot okozott, ami a külső környezetet a különböző régiók közötti következményekkel párhuzamosan érinti. Éppen úgy, mint a globális pénzügyi krízis, e sokk a legkülönbözőbb országokat és régiókat is eléri. Mindennek következményei vannak és lesznek az EU gazdaságát érő sokkok nagyságára (például a külföldi, esetleg hiányzó inputok vagy az EU-export iránti kisebb kereslet révén). Minthogy a külső környezet iránti kitettség országonként változó, további országspecifikus sajátosságok jelenhetnek meg.

A koronavírus-járvány gazdasági hatása rendkívül komplex és tág határok között változó. A gazdasági hatások a különböző idődimenziókban eltérő módon hatnak a keresletre és a kínálatra. A hatások tartóssága a járvány időtartamától, illetve olyan további tényezőktől függ, mint a kereskedelem politikák, a globalizációs attitűdök, fogyasztói magatartások, munkamódszerek és termelési láncok változásai és konszolidációjuk módja. A recesszió időszakában felgyűlt adósság tartós hatást gyakorol a vállalatokra, a beruházók kockázatérzékelésére és a bankágazatra (a nem teljesítő hitelek arányának alakulására). A korábban fennálló gazdasági feltételek és a járvány következményei meghosszabbíthatnak néhány hatást.

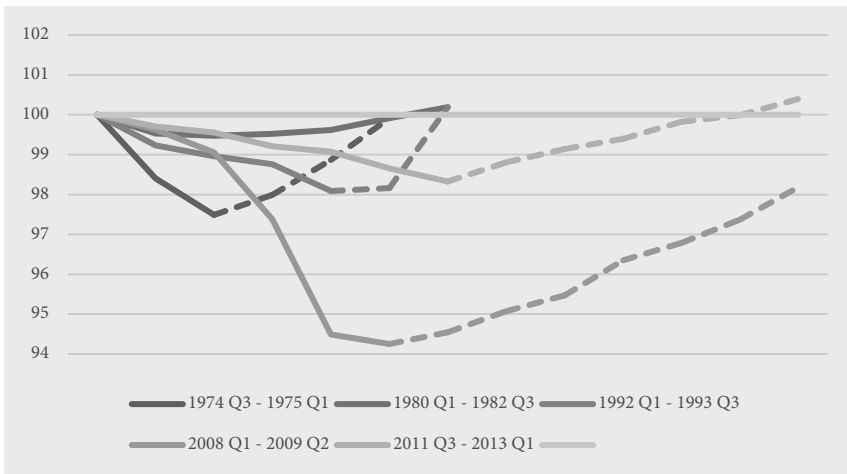
A járvány következtében kialakuló visszaesés rendkívül nagy és hirtelen változást jelentett. Egyedülálló eseménynek nevezhető, mert a gazdasági teljesítmények szándékos csökkentése közegészségügyi kötelezettségekből származott, nem ciklikus felesleg felgyűléséből. Ez a helyzet a központi bankoknak és a fiskális hatóságoknak olyan lehetőségeket nyújt, amelyek tipikus recessziók esetében nem állnak rendelkezésükre. Ugyanakkor mindez egyúttal kihívásokat jelent a leghatékonyabb politikai eszközök megválasztása tekintetében. Például milyen intézkedések lehetnek hatékonyak az aggregált kereslet támogatására a kínálati korlátozások és a távöltartási intézkedések közepette.

A helyreállítás nem függ olyan kiigazító fázistól, amelyben először az előző ciklust vagy a strukturális többleteket korrigálni kellene. Remény volt arra, hogy a helyreállítás hamarabb megkezdődhet, mint a szokásos recessziók időszakában. A kilábalás elsősorban a járvány megfékezésétől és az ennek érdekében bevezetett távortartási intézkedések hosszától függ. A távortartási intézkedések („hibernáció”) megszüntetése után a „felmelegítés” – a „helyreállási optimizmus” (*rebound optimism*) bizonyos szintjével együtt – kevésbé bonyolultnak tűnt.

A nagyon gyors, „V” alakú helyreállítás eleve különleges lehetőségnek látszott. A korábbi („normális”) recessziók esetében is az euróövezetben bizonyos időt igénybe vett a GDP recessziót megelőző szintjéhez történő visszatérés, különösen a nagy pénzügyi és gazdasági krízis után. (Lásd a 6. ábrát.)

6. ábra

Recessziók és helyreállások az euróövezetben, reál-GDP (1970. IV. n.é. – 2019. IV. n.é.)

Forrás: AWM adatbázis.

Megjegyzés: Csúctól a mélypontig folytonos vonal, a korábbi csúcshoz történő visszatérésig tartó helyreállások bemutatása pontozott vonal.

A GDP helyreállításának sebessége a távortartás időtartamától és a távortartási intézkedések összetételétől függ. A járvány hatásait felmérő modellek különböző scenáriói a járvány különféle lefutási változatait tartalmazhatják. A lehetséges hatások nagymértékben függenek a lezárások hosszától, a távortartási intézkedésektől, a politikai válaszok hatékonyságától. Lényeges az előbbieket övező bizonytalanságok figyelembevétele.

A koronavírus-járvány rendkívül súlyos, előre fel nem mérhető hatásokkal járt. Diszkrécionális politikai intézkedések hiányában, azaz, ha csak az automatikus stabilizátorok gyakoroltak volna hatást, az EU-ban a GDP 2020-ban – a járvány nélküli helyzettel összehasonlítva – mintegy 13%-kal csökkent volna, s 2021-ben mintegy 10%-os helyreállítás lett volna lehetséges. E csökkenés mintegy felét a keresleti sokk, egyötödét a kínálati és a

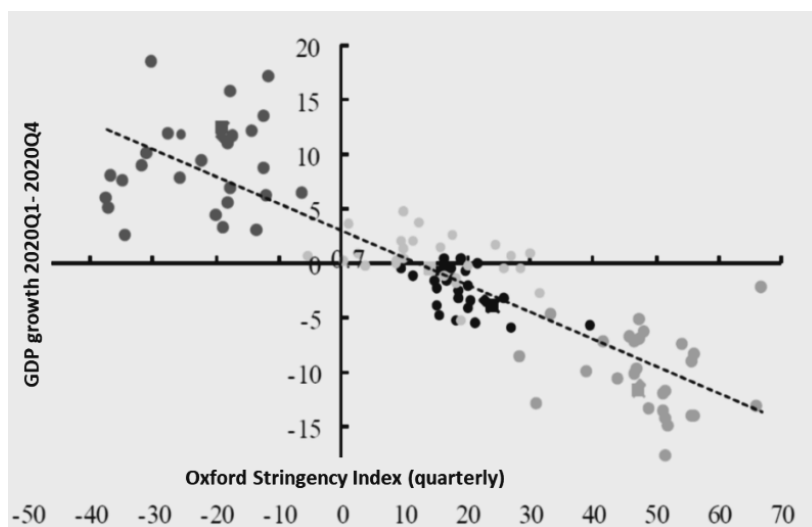
likviditási sokk, a fennmaradó részt pedig a bizonytalansági sokk magyarázza. Ugyanakkor a tervezett diszkrecionális politikai intézkedések hatásait is tartalmazó alapvonal-szcenárióban a pandémia következtében a GDP 8%-kal (azaz az előbb jelzethnél jóval mérsékeltebben) csökkent 2020-ban, s a helyreállítás 6%-os 2021-ben. A kedvezőbb kimenet az utóbbiakban elsősorban a diszkrecionális kiadásoknak, illetve a vállalkozások számára nyújtott állami garanciáknak volt köszönhető.

A személyek mozgását gátló intézkedések alkalmazása kínálati és keresleti sokkok hullámát okozta, amelyek megérintették az európai gazdaságot is. A helyhez kötés 2020 márciusa és májusa között a mobilitás 45%-os csökkenését okozta a járvány előtti szinthez képest. Az indikátorok jelzései szerint az euróövezeti gazdaság a krízis mélypontján, 2020 áprilisában 25–30%-kal kapacitása alatt működött. Az elveszett kibocsátás a szolgáltatások, különösen az utazás és a turizmus területén várhatóan nem pótolható.

A koronavírus-járvány gazdasági következményei s a bevezetett távoltartási intézkedések példa nélküliek voltak. (Lásd a 7. ábrát.) Az utóbbiak a járvány mélypontján az utazások korlátozásán túl a társadalmi és a gazdasági élet csaknem teljes lezárásához vezettek.

7. ábra

Az oxfordi „szigorúsági index” és az EU-tagállamok GDP-jének negyedéves alakulása, 2020

Forrás: Oxford Government Response data, European Commission.

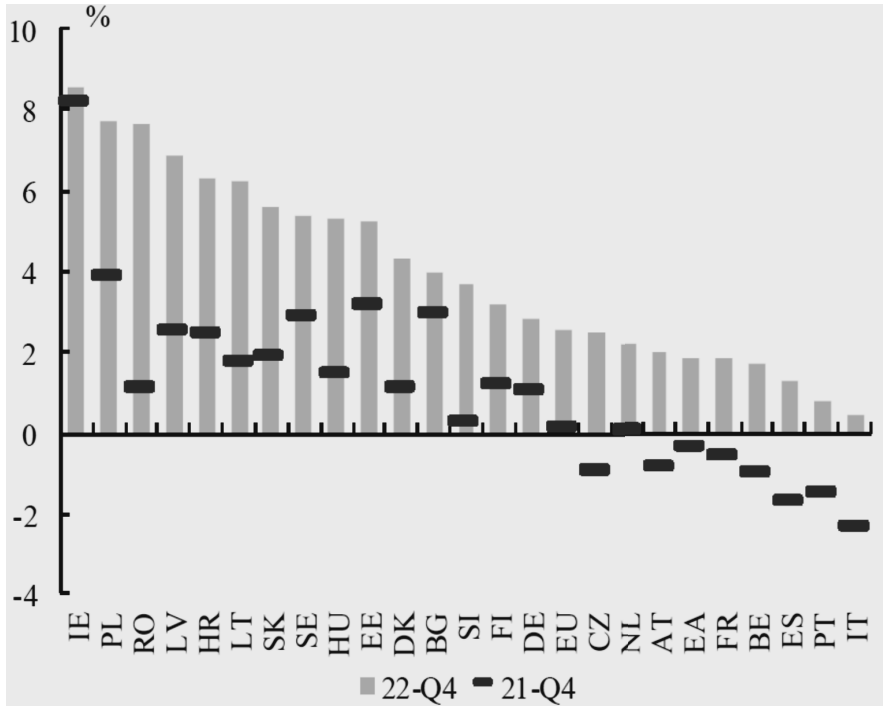
Megjegyzés: Q1 – fekete pontok; Q2 – szürke pontok; Q3 – sötétszürke pontok; Q4 – világosszürke pontok

Miközben számos tagállam került recesszióba a közös sokk miatt, a recesszióra gyakorolt hatás heterogén. Az egyes tagállamok valószínűleg aszimmetrikus módon emelkednek ki belőle, a helyreállási pálya széles diszperziója útján. (Lásd a 8. ábrát.) Az előbbi tükrözi a

távoltartási intézkedések bevezetésének és megszüntetésének különböző időzítéseit, a gazdaság struktúráját, különösen a turizmus és a szabadidős tevékenységek fontosságát, valamint a politikai válasz nagyságát és hatékonyságát. A beruházások válság által indukált visszafogása is lényegesen eltért az egyes tagállamok között. Szignifikáns különbségek állnak és maradnak fenn egyes tagállamok között, korábban is létező sebezhetőségeket tükrözve.

8. ábra

Az EU-tagállamok GDP-jének szintje 2021 és 2020 IV. negyedében (2019. IV. n.é.: 0%)

Forrás: European Commission DG ECFIN.

Megjegyzés: Nincs negyedéves GDP előrejelzés CY, EL, MT és LU esetében.

A koronavírus-járvány rövid távon továbbra is meghatározza az EU gazdaságának útját. Ugyanakkor az oltási kampány felgyorsulása megteremtheti a lehetőséget a normálisabb feltételekhez történő visszatéréshez a következő időszakban.

Továbbra is alapvető jelentőségű kérdések: az eddig alkalmazott oltások meddig akadályozhatják meg a fertőzést, illetve a vírusmutációk hogyan korlátozhatják a vakcinák hatékonyságát? Szükséges lesz-e a már beoltottak további oltása, illetve az előzetesen feltételezettnél szigorúbb, tartósabb korlátozások alkalmazása? A járvány továbbra is globális fenyegetést képez, mindaddig, amíg a lakosság túlnyomó része nem válik a vírussal szemben védetté.

A 2020 ősztől ismét érvényesülő szigorú korlátozások az EU gazdaságát megint recesszióba taszították. A gazdasági tevékenység visszaesése azonban jóval mérsékeltebb volt, mint 2020 első felében. 2020 III. negyedéve és 2021 I. negyedéve között az EU összesített GDP-je kumulált módon értelmezve 0,9%-kal mérséklődött. Ugyanakkor 2020 első két negyedévében ugyanez az arány 14,2% volt. Az oxfordi szigorúsági index és a reál-GDP változása az első hullámban nagyon erős volt. (Lásd a 7. ábrát.) E tényezők kimutathatóan kevésbé intenzív hatást fejtettek ki a járvány második és harmadik hulláma során. A háztartások és a vállalatok láthatóan sokkal jobban alkalmazkodtak a korlátozásokhoz és azok következményeihez (az utóbbiak között a távolságtartáshoz, beleértve az otthonról végzett munkát és az online elfoglaltságot). A folyamatosan erős gazdaságpolitikai támogatás a globális kibocsátás és kereskedelem visszaépítése révén 2020 II. felétől szintén a növekedést támogatta.

A gazdasági fejlődés az Európai Unióban jelenleg nagymértékben attól függ, hogy az oltási programok milyen sikeresen enyhítik a járványt. További tényezők: a külső (világgazdasági) környezet, a megfelelő gazdaságpolitikai támogatás folytatása, a háztartások és a vállalkozások válasza, a krízis által okozott hosszú távú károk mértéke.

Az egyes tagállamok a korlátozásokat eltérő ütemben szüntethetik meg. Egyesek nagyobb hangsúlyt adnak az általános inflációs célnak, mint mások. Az EU-tagállamok kormányainak fő célja a járvány mélypontján az egészségügyi rendszerre irányuló nyomás csökkentése volt. A leginkább veszélyeztetett csoportok növekvő átoltottságának eredményeképpen a távoltartási intézkedések mérsékelhetők. A leginkább korlátozott ágazatok „fokozatos kiolvadása” figyelhető meg. Ugyanakkor lényeges közegészségügyi probléma és kockázat a vírusmutációk visszatérése, illetve gyors terjedése Európában. Lényeges a védelem megújításának igénye: egyrészt annak időben korlátozott volta, másrészt a vírusmutációk miatt.

A koronavírus-járvány politikai választ (*erőteljes gazdaságpolitikai stimulusokat*) váltott ki az EU-ban. E válasz mértékében és léptékében egyaránt példa nélküli. Nagyon alkalmazkodó monetáris politikát, kiterjedt kormányzati támogatásokat jelent munkahelymegőrző rendszerek, garanciavállalások, visszafizetési moratóriumok, adócsökkentések, támogatások és transzferek különféle változatainak formájában; továbbá jogi és szabályozási kiigazítások formájában a foglalkoztatottak védelmére (például elbocsátási tilalom) és a vállalkozások védelmére (inszolvencia-események felfüggesztése). Az előbbieket többségét ideiglenesnek tervezik. A gazdaság normalitásához való visszatérés megköveteli a vállalkozásoktól, hogy leszokjanak a gazdaságpolitikai támogatásokról, mielőtt nemkívánatos mellékhatások (például piaci torzulások és a nem hatékony vállalatok kilépése előtt akadályok) keletkeznének. A támogatás folytatandó, amíg a kilábalás stabilizálódik, a politikai „sziklaszirt-hatás” azonban elkerülendő.

A politikai súlypont fokozatosan eltolódott a vészhelyzeti támogatásból a kilábalás fenntartásának irányába. A cél közvetlenül a koronavírus-járvány társadalmi hatásainak enyhítése. Valójában középtávon a cél a potenciális növekedés emelése. Annak révén az

európai gazdaságok és társadalmak fenntarthatóbbak, reziliensebbek lehetnek, jobban felkészülhetnek a zöld és digitális átalakulás lehetőségeire.

Az EU nyitott gazdasági növekedési lehetőségeinek külső feltételei az eddigieknél kedvezőbben alakulhatnak. Jelentős revíziók váltak szükségessé a globális növekedési kilátások, különösen a feltörekvő Ázsia, illetve az Egyesült Államok tekintetében.

Minél hosszabb ideig tart a járvány, annál nehezebben kerülhetők el a következő éveket is terhelő károk. A járvány okozta krízis miatt bekövetkező állandó kibocsátási és munkaerőpiaci veszteségek teljes terjedelmét bonyolult előre jelezni. Múltbeli járványok nem nyújtanak megfelelő segítséget az elemzéshez. Azok nagyrészt lokalizált események voltak, s nem hasonlíthatók össze napjaink nagy, globális járványával. Továbbá a kormányzati támogatási intézkedések szignifikáns mértékben enyhítették a járvány negatív hatásait a vállalatok és a munkavállalók számára. A krízis nyomai csak akkor válnak láthatóvá, ha a gazdaság ismét megnyílik, s a politikai támogatás megszűnik.

A krízis fő növekedési hatásai:

- *mérsékelheti a tőkeakkumulációt;*
- *erős munkaerőpiaci hatások a munkaintenzív ágazatokban: növekvő egyenlőtlenség;*
- *ellentmondásos hatások a teljes tényezőtermelékenység tekintetében.* A válság erőforrásokat tarthat a nem produktív szektorokban. Az innováció – a K+F-re fordított kiadások csökkenése miatt – mérséklődhet. A magánszektorban a megnövekedett bizonytalanság visszafoghatja az innovációt. A globális értékláncok megbénulása a krízis elmúltával akadályozhatja az innovációt és a tudás országok közötti tovagyrűzését. Hosszabb távon az elhúzódozó iskolabezárásoknak negatív hatása lehet a jövő emberi tőkéjére. Ugyanakkor a krízis meggyorsította a digitális technológiák alkalmazását, ami előmozdíthatja a gazdaság strukturális átalakulását, s pozitívan járulhat hozzá a teljes tényezőtermelékenység növekedéséhez.

A kilábalás előrehaladásával eltolódás várható a gazdaságpolitikában a vállalatok és az álláshelyek védelmétől az erőforrások hatékonyabb felhasználása irányában. Minél sikeresebb lesz az uniós gazdaság reallokációja és modernizációja, annál inkább leküzdhetők a járványból származó hosszú távú károk.

A termelési függvényt alkalmazó alapuló szimulációk szerint *2020–2021-ben az EU15 évi potenciális növekedési üteme alig fele az Egyesült Államokénak.* Az eltérés döntő részét a termelékenységnövekedés eltérő dinamikája magyarázza. Ugyanakkor az EU U5 országcsoportjának potenciális növekedési üteme 2014-től folyamatosan, s a koronavírus-járvány nyomán kibontakozó válság időszakában is némileg felülmúlja az amerikai dinamikát. A termelékenység dinamikája pedig hasonló az Egyesült Államokéhoz. (Azon belül a tőkefelhalmozás hatása az Egyesült Államok, míg a teljes tényezőtermelékenységé az EU U5 esetében magasabb némileg.) A potenciális növekedés dinamikája a szimulációk szerint 2022 és 2025 között ismét a 2015–2019. évi szinten alakulhat.

A „*fejlett*” EU-tagállamok⁴ évi potenciális növekedési üteme 2009-től jóval meghaladta a mediterrán (M3) tagállamok hasonló dinamikáját. E *divergencia*, amely komoly zavarokat jelzett az euróövezet működése, kívánatos homogenitásának hiánya tekintetében, a Covid-krízis időszakában is fennmarad. Annak döntő oka a termelékenység kedvezőtlen alakulása. 2022 és 2025 között a három „mediterrán” ország ismét elérheti a „fejlett” EU-tagállamok potenciális kibocsátásának átlagos dinamikáját. Konvergenciakapacitás azonban a mediterrán tagállamok tekintetében a legutóbb jelzett időszakban sem mutatható ki. Az elvesztett évtized pótlására e termelékenységnövekedés nem lesz képes. Valójában *még a divergencia sem csökkenhet a jelzett időszakban a „mediterrán” tagállamok és a „fejlett” EU tagállamok között.*

A bemutatott szimulációk szerint a *potenciális növekedés dinamikája a Covid-krízis miatt nem csökken tartósan.* 2022-től az EU-ban és a vizsgált fő országcsoportok átlagában ismét a 2020 előtti szinten alakulhat. (Lásd a 4. ábrát.) Ugyanakkor a Covid-krízis *tartós szinthatást* okozhat. E veszteség a krízist követő években a szimuláció alapfeltevései (köztük változatlan politikák) mellett nem dolgozható le.

További veszélyt jelenthet a koronavírus esetleges mutációnak, újabb hullámainak ismétlődő hatása. Az elhúzódó sokkok sorozata tartósan mérsékelné a növekedési potenciált. Azaz a permanens sokkok az európai növekedési képesség egyébként is fennálló problémaival együttesen súlyos következményekhez vezetnének. E veszélyes irányzat elkerülése alapvető érdeke valamennyi EU-tagállamnak.

A Covid-krízis tehát valószínűleg a potenciális kibocsátás *szintjére* gyakorolhat közvetlenül hatást. Alapvető kérdés: lesznek-e tartós hatásai az európai növekedési potenciálra? A potenciális növekedésre tartós hatást gyakorolhat a beruházások csökkenése és a munkaerőpiaci hiszterézis. Az előbbiek kedvezőtlenül érintenék a termelékenységet. Mindezek az egyenlőtlenségek növekedéséhez vezethetnek, s negatív hatást gyakorolhatnak a társadalmi kohézióra. Nagyon lényeges az egyes EU-tagállamok közötti divergenciák jövőbeli alakulása. Esetleges növekedésük zavarokat okozhat az euróövezet, illetve a belső piac működésében. Ugyanakkor a járvány esetleges újabb hulláma (vagy hullámai) újabb külső sokkokat okoznának. Az előbbiek elkerülése lényeges politikai prioritás lehet. Másfelől az eddig szerzett tapasztalatokra támaszkodva a járvány újabb hulláma esetén a kibocsátás esetleges visszaesése adekvát politikák révén sikeresen mérsékelhető.

A potenciális növekedés tartós forrása az EU-tagállamokban a *termelékenység* növelése lehet. Annak központi jelentőségű strukturális tényezője a *teljes tényezőtermelékenység* dinamikája. E területen az egyes tagállamok teljesítményének szintje és dinamikája rendkívül eltérő. Az élvonallal szemben fennálló teljesítményrések mélyreható strukturális reformok révén történő mérséklése a növekedési potenciál erősítésének meghatározó tényezője lehet.

Ám a krízisek tisztító, a szerkezeti átalakulást és erőforrások reallokációját kikényszerítő hatásai révén egyúttal új esélyt, *új lehetőséget is nyújthatnak a teljes tényezőtermelékenység*

---

⁴ EU15 tagállamok M3 és IT nélkül.

növekedése számára. Az erőforrások gyors reallokációja mérsékelheti a növekedési potenciált érő veszteséget. A gyors szerkezeti átalakulást előmozdíthatja a globális és kontinentális értékláncokba történő integráció. Az átcsoportosítás zavarai pedig az erőforrások romló kihasználásához, a munkanélküliség növekedéséhez vezethetnek.

A potenciális növekedés, a növekedési potenciál feltárása a megfelelő szakpolitikák (szakpolitikai mix) meghatározásának és alkalmazásának alapvető feltétele. A potenciális növekedés bemutatott projekciói változatlan politikákat feltételeznek. *A kedvezőtlen irányzatok a makrogazdasági politikák lényeges változásai, mélyreható strukturális reformok megvalósítása révén elvileg ellensúlyozhatók vagy legalábbis mérsékelhetők.* A növekedési potenciál determinánsainak elemzése hozzájárulhat a megkerülhetetlen strukturális reformok és makrogazdasági kiigazítások megalapozásához.

ZÖLD KÖLTSÉGVETÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az Európai Unió és jogelődei környezetpolitikájának kezdetei az 1980-as évek végére és az 1990-es évek elejére tehetőek, amikor létrejöttek az elsődleges jogforrások (az alapszerződések) szintjén annak jogi alapjai, amelyekre később nagyszámú szakpolitika, valamint másodlagos jogforrás (rendelet, irányelv, határozat stb.) épült. Az uniós környezetpolitika tartalma folyamatosan bővült, és belőle a szakpolitika (de nem az alapszerződések) szintjén 2007-től fokozatosan klíma- (vagy éghajlat-) és energiapolitika, illetve környezetpolitika vált. Ennek dinamikáját nagymértékben alakították nemzetközi (globális, illetve multilaterális) tényezők és hatások, amelyekre az uniós intézmények egyrészt követően, másrészt kezdeményezően reagáltak. (A nemzetközi kontextus levezethető a hatályos EUMSZ 191. cikk (4) bekezdéséből is.)

Intézményeire és együttműködési mechanizmusaira támaszkodva az Európai Unió a nemzetközi jog lehetőségeihez képest nagyobb mozgástérrel rendelkezett, illetve rendelkezik a kitűzött globális és regionális célok végrehajtásának lehetővé tételében, előmozdításában és esetenként kikényszerítésében. Ez különösen annak fényében érdemel figyelmet, hogy a környezetre vonatkozó multilaterális egyezményekhez az uniós tagállamok is csatlakoztak.

Az EU egyfajta fegyelmező erő szerepét töltötte, illetve tölti be a tagállamok vonatkozásában, szűkítette (de nem szüntette meg) a potyautas-magatartás lehetőségeit. Az integráció nélkül, közösen elfogadott szabályok hiányában a tagállamok egy része valószínűleg kevesebb erőfeszítést tett volna a környezeti célok eléréséért. Ebben az értelemben az EU közvetítő és katalizátorszerepet játszott és játszik egyes globális környezeti célok „lefordításában” és végrehajtásában. Ez lehet többek között a magyarázata annak, hogy az utóbbi másfél-két évtizedben az EU-tagállamok környezeti politikáját, jogszabályait, teljesítménymutatóinak alakulását kiemelkedő mértékben határozta meg a releváns uniós joganyag. Az EU és jogelődei környezeti politikája kiemelkedő, időben növekvő szerepet játszott továbbá a tagállamok gazdaságfilozófiájának és szakpolitikáinak a formálásában.

Az uniós éghajlat- és energiapolitika célkitűzéseit kezdettől fogva az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, a megújuló energiaforrások használatának ösztönzése és az energiahatékonyság fokozása alkotja, amelyek a szakpolitika pilléreinek is tekinthetők. Az energiapolitika további dimenziójává vált az energiabiztonság, a belső energiapiac, valamint a kutatás, innováció és versenyképesség, az éghajlatpolitikáé pedig a víz- és levegőtisztaság, a biodiverzitás stb.

Az európai „zöld megállapodás” létrejöttéig az uniós környezeti politika keretében az elérendő célkitűzéseket definiáló szakpolitikákat és programokat hirdettek meg, amelyekhez

---

¹ GKI Gazdaságkutató Zrt., Budapesti Gazdasági Egyetem. A kézirat leadásának időpontja: 2021. április 30.

a célok elérését szolgáló közösségi jogszabályok kapcsolódtak. Egyik közös jellemzőjükként említhető, hogy ezek a jogforrások nem tartalmaztak hatékony, jogilag kötelező eszközöket a célkitűzések érvényesítésére, ami részben a nyílt koordinációs módszerű együttműködés jellegéből adódott. Ez valamelyest gyengítette az EU közvetítő, katalizátor-, „fegyelmező” és potyautas-magatartást mérséklő szerepét. Másik jellemzőjük az volt, hogy a finanszírozásban a tagállamok, azokon belül részben a magánszektor forrásaira támaszkodtak, míg a közösségi források szerepe meglehetősen csekély volt.

Az európai zöld megállapodás közvetlen előzményeinek a részletesebb vizsgálata tanulságos az uniós jogszabályalkotás dinamikája szempontjából. A célkitűzések először az uniós kormány- vagy államfőket tömörítő Európai Tanács következtetéseknek nevezett, jogilag nem kötelező politikai jellegű állásfoglalásaiban jelennek meg, amelyek bizottsági előkészítő dokumentumokra (iránymutatások, közlemények, munkaanyagok) támaszkodnak, és amelyekről az Európai Parlament is véleményt nyilvánít. Ezután kerül sor maguknak a jogszabálytervezeteknek a kidolgozására, megvitatására és (az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament által történő) elfogadására, később a jogszabályok finomítására. Az új dokumentumok nemcsak egymásra épülnek, hanem szerves folytatásai is a korábbi jogszabályoknak. Mindez iránymutatásul szolgál a jövőbeli jogalkotáshoz.

A *zöld megállapodás átfogó és komplex* dokumentumgyűjtemény abban az értelemben, hogy nemzetközi és tágabb gazdasági-társadalmi kontextusba helyezi a témáját: a 2030-ra vonatkozó szigorú célkitűzést a fenntarthatósággal szembeni követelmények figyelembevételével kell elérni minden szakpolitika esetében, ami új növekedési stratégiát feltételez. A zöld megállapodás célkitűzéseit és főbb elemeit tágabb makrogazdasági kontextusba foglalja és összefogja a *Fenntartható Európa beruházási terv*. A többéves pénzügyi keret (Multiannual Financial Framework – MFF) és a következő generációs EU (Next Generation EU – NGEU) a zöld megállapodás célkitűzéseinek elérésének, tágabb értelemben a Fenntartható Európa beruházási terv végrehajtásának egyik kiemelkedő fontosságú eszköze, amelyet emellett nem csekély mértékben állítottak a koronavírus-járvány következményei enyhítésének a szolgálatába. A Fenntartható Európa beruházási terv még további elemeket is tartalmaz. A zöld költségvetés, a Fenntartható Európa beruházási terv, az MFF és az NGEU szerves egységet alkot, a komponensek közötti kölcsönhatások számottevő szinergia realizálását teszik lehetővé, s hozzájárulhatnak az EU kohéziójához és fenntarthatóságához.

Az eddigi hasonló kezdeményezésekhez képest áttörés, hogy az *éghajlat- és környezetpolitikai célokat* a korábbiaknál nagyobb mértékben finanszírozzák közösségi forrásokból. A két uniós keretköltségvetés (MFF és NGEU) összes kiadásának 30%-át ilyen célok megvalósítására kívánják fordítani, konkrét célértékek megjelenítésével. Az uniós intézmények a koronavírus-járvány következményeinek a helyreállítását is jelentős részben éghajlatpolitikai és környezeti célok érvényesítéséhez kapcsolják. A 2014 és 2020 közötti MFF 20%-os részesedésével szemben az éghajlat-politikai és környezeti kiadások 30%-os tervezett aránya igen jelentős előrelépés, nemcsak mennyiségi, hanem minőségi szempontból is. A korábitól eltérően a jelenlegi MFF egészét áthatja a zöld környezeti szemlélet, a *zöld*

gazdaságba való átmenet gazdaságfilozófiája. Az elérni kívánt kiadási cél összhangban van az MFF és az NGEU prioritásaival.

A tervezett kiadások tagállamok közötti elosztása normatív alapon, előre rögzített és a tagállamok által jóváhagyott elvek és szabályok alapján történik. Ilyen feltételek mellett kevés tere van a szubjektív tényezőknek. A nem visszterhes kiadások esetében a tagállamoknak allokált források nagyságrendje adott. Tagállami mozgástér legfeljebb abban van, hogy az allokált források mekkora hányadát sikerül lehívni. A hitelkeretek elosztása, illetve igénybevétele rugalmasabban történik, bizonyos keretek között a tagállamok versenyeznek a hitelforrásokért.

A zöld megállapodás, a Fenntartható Európa beruházási terv, az MFF és az NGEU gyengesége a *túldimenzionált célrendszer*. Ezt valamelyest ellensúlyozza néhány nagyobb blokk, de a sok kisebb program töredezetté teszi a koncepciót és a megvalósítást.

A 2021 és 2027 közötti időszakra szóló MFF-ben 322 milliárd eurót kívánnak éghajlatpolitikai és környezeti célokra fordítani. Ehhez kapcsolható az NGEU ugyanilyen célú 117 milliárd euró vissza nem térítendő forrása, ami összesen 439 milliárd euró. (A két költségvetés mélyebb vizsgálata ennél 24,7 milliárd euróval alacsonyabb, 414,6 milliárd euró eredményre jutott.) Mindehhez adódik több mint 210 milliárd euróra becsült nemzeti társfinanszírozás, hitelek, hitelgaranciák és egyéb eszközök által generált beruházás, az Európai Beruházási Bank 180 milliárd euró zöld hitelkerete, valamint az NGEU-ban elkülönített 110 milliárd euró összegű hitel, ami összesen 500 milliárd eurót tesz ki. Különböző minőségük miatt a támogatások és a hitelgaranciák és -keretek nem adhatók össze. Nem hagyható figyelmen kívül az MFF, az NGEU és a Fenntartható Európa beruházási terv egymástól eltérő futamideje sem.

1. táblázat

Tervezett éghajlatpolitikai és környezeti források az EU-ban 2021 és 2027 között (milliárd euró, 2018. évi áron)

	Nem visszterhes támogatás	Hitel, hitelgarancia
MFF	322	-
NGEU	117	110
Nemzeti társfinanszírozás, hitel, hitelgarancia	-	210
Európai Beruházási Bank	-	180
Összesen	439	500

Forrás: uniós anyagok alapján saját szerkesztés.

A társfinanszírozás, a bankgarancia, a hitel olyan lehetőség, amellyel a gazdasági szereplők élhetnek, de ez messze nem kötelező. Felhasználásuk a konkrét hitelkondíciók mellett nagymértékben függ a gazdasági környezettől, attól, hogy az mennyiben ösztönöz a meglévő keretek kiaknázására. A rendelkezésre álló *hitelgaranciák és hitelkeretek kihasználása* a zöld megállapodás, illetve a Fenntartható Európa beruházási terv megvalósításának egyik lényeges, ha nem a legfőbb kockázata.

Az előzőhöz képest a jelenlegi MFF és NGEU a kiadások finanszírozásában is előrelépés. Az MFF bevételei között megjelent az újrafeldolgozatlan műanyag csomagolási hulladéokra épülő új saját forrás és további zöld források (széndioxid-határkiegyenlítő mechanizmus, ETS-alapú forrás) későbbi bevezetéséről született jogilag kötelező döntés. Az NGEU kiadásainak egy részét közös európai uniós *zöld kötvény* kibocsátásával kívánja fedezni a Bizottság.

Az MFF, az NGEU és a Fenntartható Európa beruházási terv többi eszköze előre és hátra irányuló tovagyrúzó hatásokat generálva *katalizátorszerepet* játszik az európai zöld megállapodás végrehajtásában. Ez érthető annak a tükrében, hogy az *MFF* és az *NGEU* a csekély nagyságrendje és egyéb okok miatt nem helyettesíti, hanem *kiegészíti a tagállami költségvetési forrásokat*. Ezért nem indokolt, vagy csak korlátozottan az MFF és az MFF kiadásait, tágabb értelemben az általuk mozgósított pénzügyi források nagyságrendjét összehasonlítani az éghajlat-politikai és környezeti célok eléréséhez becsült beruházási igényekkel (amelyek felmérése egyébként is bizonytalan, illetve új technológiák és szükségletek megjelenésével folyamatosan változik).

Az európai zöld megállapodás célkitűzései és mechanizmusai beépülnek a tagállamok költségvetésébe, amiből *környezetbarát költségvetési gyakorlat* adódik. A zöld megállapodás, illetve az MFF és az NGEU közvetlen és közvetett formában érinti a gazdasági folyamatokat. A *közvetlen hatások* a beruházások, azokon belül a *közberuházások*, illetve a *szabályozás* terén érvényesülnek a legerőteljesebben.

A zöld megállapodás közvetett hatása leginkább a környezetbarát költségvetési tervezésben, az állami-közületi beruházások súlypontjának a zöld gazdaságba való átmenetet támogató területekre és tevékenységre történő átrendeződésében, az állami támogatások környezetbarát tevékenységeket preferáló szabályozásában, a környezetbarát termékek előállításának ösztönzésében jelentkezik. A dekarbonizációs célok érvényesítése a fosszilis energiahordozók, azon belül a szénbányászat, illetve a széntüzelésű villamos erőművek visszaszorítása, a megújuló energiahordozók támogatása, az épületek energiahatékonyságát javító beruházások formájában fog megvalósulni.

A zöld költségvetés a magánszféra mozgásterét közvetve alakítja. Így a magánvállalatok kivitelezőkként, illetve beszállítókként részt vállalnak az állami-közületi beruházások megvalósításában. Az állami támogatások és a környezetbarát termékek előállítását ösztönző uniós szabályozás támpontokat ad a vállalati beruházások, üzleti stratégiák, súlyképzés stb. kidolgozásához, klímabarát vagy klímasemleges termékek előállításához. A klímabarát szabályozási környezet meghatározza a Fenntartható Európa beruházási terv keretében rendelkezésre álló hitelek felhasználását is. Összességében az várható, hogy a zöld megállapodás hozzájárul az éghajlat-politikai és környezeti célok iparstratégiákba való beépüléséhez, mint azok horizontális eszköze. Ágazati-szektorális vetületben a zöld megállapodás hatása várhatóan a bányászatban, az energiatermelésben és az építőiparban lesz a legjelentősebb.

A zöld megállapodás, az *MFF* és az *NGEU* egy új típusú gazdasági fejlődési modell és *növekedési pálya* körvonalait rajzolja ki mind az EU, mind pedig a tagállamok szintjén,

amelynek egyik központi eleme (a digitális transzformáció mellett) a zöld gazdaságba való átmenet, vezérfonala a fenntarthatóság és a rugalmas ellenálló képesség lesz.

A zöld megállapodás végrehajtását több kockázat övezi. *Időbeli folyósítási kockázat* az NGEU esetében a tagállami helyreállítási és rezilienciaépítési tervek elkészítésének, bizottsági véleményezésének, tagállami átdolgozásának és a folyósításról szóló döntésnek a tervezettnél nagyobb időigénye lehet; emiatt azzal indokolt számolni, hogy a kifizetés legkorábban 2021 IV. negyedévében kezdődhet. Ez csökkentheti az NGEU (és az MFF) pozitív gazdasági hatásait. Hasonló kockázat áll fenn az MFF esetében is. További kockázat kapcsolódik a jogállami mechanizmusról szóló – az uniós költségvetés védelmét szolgáló – rendeletnek és más uniós dokumentumok rendelkezéseinek való megfeleléshez. *Végrehajtási kockázat* a tagállamok korlátozott tőkeabszorpciós képessége és az a számtalan korlát, amely a tagállami célok elérése uniós intézmények által történő kikényszerítésének útjában áll.

Az MFF keretében a Magyarországra beérkező uniós források 30%-át a zöld megállapodás, illetve az MFF prioritásai értelmében éghajlatpolitikai és környezeti célokra kell fordítani, ami összesen 10,2 milliárd euró, éves átlagban 1,5 milliárd euró. Megalapozottan feltételezhető, hogy Magyarország az EU-költségvetésből való részesedésének (5%) megfelelő arányban juthat hozzá a Fenntartható Európa beruházási tervben előirányzott hitelekhez és hitelgaranciákhoz, valamint az Európai Beruházási Bank hiteleihez. Ilyen feltételek mellett az előbbiből 10,1 milliárd euró, az utóbbiból 9 milliárd euró pénzügyi forrás bevonására kerülhet sor, amiből az európai zöld megállapodás célkitűzéseinek az elérését szolgáló projekteket és programokat is lehet finanszírozni. (Ez természetesen durva becslés és egyfajta felső korlát, a rendelkezésre álló lehetőségek érzékeltetésére alkalmas.) A folyósításhoz szükség van az országspecifikus ajánlások végrehajtására. Ennek elmaradása a források lehívásának egyik kockázata. A másik kockázat az EU költségvetésének védelmét szolgáló jogállamisági feltételeknek való meg nem felelés.

Magyarország az NGEU-keretből 7,2 milliárd euró vissza nem téríthető támogatásra és 9,7 milliárd euró hitelfelvételre jogosult. A támogatások 70%-ára 2021 végéig, a fennmaradó 30%-ára 2022 végéig lehet szerződni. Hitelszerződést 2023 végéig lehet kötni. Előlegként a kiadások 13%-át lehet igényelni; ennek folyósítása 2021 közepén valószínűsíthető. A fennmaradó 87%-ot a mutatószámok teljesítésének a függvényében fizetik ki. A forrásbevonás kockázatai közé tartozik a késedelmes folyósítás, a nemzeti helyreállítási és rezilienciaépítési terv hiányosságok miatti elutasítása, az EU költségvetésének védelmét szolgáló jogállamisági feltételeknek való meg nem felelés és a magyar gazdaság korlátozott tőkefelszívó képessége.

A KÖRFORGÁSOS GAZDASÁGRA VALÓ ÁTTÉRÉS A HULLADÉKGAZDÁLKODÁSI RENDSZER ÁTALAKÍTÁSÁNAK KÖLTSÉGVETÉSI HATÁSAI

Az Európai Bizottság 2015-ben elfogadott egy hulladékgazdálkodással összefüggő, részletes jogi programcsomagot (körforgásos gazdasági csomag), amely segíti a tagállamok gazdaságának átállását a körforgásos gazdasági modellre. A jogi programcsomag intézkedései elősegítik a globális versenyképességet, a fenntartható gazdasági növekedést és új munkahelyek teremtését, ugyanakkor ambiciózus hulladékgazdálkodási célokat is megfogalmaznak az Európai Unió tagállamai számára.

Az új európai uniós hulladékkezelési irányelvek 2018-ban váltak hatályossá, és a következő legfontosabb hulladékkezelési célokat határozzák meg a tagállamok számára:

- A tagállamoknak a települési hulladék 65%-át újra kell hasznosítaniuk 2035-re.
- A tagállamoknak a csomagolási hulladék 70%-át újra kell hasznosítaniuk 2030-ra.
- További specifikus újrahasonosítási célokat tűz ki az egyes csomagolási hulladéktípusokra és egyéb termékek hulladékaira, jelentősen növelve az elvárt gyűjtési és hasznosítási minimumcélokat.
- A lerakott hulladék mennyiségét 10%-ra kell visszaszorítani.
- A tagállamoknak 2023-ra ki kell építeniük a biológiai lebomló hulladékok elkülönített gyűjtését és hasznosítását.

A jelenlegi magyar hulladékgazdálkodási rendszer nem alkalmas erre a minőségi ugrásra, ezért új modellre van szükség, amely egyes anyagáramok esetében akár eltérő megoldásokkal képes biztosítani a gyűjtési minimumszint elérését, sőt akár a meghaladását.

Megvizsgáltuk a jelenlegi magyar állami hulladékkezelési rendszert, hogy megértsük, miért nem sikerül elérni az Európai Unió által megszabott célokat. Ennek alapján számos kihívást azonosítottunk, és kidolgoztunk egy modellt, amely megoldást kínál a problémákra.

A rendszerszintű problémák a következők:

- *Hiányzik a rendszerszemlélet*, amely az egyes hulladékáramok megoldásait holisztikusan kezelné. Az egyes anyagáramokat teljesen külön kezelik, egyes aláramok (üveg, építési bontási hulladék, biológiai hulladék) és a meglévő rendszerek sem épülnek egymásra. Az önálló anyagáram-kezelésben elvész a hatékonyság, a lakosságban zavart keltenek a dinamikus és folyamatos rendszerváltozások. Ezért javasoljuk egy olyan rendszer kialakítását és bevezetését, amely az egyes hulladékáramokat önállóan kezeli, de az egyes megoldásokat

---

¹ IFUA Horváth & Partners. A tanulmány a Kék Bolygó Klímavédelmi Alapítvány megrendelésére készült. A kézirat leadásának időpontja: 2021. szeptember 3.

egymással komplementer jelleggel alakítja ki, elérve a maximális hatékonyságot. Fontos továbbá, hogy az új modell közép- vagy hosszú távon stabilan, érdemi változásoktól mentesen működjék, hogy minden résztvevő számára kiszámítható és követhető legyen.

- *Nincs olyan közép- és hosszú távú stratégia*, amely transzparens módon biztosítaná a háttér a hulladékos alrendszerek számára. Stratégia hiányában nincs megbízható háttér a fejlesztésekhez, a pontos célok és mérföldkövek ismerete nélkül nem sikerült „irányba állítani” az ipart. Bizonytalan befektetési környezetben nincs fejlesztés, és a hulladékbirtokosok sem tájékoztathatók a nem ismert elvárásokról, illetve zavart és bizalmatlanságot okoznak a folyamatosan változó és eltérő intenzitású kommunikációk. Ezért egy közép- és hosszú távú stratégiát kell kidolgozni a fentiek figyelembevételével, hogy a végrehajtás szereplőinek – különösen a végfelhasználóknak – a feladatai és kötelezettségei egyértelműek és ezért számonkérhetők legyenek. A stratégiának pontosan kidolgozottnak, tényeken alapulónak kell lennie, mert csak így lehet valóban alkalmas a közép- és hosszú távú célok elérésének elősegítésére, és csak így kerülhető el, hogy megismétlődjenek az utóbbi időszak elhamarkodott és gyökeres változásai, amelyek a megalapozatlan döntésekből fakadtak.

- *Mind a jogalkotói elképzelés, mind a végrehajtási gyakorlat évről évre jelentős mértékben változik.* A 2011-es jogszabály-módosítás alapjaiban rendezte át a hulladékgazdálkodás viszonyait, de a rendszerszemlélet nem jellemezte az átalakítást, ezért minden évben – szintén rendszerben való gondolkodás nélkül – érdemben és alapjaiban változnak az elvárások valamennyi szereplővel szemben, beleértve a finanszírozást is. Az elmúlt évek jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatának dinamikus változása kiszámíthatatlanná tette a szereplők helyzetét és felelősségét. Az előző pontban bemutatott stratégia konzekvens kidolgozása és végrehajtása megfelelően kezelné ezt a kihívást.

- *A rendszer több ponton alulfinanszírozott*, és a finanszírozás sincs az egyes alrendszerekre specifikálva. Az átgondolatlan módosítások miatt a termékdíj befizetése elválik a kifizetéstől, a gyártónak minősülő cégek által meghatározott célra befizetett összegnek (kb. 80 Mrd Ft) az éves költségvetésben csak a töredéke (9–15 Mrd Ft) szerepel kifizetési előirányzatként. Az egyes támogatási összegeket évek óta nem vizsgálták felül. A rendszer a minimális célokat sem képes elérni, azok meghaladására semmilyen koncepcióval, finanszírozással nem rendelkezik. A kifizetések közbeszerzéseken útján történnek, amelyek akár egy évnél hosszabb ideig is csúsznak, így a hulladékos ipar kiszolgáltatottá vált. A közbeszerzés nem alkalmas a minőségi szolgáltatások előnyben részesítésére, sem a világgpiaci árral rendelkező hulladékok árának követésére. A költségvetésből rendelkezésre bocsátott összeg felhasználása bizonytalan, azt egy kormányzati döntéssel akár el is vonhatják (mint ahogyan ez 2020-ban a pandémia következtében meg is történt), miközben a gyártók annak forrását kifejezetten hulladékgazdálkodási célra fizetik be. A 2012. évi és az azt követő átalakítások miatt amúgy is pénzügyi gondokkal küzdő közszolgáltatók részfinanszírozása nem valósulhat meg a termékdíjas rendszerben, mivel az átalakítás miatt ez kettős finanszírozás lenne. *Az alulfinanszírozottság (és egyéb finanszírozási anomáliák) felszámolásához a stratégia részeként az egyes szereplők ösztönzésére, kötelezésére szolgáló –*

az adott hulladékáram esetében leghatékonyabb – pénzügyi eszközök kiválasztása és alkalmazása szükséges, elkerülve a kettős finanszírozást és a keresztfinanszírozást, ugyanakkor biztosítva a folyamatos, kiszámítható és tervezhető finanszírozást a kiterjesztett gyártói felelősség és a teljes nettó költségviselés elveinek érvényesítésével.

- *Nincs a közigazgatásban humán erőforrás és szakértelem* a helyzet kezelésére. A korábbi magánrendszerben területi és országos szinten több mint százan foglalkoztak hulladékgazdálkodással. Az Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség 176 fővel fejezte be tevékenységét, a jelenlegi rendszer ennek legföljebb 10%-ával rendelkezik. A megfelelő szakértők számára a közigazgatás nem tud versenyképes alternatívát kínálni; ezt a tervezett modell kialakításakor figyelembe kell venni.

- A közép- és hosszú távú stratégia és humán kapacitás hiányában a jelentős pénzügyi forrással rendelkező *kommunikációs tevékenység, tudatformálás sem működik*. Nincs sem anyagáram-, sem célcsoport-specifikus kommunikálendő cél. A kommunikációs források felhasználása nem transzparens. Mivel a rendszerek évente változnak, a lakosság nem tud megbízható információhoz jutni, ezért nem bízik és nem vesz részt a rendszerekben. A jelenlegi helyzetet egy középtávú kommunikációs stratégia kidolgozásával lehet meghaladni, amelynek szervesen kell kapcsolódnia az iparági stratégiához, annak céljaihoz, megoldásaihoz és eredményeihez. Akárcsak az iparági stratégiának, a kommunikációs stratégiának is megbízhatónak, kiszámíthatónak és hatékonynak kell lennie, hogy képes legyen ösztönözni és bevonni a végfelhasználókat.

- Közép- és hosszú távú stratégia hiányában az *iparfejlesztésre* szánt jelentős pénzügyi források felhasználása *ötletszerűen működik*. Az iparfejlesztési kiírások nélkülözik az előzetes piacfelmérést, a hiányosságok feltárását, a célhoz kötöttséget (magasabb gyűjtési arány, minőségi hasznosítás) és a transzparenciát. Egy közép- és hosszú távú stratégia kialakítása itt is megoldást adhat, hiszen tényszerűen felmérheti a már rendelkezésre álló kapacitásokat, és kijelölheti a célokat, amivel segítheti az országos tervezést, a kapacitások kialakítását, a kettősségek elkerülését. Egy országos elemzéssel megállapítható, hogy hol és milyen kiegészítő (meglévő kapacitáshoz kapcsolódó) iparfejlesztés szükséges magasabb hasznosítási arány és jobb minőség eléréséhez.

- *Az iparfejlesztési pályázatok semmilyen formában nem érvényesítik a költség-haszon elvet*, és stratégia híján nem szolgálhatják a nemzetgazdasági érdekeket sem. A pályázatok kiírásának, elnyerésének és felhasználásának sem feltétele annak vizsgálata, hogy a beruházás hozzájárul-e a hulladékhasznosítási célok eléréséhez, ráadásul a megvalósult fejlesztéseket sem ellenőrzik. A megoldás az, hogy az iparfejlesztési célokat a stratégiai célok elérésének szolgálatába kell állítani, és fejlesztési forrás csak akkor legyen allokaltható, ha a felhasználása megfelel a költséghatékonyság elvének, és tényleges eredményt hoz, beleértve az adott vállalkozás önfenntartó képességének megvalósulását. A megvalósult fejlesztéseket folyamatosan ellenőrizni szükséges.

- *A jogszabályi és intézményi rendszer alkalmatlan*. A 2011-es jogszabályváltozáskor felállított szervezet (az OHÜ) sem anyagi, sem tárgyi feltételekkel nem rendelkezett a végrehajtáshoz. Azóta minden évben más állami szereplőhöz kerülnek a feladatok. A

feladatkörök és a felelősségek nincsenek pontosan meghatározva és lehatárolva. A szakemberállomány a tizedére csökkent a végrehajtásban, így már a kötelező feladatok ellátása sem valósul meg, annak ellenére, hogy a jogszabályi elvárások egyre csökkennek az állami intézmények tekintetében, jelentősen rontva a rendszer transzparenciáját is. A jogszabályi és intézményi rendszer átalakításához az *államnak megfelelő humán-, tárgyi és pénzügyi erőforrást kell biztosítania* a jogalkotás, a stratégiaalkotás és a végrehajtás ellenőrzésének feladataira. A köz- és magánjogi feladatok egyértelmű elhatárolásával, az állami és intézményi feladatok pontos meghatározásával és ezek magánszektortól történő elkülönítésével építhető ki egy hatékony rendszer. Fontos, hogy a hatóság képes legyen megfelelő szakértőket alkalmazni, megfelelő számban, eszközökkel és felhatalmazással, de ne nyúljon túl az állami/intézményi feladatkörökön, és ne kerüljön feladat- és funkciózavarba azáltal, hogy gazdasági társaságok által ellátandó funkciókat vesz át, eredménytelenül.

Az itt feltárt problémák kezelésére kidolgozott megoldási javaslatoknak a kialakítandó modell részét kell képezniük, hogy Magyarország el tudja érni az Európai Unió által megszabott hulladékgyűjtési és -hasznosítási célokat, elmozduljon a hulladékipar fejlesztése, a munkahelyteremtés és a technológiafejlesztés irányába, hosszú távon is kiegyensúlyozott, megbízhatóan és önállóan működő gazdasági ágazatot teremtsen.

A Kormány által bevezetni szándékozott koncessziós rendszer jelenlegi állapotában nem az optimális megoldást adja, ezért kiemelten fontos rögzíteni e rendszer korlátait és kockázatait.

A tanulmány kulcsfontosságú fejezete a koncessziós rendszer költségvetési hatásainak bemutatása, amely egyértelműen bizonyítja, hogy költségvetési szempontból az új rendszer jelentős többletterheket fog előidézni.

A becsült költségvetési hatásokat négy részre bontva tárgyaljuk:

1. Közzolgáltatás alá eső hulladékáramok

A koncesszori modellben a koncesszor végzi a hulladékgazdálkodási közzolgáltatási feladatot, amelyet 15+15 évre vállal. Átvett közzolgáltatásként az állam jótáll a koncesszor keletkezett veszteségéért.

- *A jelenlegi rendszer egyenlege:* Az államháztartás számára éves szinten kb. 70 milliárd Ft többletkiadást okoz a mostani hulladékgazdálkodási rendszer veszteségeinek fedezése. A jelenlegi közzolgáltatási szint az alapellátás biztosítására terjed ki, így ez az összeg kizárólag az alaplétesítés fedezésére elegendő. Uniós elvárás, hogy a szolgáltatás a biológiailag lebomló hulladékok gyűjtésére is kiterjedjen. Ennek költségvetési hatását még nem vizsgáltuk, de a keresztfinanszírozás tilalmát figyelembe véve valószínű, hogy ez további veszteséget fog generálni a jövőben.

- *Hatékonyágjavulás:* A koncesszori rendszer bevezetésével a rendszer működésének hatékonysága feltételezhetően 10%-kal javul.

- *Beruházások:* Mivel a koncesszor korszerű és magas begyűjtési arányú tevékenységet akar végezni, beruházásokat kell végrehajtania, amelyek megtérítését elvárja az államtól.

- Gépek, berendezések (pl. kukák) állományának frissítése: az elmúlt években nem történt vagyonfelmérés, így ennek mértékére jelenleg nincs konkrét adat, csak nagyságrendi becslés. Cél az eszközpark átlagéletkorának jelentős csökkentése.
  - *Értékcsökkenés* (ötéves tervezett használati idő mellett): a jelenlegi eszközpark értékcsökkenése nincs elszámolva, működési költségek nincsenek fedezve (a karbantartás, a szinten tartás nincs megoldva). A koncesszor döntése, hogy milyen eszközt és milyen értéken vesz át a közszolgáltatótól, ami további komoly kitettséget jelent az állami költségvetés számára.
    - *Közszolgáltatási feladatért elvárt profit*: a koncesszor részéről 8%.
    - *Kintlévőségek költsége*: A be nem hajtható követelések értéke kb. 25 milliárd Ft, ami a jelenlegi végrehajtás hiányából és a magas nemfizetési arányból fakad.
- Összességében a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás koncesszori rendszerbe való szervezése miatt az államnak további kb. 85 milliárd Ft veszteségért kell jótállnia.

2. A termékdíjrendszer hatálya alá eső hulladékáramok

A 2012-ben hatályba lépett környezetvédelmi termékdíj az eddigi gyakorlat szerint az államháztartás bevételét képezte. Mivel a hulladék hasznosítását a koncesszori modellben a koncesszor fogja végezni, így a kb. 86 milliárd Ft becsült termékdíj a koncesszorhoz kerül.

Az egyutas betétdíjas rendszer bevezetésével a termékdíj hatálya alól kiesnek bizonyos anyagáramok (PET, alumínium doboz, üveg), így a termékdíjból befolyó állami/koncesszori bevétel mintegy 6,25 milliárd Ft-tal fog csökkenni.

3. A betétdíjrendszer hatálya alá eső hulladékáramok

Költségvetési szempontból a betétdíjas rendszer önfenntartó: a gyártói hozzájárulások, valamint a rendszerben bennmaradó betétdíj fedezi a rendszer működtetését.

Az első néhány év pozitív egyenlege (a rendszerben bennmaradó betétdíj összege) szükséges a rendszer hosszú távú fenntartásához, hiszen a visszagyűjtési arány növekedésével és az így a lakosság számára visszafizetett egyre magasabb összeggel a rendszer néhány év után negatív egyenleget fog mutatni. A rendszerben bennmaradó betétdíj biztosítja, hogy a gyártói hozzájárulás ne legyen kétszer fizetve.

A betétdíjas rendszer másik vonzata, hogy az anyag értékesítési díját gyártói oldalon finanszírozni kell, ami a gyártói költségek növekedése miatt áremelkedéshez vezethet akár már rövid távon is.

Ha az egyutas betétdíjas rendszer bekerül az áfakörbe, akkor kismértékű pozitív áfahatás jelentkezhet a költségvetésben. A rendszerben maradó betétdíj után befizetett áfa összege (a betétdíj mértékétől függően) hosszú távon, azaz a visszagyűjtési arány 90% fölé növekedésével nagyságrendileg évente 2 milliárd Ft költségvetési bevételt jelentene. Ez az összeg azonban aránytalanul nagy adminisztrációs terhet tenne a rendszer összes szereplőjének vállára.

A visszagyűjtött termék betétdíja – nemzetközi példák szerint – nem tartozik az áfakörbe, így a betétdíj áfája kizárólag a vissza nem gyűjtött termék betétdíja után lenne fizetendő.

A jelenlegi rendszerben a kereskedő szempontjából a polci ár a nettó számlaértől az egyedi árrés és az áfa hozzáadásával képződik. A betétdíjas rendszerben a nettó számlaárát csökkentené a termékdíj (mivel az italcsoomagolás kikerülne a termékdíj hatálya alól), de növelné a DRS-rendszer (Deposit Refund System, betétdíj visszatérítékes rendszer) finanszírozására a gyártó által befizetett díj. Az így képzett árrés és áfa kismértékű növekedése a lakossági számára a fogyasztói ár minimális változásával járhat, de a vásárlók inkább a betétdíj megjelenését fogják árváltozásként érzékelni. A betétdíj mértékét nemzetközi példák alapján határozhatják meg, figyelembe véve a magyar vásárlóerőt is.

A betétdíjas rendszer bevezetésével egy termék (például egy félliteres ásványvíz) nyilvántartása két cikkszámra bomlik: léérték (maga az ásványvíz ára) és göngyöleg (betétdíj). A termékdíjsökkenés és a DRS-díj egyenlege meg fog jelenni a gyártói számlázási árakban (léértékben), mely változást a kereskedők a polci árakban fognak érvényesíteni (lélektani árpontok – például ...99 Ft – esetében az érvényesítés nem minden esetben fog megvalósulni). Emiatt a vásárló alapvetően a betétdíj megjelenését fogja árváltozásként érzékelni.

4. Termelési-ipari hulladék

A Magyarországon keletkező évi 18 millió tonna hulladék megközelítőleg egyharmada termelési hulladék. A termelési hulladék is a koncesszorhoz tartozik majd, ennek költségvetési hatásait azonban eddig nem számolták ki.

A termelési hulladékok elszállítása a *Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal hatáskörébe tartozó* komplex kérdéskör; e hivatal feladata többek között a különböző hulladékok besorolása is. Jelenleg a termelési hulladék ára a szabadpiacon alakul ki, a szennyező köteles jogszabály szerint gondoskodni a termelési hulladékról (az esetleg felmerülő árkülönbséget akár pozitív, akár negatív irányban a gyártó viseli kockázatként).

A termelési hulladék szintén a koncesszió alá tartozik majd, de ennek *költségvetési hatásai kiszámíthatatlanok*:

- A termelési hulladék értékének meghatározása jelenleg pályázatással megy: a szennyező értékesíti alvállalkozóknak valamilyen értéken.
- A jövőben ez az ármeghatározás minden esetben a MEKH hatásköre lesz, az általuk meghatározott (például ár-) feltételekkel szerződés-kötési kötelezettsége keletkezik a feleknek.

A termelési-ipari hulladék alrendszerének komplexitását az alábbi pontokban mutatjuk be:

- A hulladékgazdálkodási jogszabály *tárgyi hatálya* alá nagyjából 1000 hulladékkód tartozik, emiatt besorolásuk komplex és időigényes feladat.
- A hulladékgazdálkodási jogszabály *személyi hatálya* több mint százezer jogalanyra terjed ki, habár az érintettek pontos köre nehezen határozható meg.
- A *hulladékanyagok értéke nem inflációkövető*, hanem napi tőzsdei árfolyamtól is függ, így a rendszer jövőbeli egyenlegének tervezése nem alapulhat az elmúlt évek bevételein.

• Jogszabály szerint a termelési hulladék legfeljebb egy évig tárolható, *így a gyártók ki vannak szolgáltatva a MEKH-nek*: bizonytalan, ugyanakkor komoly gazdasági következményekkel bír minden gyártó számára, hogy a MEKH milyen időtávon, milyen gazdasági környezetben állapítja meg a hulladék árát:

- *az államnak van kártalanítási kötelezettsége* (az Alkotmánybíróság – nem végrehajtható – határozata alapján), mivel az ő tulajdonába kerül a hulladék,
- *az állami költségvetés számára emiatt felmerülő költségeket eddig nem számszerűsítették.*

A hulladékáramok elemzése alapján összességében megállapítható, hogy a koncesszori rendszer bevezetésének közvetlen költségvetési hatása minden alrendszer figyelembevételével legalább 238 milliárd Ft kiadási többlet (de egyéb, közvetett hatásokkal is számolni kell).

A koncesszori rendszer bevezetésének egyéb közvetett költségvetési hatásai nagymértékben függenek a koncesszió részletszabályozásától, így ezek nagyságrendje jelenleg ismeretlen. A közvetett költségvetési hatások közé tartozik az áfa tárgyi hatálya (a termék definíciójának változása miatt), az egyéb gyártókat és kereskedőket érintő adók (HIPA, kereskedői válságadó stb.), a munkaerőpiaci, valamint a szociális hatások.